

Rzeszów miasto i region

Przewodnik na 4 pory roku

Jak korzystać z przewodnika

4 pory roku

W rozdziale „Zapraszamy do Rzeszowa – miasta i regionu” podajemy dostępność atrakcji w ciągu roku.

5 stopni trudności

W rozdziale „Zapraszamy do Rzeszowa – miasta i regionu” podajemy stopień trudności w 5 stopniowej skali.

- łatwo dostępne dla całych rodzin, również z małymi dziećmi
- wymagające umiarkowanej kondycji fizycznej
- rekomendowane dla osób o średniej kondycji fizycznej
- rekomendowane dla osób o wysokiej kondycji fizycznej
- dostępne jedynie dla osób o wyjątkowo wysokiej kondycji fizycznej

Znajdź na mapie

Przy polecanej atrakcji podajemy jej numer oraz współrzędne na mapie dołączonej do przewodnika.

Symbole

	Długość trasy (km)		Wspinaczka
	Czas przejścia (h)		Grzybobranie
	W górę (m)		Lotnictwo sportowe
	Turystyka piesza		Rozrywka i rekreacja
	Nordic Walking		Szlak Architektury Drewnianej
	Turystyka rowerowa		Lista światowego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego UNESCO
	Turystyka konna		Kulinaria
	Kajakarstwo		Kultura
	Żeglarstwo		Ważne dla inwestora
	Pływanie i rekreacja wodna		Port lotniczy
	Wędkowanie		Dojazd samochodem
	Narciarstwo zjazdowe		Dworzec kolejowy
	Narciarstwo biegowe		

Spis treści

2	Wstęp – Rzeszów – miasto i region na 4 pory roku
10	O REGIONIE
12	Położenie i dojazd
18	Dziedzictwo przyrodnicze
24	Ochrona przyrody
24	Parki krajobrazowe
24	Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy
24	Rezerваты przyrody
28	Pomniki przyrody
29	Obszary ochrony Natura 2000
30	Dziedzictwo historyczne
38	Dziedzictwo kulturowe
38	Etnografia, tradycje i zwyczaje
44	Kultura i sztuka
54	Artyści związani w regionem
60	POTENCJAŁ TURYSTYCZNY REGIONU
64	ZAPRASZAMY DO RZESZOWA – MIASTA I REGIONU
66	TOP 10
72	Zabytki
72	Zabytki architektury drewnianej
90	Zamki, pałace, dwory
106	Kościóły, klasztory, sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe
110	Synagogi i cmentarze żydowskie
116	Obiekty militarne: forte i schrony bojowe
120	Muzea, skanseny, galerie
138	Szlaki tematyczne
138	Szlak Architektury Drewnianej (SAD)
140	Szlak Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP)
142	Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej
144	Karpacki Szlak Ogrodów i Domów Historycznych
146	Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki
148	Karpacki Szlak Wina
154	Turystyka aktywna
154	Turystyka piesza
178	Turystyka rowerowa
188	Nordic Walking
196	Turystyka konna
201	Szlaki konne
202	Pływanie i rekreacja wodna
210	Żeglarstwo i kajakarstwo
212	Wędkowanie
214	Grzybobranie
216	Wspinaczka
218	Narciarstwo
220	Lotnictwo sportowe
222	Rozrywka i rekreacja
230	Turystyka pobytowa
230	Turystyka prozdrowotna
232	Weekend w Rzeszowie
240	Turystyka biznesowa
242	Miejscowości z klimatem
260	Wczasy na wsi
266	Kulinaria
278	Lista obiektów noclegowych i gastronomicznych
280	INDEKS MIEJSCOWOŚCI
282	INDEKS ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH

**Po rzeszowskich uliczkach i ścieżkach
chodzi szczęście i radość tu mieszka.
Po rzeszowskich ulicach i placach
słońce włosy dziewczętom wygładza.
A gdy wieczór już miasto przygłusza,
księżyc zerka znad dachu ratusza
i niejedną legendę opowie
zakochanym na zawsze w Rzeszowie,
zakochanym w Rzeszowie, jak my.**

Tekst piosenki „Zakochani w Rzeszowie”

Słowa: Marek Głogowski

Serce prezentowanego regionu, a jednocześnie całego województwa, bije w płożonym nad Wisłokiem Rzeszowie – mieście nowoczesnym, urokliwym i zaskakującym, a także tęzącym dwie krainy – pięknie połałdowane Pogórze Karpackie i lesistą Kotlinę Sandomierską. Z jednej strony panuje w nim atmosfera galicyjskiego miasta, ukształtowana wielokulturową historią jego mieszkańców, z drugiej jest to dynamicznie rozwijająca się stolica regionu, będąca centrum akademickim, kulturalnym, gospodarczym

i technologicznym. Niegdyś niemal nieznan – współczesny Rzeszów, dzięki inwestycjom, unikalnym zabytkom i bogatej ofercie, jest jednym z turystycznych hitów województwa i jednocześnie miejscem o ogromnym znaczeniu dla światowego przemysłu informatycznego i lotniczego.

Region rzeszowski to nie tylko historia, ale i współczesność – rozwój infrastruktury przemysłowej i użytkowej odciska swoje piętno na tutejszym krajobrazie. Nowoczesne budynki usługowe i mieszkalne

– szczególnie budowane w ostatnich latach wysokościowce – z jednej strony budzą różne wątpliwości, ale z drugiej – podziw dla nowych form architektonicznych. Wystarczy przespacerować się aleją pod Kasztanami do rzeszowskiej Paniagi (ul. 3 Maja) i przyrzeć się willom zaprojektowanym na przełomie XIX i XX wieku przez Mateusza Tekielskiego. Krajobraz miasta współtworzą współczesne obiekty, takie jak: fontanna multimedialna, okrągła kładka dla pieszych nad aleją Piłsudskiego, most wawtowny z drugim co do wielkości pylonem w Polsce czy unowocześniana ostatnio Podziemna Trasa Turystyczna pod rzeszowskim rynkiem. Przybywa tu także ciekawych i różnorodnych murali.

Atrakcyjność Rzeszowa wzrasta z roku na rok. Łatwo tu dotrzeć dzięki pobliskiemu lotnisku w Jasionce oraz nowym inwestycjom drogowym na autostradzie A4 i drodze ekspresowej S-19. Nietrudno dostać się stąd także do największych lokalnych atrakcji. Można więc nazwać Rzeszów turystycznym magnetysem, który przyciąga na Podkarpacie i zachęca, by zacząć zwiedzanie właśnie od tego miasta. Z uwagi na niewielkie

odległości pomiędzy zabytkami Rzeszów jest atrakcyjnym celem dla amatorów podróży w stylu *city break* oraz *business & leisure*. Bez trudu miasto można zwiedzić pieszo lub publicznymi środkami transportu: rowerem lub hulajnogą. Po zwiedzaniu kolejne miłe chwile zapewni wiele rekreacyjno-rozrywkowych atrakcji i propozycji kulturalnych. Wieczorami warto pospacerować w okolicach rynku i podelektować się tym, co serwują miejscowe restauracje i kawiarnie, by jeszcze lepiej poczuć ten niepowtarzalny klimat, który przyciąga do miasta coraz więcej gości. I zrozumieć, dlaczego część z nich pragnie zostać tu na dłużej. Bo trzeba to przeżyć, by zostać tu na dłużej, a potem spokojnie ruszyć w podróż po Podkarpaciu, bo region rzeszowski jest pełen różnorodności, a czasem nawet skrajności...

Fotografie u góry (od lewej):

– Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, fot. Archiwum MKL w Kolbuszowej
– Ratusz w Rzeszowie, fot. T. Trulka
– Zamek w Przecławiu, fot. J. Stankiewicz
– Muzeum – Zamek w Łańcucie, fot. T. Pożniak

Warto pamiętać, że Rzeszów otaczają tereny niezwykle ciekawe pod względem turystycznym. Często pomijamy ten rejon, pędząc autostradą A4 w kierunku Przemysła lub Krakowa, czy obierając kierunek na Bieszczady, Beskid Niski lub Roztocze. A Rzeszów i jego okolice... cierpliwie czekają! Ci, którzy celowo lub zupełnie przypadkiem się tu zatrzymają, zostaną oczarowani. Czym? Odpowiemy na to pytanie w tym przewodniku!

Pętn skrajności i różnorodny region rzeszowski może być atrakcyjny praktycznie dla każdego. Północne równinne tereny to głównie pozostałości po dawnej Puszczy Sandomierskiej. Tutejsze lasy były prawdziwą ostoją dla mieszkańców, którzy korzystając z leśnych dobrodziejstw, stworzyli oryginalną kulturę – dlatego nazwano ich Lasowiakami. To, jak żyli i czym się zajmowali, możemy obserwować między innymi w kolbuszowskim Muzeum Kultury Ludowej. I nie tylko biernie, organizowane są tu liczne warsztaty i plenerowe wydarzenia, podczas których można się przekonać, jak dawniej bywało. Miłośnikom rzemiosła polecamy udać się do Ośrodka Garncarskiego w Medyni Głogowskiej. Ślady dawnego osadnictwa

józefińskiego znajdziemy też na północnym zachodzie – w okolicach Mielca, ale i na południowym wschodzie od Rzeszowa, gdzie spotkamy ślady tzw. Głuchoniemców. Na Pogórzu Dynowskim i Strzyżowskim natkniemy się na pozostałości grupy etnograficznej wywodzącej się z Rusinów (Górali) Karpaccich, zwanych Zamieszkańcami. Przemierzając leśne dukty, nizinne czy pogórzańskie, można natrafić nie tylko na historyczne pamiątki, ale i docenić współczesną infrastrukturę – sieci znakowanych szlaków turystycznych: pieszych, nordic walking, rowerowych (w tym Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo), narciarstwa biegowego, a także liczne ścieżki przyrodnicze czy dydaktyczne, wiaty i leśne szkoły udostępniane przez Lasy Państwowe. Znajdują się tu rezerваты przyrody, zbiorniki wodne i miejsca letniego wypoczynku.

Lokalna gastronomia też ma wiele do zaoferowania zgłodniałemu wędrowcowi. Restauracje czy karczmy, w tym obiekty współtworzące Szlak Kulinaryny Podkarpackie Smaki, w swojej ofercie mają bogaty wybór lokalnych przysmaków i napitków, a winnice zachęcają do degustacji swoich wyrobów.

A gdyby tak poczuć się jak staropolska szlachta? Jedną z najpiękniejszych rezydencji magnackich – siedzibą Lubomirskich i Potockich, obecnie Muzeum-Zamek w Łańcucie, od lat przyciąga rzesze zwiedzających. Zamek obronny z przepięknie odrestaurowanymi wnętrzami, niepowtarzalną powozownią z bogatą kolekcją pojazdów konnych, zbiór ikon czy park wraz ze sterczykarnią zachwyca każdego. Liczne – choć nie zawsze zachowane w dobrym stanie – dwory i pałacyki, których część wpisano do Podkarpackiego Szlaku Domów i Ogrodów Historycznych, powiedzą wiele o latach świetności ich poprzednich właścicieli.

Historia odcisnęła swoje piętno na tym terenie, zostawiając nam wiele cennych pamiątek. Najstarsze i najciekawsze zabytki wiążą się z różnorodną działalnością bogatych donatorów. Należą do nich wspomniane rezydencje, ale także obiekty sakralne związane z różnymi wyznaniem. Niektóre zainteresują przechodnia swoją architektoniczną bryłą, na przykład klasztor oo. Dominikanów w Borku Starym czy kościół św. Krzyża w Rzeszowie. Jednak w przypadku większości obiektów to, co najcenniejsze, kryje się w ich wnętrzach. Tylko wspomnimy tu o obrazach

i figurach znajdujących się w licznych sanktuariach, polichromiach w kościele św. Jana Chrzciciela w Pilźnie i klasztorze oo. Bernardynów w Rzeszowie czy oryginalnym wystroju synagogi w Łańcucie. Jeszcze innych zachwycą obiekty na trasie Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Podkarpackiego, gdzie wielkie kościoły w Porębach Dymarskich czy Gawłuszowicach sąsiadują z tymi niedużymi – w Kosinie czy Domaradzu.

Na tym terenie można natknąć się na ślady Centralnego Okręgu Przemysłowego – sztandarowej inwestycji II Rzeczypospolitej końca lat 30. XX wieku. Mimo że przemysłowe serce COP-u znajduje się w Stalowej Woli, to wprawne oko zauważy w Mielcu, Dębicy czy Rzeszowie kilka ciekawych obiektów prezentujących styl art déco (raczej do oglądania z zewnątrz). Pomoże w tym Szlak COP, którego trasę opracowała Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna.

Na fanów militariów czekają unikalne w skali światowej obiekty pochodzące z czasów II wojny światowej, między innymi zespół schronów kolejowych Anlage Süd w okolicach Strzyżowa – tunel pod

Górą Żarnowską i drugi prawie 400-metrowy schron kolejowy zbudowany na otwartej przestrzeni w Stępinie-Cieszynie oraz miejsce kultowe dla miłośników militariów i architektury wojskowej – replika poligonu rakiet V-1 i V-2 w Parku Historycznym w miejscowości Blizna.

Tragiczną historię II wojny światowej opowiadają Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, często nazywane polskim Yad Vashem, a także Europejskie Centrum Pamięci i Pojednania w Pustkowie. Nie unikniemy chwili zadumy i zamyślenia nad istotą człowieczeństwa podczas wizyty w tych miejscach. Historyczne artefakty odnajdziemy w muzeach, izbach regionalnych i prywatnych placówkach. Sporą popularnością cieszą się rzeszowskie muzea: Okręgowe, Etnograficzne i Dobranocek. Są tu także – mniej znane, ale oryginalne – Muzeum Lalek w Pilźnie, Muzeum Silników Stacjonarnych i Maszyn Rolniczych w Konieczkowej i Muzeum kardynała Koźłowieckiego w Hucie Komorowskiej.

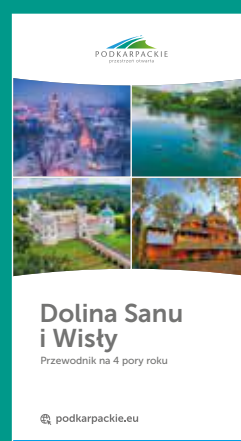
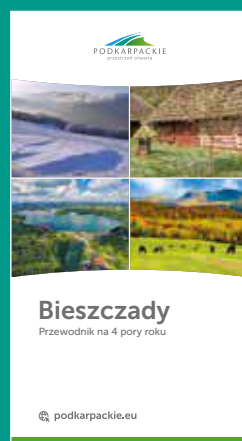
Region może poszczycić się tradycjami lotniczymi – nic dziwnego, gdyż prze-

mysł lotniczy rozwija się tu od ponad 80 lat. Dolina Lotnicza – jeden z największych klastrów lotniczych w Europie, zrzeszająca firmy i producentów przemysłu lotniczego – na stałe zdomowiała się w województwie. Aż 90% produkcji całego polskiego przemysłu lotniczego ulokowane jest właśnie na Podkarpaciu. To tutaj powstają silniki lotnicze, śmigłowce i samoloty, tu prowadzi się prace badawczo-rozwojowe i szkoli personel lotniczy. Tu funkcjonują także największe i najnowocześniejsze na świecie centra serwisowe silników lotniczych. Ma to związek z budową Centralnego Okręgu Przemysłowego w latach 30. XX wieku, w ramach którego utworzono Państwowe Zakłady Lotnicze – Wytwórnice Płatowców w Mielcu oraz Wytwórnice Silników w Rzeszowie. W 2. poł. XX wieku nastąpiła tutaj znaczna koncentracja tej branży, co ostatecznie doprowadziło do powstania w 2003 roku Stowarzyszenia Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego Dolina Lotnicza. Głównym założeniem tego projektu jest przekształcenie południowowschodniej Polski w jeden z głównych europejskich regionów dostarczających produkty i usługi z zakresu produkcji lotniczej.

Nowoczesne technologie na Podkarpaciu nie są związane wyłącznie z lotnictwem. Prężnie rozwija się tu branża motoryzacyjna wytwarzająca elementy pojazdów. Ważną rolę w gospodarce regionu odgrywają także firmy z branży informatycznej – często działający globalnie twórcy aplikacji, systemów i gier komputerowych. Nowo wybudowane G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce oferuje nowoczesną infrastrukturę na potrzeby spotkań, konferencji i targów. Odbývają się tu między innymi: Kongres 590, Aerospace & Defense Meetings Central Europe, Forum Europa – Ukraina, Ekogala – międzynarodowe targi produktów i żywności wysokiej jakości oraz szereg wydarzeń o tematyce motoryzacyjnej, informatycznej czy poświęcone szeroko rozumianej jakości życia. Z kolei Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego z Boguchwały kilka razy w roku organizuje interdyscyplinarne targi rolnicze, propagując – jak głosiło niegdyś znane hasło – „nowoczesność w domu i zagrodzie”.

Region oferuje mnóstwo atrakcji kulturalnych. Rzeszowskie teatry: im. Wandy Siemaszkowej, Maska czy najmłodszy –

Teatr Muzyczny Olimpia oraz Filharmonia Podkarpacka w każdym sezonie przedstawiają bogaty repertuar dla wszystkich grup wiekowych. Dziedzictwo trzech wielkich reformatörów teatru jest ciągle żywe i inspirowane kolejne pokolenia reżyserów, aktorów, krytyków teatralnych, artystów plastyków dzięki festiwalowi naukowo-artystycznemu Źródła Pamięci. Przedsięwzięcie poświęcone jest Jerzemu Grotowskiemu, Tadeuszowi Kantrowi i Józefowi Szajnie, trzem wybitnym postaciom światowego teatru, pochodzącym z Rzeszowa i Podkarpacia. Ofertę uzupełniają Rzeszowskie Spotkania Teatralne oraz liczne festiwale: Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych w Rzeszowie, Muzyczny Festiwal w Łańcucie, Europejski Stadion Kultury, Mielecki Festiwal Muzyczny, BreakoutDays, Rzeszów Carpathia Festiwal czy największy koncert muzyki chrześcijańskiej Jednego Serca, Jednego Ducha. Wszystkie te imprezy przyciągają znanych wykonawców i wielu słuchaczy. Oprócz nich organizowane są wydarzenia o kameralnym charakterze, między innymi Starych potraw smak i urok w Błażowej, Papieska kremówka w Rzeszowie czy Podkarpacki Festiwal Szarlottki w Pstrągowej.

Niniejszy przewodnik jest częścią serii pięciu wydawnictw informacyjno-promocyjnych poświęconych pięciu krainom turystycznym województwa podkarpackiego. Celem publikacji jest popularyzacja walorów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych regionów, jak również ukazanie ich potencjału turystycznego.

Opisane w ramach tej serii wydawnictw krainy województwa podkarpackiego to: **Roztocze, Rzeszów – miasto i region, Beskid Niski, Bieszczady oraz Dolina Sanu i Wisty**. W każdym przewodniku zaprezentowany został jeden region – w niniejszym jest to Rzeszów – miasto i region. Wszystkie wydawnictwa są ze sobą spójne graficznie i merytorycznie. Cechą wspólną publikacji jest identyczna struktura wewnętrzna, w tym także układ tekstu. Poszczególne części przybliżają daną tematykę, w każdym wydawnictwie zajmując ściśle określone, według przyjętego wzoru, miejsce. Konspekt ten najłatwiej dostrzec spoglądając na spisy treści. Analogiczne tytuły dla odrębnych działów, rozdziałów i podrozdziałów umożliwiają czytelnikowi sprawne i szybkie odnajdywanie informacji z tego samego zakresu tematycznego w każdym wydawnictwie.

W pierwszej kolejności przedstawione zostały **walory przyrodnicze, historia, kultura i sztuka** danej krainy. Następnie nasza uwaga zostaje skierowana na **potencjał turystyczny** terenu, z uwzględnieniem szans i perspektyw jego rozwoju. Kolejny rozdział to najbardziej rozbudowana i złożona część przewodników, w pełni dedykowana turystyce. W tym miejscu Czytelnik może zaczerpnąć wiedzy o **głównych atrakcjach regionu**. Opisano tu najważniejsze zabytki, muzea, miejsca rekreacji i szlaki tematyczne. Wyjątkowym rozdziałem jest **„Turystyka aktywna”**, w którym zaproponowane zostały trasy i szlaki piesze, rowerowe, nordic walking oraz kajakowe. Przemierzenie każdego z nich stworzy doskonałą okazję do poznania różnorodności krajobrazowej krain i odkrycia w województwie podkarpackim natury prawdziwej przygody. W rozdziale **„Turystyka pobytowa”** zawarto ofertę wypoczynku w różnych miejscowościach, z wyszczególnieniem pobytów jednodniowych, weekendowych i dłuższych. Rozdział **„Kulinaria”** skierowany jest przede wszystkim do osób zainteresowanych popularną w ostatnich czasach turystyką kulinarną i enoturystyką. Wspomniane są w nim produkty regio-

nalne, jak również serwujące je lokale gastronomiczne. W kolejnym rozdziale poświęconym **turystyce biznesowej** znajdują się informacje o obiektach wystawienniczych, będących miejscem organizacji targów o randze krajowej i międzynarodowej. Przedstawione są tu także wybrane, najważniejsze ośrodki noclegowe przystosowane do odbywających się kongresów i konferencji biznesowych lub naukowych. Na końcu działu czwartego zaprezentowano natomiast **bazę turystyczną** z danymi teleadresowymi obiektów różnej kategorii. Co ciekawe i ważne dla turysty, każdej omówionej w tym dziale aktywności (także tej związanej ze zwiedzaniem zabytków, muzeów i innych miejsc) przypisano, za pomocą ustalonych ikon, odpowiedni stopień trudności. Dodatkowo, określono porę lub pory roku najbardziej sprzyjające wykonywaniu tych czynności.

Na końcu przewodnika załączono **indeks miejscowości i atrakcji turystycznych** wraz z numerami stron, na których znajdują się ich nazwy. Spis ten zawiera również współrzędne odwołujące się do mapy.

Dzięki takiemu układowi treści przewodnik można traktować jak książkę

o regionie i czytać ją od początku do końca. Najpierw Czytelnik może zapoznać się z podstawową wiedzą o krainie w aspekcie geograficznym i historycznym. Z dalszej części dowie się między innymi o wybranych zabytkach. Oprócz tego przewodnik może być praktycznym informatorem o regionie: o jego wiodących atrakcjach, o miejscach i sposobach spędzania wolnego czasu, gastronomii, noclegach itp. Wystarczy wówczas otworzyć przewodnik na konkretnej stronie poświęconej interesującemu nas zagadnieniu.

Integralną częścią przewodnika jest **mapa opracowana w skali 1:200 000**. Odzwierciedlono na niej obszar krainy oraz zaznaczono wszystkie mieszczące się w tej skali atrakcje turystyczne. Mapa posiada siatkę indeksową. Na jej podstawie wyznaczono współrzędne tych głównych punktów ujętych w indeksach na końcu przewodnika.

Gdy więc, Drogi Turysto, zawitasz do Rzeszowa – miasta i regionu – weź pod uwagę nasze sugestie, by zatrzymać się tu i spędzić kilka dłuższych chwil. I poznać nasz region – w czym pomoże Ci ten przewodnik. Na pewno się nie zawiediesz....

O REGIONIE

Położenie i dojazd

Przewodnikowy obszar, czyli Rzeszów – miasto i region, obejmuje środkowo-zachodnie tereny województwa podkarpackiego, a więc wysuniętego najbardziej na południowy wschód skrawka Polski. Stolica województwa jest dobrze skomunikowana pod względem drogowym, kolejowym i lotniczym.

Na linii wschód – zachód region przecina autostrada A4. Kierując się z Rzeszowa na zachód, można dojechać nią do Krakowa (około 1,5 godz.), aglomeracji śląskiej (2,5 godz.), Wrocławia (5–6 godz.), przejścia granicznego z Niemcami w Zgorzelcu (około 6,5–7 godz.). Jadąc zaś na wschód, dotrzemy do Przemyśla, a dalej do przejść granicznych z Ukrainą w Kor-

czowej lub w Medyce (po około 1 godz.). Do Rzeszowa z centralnej Polski możemy dojechać drogami krajowymi DK9 z Radomia lub DK19 z Lublina. Na południe, do granicy ze Słowacją w Barwinku (około 1,5 godz.), wiedzie DK19. Natomiast do Sanoka i w Bieszczady czy Krosna i Jasła, a następnie dalej, w Beskid Niski, dojeżdżamy drogami wojewódzkimi. Trwają intensywne prace przy projektowaniu i budowie poszczególnych odcinków drogi szybkiego ruchu S19 – Via Carpatia. Będzie ona przebiegać tzw. ścianą wschodnią – od Białegostoku przez Lublin, Rzeszów do Barwinka. Z Rzeszowa do Warszawy (ponad 300 km) zostaje na razie przejazd DK9 przez Ostrowiec Świętokrzyski i Radom czy

trochę dłuższe, ale szybsze odbicie do drogi S7 (Kraków–Warszawa) – w zależności od nasilenia ruchu dojazd do Warszawy zajmuje około 5 godz. Do Lublina dotrzemy w 2–2,5 godz., do Poznania w 6–7 godz., do Gdańska w 8 godz., do Szczecina w 8–9 godz. Dzięki nowo budowanym drogom do regionu można dojechać praktycznie z każdego zakątka Polski – zarówno transportem publicznym, jak i samochodem osobowym.

Koleje od kilku lat prowadzą intensywne prace modernizacyjne na swoich trasach. Obecnie dojazdy z centralnej Polski odbywają się najszybciej przez Kraków. Popularne pendolino kursuje z Gdyni. Bezpośrednie połączenia są

między innymi z Poznaniem, Wrocławiem czy Warszawą. Unowocześnia się też linie kolejowe na osi północ – południe, z okolic Tarnobrzega (stacja Ociec) w kierunkach Mielec – Dębica oraz Rzeszów – Strzyżów – Jasto.

Coraz prężniej rozwija się Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka. Sprzyja temu położenie obiektu – to najdalej wysunięte na południowy wschód lotnisko komunikacyjne Polski. Na Podkarpacie można dotrzeć praktycznie z całego świata przez warszawskie Okęcie, a bezpośrednio także z Wielkiej Brytanii, Holandii czy Niemiec. Co roku w okresie wakacji uruchamiane są także połączenia do atrakcyjnych miejsc w Europie i Afryce.

O regionie

Region w liczbach

Odległość do najbliższej czynnej stacji kolejowej i węzła autostradowego z wybranych miejscowości krainy Rzeszów – miasto i region ▼

Miejscowość	Stacja kolejowa Rzeszów Główny		Węzeł A4 Rzeszów Wschód	
	odległość (km)	czas (min)	odległość (km)	czas (min)
Rzeszów	0	0	9	10
Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka	12,5	17	9,5	10
Sokołów Małopolski	27	23	20	14
Błażowa	22	26	28	30
Kolbuszowa	32	35	39	30
Strzyżów	32	40	40	44

Miejscowość	Stacja kolejowa Dębica		Węzeł A4 Żyraków	
	odległość (km)	czas (min)	odległość (km)	czas (min)
Dębica	0	0	4	6
Mielec	33	35	35	32
Radomyśl Wielki	22	20	18	15
Pilzno	13	16	16	16

Liczba mieszkańców krainy turystycznej Rzeszów – miasto i region na tle województwa podkarpackiego i Polski (na podstawie GUS, dane z 30 czerwca 2020 r.) ▼

Obszar	Liczba mieszkańców					
	ogółem		miasto		wieś	
		%		%		%
Rzeszów – miasto i region	911 082	100	403 923	44,33	507 159	55,77
W tym liczba mieszkańców miasta Rzeszów	196 821	100	196 821	100	–	–
Woj. podkarpackie	2 127 164	100	881 092	41,45	1 244 809	58,55
Polska	38 382 576	100	23 001 184	59,97	15 352 989	40,03

Dworzec kolejowy w Rzeszowie, fot. T. Trulka

Położenie i dojazd

Powierzchnia krainy turystycznej Rzeszowa – miasta i regionu ▼

Obszar	Powierzchnia (km²)
Rzeszów – miasto i region	5 122
Woj. podkarpackie	17 846
Polska	312 705

Powierzchnia Rzeszowa – miasta i regionu stanowi 28,7 % powierzchni województwa podkarpackiego. Powierzchnia Rzeszowa – miasta i regionu stanowi 1,64 % powierzchni Polski. Gęstość zaludnienia: 177,87 os./km².

Odległość i czas dotarcia samochodem do Rzeszowa ▼

Miasto	Odległość (km)	Czas dotarcia
Krosno	55	1 h 00 min
Sanok	72	1 h 15 min
Przemyśl	89	55 min
Lubaczów	100	1 h 15 min
Kielce	155	2 h 30 min
Lublin	165	2 h 30 min
Kraków	165	1 h 35 min
Katowice	245	2 h. 15 min
Łódź	300	4 h 20 min
Warszawa	317	4 h 05 min
Białystok	417	5 h 40 min
Wrocław	435	4 h 00 min
Poznań	520	6 h. 10 min
Gdańsk	620	7 h 00 min
Szczecin	815	7 h. 15 min

Miasta krainy turystycznej Rzeszów – miasto i region wraz z liczbą mieszkańców ▼

Miasto	Liczba mieszkańców
Rzeszów	196 821
Mielec	60 323
Dębica	45 504
Łańcut	17 711
Ropczyce	15 860
Sędziszów Małopolski	12 350
Kolbuszowa	9 004
Strzyżów	8 831
Głogów Małopolski	8 530
Boguchwała	6 184
Pilzno	4 927
Sokołów Małopolski	4 203
Tyczyn	3 871
Radomyśl Wielki	3 226
Brzostek	2 746
Błażowa	2 144
Przecław	1 781

G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego, fot. G2A

Węzeł autostradowy Rzeszów Wschód, fot. T. Trulka

Dziedzictwo przyrodnicze

Kraję turystyczną Rzeszów – miasto i region wyróżnia spora różnorodność geograficzna. Dotyczy to zarówno środowiska przyrodniczego, jak i ukształtowania powierzchni czy budowy geologicznej. Północno-zachodnia część obszaru należy do makroregionu Kotliny Sandomierskiej, zaś część południowa do pasma pogórzy.

Kotlina Sandomierska geologicznie zaliczana jest do rozległego zapadliska, zwanego niekiedy podkarpackim. To

skutek działania rzek, które wypetniły te tereny miocenijskimi i czwartorzędowymi osadami, co wpłynęło na rodzaj podłoża. Występują tu w przeważającej ilości piaski i gliny morenowe pokryte przez gleby bielicowe. Natomiast efekty polodowcowe zauważymy w postaci głazów narzutowych. Teren ma zasadniczo charakter równinny z licznymi niewielkimi połatdowaniami. Lokalne nazwy, jak na przykład Czerwone Wierchy czy Góry Stołowe, nie mają więc realnego odniesienia do określonych w nich górskich form terenu.

Wysokości bezwzględne kształtują się w przedziale około 150–250 m n.p.m.

W krajobrazie dominują naprzemiennie pastwiska i coraz rzadziej uprawne pola, oraz lasy – choć w niektórych gminach w okolicach Łańcuta bardzo trudno się ich dopatrzeć. Relikty starodawnej Puszczy Sandomierskiej można znaleźć w Kotlinie Sandomierskiej, która obejmuje północną i centralną część regionu. Gleba, w której dominują piaski, sprzyja rozwojowi lasów sosnowych. Rzadziej występują tu lasy

liściaste oraz mieszane. Podmokłe tereny i nadrzeczne bagniska to domena lasów łąkowych z licznie występującymi topolami czy wierzbami.

Zróżnicowane i bogate runo leśne, w którym można znaleźć wiele rzadkich roślin, dostarcza schronienia i pożywienia równie różnorodnej faunie. Wprowadzie największe i najciekawsze gatunki: żubr, niedźwiedź czy ryś upodobały sobie południowo-wschodnie tereny województwa, jednak wilki, jelenie, sarny,

Wilk, fot. S. Orłowski

Lis, fot. S. Orłowski

dziki, lisy, zające czy bobry spotkać tu można dość często. Podobnie ptactwo, które coraz chętniej wykorzystuje porzuczone nieużytki porolne, co sprzyja rozwojowi populacji wielu gatunków, wśród których pojawia się przedstawiciel szponiastych – orzeł bielik. Na polach i w leśnej ściółce występują borowiny, maliny, jeżyny i grzyby.

Linie oddzielającą te równinne tereny od odmiennego krajobrazu pagórkowatych wzniesień zasadniczo stanowi

biegnąca na osi zachód – wschód autostrada A4. Na południe od niej spotykamy już pogórze. Krainy tak nazywane ciągną się od zachodniej granicy regionu. Pierwsza z nich to **Pogórze Ciężkowickie**, którego tylko fragment znajduje się na ziemi podkarpackiej. Jego kulminację stanowi Liwocz (562 m n.p.m.). Region rozciągnięty pomiędzy doliną Białej Dunajcowej na zachodzie i Wistoką na wschodzie

opada wyraźnym progiem na północ ku Płaskowyżowi Tarnowskiemu, na południu zaś jego zwieńczenie stanowi Kotlina Jasielsko-Krośnieńska.

Idąc dalej na wschód, mamy **Pogórze Strzyżowskie** – obszar ograniczony dolinami dwóch dużych rzek Wistoka i Wistoki. Podobnie jak w przypadku Pogórze Ciężkowickiego na południu rozlewa się szeroka Kotlina Jasielsko-Krośnieńska. Północną granicę wyznacza

obniżenie będące częścią Kotliny Sandomierskiej, czyli Pradolina Podkarpacca. Najwyższa kulminacja Pogórze Strzyżowskiego nieco przekracza 500 m n.p.m. i jest to Bardo (534 m n.p.m.).

Kolejną krainą w paśmie pogórzy jest rozległe **Pogórze Dynowskie**. Jego wschodnią granicę wyznacza rzeka San, a najwyższym szczytem jest Sucha Góra (585 m n.p.m.) z charakterystycznym nadajnikiem telewizyjno-radiowym. Kiedyś pogórze były nazywane „Podkarpaciem” lub „Podgórzem”. Seweryn Goszczyński, poeta i pisarz polskiego romantyzmu, w powieści *Król zamczyska* (1842) napisał: „Podgórze galicyjskie ukrywa miejsca najpiękniejsze w Polsce”. Można się zgodzić lub nie, jednak trzeba przyznać, że urok pogórzy bywa – często niestety – niedoceniany. Tutejsze krajobrazy to liczne pasma wzgórz o wysokości 300–550 m n.p.m., które poprzecinane są dolinami rzek i ich dopływów.

Pogórze są geologicznie przedłużeniem Karpat. Spotkamy tu więc przede wszystkim tzw. flisz karpaccy, czyli naprzemianległe różnorodne warstwy skał, głównie łupki i piaskowce, pocho-

Czosnek niedźwiedzi, fot. S. Orłowski

Cebulica dwulistna, fot. D. Naydenov

dzące z osadów morskich, tzw. oceanu Tetydy (około 300–20 mln lat p.n.e.). Taka struktura podłoża z jednej strony sprzyja powstawaniu ciekawych wizualnie wychodni skalnych, z drugiej zaś powodowanych dtugotrwałymi deszczami osuwisk. Lasy występują tu przede wszystkim w podszczytowych partiach wzniesień. Dominującymi gatunkami są buk i jodła.

Południowe tereny regionu leżą na granicy występowania roślinnych gatunków górskich i nizinnych, stąd niepowtarzalna okazja – nie tylko dla specjalistów botaników – by dostrzec ich przenikanie się i wzajemne wypieranie z dotychczasowych typowych siedlisk. Wiosną, wędrując tutejszymi lasami, można się zachwycić widokiem kwiecistych potaci białych zawilców czy fioletowego

żywca gruczołowatego. Przy odrobinie szczęścia wyczuwa się zapach czosnku niedźwiedziego, rozrastającego się łanami zielonych liści i białych kwiatów. Spore obszary zajmują roślinne zbiorowiska okołowodne: nadpotokowe, młaki i szuwary. Pełne są różnorodnych ziół-rośli, z których kilka rodzajów lepiężników, skrzyp olbrzymi czy liczne odmiany mięty uważane są za całkowicie naturalne. Można też spotkać cenne i rzadkie gatunki, takie jak paproć jęczyznik zwyczajny, cebulica dwulistna czy lilia złotogłów. Ta ostatnia upodobała sobie głównie tereny Pogórza Dynowskiego. W Polsce występuje siedem podstawowych gatunków lilii, z czego tylko dwa – w tym lilia złotogłów – rosną w środowiskach naturalnych. Kwiaty o kolorze różowoczerwonym posiadają kropki pełniące funkcję drogowskazów dla zapylających je owadów. Rośliny wabią je jednak nie tylko wielkością i barwą, ale także zapachem, który intensyfikuje się szczególnie wieczorem i nocą. Lilie mogą być zapylane przez nocne motyle z rodziny zawisakowatych, mających zdolność zawisnięcia nieruchomo w powietrzu. W przeszłości cebulki lilii, zawierające duże ilości skrobi, miały

zastosowanie jako przysmak kuchenny w każdej postaci: surowej, gotowanej czy pieczonej. Po zmieleniu mieszano proszek z mąką do wypieku chleba. Lilii używano do ochrony przed demonami, ale i jako składnik napojów miłosnych. Były wyobrażeniem majestatu i chwały, a także czystości i niewinności, stąd na przykład twórcy skautingu, a w Polsce harcerstwa, przyjęły je jako swój symbol. W religiach chrześcijańskich są też symbolem zmartwychwstania.

Pogórzańska fauna potrafi zaskoczyć swoim bogactwem. Siedliska mają tu borsuki czy bobry, a z ptaków między innymi orlik krzykliwy i bocian czarny. Jesienią, szczególnie po opadach, warto patrzeć pod nogi, by nie zdeptać czarno-żółtej salamandry plamistej. Ponieważ pogórzańskie rzeki i strumyki należą do najczystszych w kraju, można w nich trafić na wędkarskie atrakcje w postaci pstrąga, szczupaka, brzana czy nawet sandacza. Klimat tego regionu przejawia cechy klimatu górskiego. Jest raczej wilgotny i chłodny – im wyższa wysokość nad poziomem morza, tym niższa temperatura powietrza i większa suma opadów atmosferycznych.

Rezerwat Zabłocie, fot. UMiG Kolbuszowa

Ochrona przyrody

Parki krajobrazowe

Na terenach województwa podkarpackiego prawie 45% stanowią obszary objęte różnymi krajowymi formami ochrony przyrody – parki narodowe, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, pomniki przyrody, użytki ekologiczne. Ochrona przyrody przede wszystkim dotyczy południowo-wschodnich terenów województwa, ale i w omawianym regionie znajdzie się kilka perełek.

Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy

Z dziesięciu parków krajobrazowych znajdujących się na terenie województwa podkarpackiego w omawianym regionie zlokalizowany jest fragment tylko jednego – Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego. Na sporą atrakcyjność tego obszaru, utworzonego w 1993 roku, wpływają nie tylko jego walory przyrodnicze, ale przede wszystkim kulturowe – liczne obiekty architektoniczne i ślady po dawnych mieszkańcach tych ziem. Najbardziej znane obiekty parkowe (ruiny zamku Kamieniec, rezerwat Prządki) leżą poza terenami, które opisuje ten przewodnik. Natomiast w omawianym regionie warto odwiedzić rezerwat Góra Chełm oraz Herby, malowniczy przełom Wisłoka, zwany Bramą Frysztaćką, dawne cerkwie: drewnianą w Bonarówce i mu-

rowaną w Oparówce, drewniane kościoły w Gogołowie i w Hucie Gogołowskiej czy schron kolejowy z czasów II wojny światowej w Stępinie. Przez teren parku wiedzie kilka znakowanych szlaków turystycznych. Część z nich krzyżuje się w okolicach góry Bardo w paśmie Klonowej Góry: niebieski z pasma Jazowej i Wiśniowej, zielony z Frysztaka, żółty z Gogołowa.

Natomiast w paśmie Brzeżanki biegną zielony i czarny szlak. Na grzbiecie tego pasma spotkamy turystyczne udogodnienia – wiatę z urokliwym panoramicznym punktem widokowym na okolicę, wiatę przy schronie w Stępinie, kapliczkę na górze Chełm.

Rezerваты przyrody

Na terenie opisywanym w przewodniku znajduje się 18 rezerwatów z 98 zlokalizowanych w całym Podkarpaciu. Przeważają rezerваты leśne (Bór, Buczyna w Cyrance na Płaskowyżu Kolbuszowskim, Góra Chełm, Jaźwiana Góra, Lisia Góra, Mójka, Pateraki, Wielki Las, Wilcze, Wydrze), ale są i florystyczne (Kamera, Stotwina, Torfy), torfowiskowe (Bagno Przecławskie, Końskie Błota), przyrody nieożywionej (Herby, Szwajcaria Ropczycka) oraz faunistyczny (Zabłocie). Pięć z nich znajduje się w powiecie rzeszowskim, cztery w mieleckim, trzy w strzy-

żowskim, po jednym w ropczykosędziszowskim, kolbuszowskim i dębickim. Tylko część z nich jest zagospodarowana i udostępniona dla turystów. Spośród nich zaprezentujemy te najciekawsze.

Bór – zlokalizowany na terenie gminy Głogów Małopolski, jego powierzchnia liczy 369 ha. Chroni duże ekosystemy leśne ze sporymi obszarami starodrzewia. To teren równinny, lecz przyroda jest tu zróżnicowana – od wilgotnych bagnisk po piaszczyste wydmy. Na terenie rezerwatu znajdują się dwie ścieżki edukacyjne wraz z leśną szkołą, wiatami i podestami oraz kilka znakowanych szlaków pieszych i rowerowych. Zimą jest to ulubiony teren narciarzy biegowych. Odnaleźć tu można również miejsca pamięci o zamordowanych w czasie II wojny światowej Żydach i Polakach.

Buczyna w Cyrance na Płaskowyżu Kolbuszowskim – rezerwat zlokalizowany na terenie gminy Mielec, jego powierzchnia wynosi 20 ha. Ochronia relikty zbiorowiska leśne – niektóre drzewa mają ponad 120 lat. Jest to obszar o charakterze przejściowym – z buczyny karpackiej do lasów dębowo-grabowych. Na terenie rezerwatu znajduje się ścieżka dydaktyczna Poznaj las. Ścieżka ma dwa różniące się długością warianty, z licznymi tablicami informacyjnymi.

Góra Chełm – rezerwat położony na terenie powiatu strzyżowskiego, o powierzchni 155 ha. Ochronie podlegają tu przyroda pogórszańska oraz ślady kultury naszych przodków. Występują także bogate zbiorowiska flory w paśmie Klonowej Góry – zarówno wieloletnie okazy drzew, jak i przedstawiciele dwóch pięter roślinnych: pogórza i regla dolnego, a także dzikie zwierzęta, w tym liczni przedstawiciele gadów i ptaków. Ludzie pozostawili tu niezczynnny już kamieniołom i podszczytową kaplicę, z którą wiążą się przeróżne legendy. Do kaplicy tej pielgrzymuje wiele osób, szczególnie by pomodlić się o obfite plony.

Lisia Góra – znajduje się w południowo-zachodniej części Rzeszowa. Rezerwat obejmuje wzniesienie nad rzeką Wisłok i ma powierzchnię 8,49 ha. Jego osobliwa cecha to skupisko okazałych dębów szypułkowych – jest ich około 100 sztuk, a także innych gatunków drzew. Przez obszar chroniony prowadzi ścieżka przyrodnicza im. prof. Władysława Szafera.

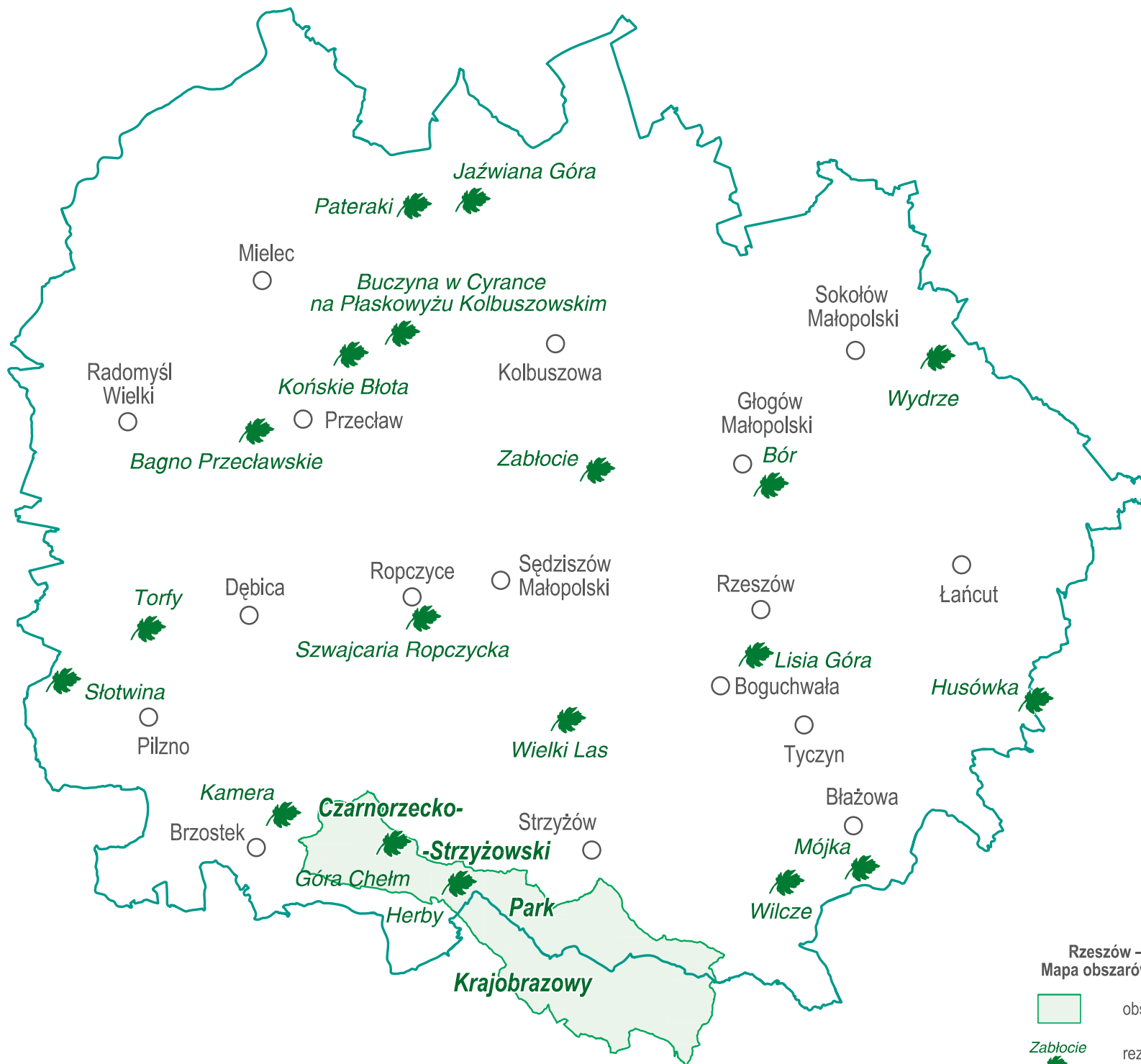
Mójka – rezerwat usytuowany na terenie gminy Błażowa, o powierzchni 286 ha. Chroni przede wszystkim lasy jodłowe z żyzną buczyną karpacką i grądem. Zróżnicowana rzeźba terenu odznacza się bogactwem flory (ponad 350 gatunków roślin) i fauny, a także sporą liczbą gatunków chronionych. Na terenie Mójki znajdują się: przydrożny parking z wiatą, dwie ścieżki przyrodnicze (bobra i jelenia, a na nich tablice informacyjne), mostki i poręcze (często teren bagienny), a także pomnik przyrody Błędny Kamień.

Stotwina – położona na terenie gminy Pilzno, o powierzchni 3,3 ha. W rezerwacie tym ochronie podlega rzadki gatunek paproci pióropusznik strusi, którego stanowiska znajdują się wzdłuż potoku meandrującego przez miejscami gęsty las. Rezerwat dysponuje ścieżką przyrodniczą z pomostami i tablicami informacyjnymi, jej początek można znaleźć przy leśnym parkingu z wiatami.

Wielki Las – leśny rezerwat utworzony na terenie gminy Czudec w powiecie strzyżowskim. Jego powierzchnia wynosi 87,89 ha. Ochroną objęto tutaj leśny kompleks z licznym udziałem cennego starodrzewu bukowego, który porasta wyższe partie Pogórza Dynowskiego. To atrakcyjne miejsce zachęca do spacerów. Przez teren rezerwatu przebiega leśna ścieżka dydaktyczna.

Wilcze – znajduje się na terenie gminy Błażowa, jego powierzchnia to 340,80 ha. Rezerwat chroni zbiorowiska leśne tworzone przez drzewostany jodłowe z dużym udziałem buka. Najstarsze okazy jodeł liczą około 150 lat. Na przetomie kwietnia i maja las wyścielają białe poacie czosnku niedźwiedziego.

Zabłocie – obszerny rezerwat o powierzchni 536,95 ha, obejmuje swym zasięgiem aż cztery gminy: Głogów Małopolski, Świlczę, Kolbuszową i Sędziszów Małopolski. Znajduje się tu najbardziej naturalny fragment Puszczy Sandomierskiej. Stawy wraz z kompleksem otaczających je lasów dębowo-sosnowych stanowią siedlisko rzadkiej ornitofauny. Stwierdzono tu występowanie ponad 150 gatunków ptaków, z których spora część zagrożona jest wyginieciem.

Pomniki przyrody

Kraina turystyczna Rzeszów – miasto i region może poszczycić się niemal 400 pomnikami przyrody. W przeważającej większości są to drzewa – pojedyncze lub całe ich skupiska czy aleje. Pozostałe obiekty to 7 głązów narzutowych, skałka, odkrywka geologiczna i skupisko krzewów kłokoczki południowej.

Błędny Kamień – wychodnia skalna pochodzenia wulkanicznego, usytuowana na terenie gminy Błażowa. Skała ma średnicę około 5 m, z czego niespełna 1 m wystaje ponad powierzchnię ziemi. W czasie II wojny światowej Niemcy częściowo rozkruszyli kamień, a uzyskany materiał wykorzystali do budowy drogi w Ujazdach. Nazwa „błędny” miała się wziąć z przekonania, że każdy przechodzień, który zjawi się w pobliżu skały, zabłądzi w lesie.

Dąb Chrześcijanin – znajduje się w Januszkowicach w gminie Brzostek. Jest to bodaj największy dąb szypułkowy na Podkarpaciu. To także najgrubszy dąb w kraju. Drzewo ma całkowicie wypróchniały pień. Jego obwód zmalał w ostatnich latach z powodu powiększających się

ubytków w korze. Jeszcze w 2002 roku wynosił 1042 cm. W 2020 roku już tylko 1002 cm. Jego wiek szacuje się na około 640 lat. Korona składa się zaledwie z kilku zdrowych konarów. Pień w ostatnich latach ogrodzono drewnianym płotem.

Dąb Józef – rośnie na terenie parku w Wiśniowej, zwyciężył w 2017 roku w 6. edycji krajowego konkursu Drzewo Roku, a później w plebiscycie na Europejskie Drzewo Roku. Na rewersie banknotu stułotowego emitowanego w latach 1932–1934, zaprojektowanego przez Józefa Mehoffera, znajduje się rysunek dębu symbolizujący długowieczność i trwałość. W czasie II wojny światowej w dziupli dębu ukrywało się dwóch Żydów.

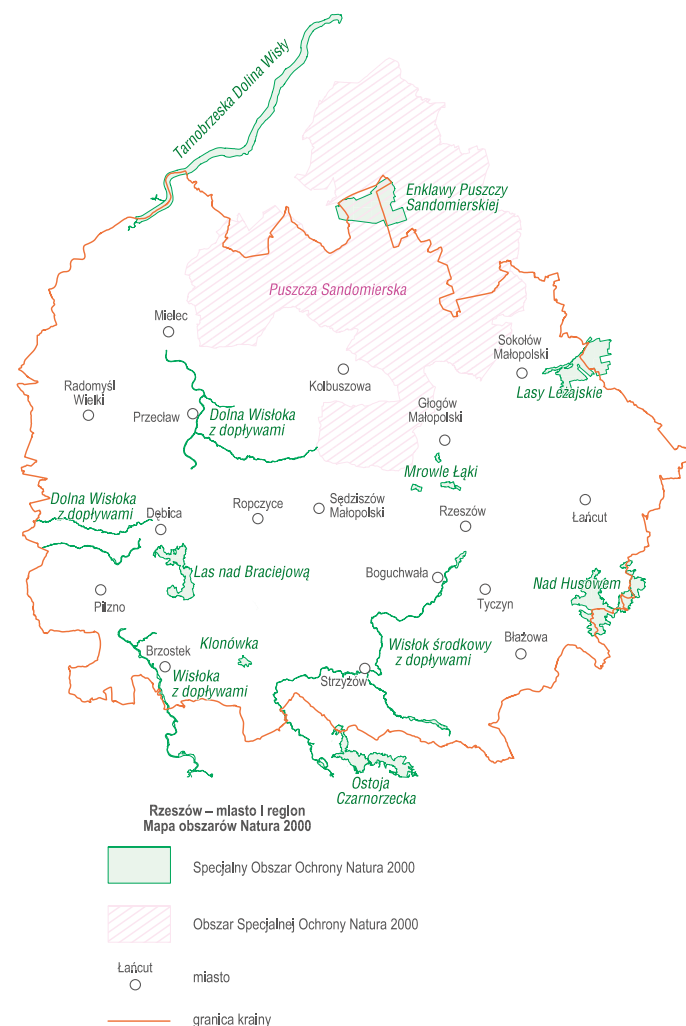
Głąz polodowcowy w lwierzycach – wymiary wystającej części to 3,3 x 1,75 x 1,5 m. Jest to największy głąz polodowcowy znajdujący się na terenie województwa podkarpackiego. Nazywany jest „Diablim Kamieniem”, gdyż wedle legendy szatan miał nim zniszczyć pobliski kościół w Nockowej. Inna nazwa to „koło Groblo-rza”, jako że przy pobliskiej grobli mieszkał stuga dworu w lwierzycach zajmujący się odstrzeliwaniem bezpańskich psów.

Obszary ochrony Natura 2000

Jest to sieć obszarów objętych ochroną przyrody na terytorium całej Unii Europejskiej. Celem inicjatywy jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważane są za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Podstawą programu Natura 2000 są dwie unijne dyrektywy – dyrektywa ptasia (ang. bird, stąd kody zaczynają się od liter PLB), przyjęta w 1979 roku, oraz dyrektywa siedliskowa (ang. habitat – kody PLH) z 1992 roku. Większość obszarów pokrywa się z innymi, mającymi krajowy status, formami ochrony przyrody.

Na terenie krainy turystycznej Rzeszów – miasto i region utworzono 11 obsza-

rów Natura 2000. Największym z nich jest Puszcza Sandomierska o powierzchni około 130 tys. ha – bardzo ważny element ekosystemu południowo-wschodniej Polski. To pozostałość po jednej z największych prastarych puszczy na terenie Polski – jej krańce znajdziemy zarówno w okolicach Lwowa na wschodzie, jak i Krakowa na zachodzie. Jako jeden z niewielu tak obszernych i zwartych kompleksów leśnych jest brana pod uwagę w kontekście potencjalnej introdukcji zagrożonych gatunków zwierząt. Najmniejszym obszarem Natura 2000 w tym rejonie jest Klonówka o powierzchni 136 ha na terenie gmin Frysztak i Wiśniowa. Obejmuje tereny rezerwatu Góra Chełm, występują tu siedliska żyznej buczyny karpackiej, grądu i tęgu jesionowego.

Dziedzictwo historyczne

Prehistoria

Zamierzcha historia tych terenów jest stosunkowo słabo zbadana i opisana. Prace archeologiczne pozwalają datować pierwsze oznaki bytowania człowieka na starszą epokę kamienia – czyli około 40–30 tys. lat temu. Następujące potem setki i tysiące lat to raczej nieopisane dzieje wielu różnorodnych grup spotecznych, ludów wielu kultur i narodowości. Ślady po niektórych z nich są odnajdywane tu i ówdzie, choć sporadycznie. Liczne grupy, początkowo przede wszystkim wędrownie, korzystały z nieprzebranych zasobów karpackiej puszczy. Z czasem niektóre z nich próbowały osiąść na tych terenach, o czym świadczą pozostałości osad czy lokalnych cmentarzy. Przedstawiciele znanych z archeologii kultur – przeworskiej, tarnobrzkiej, trzcinieckiej czy plemion stowiańskich z przetomu V–VI w. n.e. – z pewnością zapuszczali się w te obszary i zapewne też tu się osiedlali.

Wiek średni (X–XV wiek)

Okolice wieku X to już pierwsze organizmy quasi-państwowe, czyli kraje Łędzian – Łachów, po których do dzisiejszych czasów zostały popularne określenia Po-

laków na Węgrzech Łędział czy na Ukrainie Łach, i Wiślan. Ci ostatni rozpoczęli intensywne osadnictwo średniowieczne już z końcem XII wieku, poczynając od północno-zachodnich terenów. Jest to obszar obecnych powiatów dębickiego i mieleckiego.

Później, do 1. poł. XIV w., część ziem regionu była przygraniczną strefą pomiędzy Polską i Rusią, co nie sprzyjało rozwojowi. Dopiero Kazimierz Wielki, zajmując Ruś Halicką, przesunął granice Rzeczypospolitej na wschód. To stało się przyczynkiem do szerokiej akcji lokacyjnej i osiedleńczej. Najważniejsze miasta: Rzeszów, Dębica, Strzyżów, Łańcut – ale i wiele pomniejszych osad i miejscowości – swoich początków upatrują właśnie na przetomie XIV i XV wieku. Wyjątkiem, lecz sporym terytorialnie, były północno-zachodnie tereny, czyli lasy Puszczy Sandomierskiej. Tam bowiem osadnictwo kształtowało się jeszcze w dwóch kolejnych wiekach.

I Rzeczpospolita – „Rzeczpospolita szlachecka” (XV wiek–rozbiory)

W okresie I Rzeczypospolitej nastąpiło administracyjne rozdrobnienie regionu. Tereny te należały więc między innymi

do ówczesnych województw: sandomierskiego, krakowskiego – jednostka: ziemia pilźnieńska oraz ruskiego – ziemia przemyska i sanocka. Zróżnicowana była także struktura własnościowa. Znajdowały się tu dobra królewskie, na przykład Puszcza Sandomierska, własności magnackie – głównie rodów Lubomirskich, Tarnowskich, majątki kościelne czy też dobra będące w dyspozycji średniozamożnej i drobnej szlachty. Rody szlacheckie, między innymi Tarnowscy, Mieleccy i Rejowie, tworzyły na tych terenach swoje piękne siedziby, a magnaci Lubomirscy – wielkie latyfundia. Powstawały one jednak kosztem dodatkowych obciążeń dla poddanych: chłopów i czasem mieszczan.

Ten okres to także coraz większy wzrost znaczenia lokalnych miast. Rozwijały się w nich liczne gałęzie różnorodnych rzemiosł. Mielec stynał między innymi z kowalstwa i krawiectwa, Dębica była siedzibą wielu krawców, mieczników, kuśnierzy, z kolei w Łańcutie prym wiodły tkacze i szewcy. Rzeszów był domeną cechów złotników, mieczników, rusznikarzy i zegarmistrzów, Strzyżów – płócienników, foluszników i sukienników. Miasta, zarów-

no królewskie, jak i prywatne, rozwijały się też dzięki handlowi – pobierano myto za przejazdy kupców oraz opłaty za prawo składu różnych towarów, ale przede wszystkim starano się o uzyskanie przywilejów do organizacji targów i jarmarków. Każdy dbał tu o swoje i tak rodzina Rzeszowskich w połowie XVI wieku zabroniła sprzedaży piwa przemyskiego na rzecz lokalnych browarów. Z kolei spór między Łańcutem i Rzeszowem o termin jarmarku z początku XVII wieku był bezpośrednią przyczyną waśni pomiędzy Stanisławem „Diabłem” Stadnickim i Mikołajem Spytkiem Ligęzą – jarmark rzeszowski miał się odbywać 23 kwietnia na św. Jerzego, o dwa dni wyprzedzając doroczny łańcutki – na św. Marka 25 kwietnia. Konflikt ten trwał prawie pięć lat i obfitował nie tylko w grabieże kupców, ale i niestety w krwawe potyczki czy nawet bitwy między zwaśnionymi stronami.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Fragment ekspozycji „Sześć wieków Rzeszowa”, fot. ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie
– Galeria Malarstwa Europejskiego, fot. ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie*

Czasy te nie należały więc do spokojnych, zresztą nie tylko z powodu sąsiedzkich nieudolności. Przez tejsze ziemie, targane konfliktami i przygranicznymi wojnami, co rusz przetaczały się armie lub oddziały różnorodnych wojsk: swoich i zaciętych, ale i obcych: szwedzkich, węgierskich, tatarskich, kozackich. Byli to i obrońcy, i atakujący, zorganizowani i rozpierzchli, niejednokrotnie tworzący dzikie łupieżcze zgraje i bandy opryszków. To lata sprzyjające zdobywaniu wielu trofeów i bogaceniu się, jednak przede wszystkim dotyczy to owych przechodniów, nie zaś tubylców. Czasy te pozostawiły jednakże po sobie trwałe ślady w postaci różnych budowli i założeń obronnych, by wymienić te najznaczniesze: zamek obronny w Rzeszowie, zamek w Łańcucie, zamek w Przecławiu czy wieża obronna w Rzemieniu. Obok nich powstały liczne dwory oraz klasztory i kościoły, które niejednokrotnie stały się schronieniem dla mieszkańców. Część z tych obiektów dotrwała w różnym stanie do dzisiaj. Każdy najazd lub obrona przed nim były więc z jednej strony przyczyną licznych strat – zarówno ludnościowych, jak i materialnych, ale z drugiej strony stano-

wiły punkt wyjścia do tworzenia czegoś nowego. Stąd nieustannie odbudowujące się miejscowości, powstające kolejne założenia architektoniczne i świeże pomysły na przyszłe życie i rozwój.

Między innymi z powodu wspomnianych wojen I Rzeczpospolita powoli chyliła się ku upadkowi. Ostatnie poczynania wolnościowe do działania konfederatów barskich na terenie Podkarpacia. Według najnowszych badań, wielokrotne potyczki z wojskami rosyjskimi w latach 1769–1772 miały miejsce na przykład w okolicach Mielca, Pilzna, Kolbuszowej, Sędziszowa czy Strzyżowa. Do największego starcia doszło niedaleko Rzeszowa we wsi Powietna (obecnie dzielnica miasta – Pobitno) 13 sierpnia 1769 roku. Mimo że zakończone porażką konfederatów, spowodowało wycofanie się wojsk rosyjskich do Łańcuta. Do dzisiaj znajduje się w okolicy tzw. kopiec Konfederatów, a Rzeszowski Dom Kultury organizuje co roku historyczną grę miejską Rzeszowskim Szlakiem Konfederatów Barskich. Działania konfederatów zostały zakończone w potowie 1772 roku, gdy na te tereny, jeszcze przed oficjalnym rozbiorem, wkroczyły wojska austriackie.

Rozbiory, czas Galicji (1772–1914)

W wyniku I rozbioru Polski teren całego regionu dostał się pod panowanie monarchii Habsburgów. Ziemie te weszły w skład prowincji austriackiej, której nazwa brzmiała Królestwo Galicji i Lodomerii, czasem skracano ją do obiegowego określenia Galicja. W kolejnych dziesięcioleciach, gdy warunki życia mieszkańców coraz bardziej się pogarszały, region nieoficjalnie przemianowano na „Królestwo Galicji i Głodomierii”. Cały zabór został podzielony na jednostki zwane cyrkułami, a opisywane przez nas ziemie weszły w skład cyrkułu pilzneńskiego z siedzibą w Rzeszowie. Skąd ta dziwna sytuacja? Do rzeszowskiego zamku, którego gospodynią była księżna Joanna von Stein zu Jettingen Lubomirska, wdowa po Jerzym Ignacym Lubomirskim, przybył dowódca austriackich wojsk okupacyjnych gen. Hadik. Saksonka z urodzenia, mówiąca raczej po niemiecku, prowadziła dwujęzyczny dom. Generał, gdy usłyszał w rezydencji kulturalny język, postanowił przynajmniej stworzyć w Rzeszowie stolicę cyrkułu, gdyż nie mógł zmienić wcześniej zaakceptowanego i narzuconego ogólnie podziału administracyjnego.

Początkowe lata zaboru to były trudne czasy. Usiłowano stworzyć mocny organizm państwowy, podnieść poziom gospodarczy, zminimalizować wpływy feudalnych właścicieli ziemskich i podporządkować Kościół katolicki państwu (poprzez między innymi kasaty klasztorów) za pomocą reform józefińskich, jednak na próżno pokładano w nich nadzieje. Tworzenie nowoczesnego, na ówczesne czasy, państwa wiązało się także z rozwojem coraz większej liczby urzędów. Ponieważ wśród lokalnych mieszkańców brakowało wykwalifikowanych kadr, sprowadzano je z zewnątrz. Były to przede wszystkim osoby niemieckojęzyczne (Austriacy, Niemcy, Czesi). Wnieśli oni powiew świeżości i nowoczesności, ale i nałożyli na mieszkańców znaczne obciążenia i dodatkowe daniny. Wielu z nich wykorzystywało biednych i niewykształconych chłopów oraz ubogich mieszczan, zerując na ich nieświadomości i niewiedzy.

Fotografie u góry (od lewej):
– Wystawa „Sześć wieków Rzeszowa”, fot. ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie
– Wystawa „Pamiętki wielkiej wojny” w Muz. Okręg. w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Odgórn timer preferowano sprowadzanie produktów, głównie przemysłowych, z innych prowincji monarchii, między innymi z Austrii i Czech, co skutkowało obniżeniem rentowności towarów rodzimych rzemieślników i producentów. Te i inne działania miały swoje negatywne skutki – między innymi likwidację części szkolnictwa, zanik handlu i rzemiosła, co doprowadziło do wyraźnego zubożenia wielu miast i wiosek, a co za tym idzie, zauważalnego stopniowego upadku życia społeczno-gospodarczego. Galicja powoli rozwijała się wprawdzie jako nowoczesny organizm państwowy, ale ludziom wcale nie żyło się dostatniej.

Szlachta jako wykształcona awangarda narodu próbowała na swoich dworach kultywować tradycję polskości. Wykorzystywała każdą okazję, by tradycję uzewnętrznić, na przykład podczas zrywów powstańczych w zaborze rosyjskim. Do powstania listopadowego przyłączyło się ponad dwudziestu wychowanków rzeszowskiego gimnazjum. Niewiele osób wie, że pierwszym szturmem na Belweder, rezydencję wielkiego księcia Konstantego, w nocy z 29 na 30 listopada, dowodził urodzony w Stobiernej pod Rzeszowem 26-letni Ludwik Nabelak. A rzeszowski rzemieślnik Marcin „Lelewel” Borelowski był w powstaniu styczniowym pułkownikiem i komisarzem wojennym

Podlasia. To patriotyczne zaangażowanie nie miało jednak odzwierciedlenia w działalności prospołecznej. W regionie następowało coraz większe rozwarstwienie pomiędzy panami a ich poddanyami. Często bezwzględnie egzekwowano powinności pańszczyźniane, nie dając chłopom żadnych możliwości odwołania – chłopci zasadniczo podlegali sądom swoich właścicieli, a próby zwrócenia się do sądów państwowych były w praktyce mocno ograniczane lub nawet uniemożliwiane. Stąd ukojenia swoich żalów i smutków coraz częściej szukali w... wódce. Serwowali ją szynkarze, którymi w przeważającej większości byli Żydzi. Wprawdzie pojawiali się światli działacze wzywający do zniesienia pańszczyzny i prowadzący antyfeudalną agitację – na przykład Julian Goslar, lecz byli oni nieliczni i nieufnie przyjmowani zarówno przez szlachtę, jak i chłopstwo.

Ten społeczny rozdźwięk wykorzystywały władze zaborcze. Wiedząc o spiskach szlachty, w trakcie przygotowań do tzw. powstania krakowskiego z początku 1846 roku dosyć skutecznie skłócono obie grupy. Wykorzystano niezadowolenie chłopów i wmówiono prostemu ludowi, że to cesarz jest ich jedynym rzecznikiem i opiekunem, czego skutkiem były mordy i plądrowanie dworów. Pod hasłem „bić panów i Polaków” w bestialski sposób

zamordowano, głównie w zachodnich cyrkułach Galicji, w tym także pilźniejskim, według różnych szacunków od 1 do ponad 2 tys. osób – w przeważającej części ziemian, duchownych, dworskich urzędników. Przywódcą tzw. rzezi galicyjskiej był Jakub Szela pochodzący z poddębickiej wsi Smarżowa (obecnie Smarżowa). Niektórzy zwracają też uwagę na antyklerykalny charakter tych rozruchów. Podkreślają jednak, że wystąpienia przeciw duchownym nie były raczej związane z powinnościami względem plebanów, lecz miały miejsce na terenach, gdzie Kościół katolicki prowadził nasiloną działalność trzeźwościową – tam też było najwięcej ofiar wśród księży. Jak napisał Stanisław Koper: „Prawdopodobnie brak możliwości utopienia chłopskich krzywd w alkoholu stał się przyczyną nasilenia drastyczności buntu”. Jednym z efektów tych tragicznych wydarzeń było wydanie patentu cesarskiego 17 kwietnia 1848 roku, w którego pierwszym punkcie zapisano: „Wszystkie robocizny i inne poddańcze powinności tak gospodarzy gruntowych, jako też chałupników i komorników ustać mają z dniem 15 maja 1848 r.”. Na pamiątkę tego wydarzenia organizowano pogrzeby pańszczyźniane czy stawiano tzw. krzyże pańszczyźniane.

W grudniu 1867 roku monarchia habsburska przekształciła się w dualistyczne Cesarstwo Austro-Węgierskie. Galicja w tym czasie cieszyła się licznymi swobodami, między innymi wprowadzono język polski do szkół, a w 1869 roku jako urzędowy zarówno w administracji, jak i sądownictwie. Dosyć prężnie i bez większych przeszkód rozwijało się życie społeczne, kulturalne, a czas rozkwitu przeżywały liczne organizacje narodowe i partie polityczne, by wymienić Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” powstałe w 1910 roku, Towarzystwo Sportowo-Gimnastyczne „Strzelec” czy powołaną do życia na zjeździe w Rzeszowie w 1895 roku pierwszą partię chłopską Stronictwo Ludowe.

Jednak poziom gospodarczy pozostawał wiele do życzenia. Władze zaborcze prowadziły na terenach Galicji politykę porównywaną do kolonializmu – brak większych inwestycji gospodarczych, szeroka eksploatacja terenu, wysokie podatki, liczne pobory do armii. W połączeniu z potężnym przeludnieniem doprowadziło to do sytuacji,

w której Galicja uznawana była za najbiedniejszą i najstabilniej rozwiniętą prowincję nie tylko Cesarstwa, ale i całej Europy. W 1888 roku we Lwowie wydano pracę Stanisława Szczepanowskiego *„Nędza Galicji w cyfrach”*, której tytuł wszedł do powszechnego obiegu. Taki stan rzeczy powodował coraz liczniejszą emigrację – głównie za ocean. „Do Hameryki” – jak tutaj mawiano – wyjechało kilkadziesiąt tysięcy ludzi, lecz tylko nieliczni dorobili się tam bogactwa. Analfabetyzm i brak zawodu nie były w Ameryce dobrze widzianymi referencjami. Sytuacja powoli zaczęła się zmieniać na lepsze z początkiem XX wieku, ale te tendencje zostały przerwane przez wybuch wielkiej wojny.

Wiek XX – czas wojen i odbudowy aż po czasy współczesne

Walczące ze sobą armie kilkakrotnie przetoczyły się przez region. Najpierw miało to miejsce jesienią 1914 roku, gdy tereny te przechodziły z rąk do rąk w wyniku różnych ofensyw czy kontrataków z obu stron. Ostatecznie w listopadzie przekroczyło się na własnej skórze o skutecznosci rosyjskiego „walca parowego”, a ziemie zostały zajęte przez Rosjan. Kolejna nawałnica nastąpiła w maju 1915 roku. Rozpoczęta 2 maja Bitwa Gorlicka była atakiem potężnych wojsk austro-węgierskich i niemieckich. W wyniku walk armia rosyjska została odrzucona o kilkaset kilometrów na wschód i aż do końca wojny front nie wrócił na te tereny. Pozostałością po bitwie są zachowane do dzisiaj, szczególnie liczne w powiecie dębickim, cmentarze wojenne, które obecnie odwiedza wielu turystów.

Okres międzywojenny to czas tworzenia państwa polskiego ze wszystkimi pozytywnymi aspektami i konsekwencjami. Region ten, nieposiadający rozwiniętej gospodarki, nie był atrakcyjny ani dla potencjalnych inwestorów, ani dla wielu mieszkańców, którzy znowu zaczęli emigrować, jednak tym razem w dużej mierze wewnątrz Europy – do Francji lub Niemiec. Sytuacja diametralnie zmieniła się w 2. poł. lat 30. XX w., gdy z inicjatywą wicepremiera Eugeniusza Kwiatkowskiego rozpoczęto potężne inwestycje w ramach COP-u (Centralnego Okręgu Przemysłowego). Region znalazł się w COP-owskim rejonie C (sandomierskim), gdzie lokowano zakłady przemysłowe. Wybudowano fabryki w Dębicy,

Mielcu i Rzeszowie wraz z całą infrastrukturą funkcjonalną: siecią dróg i liniami dostaw energii, mieszkaniami dla robotników i instytucjami – szkołami, przedszkolami czy pocztą.

W kampanii wrześniowej 1939 roku wojska niemieckie stosunkowo szybko zajęły ten obszar, ustanawiając na nim władzę okupacyjną. Te wprowadzały nowe porządki i stopniowo zastrzały swoje metody. Rozpoczęto od dyskryminowania ludności żydowskiej,

z czasem ograniczono jej bytowanie do obszarów miejskich gett, a w końcu rozpoczęto jej całkowitą likwidację. Wszelkie próby pomocy Żydom były karane śmiercią. Najbardziej znany przykład to historia rodziny Ulmów z Markowej. Imię tejże rodziny nosi Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej znajdujące się w tej miejscowości.

Niemcy wprowadzali wiele form terroru – powstawały liczne więzienia, katownie

gestapo w większości miast powiatowych, obozy pracy przymusowej, na przykład w Pustkowie koło Dębicy, ale i nadmierne obciążenia kontyngentami, które dotyczyły głównie chłopów. Równocześnie rozwijała się podziemna działalność konspiracyjna, a z czasem zaczęto także tworzyć leśne oddziały partyzanckie.

Na przetomie sierpnia i września 1944 roku ze wschodu nadciągnęły oddziały Armii Czerwonej, które po pokonaniu Niemców przyniosły ze sobą kolejny „nowy porządek”. Tym razem władze komunistyczne pod szczytnymi hasłami równości obywateli, nacjonalizacji przemysłu, uwłaszczenia i reformy rolnej doprowadziły praktycznie do likwidacji zarówno własności ziemian, jak i prywatnych przedsiębiorstw. Jednocześnie siłą reagowały na każdy przejaw oporu społecznego i aktywności niepodległościowej. Jednym z takich działań były powojenne wysiedlenia miejscowej ludności wyznania greckokatolickiego i prawosławnego, które w omawianym regionie dotknęły mieszkańców południowych krańców powiatu strzyżowskiego.

Okres powojenny, zwany czasami PRL-u (Polska Rzeczpospolita Ludowa to oficjalna nazwa państwa polskiego w latach 1952–1989), tkwi jeszcze w pamięci wielu żyjących. Jego oceny są niejednoznaczne i budzą wiele kontrowersji. Jedni pamiętają tylko plusy: powszechny dostęp do szkolnictwa, rozwój w wielu różnych aspektach życia, między innymi gospodarczy, np. zakłady lotnicze w Mielcu i Rzeszowie powstałe z wykorzystaniem infrastruktury COP-u, fabryka Stomil Dębica, popularna marka sprzętu domowego Zelmer czy powstały w końcu lat 70. ubiegłego wieku kombinat Igłopol Dębica oraz postęp w dziedzinach infrastruktury, kultury, sportu, a także społeczny. Inni wspominają jedynie podporządkowanie Związkowi Radzieckiemu, zadłużenie gospodarki, brak swobód obywatelskich. Prawda pewnie leży – jak zwykle – gdzieś pośrodku, a kolejne pokolenia historyków i publicystów będą dyskutować o PRL-u latami.

Fotografie u góry (od lewej):
– Wystawa „Tobie Ojczyzno” w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz
– Góra Śmierci w Paszczynie, fot. M. Matkowski

Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej w Markowej, fot. M. Bosek

Dziedzictwo kulturowe

Etnografia, tradycja i zwyczaje

Na terenach objętych przewodnikiem zamieszkiwały zasadniczo dwie podstawowe grupy etniczne: na północy Lasowiaci oraz Rzeszowiacy a na południu Pogórzanie i dwie mniejsze grupy Zamieszkańców i Głuchoniemców. Należy jednak pamiętać, że przez wieki wspólnego sąsiedzowania grupy te wzajemnie się przenikały i w związku z tym określenie sztywnych granic geograficznych między nimi nie jest możliwe. Przyjmuje się za nią umownie obecną linię autostrady A4.

Lasowiaci

Lasowiaci (Borowcy, Lesioki) to najmniejsza grupa etnograficzna zamieszkująca krainę Rzeszów i okolice. Ludność ta zamieszkiwała Puszczę Sandomierską. Według badaczy była ona wręcz masowo zasiedlana przez osadników przybywających z różnych stron – nie tylko Rzeczypospolitej. I dopiero tutaj, wśród nieprzebranych borów, w niesprzyjających warunkach gospodarowania i w pewnym sensie odcięci od cywilizacji wspólnie wykształcili poczucie własnej odrębności, stworzyli własne zwyczaje, stroje, budownictwo, obrzę-

dowość czy gwarę. Miejscowościom i przysiółkom nadawali nazwy związane z lasem: Dębina, Jasionka, Lipnica, Olszyny, Osiczyna lub jego podbojem, najczęściej prowadzonym metodą wypaleniskową: Opaleniska, Karczowizna czy Pożogi.

Ubogie piaszczyste gleby nie sprzyjały prowadzeniu gospodarki rolnej, za to bogactwo lasów spowodowało, że tutejsza ludność zajmowała się głównie łowiectwem i rybołówstwem, a mniej hodowlą zwierząt. Poza tym było wśród niej wielu cieśli, stolarzy, bednarzy, kołodziej, plecionkarzy, smolarzy, węglarzy drzewnych czy maziarzy, którzy zajmowali się produkcją mazi niezbędnej do smarowania osi wozów. Byli też liczni bartnicy pozyskujący miód i воск. Na dobrym poziomie stało garncarstwo.

Typowe puszczańskie zagrody Lasowiaków były rozproszone, co znaczy, że stały w sporym oddaleniu od siebie, w otoczeniu lasów. Chałupie i budynkom gospodarczym często towarzyszyły położone nieco dalej pasieki, złożone z charakterystycznych uli kładowych, drążonych w pniu ściętego drzewa.

Budynki stawiano w konstrukcji zrębowej, najczęściej z sośniny lub jedliny. Układ wewnętrzny tworzyła przelotowa sieć rozdzielająca izbę z alkiem od pomieszczeń gospodarczych. Pierwotnie dachy były czterospadowe, kryte słomą i wzmocnione od góry *koźliną*, czyli krótkimi żerdziami zbitymi na krzyż.

Z czasem zaczęto stosować dachy dwuspadowe. Oryginalne przykłady tradycyjnego budownictwa niestety szybko znikają z krajobrazu, choć tu i ówdzie można je jeszcze zobaczyć, na przykład w Wilczej Woli koło Kolbuszowej. Wkrótce jednak jedyną możliwością podziwiania osiedli i chałup lasowiackich, także ich wnętrza z dawnym, tradycyjnym wyposażeniem, będzie skansen – Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej.

W zróżnicowanym regionalnie stroju Lasowiaków dawały się wyróżnić bardzo charakterystyczne elementy. U kobiet były to lniane koszule i spódnice z nakładanymi na nie *zapaskami* (fartuchami) oraz *sukmany* (*żupany*) z błękitnego sukna, z czerwonymi wyłogami i wypustkami. Na głowę wkładały duże, białe chusty, zwane *rańtuchami*, a na szyi zawieszały korale. Mężczyźni natomiast nosili długie, lniane koszule wypuszczone na takież lniane *portki*, czyli spodnie, które wiązali sznurkiem. Na wierzchu ubierali brązowe, samodziałowe sukmany i zapinali skórzane pasy, często z tzw. *trzosem*, czyli kieszonką na pieniądze. Głowy nakrywali wetnianymi czapkami *magierkami*, a na nogi wkładali czarne buty z cholewami. Zimą bogatsi gospodarze zakładali kozuchy wyprawiane u miejscowych kuśnierzy.

Nadzwyczaj ciekawa była lasowiacka obrzędowość, która z racji ich bytowania w trudnych puszczańskich warunkach, miała bliskie powiązania z magią. Magia miała zapewnić mieszkańcom bezpieczeństwo, urodzaj i panowanie nad siłami przyrody. Jednym z intrygujących zwyczajów są kulturowane do dzisiaj „Turki wielkanocne”, czyli strażę pełnioną przy grobie Chrystusa przez specjalne oddziały w oryginalnych, barwnych mundurach nawiązujących do stroju ludowego. W skład takiego wojska wchodzi Baszadowódca, Komendant, dwóch Doktorów, Chorąży, dwóch Podchorążych oraz szeregowi żołnierze wyposażeni w szable,

piki i proporce. Panuje przekonanie, że początek tej tradycji dał powrót żołnierzy króla Jana III Sobieskiego z odsieczy wiedeńskiej, który zdarzył się akurat w Wielki Piątek. Wracający, wyposażeni w zdobytą na Turkach broń i ubrani w tureckie stroje, zaciągnęli wartę przy Bożym Grobie i stąd później zaczęto ich nazywać „Turkami wielkanocnymi”. Warto jednak zwrócić uwagę, że mundury dzisiejszych „Turków” są całkowicie różne od tych, które noszono w czasach Jana III Sobieskiego. Natomiast ciekawe jest to, że ich oddziały pełnią dzisiaj funkcje wiejskich stowarzyszeń i nie tylko trzymają straż przy Grobie Pańskim, ale w ciągu roku biorą udział także w innych wydarzeniach ważnych w życiu miejscowej społeczności.

Rzeszowiacy

To niewielka grupa etnograficzna, która zamieszkiwała obszar pomiędzy Pogórzem Karpackim i Kotliną Sandomierską, czyli okolice Rzeszowa, Łańcuta, Przeworska i Ropczyc. Była typową grupą pogranicza kulturowego, zróżnicowaną etnicznie. Zdecydowała o tym różnorodność osiedlających się tutaj niegdyś kolonistów, którzy przybywali przede wszystkim z Małopolski i Mazowsza, ale także z Beskidów, zajętych przez ludność ruskojęzyczną.

Żyzne gleby lessowe sprzyjały rozwojowi rolnictwa, którego intensyfikacja nastąpiła w związku ze stosowaniem trójpolowego systemu upraw. Wpłynęło to na wzrost statusu materialnego Rzeszowiaków, który był znacznie wyższy niż sąsiednich Lasowiaków. Ważnymi dziedzinami gospodarki były także handel i rzemiosło, przede wszystkim tkactwo. Do popularnych zajęć należały też kowalstwo, bednarstwo, plecionkarstwo, młynarstwo i szewstwo.

Odswieżny strój Rzeszowiaków był bogaty. Kobiety nosiły białe, haftowane koszule z kołnierzykami oraz spódnice w odcieniach granatu lub zieleni, zdobione u dołu tasiemkami. Najbardziej efektowne były czarne, aksamitne, sznurowane gorsety, ozdabiane haftem, cekinami i naszywkami. Na spódnice nakładano fartuchy z naszywanymi kolorowymi koronkami, a na ramiona długie chusty, zwane *rańtuchami*.

Natomiast mężczyźni ubierali białe, płócienne koszule i siwe sukienne

portki, u kawalerów z naszytymi na udach czerwonymi oblamówkami. Na koszule zakładali kamizole, wykonane z tego samego sukna co spodnie. Spodnie wkładali do oficerów, czyli czarnych butów z cholewami, a na głowach nosili czarne kapelusze. Stroju dopełniała duma każdego mężczyzny – sukmana z brązowego sukna oraz skórzany, długi pas, bogato zdobiony mosiężnymi ćwiekami, blaszkami, kótkami i kapslami.

Kulturę ludową Rzeszowiaków prezentują dwa skanseny: duże Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej oraz niewielkie Muzeum Wsi Markowa koło Łańcuta.

Pogórzanie

Pogórzanie byli niegóralską grupą etnograficzną, przejściową pomiędzy góralami karpacczami i Krakowiakami Wschodnimi. Nigdy nie posiadali własnej nazwy samookreślającej, a nazwa Pogórzanie została utworzona w 1935 roku przez odniesienie do zamieszkiwanej przez nich części Pogorza Karpackiego.

Siedziby Pogórzan zajmowały potudniową i środkową część Pogórzy:

Ciężkowickiego, Strzyżowskiego i Dynowskiego (w tym część Dotów Jasielsko-Sanockich), łącznie rozległy teren położony na północ od Beskidu Niskiego, na zachodzie ograniczony doliną Białej Dunajcowej (pow. nowosądecki), a na wschodzie środkowym biegiem Sanu (okolice Dynowa). Na polskim Podkarpaciu była to grupa największa terytorialnie.

Osady Pogórzan co najmniej do początku XX wieku charakteryzowały się drewnianą zabudową. Przeważnie budowano zagrody dwubudynkowe składające się z domu mieszkalnego z komorą i wolnostojącej stodoły. Bryła chatupy była zwykle mocno wydłużona, co wynikało z amfiladowego usytuowania pomieszczeń, a wizualnie podkreślał to jeszcze stosunkowo niski dach. Stodoły posiadały wjazd w ścianie szczytowej. Natomiast zagrody jednobudynkowe kryły pod jednym dachem część mieszkalną i stodołę.

Głównym źródłem utrzymania Pogórzan było rolnictwo, w tym przede wszystkim uprawa zbóż i ziemniaków.

Trudniono się także hodowlą przyzagródową, gdzie dominowało bydło. Siłę pociągową stanowiły woły, rzadziej konie, a ubożsi kmiecie używali krów. Wśród rzemiosł do 2. połowy XIX wieku najpowszechniejsze było tkactwo płócienne, stąd w wielu chatupach urządzano warsztaty tkackie. To zajęcie, podobnie jak handel płótnem, upadło na skutek rozwoju fabrycznego przemysłu tekstylnego.

Dawny strój Pogórzan charakteryzował się dominacją białej kolorystyki, co wynikało ze stosowania domowego płótna i samodziatego sukna. Strój ten jest świetnym przykładem wpływów przyjmowanych od grup sąsiednich. Wśród elementów krakowskich wymienić można kobiece sukienne *melizonki* (rodzaj zimowego, watowanego płaszcza), męskie płótnianki (okrycie wierzchnie z długim rękawem sięgające kolan) i *magierki* (czapki wełniane), a wśród góralskich sukienne spodnie czy skórzane kierzce. Widoczne były też wpływy zakarpaccze, głównie węgierskie, czego najlepszym przykładem jest krój i zdobnictwo *cuwy* – białej sukmany o dużym kołnierzu.

Zamieszkańcy

We wsiach Gwoździanka, Blizianka, Oparówka i Bonarówka mieszkali też osadnicy z XV i XVI wieku pochodzenia ruskiego. Przez otaczającą ich ludność polską nazywani byli Rusinami, a przez mieszkających bardziej na południe Łemków określani byli Zamieszkańcami (od Zamiszanyj Narid). Wytworzyli własną kulturę i zwyczaje, które mimo postępującej polonizacji, między innymi poprzez małżeństwa mieszane, kopiowanie kultury rolnej, stanowiły o ich odmienności. Wprawdzie nosili stroje bardzo podobne do innych Pogórzan, lecz szczylicili się licznymi pięknie haftowanymi dodatkami. W okresie międzywojennym głównie młodzież zaczęła nosić się nowocześnie. Wzbudzało to jednak wiele kontrowersji, zdarzały się sytuacje, gdy mężczyźni w krawatach czy kobiety z grzebieniami we włosach nie chcieli wpuścić na nabożeństwa do cerkwi, bo obrażali w ten sposób pamięć swoich przodków.

Fotografie u góry (od lewej):

- Stroje ludowe szyte pod wpływem mody miejskiej z początku XX w., fot. ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Rzeszowie
- Straż grobowa w kościele Bernardynów w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

A przybyszów z Ameryki, ubierających się nowocześnie, nie obstrugiwano, dopóki nie przebrali się „po swojsku”. W 1945 roku zostali w większości przymusowo przesiedleni na wschód – do Związku Radzieckiego, na obecne tereny Ukrainy. Byli wyznania greckokatolickiego, dlatego zostawili po sobie cerkwie, które po wysiedleniach przejął Kościół rzymskokatolicki.

Głuchoniemcy

To zapomniana spoleczność Pogórza Karpackiego, dawni potomkowie kolonistów niemieckich i holenderskich, którzy osiedli tutaj w XIV wieku, a ok. XVIII wieku ulegli polonizacji. Ponieważ całkowicie zatracili odrębność etniczną i znajomość języka niemieckiego, zaczęto ich określać nazwą Głuchoniem-

cy. Oni sami najczęściej nie mają dzisiaj świadomości swojego pochodzenia, niewiele też o nich wiemy.

Głuchoniemcy zamieszkiwali między innymi obecne miasta, takie jak: Brzozów (Bresen), Jasto (Jessel), Krosno (Krossen) czy Rymanów (Reimannshau), a ponadto szereg okolicznych wsi. Osiedlali się także w rejonie Gorlic, Pilzna, Rzeszowa, Łańcuta, Przemyśla i Sanoka. Ich niemieckie nazwiska z XVII i XVIII wieku można odnaleźć w księgach parafialnych Frysztaka (Freistadt) i Haczowa (Hanshof). Wiele innych zostało spolonizowanych.

Głuchoniemcy znani byli jako dobrzy rolnicy, hodowcy i rzemieślnicy, toteż wiadomo, że ich przybycie na ziemię Pogórza Karpackiego zaowocowało rozwojem regionu w tych dziedzinach. Przez długi czas zachowywali także odrębne stroje, między innymi znane były ich czepce, krajki czy hafty.

Żydzi

Do II wojny światowej tereny te zamieszkiwała też licznie ludność żydowska. Przed wojną stolicę woje-

wództwa określano czasem mianem „Mojeszów” (liczba mieszkańców Żydów dochodziła do 50%), choć nazwa ta miała raczej żartobliwy niż negatywny wydźwięk. Ludność zrzeszona była w lokalnych gminach żydowskich, tam też dbano o bogate – szczególnie w większych miejscowościach – życie kulturalne, kultywowano tradycje i zwyczaje judaistyczne. Nadejście II wojny światowej trafnie określił emisariusz Jan Karski: „Dla nas, Polaków, to była wojna i okupacja. Dla nich, Żydów – koniec świata”. Ten świat żydowskich zbiorowisk, tzw. shtetl, bezpowrotnie odszedł. Z licznych synagog tylko ta w Łańcutie zachowała swój kształt i oryginalny wystrój. Zwyczaje i kulturę żydowską próbuje przypominać oprócz wspomnianych skansenów Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej w Markowej.

Muzeum Regionalne w Dębicy – wyposażenie izb w chatach i domach do pot. XX w., fot. J. Stankiewicz

Fotografie u góry (od lewej):
– Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, fot. Archiwum MKL w Kolbuszowej
– Wyposażenie wiejskiej kuchni, Muzeum Regionalne w Dębicy, fot. J. Stankiewicz

Kultura i sztuka

Oferta kulturalna regionu to wiele różnorodnych imprez, wśród których każdy może znaleźć coś dla siebie. Z oczywistych względów większość wielkich wydarzeń odbywa się w stolicy województwa, gdzie funkcjonują: Filharmonia Podkarpacka, teatry, muzea i domy kultury. Organizatorami wielu ciekawych wydarzeń są też Estrada Rzeszowska oraz różne fundacje i stowarzyszenia. Mniej imprez artystycznych i kulturalnych – choć równie atrakcyjnych – organizuje się obecnie także w innych miastach i miejscowościach regionu.

Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych

– odbywa się od 1969 roku co trzy lata w Rzeszowie. W 2019 roku miała miejsce 18. edycja tego wydarzenia. To największy festiwal integrujący polonijne społeczności z całego świata. Artyści z wszystkich kontynentów prezentują tańce, pieśni, stroje ludowe swoich przodków, przez co nawiązują do tradycji i kultury tych, którzy kiedyś chcieli lub musieli wyemigrować z Polski. Folklor to znaczący element podtrzymujący ich tożsamość i emocjonal-

ne więzi z kulturą naszego kraju. Festiwal rozpoczyna barwny korowód wszystkich uczestników ulicami Rzeszowa. Później odbywają się liczne koncerty w różnych podkarpackich miejscowościach, a całość kończy koncert galowy – ostatnimi laty organizowany w hali Podpromie.

Muzyczny Festiwal w Łańcucie

– został określony przez Krzysztofa Pendereckiego jako „najstynniejszy obecnie festiwal w Polsce”. Jego oficjalne początki sięgają czerwca 1961 roku, gdy rzeszowska filharmonia zainicjowała na łańcuckim zamku organizację Dni Muzyki Kameralnej. Trzeba jednak podkreślić, że właściciele tej jednej z piękniejszych europejskich rezydencji magnackich już od przetomu XVII i XVIII wieku zapraszali do siebie muzyków, którzy koncertowali w zamkowej scenarii: pokojach, sali balowej czy jedynej w Polsce pałacowej scenie teatralnej. Na przestrzeni lat festiwal zmieniał nazwę, zmieniali się też jego dyrektorzy artystyczni, wśród nich był między innymi Bogusław Kaczyński, jednak nadal zachowuje status muzycznego święta docierającego do szerokiego kręgu odbiorców. Zawsze przyświecał mu cel, który trafnie określił

muzykolog Józef Kański: „Niezmiennym i bezcennym walorem tej imprezy pozostaje niepowtarzalna atmosfera łańcuckiego zamku i jego otoczenia, pozwalająca słuchaczom przenieść się, choćby na czas krótki, w inny świat – świat piękna i na dawnych tradycjach opartej kultury. Takie łańcuckie wieczory nie tylko dostarczają artystycznych wrażeń, ale i w jakiś sposób czynią człowieka lepszym”.

Lista występujących tu artystów zawiera najznamienitsze nazwiska muzyków i wokalistów z całego świata. Przez 60 lat istnienia festiwalu, koncertowano przede wszystkim na łańcuckim zamku i w jego ogrodach, ale także w leżącej niedaleko bazylice oo. Bernardynów w Leżajsku czy gmachu Filharmonii Podkarpackiej. Szczególną atrakcją ostatnich festiwalowych edycji stały się koncerty plenerowe organizowane przed łańcuckim Zamkiem. Wystąpił tu m.in. Jose Carreras, a także artyści Opery Krakowskiej i Opery Lwowskiej.

Wschód Kultury w Rzeszowie – pierwotnie impreza nazywała się Europejski Stadion Kultury. Był to polsko-ukraiński projekt kulturalny, który miał towarzy-

zyć przygotowaniom do organizowanych przez te sąsiadujące ze sobą kraje Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012. Pierwszy cykl imprez odbył się w sierpniu 2011 roku, a kolejny – w następnym roku już przy okazji turnieju. Oba były tematycznie związane ze sportem i wspólnym artystycznym dziedzictwem polsko-ukraińskim. Pomysł na tyle się sprawdził, że postanowiono go kontynuować w kolejnych latach, choć pod zmienionym szyldem: Wschód Kultury. Ideą projektu jest współpraca kulturalna trzech miast Polski wschodniej: Rzeszowa, Lublina i Białegostoku z twórcami z całego świata. Koncerty główne odbywają się na stadionie miejskim, inne imprezy na rynku, bulwarach, ulicach i placach, a całe miasto na kilka dni przemijają ludzie związani ze sztuką.

Mielecki Festiwal Muzyczny – jedna z najważniejszych cyklicznych imprez kulturalnych w Mielcu. Jej organizato-

*Fotografie u góry (od lewej):
– Muzyczny Festiwal w Łańcucie,
fot. Organizatora
– Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów
Folklorystycznych, fot. J. Stankiewicz*

rem jest Samorządowe Centrum Kultury. Początkowo były to wyłącznie koncerty organowe w kościele pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Z czasem idea przerodziła się w cykl imprez kierowanych do odbiorców o różnych gustach. Są więc koncerty muzyki klasycznej, operowej, jazzowej, chóralnej i piosenki poetyckiej, ale też zespołów rockowych i popowych. Koncert finałowy odbywa się od lat na placu Armii Krajowej.

Rzeszów Carpathia Festival – organizowany jest od 2005 roku. Jego celem jest

promocja młodych uzdolnionych wokalnie artystów, a przy okazji prezentacja różnorodnej kultury muzycznej z całego świata. Uczestnicy przedstawiają swoje propozycje przy akompaniamencie orkiestry festiwalowej złożonej z profesjonalnych muzyków, walcząc o nagrodę główną, którą są między innymi promocja triumfatorów, organizacja i sfinansowanie trasy koncertowej. Do tradycji festiwalu weszły także premiery przedstawienia wokalnie-taneczne przygotowywane przez Centrum Sztuki Wokalnej z Rzeszowa oraz wiele kulturalnych imprez towarzyszących, między

innymi warsztaty dla twórców, wystawy, programy artystyczne skierowane do publiczności. W skład jury wchodzi znane osoby związane z rynkami muzycznymi różnych krajów, a wśród laureatów imprezy znalazł się między innymi związany z Rzeszowem popularny zespół Pectus. Przeglądanie i koncerty odbywają się na rzeszowskich scenach i w budynku Filharmonii Podkarpackiej.

Breakout Days w Rzeszowie – festiwal muzyczny pomyślany jako hołd oddany Tadeuszowi Nalepie i Mirze Kubasińskiej. Breakout to nazwa zespołu rockowo-bluesowego założonego w 1967 roku między innymi przez wspomnianą parę. Nalepa to związany w pierwszych latach działalności artystycznej z Rzeszowem wybitny gitarzysta i muzyk, którego twórczość od przełomu lat 60. i 70. XX wieku wytyczała nowe trendy w ówczesnej polskiej muzyce bluesowej i rockowej. Jest nazywany – choć sam za tym określeniem nie przepadał – ojcem polskiego bluesa. Zmarł w marcu 2007 roku, a już w czerwcu odbył się w rzeszowskiej hali Podpromie spontanicznie zorganizowany koncert pamięci Nalepy i Kubasińskiej – Breako-

ut Festiwal. W 2014 roku zainicjowano cykl imprez pod nazwą Breakout Days. Ideą tego wydarzenia jest upamiętnienie twórczości muzyka i promowanie jej wśród mieszkańców Podkarpacia, z którego pochodził. Odbywają się więc koncerty i warsztaty muzyczne, konkursy, seminaria, różnorodne działania interdyscyplinarne. Do tradycji weszło też muzykowanie w wyjątkowym miejscu, przy niebanalnym pomniku Tadeusza Nalepy na rzeszowskim deptaku – ulicy 3 Maja.

Źródła Pamięci. Szajna – Grotowski – Kantor – rzeszowski festiwal artystyczno-naukowy poświęcony trzem wielkim postaciom świata teatru: Józefowi Szajnie, Jerzemu Grotowskiemu i Tadeuszowi Kantorowi wywodzącym się z Podkarpacia. Mimo że ludzie związani z teatrem na całym świecie znają te nazwiska, to niewielu pamięta o ich korzeniach. Każdy z nich był niekonwencjonalnym,

Rzeszów Carpathia Festival, fot. D. Matuła

Fotografie u góry (od lewej):
– Rzeszów Carpathia Festival, fot. D. Matuła
– Breakout Days w Rzeszowie, fot. Organizatora

jedynym w swoim rodzaju artystą. Na kolejne edycje tej imprezy składają się liczne spektakle – często nowatorskie i awangardowe, a także wystawy, promocje książek, konferencje naukowe, filmy, spotkania z badaczami twórczości jego patronów, reżyserami i aktorami spektakli. Głównym organizatorem jest rzeszowski Teatr Maska.

Festiwal Filmów Optymistycznych „HappyEnd” – w 2020 roku w Rzeszowie odbyła się jego 18. edycja. Festiwal wędrował po różnych miastach, ale w Rzeszowie, gdzie zorganizowano już 11 edycji, czuje się najlepiej. „Bo tutaj zawsze była najlepsza, najweselsza i najbardziej optymistyczna publiczność” – to słowa jednego z dyrektorów artystycznych. To jedyna taka impreza, do której kwalifikowane są filmy wyłącznie na podstawie pokazanego w nich optymizmu. Są to zarówno filmy fabularne, jak i dokumentalne, tak profesjonalne, jak i amatorskie, kino studenckie i niezależne – lecz wszystkie filmy zawsze kończą się tytułowym happy endem. Jak powiedział jeden z laureatów tego festiwalu: „To najbardziej pozytywny festiwal na świecie”.

Koncert „Jednego Serca Jednego Ducha” – to jedna z pierwszych w Polsce imprez plenerowych promujących muzykę i pieśni religijne, organizowana w Rzeszowie od 2003 roku w wieczór katolickiego święta Bożego Ciała. Pomyśłodawcą jest krakowianin Jan Budzisek, perkusista samouk, znany przede wszystkim z gry w zespole Skaldowie. Warto zaznaczyć, że swoją karierę rozpoczął u boku urodzonego w Rzeszowie jazzowego trębacza Tomasza Stańki. Ważną częścią koncertu jest moment, w którym muzycy animują publiczność, zachęcając ją do wspólnego śpiewu i modlitwy. Od początku wydarzenie gromadzi wiódących wykonawców muzyki religijnej

Podkarpacki Kalejdoskop Podróżniczy, fot. K. Warańska

nie tylko z Polski, ale i całego świata. Wspomagają ich Orkiestra i Chór Jednego Serca Jednego Ducha, składające się z wolontariuszy. Od 2016 roku organizowane są także Spotkania Kolędowe „Jednego Serca Jednego Ducha”. Koncerty te gromadzą z roku na rok coraz większą liczbę uczestników i są transmitowane przez media.

Podkarpacki Kalejdoskop Podróżniczy – nazwa nawiązuje do optycznego urządzenia – wynalazku z 1816 roku, które początkowo było przyrządem naukowym, a z czasem stało się... atrakcyjną zabawką. W kalejdoskopie widzimy różnokolorowe obrazy i ich odbicia, zmieniające się w trakcie obracania urządzenia. To kalejdoskopowo-kolorowe odniesienie znajduje swoje odbicie w logotypie przedsięwzięcia, któremu nadano nazwę Festiwal Kultur Świata. Tak też jest z samą imprezą. Dzięki ciekawym i różnorodnym gościom, którymi są między innymi podróżnicy, himalaiści, eksploratorzy, żeglarze, globtroterzy i turystyczni blogerzy, uczestnicy spotkań mają możliwość posłuchania i zobaczenia, a niekiedy nawet dotknięcia czy poznania kolorów niemal całego

globu. Mogą przenieść się w rozmaite, czasem bliskie, a innym razem odległe i niedostępne miejsca świata. Kolejne edycje imprezy odbywały się w wielu lokalizacjach – ostatnie zagościły w G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce. Swoje opowieści snuli tu między innymi Krzysztof Wielicki, Leszek Cichy, Aleksander Doba, Jan Mela i Andrzej Bargiel. Gośćmi bywają też podróżnicy-dzieci, zachęcając równolatków do wędrówek. Każda z edycji kończy się koncertami znanych polskich zespołów. Festiwal jest uznawany za jedno z atrakcyjniejszych spotkań podróżniczych w kraju.

Święto Paniagi – odbywa się na głównym deptaku rzeszowskim, ulicy 3 Maja, która kiedyś nosiła nazwę Pańska, a zwana jest potocznie Paniagą. To reprezentacyjny deptak stolicy województwa. Przez cały rok zachęca do spacerów zarówno mieszkańców, jak i licznych gości przybywających

Fotografie u góry (od lewej):
– Breakout Days w Rzeszowie, fot. Estrada Rzeszowska
– Festiwal Źródła Pamięci w Rzeszowie. Szajna – Grotowski – Kantor, fot. O. Piątek

do Rzeszowa. W 2003 roku doczekała się swojego święta, które odbywa się w dniu imienin ulicy, czyli 3 maja. To impreza organizowana przez rzeszowską Estradę, a jej głównym celem jest prezentacja i promocja licznych, przede wszystkim lokalnych atrakcji muzycznych, kulturalnych, rozrywkowych, a także rękodzieła artystycznego. Możemy uczestniczyć między innymi w rozpoczynającym święto różnobarwnym korowodzie, koncertach zespołów – od ludowych po rockowe, występach szkół tańca, prezentacjach teatralnych i kabaretowych. Dzieci mają swoje specjalne miejsca, gdzie mogą występować, brać udział w zabawach i korzystać z przygotowanych wyłącznie dla nich atrakcji.

Na całej długości ulicy odbywa się równocześnie Jarmark Rękodzieła i Produktów Regionalnych, podczas którego cieszą nie tylko liczne pokazy, degustacje, warsztaty, ale i możliwość zakupu niepowtarzalnych prac czy smakotyków.

Podkarpacki Festiwal Szarlotki w Pstrągowej – pojawił się na mapie imprez folklorystyczno-kulinarnych w 2015 roku. Odbywa się w ośrodku Siedlisko Janczar. Zjeżdżają tutaj miłośnicy nie tylko tego

Papieska kremówka w Rzeszowie, fot. Archiwum Izby Rzemieślniczej w Rzeszowie

znamienitego ciasta, jakim jest szarlotka, ale i rodzimych owoców, a szczególnie jabłek. Ideą festiwalu jest popularyzacja rzemieślniczych tradycji kulinarnych oraz rozwój i promocja turystyki kulinarnej. Ozdobą wydarzenia jest Konkurs na Najsmaczniejszą Szarlotkę. Udział w nim biorą zarówno osoby indywidualne, jak i stowarzyszenia, koła gospodyń wiejskich czy lokalne grupy działania. Zwycięzca wyłoniony przez jury otrzymuje statuetkę i honorowy tytuł Podkarpackiego Mistrza Szarlotki na dany rok, gospodarze ośrodka zaś przez kolejny rok promują ciasto pieczone według przepisu laureata. Podziwianiu i konsumpcji smakowitych wyrobów towarzyszą występy zespołów ludowych, jarmark wyrobów rękodzielniczych, warsztaty kulinarne oraz porady dietetyczne i kosmetyczne.

Papieska kremówka w Rzeszowie

– organizowana jest od 2007 roku z okazji rocznicy urodzin Karola Wojtyły – Jana Pawła II (w niedzielę w okolicy 18 maja). Rzeszowscy cukiernicy przygotowują papieską kremówkę. Ma ona długość odpowiadającą kolej-

nej rocznicy. Wydarzenie to odbywające się na ulicy 3 Maja ma charakter rodzinnego pikniku. Warto przytoczyć kilka ciekawych danych: do wykonania tak gigantycznej kremówki potrzebne są (2017 rok) około 300 kg mąki, 800 l mleka, 150 kg cukru, 3 tys. jaj, 25 l rumu, 200 kg masła, 800 kg margaryny, 50 kg rodzynek, 25 kg cukru pudru do posypania, 200 kg proszku budyniowego. Praca nad tak dużą ilością ciasta trwa nawet trzy dni!

Warto wymienić kilka innych wydarzeń kulturalnych organizowanych w regionie: Festiwal Tańca „Złoty Gryf” w Dębicy, Ogólnopolski Konkurs Gry na Harmonijkach Ustnych „HaKam” w Kamieniu, Galicyjskie Konfrontacje Kapel Ludowych i Zespołów Śpiewających w Dębicy, Spotkania Cymbalistów w Rzeszowie czy Wojewódzkie Spotkanie Kapel Ludowych i Starych potraw smak i urok w Błazowej.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Święto Paniagi w Rzeszowie,
fot. Estrada Rzeszowska
– Podkarpacki Festiwal Szarlotki w Pstrągowej,
fot. Siedlisko Janczar w Pstrągowej*

Instytucje artystyczne o znaczeniu ponadregionalnym

Filharmonia Podkarpacka im. Artura Malawskiego w Rzeszowie. Samorządowa Instytucja Kultury od 2017 roku współprowadzona przez MKiDN jest jedyną tego typu placówką artystyczną w województwie podkarpackim. Orkiestra Symfoniczna Filharmonii, która funkcjonuje już od 65 lat liczy obecnie prawie 80 muzyków. Koncertuje nie tylko w swojej siedzibie, ale także na arenie ogólnopolskiej i międzynarodowej; m.in. w Austrii, Belgii, Chinach, Czechach, Gruzji, Hiszpanii, na Litwie,

w Niemczech, na Słowacji i Ukrainie, na Węgrzech, w Watykanie i we Włoszech. W dorobku Orkiestry znajduje się szereg nagrań, m.in. nagrodzona „Złotym Orfeuszem” Missa Solemnis Ignacego Rittersa von Seyfrieda. Filharmonia Podkarpacka jest organizatorem cyklicznych koncertów symfonicznych, kameralnych, przedsięwzięć edukacyjnych, projektu BOOM (balet, opera, operetka, musical), programu „Przestrzeń otwarta dla muzyki”, a także Muzycznego Festiwalu w Łańcucie.

Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie to jedyny zawodowy teatr dra-

matyczny działający od 1944 roku na terenie Rzeszowa i województwa podkarpackiego. Teatr mieści się w dwóch historycznych budynkach: Mała Scena w zabytkowej willi Holzerów, Duża Scena w budynku dawnego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Repertuar Teatru składa się w większości z utworów zaliczanych do klasyki polskiej i obcej, ale można tu także obejrzeć dramaty współczesne. Oprócz produkcji spektakli prowadzi Szajna Galerię, jest też organizatorem międzynarodowego konkursu – Biennale Plakatu Teatralnego oraz dwóch ogólnopolskich przeglądów teatralnych: Rzeszowskich Spotkań Teatralnych (od 2014 roku w formule Festiwal Nowego Teatru) i Rzeszowskich Spotkań Karnawatowych.

Teatr Maska w Rzeszowie to jedyny profesjonalny teatr lalek w województwie podkarpackim. Od 2008 roku dysponuje dwiema własnymi scenami. Większą, z widownią dla 240 osób i znacznie mniejszą pozwalającą na realizację przedstawień wymagających kameralnej przestrzeni i bliższego kontaktu z widzem. Repertuar teatru skierowany jest przede wszystkim do dzieci i młodzieży.

Artystyczny dorobek Maski wynosi ponad 250 premier. Teatr prowadzi edukację teatralną, posiada również Muzeum Lalek Teatralnych, w którym można podziwiać lalki, dekoracje i projekty scenograficzne.

Estrada Rzeszowska – instytucja podejmująca działania na rzecz szeroko pojętej kultury, działań społecznych i animacyjnych. Rocznie organizuje ponad sto różnych wydarzeń kulturalnych: festiwalu, koncertów, wystaw, warsztatów, spektakli, performance i wiele innych. Posiada własne studio nagrań, gdzie młodzi artyści mają możliwość bezpłatnie zarejestrować swoje pierwsze demo.

Najbardziej znane festiwale Estrady Rzeszowskiej, niejednokrotnie o zasięgu krajowym, to między innymi: Breakout Days, Carpathia Festival, Wschód Kultury – Europejski Stadion Kultury, Rzeszowski Inkubator Kultury, Święto Paniagi, Toast Urodzinowy dla Tomasza Stańki.

Filharmonia Podkarpacka w Rzeszowie, fot. Filharmonia Podkarpacka

Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Fotografie u góry (od lewej):
– Filharmonia Podkarpacka w Rzeszowie, fot. Filharmonia Podkarpacka
– Bambusowa księżniczka w Teatrze Maska w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Artyści związani z regionem

Tadeusz Kantor (1915–1990) – urodzony w Wielopolu Skrzyńskim w powiecie ropczycko-sędziszowskim reżyser, scenograf, malarz, teoretyk sztuki, twórca happenin-gów teatralnych, współzałożyciel teatru Cricot 2. Był krytykiem tradycjonalizmu w sztuce, a jego ataki na wprowadzony po II wojnie światowej realizm socjalistyczny doprowadziły w 1949 roku do tego, że stracił pracę pedagoga w Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Krakowie. Po 1955 roku udzielał się jako malarz, wystawiając swoje prace na licznych wystawach krajowych i zagranicznych. Na podstawie jego projektów postawiono w centrum Wrocławia dziewięciometrowy pomnik Krzesto: „rzeczy taniej, prościej, używanej na co dzień, do której nie przywiązujemy żadnej szczególnej wagi, po prostu przedmiot pozbawiony wartości estetycznych oraz odniesienia do wielkiej idei czy postaci”. Pomnik stanął wśród ruchu ulicznego, będąc – zgodnie z wolą autora – czymś porzuconym, jednocześnie będąc i nie będąc pomnikiem.

Z czasem jednak Kantor poświęcił się głównie teatrowi. Spektakle wystawiane

przez teatr Cricot 2 zyskały sławę na całym świecie. Początkowo były to utwory Stanisława Ignacego Witkiewicza, później repertuar zdominowały autorskie przedstawienia Kantora: *Umrąta klasa* (amerykański „Newsweek” w 1976 roku nazwał tę opowieść o niemożności powrotu do przeszłości „najlepszym spektaklem teatralnym świata”), *Niech szczerzą artyści*, *Nigdy już tu nie powrócę* czy chyba najstynniejsze *Wielopole*, *Wielopole*, o którym powiedziano: „Kantor połączył w tym przedstawieniu polski mikrokosmos z męką Chrystusa, a Wielopole stało się własnością całego świata”. Już po śmierci artysty odbyła się premiera jego ostatniej sztuki *Dziś są moje urodziny*. Motywami przewodnimi tych spektakli były zawsze: przemijanie, śmierć, pamięć, stąd tytułem ogłoszonego przezeń manifestu *Teatr Śmierci* nazywa się ostatni etap jego twórczości. W rodzinnym Wielopolu Skrzyńskim, w budynku dawnej plebanii, gdzie artysta się urodził, znajduje się Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu Muzeum Tadeusza Kantora.

Tadeusz Nalepa (1943–2007) – urodzony w Zgłobniu koło Rzeszowa, gitarzysta, kompozytor, autor tekstów, muzyk rocko-

wy i bluesowy. Ukończył szkołę muzyczną w Rzeszowie, tutaj też założył w 1965 roku grupę Blackout. W jej składzie znaleźli się między innymi Mira Kubasińska – pierwsza żona artysty i Stan Borys. Zespół odbywał próby i koncertował w klubie Łącznościowiec przy placu Farnym – jedynym, który ich przyjął pod swój dach. Inne kluby tzw. garniturowe (wymagające marynarki i krawata) nie wyobrażały sobie wspierania obdartych, ubranych w dżinsy szarpidrutów. Z czasem artysta przeniósł się do Warszawy, bo jak sam mówił, nie chciał skończyć na granii w restauracjach. Jednak zawsze z sentymentem wracał na Podkarpacie.

W 1968 roku przekształcony zespół zmienił nazwę na Breakout. Z nim to właśnie Nalepa święcił największe triumfy, a przebój *Kiedy byłem małym chłopcem* z 1971 roku stał się nie tylko kultową piosenką ówczesnej młodzieży, ale i popularnym materiałem do wprawek dla początkujących gitarzystów. Podobny status ma też okładka płyty *Blues* zawierającej wspomniany utwór. Nalepa był w środowisku muzyków rockowo-bluesowych uważany za człowieka instytucję, nadano mu też wielce wymowny przydomek *Tato*. Artysta nagrał ponad 20 płyt – w tym 10

z zespołem Breakout, z których większość uzyskała status co najmniej złotej płyty. Zagrał setki koncertów w kraju i za granicą.

Kilka miesięcy po jego śmierci w 2007 roku w rzeszowskiej hali Podpromie odbył się spontaniczny koncert ku jego pamięci, w którym wzięły udział największe gwiazdy polskiej muzyki rockowej i bluesowej, między innymi Perfect, Dżem, Józef Skrzek, Kasia Kowalska, Artur Gadowski, Maciej Maleńczuk. Ku jego pamięci jesienią odbywa się doroczny cykl imprez – koncertów Breakout Days. Teatr im. Wandy Siemaszkowej w 2019 roku wprowadził do swojego repertuaru spektakl *Kiedy byłem małym chłopcem*. Na głównym deptaku Rzeszowa, ulicy 3 Maja, uczczono go wyjątkowym pomnikiem. Co roku w rocznicę śmierci artysty, 4 marca, zbierają się tu fani i wspólnie odśpiewują jego utwory. Chcą uczcić kogoś, o kim powiedziano: „Grał nie palcami, a sercem...”.

Fotografie u góry (od lewej):
– Tadeusz Kantor, fot. Wikimedia Commons
– Pomnik Tadeusza Nalepy w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz
– Tomasz Stańko, fot. Wikimedia Commons
– Fred Zinnemann, fot. Wikimedia Commons

Józef Szajna (1922–2008) – urodzony w Rzeszowie, malarz, scenograf, reżyser teatralny. W czasie wojny był więźniem niemieckich obozów koncentracyjnych (w tym KL Auschwitz). Współzałożyciel Teatru Ludowego w Krakowie. Później pracował głównie w Warszawie, tworzył scenografie i reżyserował liczne spektakle niemal we wszystkich krajach europejskich. W 1997 roku w rzeszowskim Teatrze im. Wandy Siemaszkowej została otwarta Szajna Galeria, która zgromadziła kilkadziesiąt prac artysty – od rzeźb, przez obrazy, kolaże, kompozycje przestrzenne, po elementy scenografii realizowanych spektakli. Wszystkie one były darem autora dla miasta, w którym się urodził. W kolejnych latach dodano prace zdeponowane w galerii przez jego syna.

W 2002 roku na placu Cichociemnych w Rzeszowie – wzgórzu, na którym kiedyś mieścił się dwór wojska oraz wieża obserwacyjno-artyleryjska broniąca miasta – odsłonięto pomnik autorstwa Szajny. Nazwano go *Przejście 2001*. Autor, obecny podczas tej uroczystości, oddał jego ideę słowami: „Przejście 2001 jest przedśmionkiem do nowej epoki, jest symbolem odchodzącego czasu i konieczno-

ścią pojednania, tutaj w miejscu zderzeń starego Rzeszowa z nowym. Ta rzeźba ma jednoczyć. Bóg stworzył świat dla wszystkich ludzi, bez względu na nasze wielkości i małości”. Te słowa nabierają głębszego wymiaru, gdy weźmie się pod uwagę, że rzeźba stoi w okolicach granicy getta żydowskiego ustanowionego przez Niemców podczas okupacji. Także ważne jest jej otoczenie – kamienie pamięci z tabliczkami, na których widnieją nazwiska rzeszowian, którzy w maju i czerwcu 1940 roku zostali wywiezieni w pierwszym transporcie do obozu koncentracyjnego Auschwitz, i ich numery obozowe (najniższy to niemal początkowy numer 126).

Jerzy Grotowski (1933–1999) – urodzony w Rzeszowie, reżyser, teoretyk teatru, pedagog. Był jednym z największych reformatorów teatru XX wieku. Światową sławę zapewnił mu eksperymentalny Teatr Laboratorium we Wrocławiu, którego był twórcą. Grotowski studiował aktorstwo w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Krakowie, a następnie reżyserię w Państwowym Instytucie Sztuki Teatralnej w Moskwie. W latach 50. objął posadę dyrektora Teatru 13. Rzędów w Opolu, który z czasem przemianowano

na Teatr Laboratorium i przeniesiono do Wrocławia. Wtedy też skupił się na badaniu metody aktorskiej, w efekcie czego powstał słynny manifest teatralny – *Ku teatrowi ubogiemu*. Postulował w nim odrzucenie wszelkich zbędnych elementów przedstawienia, między innymi dekoracji, muzyki i skupienie się na relacji widz – aktor. Pod koniec lat 70. Grotowski porzucił teatr na rzecz badań nad związkami tej formy sztuki z innymi dziedzinami: antropologią, psychologią czy religioznawstwem. Dało to początek tzw. Parateatru. Na organizowane przez niego warsztaty zjeżdżali goście z całego świata. Swoje badania kontynuował we włoskiej Pontedrze, gdzie osiadł po wprowadzeniu stanu wojennego. Tam też zmarł w 1999 roku. W ciągu swojego życia został uhonorowany wieloma nagrodami i odznaczeniami. Rok 2009 UNESCO ogłosiło rokiem Jerzego Grotowskiego.

Fred Zinnemann (1907–1997) – urodzony w Rzeszowie, światowej sławy reżyser filmowy, zdobywca czterech Oscarów. Pochodził z rodziny o korzeniach austriacko-żydowskich. Z chwilą wybuchu I wojny światowej przeniósł się do Wiednia. To właśnie tam przyszły artysta

miał zakochać się w kinie. Jego słynne produkcje to: *That Mothers Might Live* (1938), *Po wielkiej burzy* (1948), *Pokłosie wojny* (1950), *Benji* (1951), *W samo południe* (1952), *Stąd do wieczności* (1953), *Historia zakonnic* (1959), *Oto jest głowa zdrajcy* (1966), *Dzień szakala* (1973), *Julia* (1977). Zinnemann wielokrotnie nagradzany był na festiwalach na całym świecie, także przez Amerykańską Akademię Filmową. W Rzeszowie można wybrać się na spacer „Śladem Freda Zinnemanna”. Spacerownik z propozycją ścieżki tematycznej i naniesionymi na mapę punktami przeniesie zwiedzających do początków XX wieku.

Tomasz Stańko (1942–2018) – urodzony w Rzeszowie, kompozytor i trębacz jazzowy – jeden z najwybitniejszych polskich muzyków jazzowych. Zadebiutował w wieku 20 lat, zakładając zespół Jazz Darings. Następnie nawiązał współpracę ze słynną grupą Krzysz-

Fotografie u góry (od lewej):
– Józef Szajna, fot. J. Stankiewicz
– Breakout Days – festiwal muzyczny w hołdzie Tadeuszowi Nalepie, fot. Estrada Rzeszowska

tofa Komedy, z którym nagrał 11 albumów. W 1968 roku stanął na czele własnego zespołu Tomasz Stańko Quintet. Od tego czasu pojawiał się na najważniejszych scenach europejskich festiwali. Szybko wszedł do czołówek free jazzu. Stańko współpracował z wieloma muzykami. Wśród nich byli między innymi: Krzysztof Penderecki, Cecil Taylor, Don Cherry, Gary Peacock, Tony Oxley czy Jan Grabarek. W jego dorobku znalazły się również muzyka filmowa i kompozycje współczesne. Zmarł w 1999 roku w Warszawie. Pochowany został na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach. Stańko jest autorem hejnatu Miasta Rzeszowa, który codziennie co trzy godziny rozbrzmiewa z ratusza.

Justyna Steczkowska (ur. 1972) – piosenkarka, skrzypaczka, kompozytorka i autorka tekstów, także aktorka. Posiada wspaniały głos obejmujący cztery oktawy. Jedna z najbardziej znanych i popularnych wokalistek w naszym kraju. Urodziła się w Rzeszowie, tam też mieszkała do 6 roku życia. Pochodzi z wielodzietnej i muzycznej rodziny. Swoją muzyczną edukację młoda Stecz-

kowska rozpoczęła w szkole muzycznej w Stalowej Woli – mieście, w którym rodzina Steczkowskich zamieszkiwała od 1978 roku. W 2. poł. lat 80. ubiegłego wieku Justyna Steczkowska uczęszczała do liceum w Zespole Szkół Muzycznych nr 1 w Rzeszowie, gdzie uczyła się gry na skrzypcach i fortepianie. W czasie studiów na Akademii Muzycznej w Gdańsku podjęła decyzję o pozostaniu piosenkarką. Wkrótce pojawiły się jej pierwsze sukcesy wokalne. W 1994 roku otrzymała Grand Prix w Opolu, rok później zdobyła I miejsce na Festiwalu Piosenki Krajów Nadbałtyckich w szwedzkim Karlshamm. W 1996 roku zdobyła nagrodę Wiktora w kategorii najlepszej piosenkarki i artystki estrady oraz nagrody Fryderyka w pięciu kategoriach. Jej debiutancki album studyjny *Dziewczyzna Szamana* sprzedał się w nakładzie ponad 200 tys. egzemplarzy i uzyskał tytuł platynowej płyty.

Piotr Gąsowski (ur. 1964) – pochodzi z Mielca, aktor, artysta kabaretowy, prezenter telewizyjny, pisarz. Studiował aktorstwo w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Warszawie. Debiutował

w wieku 22 lat w spektaklu *Happy End* w reżyserii Olgi Lipińskiej. Występował na deskach wielu teatrów: Komedia, Nowy, Capitol, Kamienica, 6. piętro, Ateneum, Roma, Scena Prezentacje, Rampa, Dramatyczny, Syrena, Bajka. Dużą popularność przyniosły mu role w serialach telewizyjnych (między innymi *Szpital na perypetiach*, *Daleko od noszy*, *Hela w opałach*) i programach rozrywkowych.

Marcin Daniec (ur. 1957) – urodzony w Wielopolu Skrzyńskim w powiecie ropczycko-sędziszowskim, satyryk, artysta kabaretowy, stand-uper. Debiutował w 1984 roku w założonym wraz z Krzysztofem Januszem kabarecie Takich Dwóch. Uhonorowaniem jego bogatej twórczości są liczne nagrody i wyróżnienia, między innymi „Karolinka” za debiut na Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu, cztery Telekamery (w tym Złota Telekamera), pięć „Błękitnych Meloników Charliego” przyznanych przez publiczność podczas Festiwalu Dobrego Humoru w Gdańsku, a także uznanie przez tygodnik Wprost za jednego z dwudziestu „Kreatorów Rzeczywistości” oraz uznanie w 2003 roku „Satyrykiem Wszechczasów”.

Stan Borys (ur. 1941) – piosenkarz, kompozytor, aktor i poeta. Tworzący pod pseudonimem Stanisław Guzek urodził się we wsi Załęże, obecnie w granicach administracyjnych Rzeszowa. W rzeszowskiej szkole muzycznej uczył się grać na skrzypcach i klawirze. Od 1958 roku występował na deskach miejscowych teatrów. W 1963 roku zadebiutował jako poeta na łamach *Nowin Rzeszowskich*, był laureatem nagrody Turnieju Jednego Wiersza. W tym samym czasie wraz z Tadeuszem Nalepą założył zespół muzyczny o kontrowersyjnej wówczas nazwie Blackout. Karierę muzyczną kontynuował w USA, dokąd postanowił się przenieść w 1975 roku. Artysta został uhonorowany wieloma nagrodami i odznaczeniami. Jednym z ostatnich jest Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski przyznany za wybitne osiągnięcia w pracy artystycznej i twórczej. W 2006 roku w Filharmonii w Rzeszowie obchodził 45-lecie pracy artystycznej.

Fotografie u góry (od lewej):
– Marcin Daniec, fot. M. Stankiewicz
– Justyna Steczkowska, fot. P. Deska
– Stan Borys, fot. Serecki
– Piotr Gąsowski, fot. M. Stankiewicz

POTENCJAŁ TURYSTYCZNY REGIONU

Rzeszów, leżący w centrum województwa podkarpackiego i będący jego stolicą, od lat daje przykład, jak zainteresować i przyciągnąć do siebie turystów, a następnie oczarować posiadanymi materialnymi i duchowymi skarbami. Idąc za jego przykładem, cały region stara się zachwycić i zauroczyć przybyszów tym, co ma najcenniejsze.

Osoby związane z gospodarką, przemysłem, nowymi technologiami i inwestycjami odnajdują swoje miejsca m.in. w specjalnych strefach ekonomicznych: mieleckiej i rzeszowskiej na Dworzysku, w Dolinie Lotniczej i różnorodnych klastrach przedsiębiorczości. Naukowcy i studenci realizują swoje pasje w rzeszowskich szkołach wyższych z uniwersytetem i politechniką na czele. Ludzi kultury i sztuki pociąga różnorodność i atmosfera zarówno dużych festiwali, koncertów i imprez, organizowanych w różnych miejscowościach niemal co miesiąc, jak i małych, kameralnych projektów. Tych, którzy hołdują zasadzie „przez żółtek do serca”, zapraszają lokalni producenci żywności ekologicznej

oraz miejsca, gdzie można posmakować tradycyjnych potraw regionalnych. Potrzeby pielgrzymów i spragnionych doznań religijnych zaspokoją klimatyczne drewniane świątynie, sanktuaria czy miejsca pielgrzymkowe. A na miłośników wypoczynku, zarówno czynnego, jak i biernego, czekają piękne, naturalne tereny, malownicze krajobrazy, niezapomniane klimaty, które oferuje tutejsza przyroda i rozwijająca się infrastruktura turystyczna. Może warto użyć tu pszczelarskiej analogii, bo przecież tradycje bartnicze to jeden z symboli tego regionu leżącego na terenach dawnej Puszczy Sandomierskiej. Podkarpacie i Rzeszowszczyzna są jak pracowita pszczoła – sporadycznie użądli jakimś niedociągnięciem, ale przede wszystkim zostawia po sobie słodkie i uzdrawiające wspomnienia, podobne do miodu – wymarzonego efektu pracy pszczelego roju.

Coraz większe zainteresowanie regionem, a więc i rosnące potrzeby noclegowo-konsumpcyjne przyjezdnych, są zaspokajane dzięki szerokiej bazie hoteli

i pensjonatów oraz restauracji i karczm. Ich oferta jest skierowana do odbiorców ze wszystkich kręgów społecznych i o różnej zasobności portfeli. Hotel Holiday Inn w Jasionce, hotel Atena w Mielcu, rzeszowskie hotele: Rzeszów, Bristol i Ambassadorski zaspokoją najbardziej wybredne gusta i potrzeby. Obiekty Grand Chotowa Hotel w Chotowej koło Dębicy, Blue Diamond Hotel w Nowej Wsi, hotel Splendor w Siedliskach, hotel Nowy Dwór w Świlczy, hotel Rado Resort w Woli Chorzelskiej oferują także wypoczynek i rekreację w ramach kompleksowych usług SPA & Wellnes. A to tylko niektóre z szerokiej listy dostępnych propozycji.

Miłośnicy turystyki plecakowej także nie odjadą stąd zawiedzeni. Mimo że tzw. prawdziwe góry – Bieszczady i Beskid Niski, znajdują się na południu województwa, a w regionie nie ma typowych górskich schronisk, znajdą tu odpoczynek w całorocznych obiektach sieci PTSM (Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych): w Głobikowej, Łańcucie, Kamieniu, Rakuszawie czy na samym rynku w Rzeszowie w schronisku Alko.

Bogactwo lokalnych potraw i przysmaków znajduje swoje odzwierciedlenie na kartach menu licznych restauracji, a przede wszystkim nawiązujących do wieloletnich tradycji gastronomicznych przydrożnych karczm. To m.in. karczma Zawada koło Dębicy, Karczma Pod Strzechą w Kraczkowej, Karczma Polska w Mielcu, Siedlisko Janczar w Pstrągowej, Gospoda u 7 Zbójów w Strzegocicach i Karczma u Jana w Zaczerniu. Turystykę kulinarną promuje przede

wszystkim Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki. Tę wyjątkową ofertę uzupełniają obiekty znajdujące się na Karpackim Szlaku Wina. Enoturystyka to prężnie rozwijająca się dziedzina – w regionie znajduje się wiele miejsc do jej pielęgnowania. Winnice oferujące degustacje swoich wyrobów, pokazy winiarskie, a coraz częściej także noclegi znajdziemy we wszystkich zakątkach regionu – od Spokaniówki czy Lawendowej na południowym wschodzie, poprzez Sztukówkę na zachodzie, centralnie położoną rzeszowską łanę, aż po Kwiatową na północnym zachodzie regionu.

Na amatorów bliskiego doświadczenia historii i tradycji czekają zróżnicowane architektonicznie i pochodzące z wielu minionych epok obiekty. Perłę w koronie, czyli Muzeum-Zamek w Łańcucie, uzupełniają m.in. dworek myśliwski w Julinie, pałac Reyów w Przecławiu, zamek i letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie, średniowieczna wieża mieszkalna w Rzemieniu, pałac Wodzickich w Tycynie. To budowle magnackie i szlacheckie, pokazujące dworski charakter i styl. Jednak swój wielki wkład w rozwój regionu wnieśli też zwykli mieszkańcy: Lasowiaci, Pogórzanie, Rzeszowiacy, Żydzi i ich potomkowie. Z bogatą kulturą tych grup etnograficznych zapoznamy się m.in. w Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej, skansenie w Markowej, Zagrodzie Garncarskiej w Medyni Głogowskiej czy rzeszowskim Muzeum Etnograficznym.

Region przyciąga też wyjątkowymi na skalę nie tylko krajową miejscami związanymi z historią II wojny światowej.

Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, fot. J. Stankiewicz

Rozwija się tutaj ciekawa dziedzina krajoznawstwa – turystyka militarna. Miłośnicy architektury fortecznej będą się kierować do kompleksu Anlage Süd ze schronami kolejowymi dla pociągów sztabowych w Stępinie-Cieszynie i Strzyżowie. Na poligonie raketowym V1 i V2 w Bliźnie stworzono Park Historyczny, a wytrawni eksploratorzy znajdą też w okolicach liczne schrony i bunkry pozostałe po szkolących się tam wojskach niemieckich. Do czasów okupacji nawiązuje też Muzeum Polaków Ratujących Żydów w Markowej – jedyna w kraju placówka podejmująca w tak szerokim zakresie ten fragment naszej historii.

W ramach turystyki krajoznawczej zainteresowani mogą skorzystać z bogatej oferty muzeów, które zróżnicowanym zestawem tematycznym zbiorów zachęcają do przekroczenia ich progów. Jedyne w kraju Muzeum Dobranocek w Rzeszowie, ale i prywatne Muzeum Siłników Spalinowych w Konieczkowej, Muzeum Historii Fotografii Jaderńowa w Mielcu, Muzeum Lalek w Piłźnie

to tylko wybrane placówki muzealne z długiej listy.

Z wielowymiarowym bogactwem regionu turyści mogą zapoznać się dzięki bogatej ofercie szlaków tematycznych. Szlak Architektury Drewnianej otworzy nam drzwi do poznania sakralnych tradycji architektonicznych – od najstarszych XV-wiecznych kościołów w Lutczy czy Domaradzu, przez przestrzenne świątynie w Gawłuszowicach i Porębach Dymarskich, po niewielkie i klimatyczne obiekty w Kosinie czy Bliżance. Prętnie rozwija się też turystyka pielgrzymkowa. Znane i rozpoznawalne sanktuaria i miejsca kultu, jak Borek Stary, Jodłowa, rzeszowska bazylika Wniebowzięcia Matki Bożej, przyciągają wiernych nie tylko z okolicznych miejscowości, ale coraz częściej z całego niemal kraju. Wspiera je w tych działaniach utworzony transgraniczny „Szlak Maryjny – Światło ze Wschodu”. Największym jednak skarbem regionu jest niewątpliwie nieskażona i naturalna przyroda. Olbrzymie równinne kompleksy leśne dawnej Puszczy San-

domierskiej oraz zróżnicowana rzeźba terenu na południu przyciągają coraz większe rzesze turystów. W najciekawszych i przyrodniczo atrakcyjnych miejscach utworzono rezerваты przyrody, których w regionie jest prawie 20. Znajdują się zarówno w lasach nizinnych (m.in. Buczyna w Cyrance, Zabłocie, Stotwina) i pogórzańskich (m.in. Góra Chełm, Mójka, Wilcze), jak i w środku miast (np. Lisia Góra w Rzeszowie i Szwajcaria Ropczycka w Ropczycach). Większość z nich jest udostępniona do zwiedzania. Lasy Państwowe dbają na administrowanych przez siebie terenach o rozbudowę infrastruktury edukacyjno-turystycznej. Wyznaczają liczne ścieżki przyrodnicze, budują zielone klasy, przystanki i śródlasne parkingi, na których umieszcza się tablice informacyjne z opisami okolicznej fauny i flory. Dzięki temu coraz więcej osób ma ułatwiony dostęp nie tylko do wypoczynku na łonie natury, ale także do edukacji przyrodniczej.

Tutejsze warunki terenowe sprzyjają uprawianiu różnorodnych form turystyki. Wiele osób aktywnie spędzających wolny czas wykorzystuje do planowania tras dostępne nowoczesne technologie czy opinie innych użytkowników w Internecie. Pomocna w tych działaniach jest też gęsta sieć szlaków – przez region przebiegają szlaki piesze, znakowane tradycyjnie przez PTTK, jak również liczne ścieżki edukacyjne

i spacerowe tworzone przez gminy czy lokalne stowarzyszenia. W terenie spotkamy coraz więcej tras do uprawiania nordic walking. Bardzo dobrze prezentuje się infrastruktura szlaków rowerowych. Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo przebiega tylko przez wschodnią część regionu, lecz ścieżki rowerowe są niemal w każdej gminie. Ofertę uzupełniają turystyczne szlaki konne, kajakowe czy narciarstwa biegowego. Dzięki nim, przy okazji uprawiania sportu czy rekreacji, każdy może poznawać nowe, niekiedy jeszcze nieodkryte przez siebie okolice.

Nowym rodzajem oferty turystycznej, rekreacyjnej i wypoczynkowej są z pewnością parki rozrywki. Największym ośrodkiem rozrywki dla dzieci jest Brzeźówka koło Kolbuszowej. Inne, to atrakcje o mniejszym i raczej jednorodnym charakterze, jak sale FlyPark i Park Trampolin w Rzeszowie, centra zabawy Wywrotki w Mielcu i Rzeszowie, park linowy Leśny Tabor czy ośrodki do paintballa w wersji standardowej i laserowej.

Na rzecz rozwoju turystyki w regionie działa wiele instytucji o zasięgu wojewódzkim, regionalnym, a często tylko gminnym. Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna uruchomiła portal www.podkarpackie.travel, który jest kompendium wiedzy o województwie, a więc i regionie. Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia” inicjuje liczne działania projektowe, których celem jest z jednej strony zachowanie dziedzictwa Podkarpacia, a z drugiej jego szerokie upowszechnianie. W promocji regionu biorą też czynny udział organizatorzy turystyki oferujący wycieczki turystyczne i krajoznawcze po jego terenie.

Na Podkarpaciu, dysponującym wielkim, zróżnicowanym i urozmaiconym potencjałem oraz poprawiającą się z roku na rok infrastrukturą komunikacyjną i turystyczną, wcielane jest w życie jedno z jego hasł promocyjnych – Przestrzeń Otwarta. Otwiera się on na wszystkich: mieszkańców i turystów, dając każdemu możliwość przekonania się o swoich wyjątkowych i niepowtarzalnych walorach. By po ich poznaniu można się było zakochać nie tylko w Rzeszowie, ale i w bliższych oraz trochę odleglejszych jego okolicach.

Pokazy garncarstwa w Ośrodku Garncarskim w Medynie Głogowskiej, fot. OGWMG

ZAPRASZAMY DO RZESZOWA – MIASTA I REGIONU

TOP 10

1

**RZESZÓW: Rynek,
Ratusz, Trasa Podziemna,
Zamek Lubomirskich,
Fontanna Multimedialna,
Muzeum Dobranocek**

Opis
na str.
234

Opis na
str. 234

Opis
na str.
123

Opis na
str. 94

Opis na
str. 235

Opis na
str. 120

2

**Muzeum – Zamek
w Łańcucie**

Opis na str. 120

3

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej

Opis na str. 125

4

Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej

Opis na str. 127

5

Ośrodek Garncarski w Medyni Głogowskiej

Opis na str. 129

6

Schron kolejowy w Stępinie-Cieszynie

Opis na str. 116

7

Park Historyczny Blizna

Opis na str. 118

8

Kościół św. Wojciecha w Gawłuszowicach

Opis na str. 80

9

Zamek w Przecławiu

Opis na str. 99

10

Uzdrowisko Latoszyn-Zdrój

Opis na str. 230

Zabytki

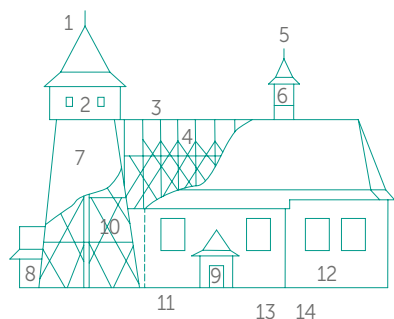

Zabytki architektury drewnianej

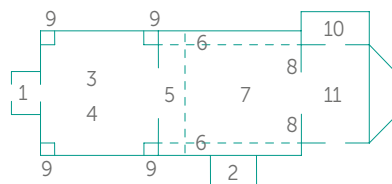
Architektura drewniana to jeden z podkarpackich skarbów, nie tylko znawca może nacieszyć nią swoje oko. Każdy, kto zatrzyma się przy tych obiektach, może poczuć powiew historii i specyficzny zapach wiekowego drewna. A przede wszystkim dotknąć *sacrum*, gdyż w większości są to obiekty sakralne – głównie kościoły i kilka dawnych cerkwi. Niestety drewno to budulec podatny na zniszczenie. Jego wrogami

są pożary, warunki atmosferyczne i przysłowiowy ząb czasu, z którym często konkurują korniki. Spieszymy się więc zachwycić tym, co jeszcze możemy zobaczyć w pierwotnym stanie, a nie na archiwalnych widokówkach czy starych zdjęciach.

Trasy Podkarpackiego Szlaku Architektury Drewnianej – SAD (z dziewięciu tras cztery częściowo wiodą przez opisywany region) obejmują budowle najbardziej charakterystyczne, wartościowe i znaczące dla okolicznych terenów. Na tym szlaku znajduje się niespełna 130 obiektów, ale w całym województwie jest ich znacznie więcej.

Konstrukcja gotyckiego drewnianego kościoła z dobudowaną wieżą: 1–krzyż, 2–izbica, 3–kalenica, 4–wieża dachowa, 5–krzyż, 6–sygnaturka, 7–wieża, 8 i 9–kruchta, 10–konstrukcja wieży, 11–nawa główna, 12–prezbiterium

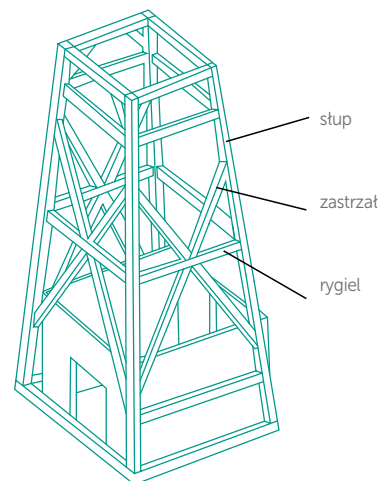

Rzut poziomy typowego gotyckiego drewnianego kościoła z dobudowaną wieżą: 1 i 2–kruchta, 3–przedśionek, 4–wieża, 5–chór muzyczny, 6–zaskrzynienia, 7–nawa główna, 8–ściana tęczowa, 9–główne słupy konstrukcji wieży, 10–zakrystia, 11–prezbiterium

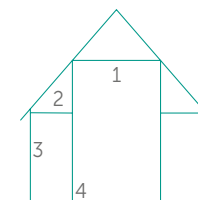
To około 250 samych budowli sakralnych: kościołów, cerkwi, kaplic (około 40 w regionie), nie licząc dworów i pałacików czy zabudowy uzdrowskiej! Miłośnik tego typu architektury z pewnością będzie więc usatysfakcjonowany możliwością odkrywania mało znanych drewnianych jej diamentów.

Ekspozycją i prezentacją drewnianej architektury regionu zajmują się przede wszystkim

muzea na wolnym powietrzu – skanseny: Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej i w bardziej lokalnym wymiarze Skansen Zagroda – Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Markowej. Te omówimy osobno w dziale *Muzea*. Pojedyncze domostwa, zabudowania i obiekty są też prezentowane w mniejszych izbach, zagrodach i minimuzeach. Warto tam zaglądać i wspierać lokalne inicjatywy mające na celu podtrzymywanie tradycji i zachowanie kultury ludowej (spis tych miejsc znajduje się w dalszej części przewodnika).

Wieża o konstrukcji szkieletowej

Przekrój poprzeczny kościoła / cerkwi: 1–strop, 2–zaskrzynienie, 3–obniżony zrąb nawy, 4–zrąb prezbiterium

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Cmolasie, fot. J. Stankiewicz
– Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Lutczy, fot. J. Stankiewicz

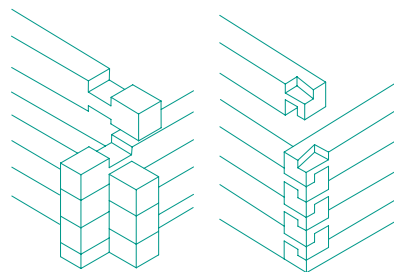

Dawna cerkiew pw. Zaśnięcia Bogurodzicy w Bliziance

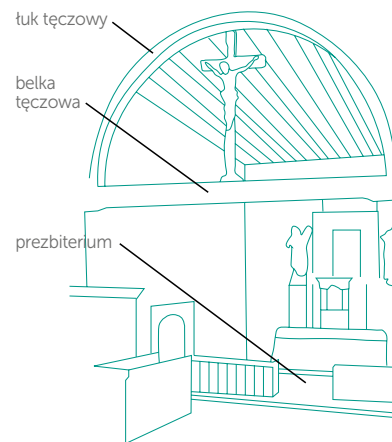
Cerkiew wybudowano w 1865 roku w miejscu poprzedniej świątyni, zniszczonej na skutek pożaru. Wzniesli ją tzw. Zamieszkańcy – ludność ruska wyznania greckokatolickiego. Na stoku, na kamiennym podmurowaniu wzniesiono niewielką świątynię jednoprzestrzenną, czyli bez tradycyjnego podziału na sanktuarium, nawę i babiniec. Budynek jest orientowany (część prezbiterialna zwrócona jest na wschód – kierunek, z którego ma nadejść Jezus Chrystus), konstrukcji zrębowej, z dwuspadowym dachem pokrytym gontem. Po wysiedleniu ludności miejscowej od 1945 roku obiekt pełnił funkcję kościoła rzymskokatolickiego. Dokonano wówczas przeróbek, usuwając między innymi część ikonostasu, poszerzono chór, na którym w 1956 roku zamontowano XVIII-wieczny prospekt organowy, jeden ze starszych barokowo-ludowych instrumentów w diecezji rzeszowskiej (część przeniesiono do nowego kościoła). W 1960 powstała nowa polichromia figuralna. W 1984 roku oddano

do dyspozycji wiernych nowy, murowany kościół parafialny – od tego czasu świątynia stoi nieużytkowana.

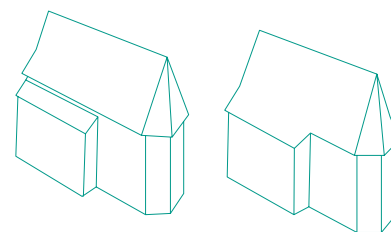
To ciekawy i oryginalny przykład niewielkiego obiektu sakralnego, który wyróżnia się wśród okolicznych drewnianych budowli. W środku gromadzone są różne pozostałości kultury materialnej dawnych mieszkańców, jednak wnętrze nie jest udostępnione do zwiedzania.

Narożnik budynku o konstrukcji zrębowej (dwa rodzaje wiązań)

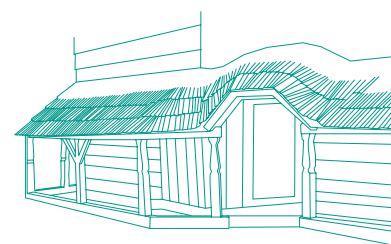
Elementy wnętrza kościoła

Odmiany regionalne kościołów – typ małopolski (wg R. Brykowskiego „Drewniana architektura kościelna w Małopolsce XV w.”)

Kościół pw. św. Mikołaja w Domaradzu – przykład odmiany małopolskiego typu kościoła

Soboty – niskie podcienia wsparte na słupach i przykryte jednospadowym dachem, otaczające drewniane kościoły lub cerkwie

Słownik pojęć architektonicznych

babiniec – przedsionek przed nawą, kiedyś przeznaczony dla żebrzących kobiet, nie-ochrzczonych; w cerkwiach i synagogach pomieszczenie dla kobiet, które nie mogły wchodzić do nawy głównej.

gonty – niewielkie deseczki o klinowatym przekroju z wyżłobionym wpustem; układane rzędami zachodzą na siebie, tworząc zwartą pokrywę dachu lub ścian.

kalenica – grzbiet dachu, linia wzdłuż której stykają się dwie połacie dachu.

nawa – najobszerniejsza część kościoła, zwykle środkowa, przeznaczona dla wiernych.

orientowanie – zwrócenie prezbiterium ku wschodowi, strony, z której wg Nowego Testamentu ma ponownie nadejść Jezus Chrystus.

polichromia – malowidła zdobiące ściany i stropy pomieszczeń. Ze względu na tematykę wyróżnia się: polichromię architektoniczną – imitującą elementy architektoniczne takie jak kolumny, filary, gzymsy; figuralną – przedstawiającą świętych lub sceny biblijne; ornamentálną – o funkcjach wyłącznie zdobniczych, najczęściej o motywach roślinnych lub geometrycznych.

portal – ozdobne architektoniczno-rzeźbiarskie obramowanie otworu wejściowego.

ryzalit – dekoracyjny element architektoniczny budynków, znany od renesansu, kiedy był dość często stosowany w pałacach, a nieco później także w dworach. Wysunięty przed główną linię ścian budynku element konstrukcyjny, nadający mu równocześnie reprezentacyjny charakter.

soboty – zadaszone podcienia otaczające świątynię; nazwa nawiązuje do schronienia, jakie mieli tu wierni przychodzący w sobotni wieczór z oddalonych miejscowości, by zdążyć na niedzielną poranną liturgię.

transept – dodatkowa poprzeczna nawa, prostopadła do osi kościoła, położona pomiędzy prezbiterium a resztą budynku, często nadaje świątyniom plan krzyża. Bardzo rzadki w obiektach drewnianych.

zaskrzynienie – obniżona boczna część stropu w nawie, charakterystyczne dla kościołów odmiany małopolskiej, najczęstszych na terenie Karpat.

zacheuszki – malowane lub ryte na ścianach wnętrza kościołów niewielkie krzyże, znajdujące się w miejscu namaszczenia świątyni przez osobę konsekrującą – z reguły jest ich 12 (liczba apostołów). Zazwyczaj znajdują się przy nich świeczniki.

Dawna cerkiew greckokatolicka pw. Pokrow Przeświętej Bogarodzicy w Bonarówce

Obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Opieki Matki Bożej. Obiekt datowany jest na XVII wiek. Jest to świątynia orientowana, konstrukcji zrębowej, przebudowana (według niektórych wzniesiona od nowa) około 1841 roku. Ówczesny majster, cieśla Ioan Lisko, na jednej z belek w połowie nawy głównej wyrył swoje imię i datę. Z końcem XIX wieku dobudowano słupową wieżę nad babińcem i na nowo oszalowano całą świątynię. Dzisiaj tylko ona jest kryta gontem, dach nad nawą i prezbiterium zaś pokrywa blacha. Na dachu znajdują się wieżyczki z baniastymi kopułkami, a na nich kute żelazne krzyże.

Wnętrze obiektu zdobi figuralno-ornamentalna polichromia z 1898 roku autorstwa Pawła Bogdańskiego. Pochodził on ze znanej, osiadłej w Jaśliskach rodziny artystów cerkiewno-kościelnych, którzy od połowy XIX wieku przez około 100 lat wykonali setki ikonostasów, polichromii, pojedynczych ikon i obrazów w świątyniach w praktycznie całej Galicji. Polichromie w prezbiterium wykonat

w latach 20. XX wieku ukraiński artysta Paweł Zaporowski. Warto zwrócić uwagę na sufit nawy przed sanktuarium – mamy tu przedstawienie Adoracji Krzyża Świętego. Widoczna po prawej stronie kobieca postać z aureolą to rzymska cesarzowa św. Helena. Trzyma w ręku gwoździe, gdyż tradycja przypisuje jej odnalezienie w Jerozolimie krzyża, na którym umarł Chrystus. Bonarowski krzyż ma ciekawą historię. Namalowany pierwotnie jako wschodni z dwoma ramionami u góry, po przejęciu przez katolików rzymskich został przemalowany na katolicki – z jednym ramieniem. Przy odnawianiu obiektu na początku XXI wieku przywrócono wersję pierwotną.

Bonarówka, wieś zamieszkała przez Zamieszkańców, zawsze cierpiąca biedę, stąd wyposażenie świątyni było i nadal jest raczej ubogie. Zachowały się tu pozostałości ikonostasu: dwie nastawy z ikonami namiestnymi – głównymi z XIX wieku, kilka przazdników (ikony przedstawiające cerkiewne święta liturgiczne) oraz najcenniejsze ikony z XVII wieku. Unikatowym zabytkiem jest rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego z XVII wieku przechowywana w dobu-

dówce za amboną. Na ścianach znajdują się stacje Drogi Krzyżowej z XIX wieku namalowane na blasze. Po wysiedleńiu miejscowej ludności od końca lat 40. świątynia pełni funkcję filialnego kościoła rzymskokatolickiego parafii Żywnów.

Kościół pw. św. Mikołaja w Brzezinach

Kościół pochodzi z 2. połowy XV wieku. Jego fundatorem był prawdopodobnie właściciel wsi Stanisław Rokosz herbu Ostoya – na murowanej chrzcielnicy z około 1495 roku wykuto trzykrotnie ten właśnie herb. Jest to kościół orientowany, konstrukcji zrębowej na dębowej podwalinie. Pierwotnie – w nawiązaniu do późnogotyckiej tradycji – wybudowany został na rzucie prostokątnym z prezbiterium i szerszą nawą. Kolejne rozbudowy zmieniły obraz całej bryły i tak w latach 1772–1777 dobudowano przed nawą obszerny babiniec, a w 1933 roku dodano w oryginalny sposób transept: rozcięto bowiem świątynię na styku nawy głównej oraz prezbiterium, które następnie przesunięto na wschód. Kościół w związku z tym jest obecnie usytuowany na planie krzyża. Dodano także nową zakrystię i obszerne

soboty. Zachowano część storczykowej więźby dachowej, a na głównej kalenicy umieszczono wieżyczkę z sygnaturką. Obok kościoła znajduje się masywna wolnostojąca dzwonnica konstrukcji słupowo-ramowej z jakby nadwieszoną izbicą.

Bogate wnętrze kościoła to zarówno wyposażenie, jak i figuralno-ornamentalne polichromie pochodzące z różnych epok. Pozostałością po ufundowanym tuż po konsekracji kościoła ołtarzu jest płaskorzeźba ze sceną opłakiwania Chrystusa z przełomu XV i XVI wieku (sugeruje się tu wpływ pracowni Wita Stwosza). Ołtarz główny z około 1700 roku, cztery ołtarze boczne, ambona oraz okazały chór muzyczny z wybrzuszeniem podtrzymywany przez cztery kolumny to czasy rokoka – XVIII wiek. Polichromie w prezbiterium i nawie głównej pochodzą z 1. połowy XVII wieku.

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. św. Mikołaja w Brzezinach, fot. Starostwo Powiatowe w Ropczycach
– Dawna cerkiew pw. Pokrow Przeświętej Bogarodzicy w Bonarówce, fot. H. Bielamowicz

W archiwach wizytacji parafii zapisano, że podczas rzezi galicyjskiej w lutym 1846 roku chłopi w bestialski sposób zamordowali dziedzica i jego gości (około 10 osób). Proboszcz poprosił więc przed Wielkanocą o przystanie dwóch misjonarzy, by nawracali wiernych na wiarę katolicką, argumentując: „Parafianie od wybuchu zaburzeń tak się stali krnąbrni, przewrotni, nieobyczajni, dzicy, nieposłuszni i niemoralni, że żadne, absolutnie żadne środki moralne nie potrafią ich sprowadzić na drogę prawa [...]. Jakiś piekielny agitator odciąga ich od spowiedzi wielkanocnej, rozsiewając wieści, że księża zaprawiają trucizną świętą Komunię”.

Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Cmolasie

Wielki drewniany kościółek w Cmolasie, zwany szpitalnym, pochodzi z 1674 r. Otoczony gęstym wieńcem drzew, wznosi się na niewielkim pagórku wyróżniającym się w równinnym otoczeniu wsi. W tym potożeniu znajduje się od 1992 r., wcześniej usytuowany był obok tutejszego murowanego kościoła parafialnego. Zajął on miejsce innego drewnianego kościoła,

który w 1979 r. przeniesiono do Poręb Dymarskich. Fundatorem świątyni był Wojciech Borowiusz, wywodzący się z Cmolasu syn szlachcica, późniejszy profesor filozofii i teologii Akademii Krakowskiej na przeł. XVI i XVII w.

Budowla ta powtarza najczęstszy, tradycyjny układ, złożony z wąskiego, trójbocznie zamkniętego prezbiterium i szerszej nawy – stanowiącej główny korpus budynku. Przylega do niej drewniana wieża, poprzedzająca główne wejście od zachodu. Zachowały się podcienia – soboty, doświetlone od ścian wieży i północnej ściany nawy.

Wnętrze tej skromnej świątyni s krywa bogata późnobarokowa polichromia o motywach figuralnych i architektonicznych z 1735 r., którą pokryto strop i ściany prezbiterium.

Ciekawym malowidłem znajdującym się obok dawnego wyjścia po schodach na ambonę jest scenka przedstawiająca niewiastę kuszoną przez diabła o bydlęcym torsie, z rogami i skrzydłami nietoperza.

W ołtarzu głównym mieścił się obraz przemienienia Chrystusa na górze Tabor, uznany za stynący łaskami, fundowany również przez Wojciecha Borowiusza. W 1972 r. przeniesiono go do nowego kościoła.

Kościół pw. św. Mikołaja w Domaradzu

Mimo że brak wiarygodnych źródeł co do daty jego powstania, to na podstawie zachowanych elementów można wnioskować, że była to 2. poł. XV wieku i że prawdopodobnie zbudowali go majstrowie pracujący przy niedalekim kościele w Bliźnem (obiekt na Liście światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO). Wielokrotnie przebudowywany zmieniał pierwotny kształt, na przykład zlikwidowano występujące soboty, obniżono stropy, wydłużono nawy, dodano na dachu wieżyczkę na sygnaturkę. Mimo tych licznych przekształceń obiekt zachował gotycki układ i jest uznawany za jeden z najstarszych kościołów drewnianych w Polsce.

Jest to świątynia orientowana, trzynawowa, o konstrukcji zrębowej, z drewna

jędłowego, posadowiona na kamiennej podmurówce. Bryła obiektu jest zwarta, pokrta strzelistym dwuspadowym dachem. Prezbiterium, pod którym znajdują się krypty, jest oddzielone od nawy skromną belką tęczową z barokowym krucyfiksem. Tylko kamieńna chrzcielnica pochodzi z XV wieku, pozostałe wyposażenie wnętrza datowane jest na XVII i XVIII wiek. Z 1912 roku pochodzi ołtarz główny. Późnogotycki tryptyk z kościoła znajduje się w Muzeum Archidiecejalnym w Przemyślu. Polichromię datuje się na koniec XIX wieku.

Ciekawostką jest autorstwo malowideł na stropie – wykonał je ówczesny proboszcz ks. Jan Bieler. W młodości przyjaźnił się z niejakim Antonim Reichenbergiem – artystą malarzem tzw. szkoły monachijskiej. Pod jego wpływem zaczął sam tworzyć, ale dopiero

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. św. Mikołaja w Domaradzu,
fot. Tomasz Bober
– Wnętrze kościoła pw. Przemienienia
Pańskiego w Cmolasie, fot. J. Stankiewicz

probostwo w tutejszej parafii pozwoliło mu bez ograniczeń realizować malarzkie pasje w kościele.

Obok kościoła znajduje się bardzo ciekawa drewniana dzwonnica. Wybudowana w 1936 roku, wysoka na około 15 metrów, usadowiona jest na wysokim kwadratowym betonowym fundamencie. Wisią tu trzy dzwony, ale podczas II wojny światowej w trakcie rekwizycji udało się uratować tylko jeden z nich. Nosił imię Stanisław, a okupanci ugięli się, widząc odległą datę jego odlania – 1528 rok. W ostatnich latach prowadzone są w kościele prace renowacyjne mające na celu szersze udostępnienie obiektu zwiedzającym, między innymi wymieniono gont na kościele i dzwonnicy.

Kościół pw. św. Wojciecha w Gawłuszowicach [6] [B1]

To klasyczny przykład budowli sakralnej wykonanej z drewna wprawdzie w XVII i XVIII wieku, ale stylem i konstrukcją nawiązującą do tradycji gotyckich. Jest jednym z największych drewnianych kościołów w Polsce. W aktach wizytacyjnych z 1748 roku wspomina się:

„Kościół drewniany jest budowlą dużej i wspaniałej struktury. Jest on wsparty częściowo na fundamentach drewnianych, częściowo kamiennych, pod prezbiterium zaś na wbitych palach dębowych”. Konstrukcja zrębowa stworzona została z drewna modrzewiowego, ale więźba dachowa to drewno jodłowe. W XIX i XX wieku kilkakrotnie zmieniano jego wygląd, między innymi przebudowano soboty, zlikwidowano wieżę, dostawiając kruchnę, zmieniono kształt otworów okiennych.

Wypożyczenie wnętrza jest późnobarokowe z licznymi rokokowymi ornamentami. Wyjątkiem są zacheuski – drewniane, rzeźbione, klasycystyczne, pochodzące z 1. połowy XIX wieku. Na początku XX wieku wykonano witraże, zamawiano je w krakowskich firmach, a polichromię w 1922 r. wykonał Władysław Cholewiński – artysta z Krakowa, z pomocnikami, według projektu prof. Jana Bukowskiego. Sam profesor namalował „Pana Jezusa w studni” i wykonał niektóre poprawki.

W 1863 roku z plebanii w Gawłuszowicach wyszedł na pomoc powstań-

com styczniowym w zaborze rosyjskim ponad 350-osobowy oddział majora Edwarda Dunajewskiego. Niestety po przeprawie przez Wisłę pod Szczucinem w tarnowskim został rozbity przez armię rosyjską. Dowódca utonął w nurcie rzeki.

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Gogołowie [7] [BC4]

Wzniesiony w 1672 roku z drewna modrzewiowego na kamiennym podmurowaniu w charakterystycznym dla późnego gotyku stylu, ufundowany przez dziedziców wsi – braci Rojowskich. Dach kościoła jest jednokalenicowy, pokryty gontem. Wieża jest konstrukcją słupowej, zwieńczona wiatrowskazem w kształcie koguta. Kościół został zaniedbany w latach 60. XX wieku, potem był nieużytkowany, aż został kompleksowo odnowiony.

We wnętrzu podziwiać możemy barokowe wyposażenie z XVII i XVIII wieku z ciekawym tabernakulum wykonanym prawdopodobnie przez snycerzy z Krosna około 1700 roku. Na uwagę zasługują też chrzcielnica z XVI wieku i prospekt organowy z XVIII wieku znaj-

dujące się na chórze wspierającym się na czterobocznych filarach. W XIX wieku kościół otoczono niewysokim murem i dobudowano murowaną dzwonnice. Powieszono na niej ważący około 400 kilogramów XVI-wieczny dzwon z napisem *CHRISTUS REX VENIT IN PACE DEUS HOMO FACTUS EST* (Chrystus Król przyszedł w pokoju, Bóg stał się człowiekiem). W czasie II wojny światowej został on zarekwirowany przez Niemców. Złożono wówczas w jego sprawie petycję do ówczesnego rządu okupacyjnego – generalnego gubernatora w Krakowie. Po uwzględnieniu argumentów obrońców dzwonu uznano, że jako odlany w niemieckiej firmie jest zabytkiem niemieckiej kultury i świadczy o germańskości tych terenów. I tak został uratowany.

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. św. Wojciecha w Gawłuszowicach, fot. arch. Parafii Gawłuszowice
– Wnętrze kościoła pw. św. Wojciecha w Gawłuszowicach, fot. arch. Parafii Gawłuszowice

Kościół pw. św. Barbary i Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Golcowej

Jeden z najstarszych drewnianych zabytków na terenie polskich Karpat. Dokładna data budowy tego kościoła nie jest znana. Według niektórych badaczy miało to miejsce w 1482 r., według innych około 35 lat wcześniej. Prawdopodobnie wybudowany został przez warsztat cechowy, który wznosił także kościół w Bliznem – będący zabytkiem wpisanym się na Listę światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego UNESCO.

Dach budowli wspierają pionowe, drewniane filary, zwane *storczykami*, rzadko stosowane w budownictwie kościołów na obszarze Karpat. Świątynia składa się zasadniczo z dwóch części: nawy oraz węższego i wydłużonego prezbiterium, skierowanego w kierunku wschodnim. Pierwotnie do ścian budynku przylegały soboty, które zostały zlikwidowane w trakcie remontu w XIX w. Wówczas też zmieniono pokrycie dachowe z gontowego na blaszane. Obecnie ściany zewnętrzne budynku, za wyjątkiem krucht – niewielkich przedsionków, podbite są gontem.

Wewnątrz zwracają uwagę trzy rzędy słupów podtrzymujących płaski strop. Wyposażenie wnętrza kościoła pochodzi przeważnie z XVII i XVIII w. Wyjątek stanowi murowana chrzcielnica, która została wykonana w XV w.

Kościół pw. św. Sebastiana w Kosinie

Niewielki kościółek wzniesiony w latach 1735–1737. Usytuowany jest na niewysokim sztucznym wzniesieniu w środku wsi, otoczony starodrzewem i drewnianym ogrodzeniem. Stojący tam poprzedni kościół został przez Tatarów spalony wraz z wiernymi w trakcie odprawiania mszy 13 czerwca 1624 roku. Jest to konstrukcja zrębowa, osadzona na kamiennych fundamentach, dach i ściany boczne kryte są gontem. Pierwotnie kościół posiadał dwa wejścia – główne od zachodu i boczne od południa, to drugie zaślepiono w latach 50. XX wieku. Wnętrze jest jednoprzestrzenne – prezbiterium i nawa są tej samej szerokości, oddzielają je od siebie tylko balaski. Na końcu nawy znajduje się chór muzyczny podtrzymywany na czterech kolumnach z zastrzałami,

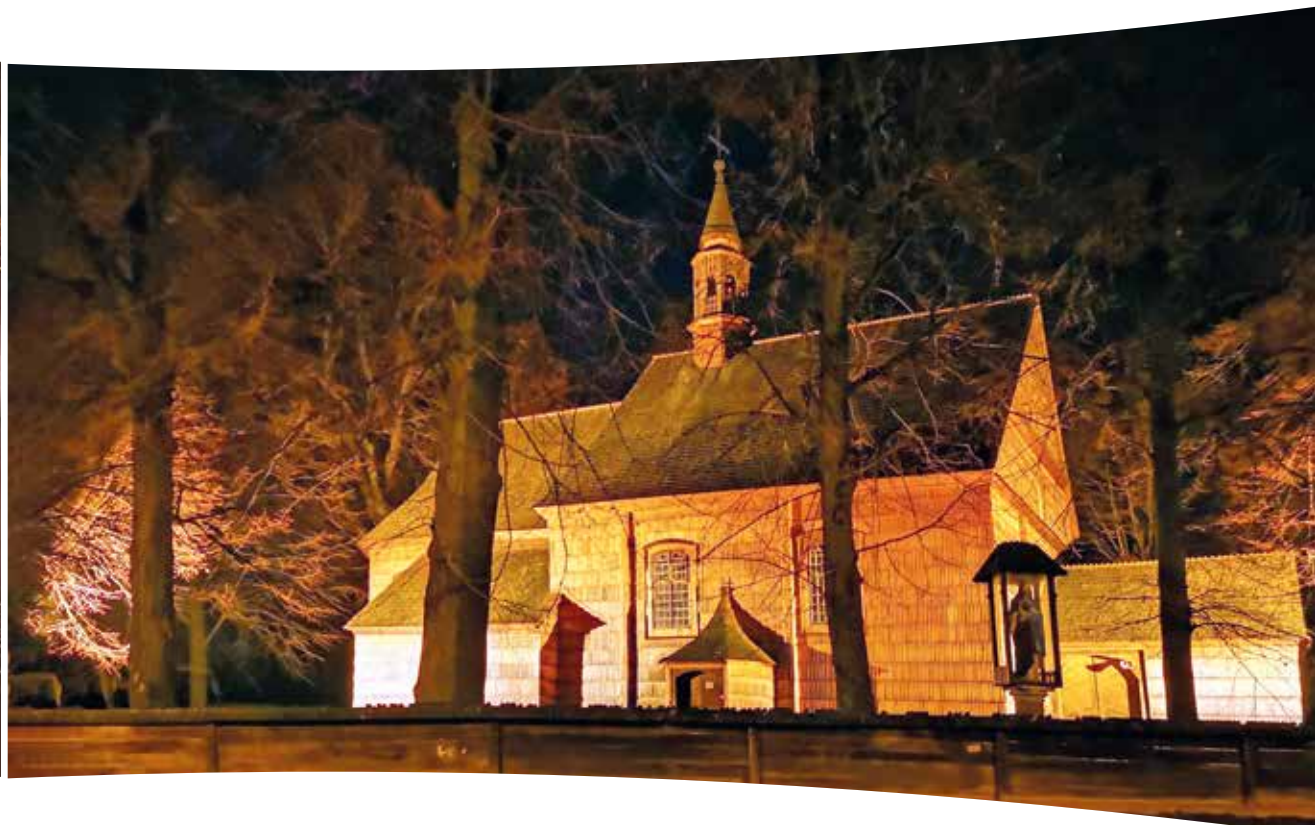
z drewnianymi rzeźbami Matki Bożej i świętych na froncie. Niezbyt pasują one do tego miejsca, pochodzą bowiem ze zniszczonego – też drewnianego – innego kościoła, w którym były ozdobą ołtarza. Wnętrze zdobi iluzjonistyczna polichromia z XVIII wieku. Ciekawe jest przedstawienie pseudookien na północnej ścianie, które są jakby lustrzanym odbiciem istniejących po przeciwnej, południowej stronie świątyni otworów okiennych. Ołtarz główny z początku XVII wieku jest manierystyczny, ma formę tryptyku z bogatą snycerską ornamentyką i charakter przedsoborowy, tzn. ksiądz sprawujący Eucharystię jest odwrócony tyłem do wiernych.

W części głównej wisi obraz patrona kościoła – św. Sebastiana. W wyposażeniu świątyni znajdują się zabytkowa drewniana chrzcielnica z XVIII wieku i kilka barokowych krucyfiksów. Wystrój uzupełniają współczesne obrazy i stacje Drogi Krzyżowej. Przy kościele znajdują się uratowane z okolicznych kapliczek ludowe rzeźby przedstawiające różnych świętych.

Dokładna data budowy kościoła była podawana dotąd jedynie szacunkowo. Jednak w sierpniu 2020 roku, podczas przygotowywania do kolejnych prac renowacyjnych, dokonano ciekawego odkrycia. Po usunięciu gontu z miejsca, gdzie było kiedyś wejście boczne, natrafiono na jednej z belek na inskrypcję AD 1735 D 26 JUNIJ. Przyjmuje się, że jest to data końca budowy bądź konsekracji kościoła. Kolejnym odkryciem były też napisy na usuwanym gontcie: *URBAN (?) FRANCISZEK WIEŚ WYDRZE POCZ ŻOŁYNIA / (powiat?) ŁAŃCUT WOJ. RZESZÓW (KUPIEC Z RAKSZAWY)*. Jak się okazało na podstawie dokumentów konserwatorskich z 1957 roku, wtedy to ówczesny proboszcz zakupił u kupca z Rakszawy 160 kop gontu na pokrycie kościoła. Można przypuszczać, że kontrahent chciał po sobie zostawić jakiś trwały ślad na obiekcie.

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. św. Barbary i Narodzenia Najświętszej Panny Marii w Golcowej, fot. Wikimedia Commons
– Kościół pw. św. Sebastiana w Kosinie, fot. UG Łańcut

Kościół pw. św. Jakuba Starszego w Krzemienicy [10] G3

Według tradycji wybudowany na miejscu spalonego kościoła pochodzącego z 1492 roku. Niektórzy jednak twierdzą, że po pożarze wymieniono tylko spalone i nadpalone belki, więc należy raczej mówić o rozbudowie pierwotnego gotyckiego kościoła.

W 1754 roku zmieniono też konstrukcję z bryty jednonawowej na trójnawową i wzniesiono drewniano-murowaną wolnostojącą dzwonnice o konstrukcji słupowej. W swojej historii obiekt ma kilkudziesięcioletni okres, gdy został zamieniony w zbór protestancki. Następnie w 1827 roku świątynię obito gontem, wówczas powstały także drewniane ogrodzenie i kostnica – stąd w ewidencji SAD widnieje zespół kościelny. Po 1975 roku, gdy po sąsiedztwie powstała nowa murowana świątynia, obiekt użytkowany był sporadycznie i niestety powoli niszczał. W XX i XXI wieku kompleks był kilkakrotnie remontowany, zabezpieczany i konserwowany.

Konstrukcja kościoła jest zrębowa, wzniesiona na ceglanej podmurówce. Ściany i dach są obite gontem, w dolnej partii ścian znajduje się oryginalny niewysoki fartuch gontowy chroniący podwaliny, obiegający dookoła budynku. Podział na nawy jest dzięki trzem parom drewnianych filarów. Wypośażenie kościoła pochodzi głównie z okresu budowy lub remontu, tj. 1754 roku. Ołtarz główny datowany jest na ten sam okres, choć przeniesiony został w 1820 roku z dawnego kościoła oo. Dominikanów w Łańcucie. Z około 1830 roku pochodzi drewniana chrzcielnica w kształcie kielicha, nad którą wisi epitafium Wacława Hieronima Sierakowskiego, biskupa przemyskiego, upamiętniające konsekrację kościoła w 1754 roku.

W kościele w święto patrona św. Jakuba 25 lipca odbywa się uroczysty odpust. Nieregularnie mają miejsce też koncerty muzyczne. Zespół znajduje się na Szlaku Jakubowym, a o kulcie tego apostoła w miejscowości świadczą między innymi figura świętego i poświęcona mu studzienka.

Kościół pw. św. Mikołaja w Lubli [11] C5

Usytuowany na wzniesieniu kościół urokliwie prezentuje się z drogi wojewódzkiej nr 988 Rzeszów–Jasło. Został ufundowany przez opatów cysterskich z Koprzywnicy. Zbudowano go na kamiennej podmurówce z drewna modrzewiowego na zręb. Zastosowany system więźbowo-zaczepowo-zaskrzynieniowy jest charakterystyczny dla najstarszych kościołów drewnianych Polski południowo-wschodniej. Więźba dachowa ma pierwotną konstrukcję storczykową. Kościół, podobnie jak większość budowli gotyckich, jest orientowany. Był wielokrotnie remontowany, w 1793 roku dobudowano do bryty świątyni wieżę o konstrukcji słupowej. Ta uległa jednak prawie całkowitemu zniszczeniu podczas przejścia frontu II wojny światowej w sierpniu 1944 roku – zrekonstruowano ją dopiero w 1995 roku.

Większość wyposażenia trwałego pochodzi z początku XVIII wieku. W ołtarzu głównym wisi obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem i patrona kościoła – św. Miko-

łaja. W lewym ołtarzu bocznym znajduje się prawdopodobnie XV-wieczny obraz Chrystusa Męża Boleści z Matką Boską, o prawie nieznanym w Polsce motywie ikonograficznym, a w prawym – obraz św. Anny Samotrzeć, czyli przedstawienie św. Anny wraz z jej córką Maryją i Dzieciątkiem Jezus.

W wieży kościoła na południowej ścianie umieszczono w niewielkiej ramce głowę ukrzyżowanego Chrystusa, a przedstawienie to ma ciekawą historię. Podczas ostrzału artyleryjskiego w sierpniu 1944 roku kilka pocisków trafiło w kościół. Jeden wleciał przez dach nad wielkim ołtarzem i eksplodował nad nim, nie wyrządzając jednak większej szkody. Inne roztrzaskały wprawdzie wieżę, futrynę drzwi wejściowych i stojący przy niej krucyfiks używany do

*Fotografie u góry (od lewej):
– Wnętrze kościoła pw. św. Jakuba Starszego w Krzemienicy, fot. M. Guzek
– Kościół pw. św. Jakuba Starszego w Krzemienicy, fot. M. Guzek*

procesji pogrzebowych, jednak głowa Jezusa wbiła się w drewnianą ścianę i pozostała nienaruszona. Jest powszechnie czczona przez wiernych.

Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Lutczy

Kościół powstał prawdopodobnie około 1464 roku. Został wymieniony przez kronikarza Jana Długosza w jego dziele „Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis” – będącym jednym z najważniejszych i najwcześniejszych pisanych źródeł historii Polski. Jego malownicze położenie – na wznesieniu, w widłach dwóch potoków, było nieraz wykorzystywane przez mieszkańców w celach obronnych. Architektura nawiązuje do późnogotyckiej tradycji, kryje wewnątrz bogate barokowe wyposażenie. W swej długiej historii tylko raz w 1670 roku podczas pożaru kościół uległ zniszczeniu. Biorąc pod uwagę fakt, że tereny te były świadkami licznych najazdów i wojen, ówczesni wierni uznawali to za przejaw trwałej opieki patronki świątyni – Matki Bożej. Obiekt nie-

użytkowany w latach 1970–2010. Obecnie, po gruntownym remoncie w latach 2010–2014, pełni rolę kościoła filialnego parafii w Lutczy.

Jest to budowla z drewna modrzewiowego, orientowana, konstrukcji zrębowej, na rzucie prostokąta z zamkniętym trójbocznym prezbiterium, usadowiona na kamiennej podmurówce. Charakterystyczny jest strzelisty dwuspadowy dach z sygnaturką, pod którym kryje się storczykowa wieżba dachowa. Bryła była przebudowywana w XVI i XVII wieku. W prezbiterium znajdują się ciekawe gotyckie okna, posiadające tzw. ośli grzbiet oraz pozostałości cennych polichromii figuralno-ornamentalnych. Wyposażenie wnętrza z XVII–XIX wieku, między innymi ołtarz główny, ambona, konfesjonaty, ławki, ołtarze boczne prospekt organowy charakteryzuje się wartościową dekoracją snycerską.

Będąc w Lutczy, warto odwiedzić nowy kościół murowany z lat 1957–1963. Niepozorny budynek kryje w sobie nie-

banalne polichromie autorstwa krakowskiego artysty Eugeniusza Muchy.

Kościół pw. św. Bartłomieja w Łękach Górnych

Orientowany, jednonawowy kościół wybudowano z drewna modrzewiowego, ma konstrukcję wieńcowo-zrębową. Pochodzi z 2. połowy XV wieku. Obecnie posadowiony jest na betonowej podmurówce otoczonej na zewnątrz kamieniem. Kilkakrotnie był remontowany, przebudowywany i powiększany. W XVII wieku dobudowano murowaną zakrystię, a w XVIII wieku drewnianą wieżę. W latach 30. XX wieku usunięto z portalu wejściowego wyrytą prawdopodobną datę budowy, tj. 1484 rok, a w latach 60. XX w. otynkowano wnętrze. Wykonano wówczas nową współczesną, choć oryginalną polichromię. W latach 2011–2012 dach i wieża zostały ponownie pokryte gontem.

We wnętrzu podziwiać możemy mieszankę stylów architektonicznych. Zachowały się między innymi: gotycki obraz przedstawiający Zaśnięcie NMP z końca XV wieku, rokokowe

ołtarze, barokowe ambony i krucyfiks na tuku tęczowym, późnorenesansowa chrzcielnica, manierystyczne ławy z bogatą figuralną dekoracją oraz XIX-wieczne 12-głosowe organy. A na wieży zachowały się trzy dzwony, z których jeden pochodzi z 1544 roku. Został odlany przez Tymocha Andriewę z Pskowa – tak długowieczny dzwon jest rzadkością na oświadczonej licznymi wojnami i konfiskatami terenach Podkarpacia. Jako ciekawostkę można przytoczyć wskazanie wizytatora parafialnego z 1595 roku, który stwierdził, że w tym czasie znajdowały się w kościele trzy ołtarze, z których tylko jeden był konsekrowany. Pozostałe dwa nie miały nawet portatyliów (przenośnych ołtarzyków) z relikwiami, wobec czego zabronił odprawiania na nich mszy świętych.

Fotografie u góry (od lewej):
– Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Lutczy, fot. J. Staniewicz
– Kościół pw. św. Bartłomieja w Łękach Górnych, fot. T. Trulka

Kościół pw. św. Wojciecha i Stanisława w Porębach Dymarskich [14] [D2]

Wzniesiony w latach 1656–1660 w miejscowości Cmolas jako kościół parafialny. Około 1735 roku dobudowano wieżę, która znacząco zmieniła wygląd pierwotnej bryły obiektu. Odkąd w miejscowości wybudowano murywany kościół, obiekt stał przez kilka lat opuszczony i niszczał. W 1979 roku przeniesiono go do Poręb Dymarskich.

Jest to świątynia konstrukcji zrębowej, z szalowanymi pionowymi deskami. Posiada dach dwuspadowy z jedną kalenicą nad prezbiterium i nawą, kryty gontem. Wystrój nawiązuje do gotyckich tradycji budownictwa drewnianego. Świadczą o tym między innymi: konstrukcja więźbowo-zaskrzynienio-wa, belka tęczowa, portale z wyciętymi nadprożami w kształcie tzw. oślego grzbietu. Ściany pokryte są cennymi późnorenansowymi polichromiami z 2. połowy XVII wieku. Zostały one odkryte tuż przed przeniesieniem obiektu i gruntownie odrestaurowane. Widoczne są tu między innymi sceny

Zwiastowania, Nawiedzenia św. Elżbiety, Bożego Narodzenia, Pokłonu Trzech Króli, Chrztu Chrystusa oraz apostołów św. Piotra i Pawła oraz świętych.

Pod tutejszą amboną możemy zobaczyć jedno z nielicznych w Polsce przedstawień diabła Titivillusa (łac. *titivillium* – coś bez wartości). To postać ze średniowiecznego folkloru. Diabeł w trakcie liturgii zapisuje na pergaminie przewiny wiernych, między innymi spóźnienia, gadulstwo czy sen, a następnie wykorzystuje na Sądzie Ostatecznym jako dowody ich niecznych czynów. Nic nie umknęło jego uwadze, a czarcia lista nieustannie się wydłużała. Kaznodzieje często wykorzystywali strach przed nim, by zachęcać uczestników do uważnego słuchania ich kazań.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Soninie [15] [G3]

Usytuowany w środku wsi na glinianym wznieśieniu w zakolu rzeki Sawy. Pochodzi z połowy XVII wieku. Prawdopodobnie stoi w miejscu wcześniej-

szej świątyni, która w 2. połowie XVI wieku pełniła funkcję kościoła parafialnego dla nieodległego Łańcuta, gdyż tamtejszy został zamieniony w zbór protestancki. Według tradycji pierwotnie rósł tu modrzewiowy bór, w którym przejezdni kupcy ujrzeli postać świętego męża stojącego w potoku – jakby św. Jana Chrzciciela – stąd wezwanie kościoła. Dorodne drzewa wykorzystano jako budulec obiektu. Wokół kościoła istnieją pozostałości obwarowań ziemnych, tzw. chłopskiej twierdzy, do ich wzniesienia wykorzystano naturalne ukształtowanie terenu. Źródła pisane potwierdzają, że w poprzedniej świątyni i jej otoczeniu ludzie szukali schronienia podczas licznych napadów rabusiów i najazdów czambułów tatarskich.

Obecny kościół jest orientowany, konstrukcji zrębowej, trójnawowy. Zarówno jego bryła, jak i wnętrze były wielokrotnie zmieniane podczas licznych remontów, na przykład w 1923 roku wybudowano nową wieżę, w 1967 roku usunięto ścianę

oddzielającą kruchtę od nawy głównej, łącząc je w całość, co wpłynęło na dodatkowe wyeksponowanie szerokiego na wszystkie trzy nawy chóru muzycznego. Ostatni remont miał miejsce w 2018 roku, wówczas to między innymi powrócono do gontowego pokrycia dachów budowli i wieży oraz wymieniono szalowanie zewnętrzne. Wystrój wnętrza to ołtarze z XVII i XIX wieku z XVII-wiecznymi rzeźbami i licznymi obrazami. Na uwagę zasługują polichromie z lat 60. XX wieku, szczególnie sufitowe: oryginalna postać Matki Bożej (ponoć Częstochowskiej – warto porównać przedstawienia samemu) nad nawą główną i naśladujące średniowieczne konstrukcje sklepienia pąteczynowego – w prezbiterium.

Fotografie u góry (od lewej):
– Wnętrze kościoła pw. św. Jana Chrzciciela w Soninie, fot. UG Łańcut
– Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Soninie, fot. UG Łańcut

Zamki, pałace, dwory

Miłośnicy zamków i pałaców, znajdując w regionie rzeszowskim obiekty, które zaciekawiają liczne rzesze turystów. W jednym z nich można oglądać przepiękne wnętrza, zachwycające swoim bogactwem, różnorodnością i kunsztem wykonania. Inne można podziwiać tylko z zewnątrz, gdyż obecny status nie pozwala na zwiedzanie ich w środku.

Jedną z największych zamkowych atrakcji, nie tylko na skalę ogólnopolską, jest wspaniała rezydencja magnacka w Łańcutcie. Zamek Lubomirskich w stolicy województwa podkarpackiego, stanowi siedzibę sądu okręgowego, przez co zwiedzanie jego wnętrza nie jest możliwe. Ostatnio pojawiły się plany przeniesienia sądu do nowej siedziby i przeznaczenia budynków dawnego zamku na cele kulturalne i turystyczne. Zamek w Przecławiu otwiera szeroko swoje podwoje – przede wszystkim dla gości hotelu i restauracji, ale już leżąca nieopodal

unikatowa średniowieczna wieża mieszkalna w Rzemieniu pozostaje w rękach prywatnych i jest niedostępna dla postronnych gości.

Dwory szlacheckie zatopione w parkowej zieleni stanowiły niegdyś nieodłączną część niemal każdej miejscowości dawnej Rzeczypospolitej. Trudne czasy XX wieku w Polsce sprawiły jednak, że tylko niektóre przetrwały w dobrym stanie do czasów współczesnych i nadal mogą cieszyć nasze oczy. Wciąż użytkowane przez prywatnych właścicieli, inwestorów oraz gminy zachowały przynajmniej część dawnego blasku i świetności. Wiele z nich, pełniąc obecnie funkcję obiektów noclegowych i gastronomicznych, urzędów, domów kultury, muzeów i innych instytucji publicznych, w mniejszym lub większym stopniu jest dostępnych do zwiedzania.

Zapraszamy więc na wędrowkę po zachwycającym świecie murowanych budowli zamkowo-pałacowo-dworskich.

Muzeum-Zamek w Łańcutcie [16] G3
Łańcut, ul. Zamkowa 1, tel.: 177493880,
www.zamek-lancut.pl

Zamek w Łańcutcie jest jedną z najpiękniejszych rezydencji magnackich w Polsce. Wzniesiony w XVII wieku w imponującym barokowym stylu zachwyca świetnie zachowanymi wnętrzami mieszkalnymi oraz niezwykle cenną kolekcją pojazdów konnych. Pałac otacza zabytkowy park angielski, w którym oprócz romantycznych alejek spacerowych kryją się dawne pawilony oraz zabudowania gospodarcze. Rezydencja chlubiła się niegdyś renomą jednej z najbardziej znaczących posiadłości szlacheckich w całej Europie, w której gościli najznamienitsze postaci ówczesnej śmietanki towarzyskiej. Dziś jest to najczęściej odwiedzany zamek w całym województwie podkarpackim, dumnie zaliczany do grupy zabytków międzynarodowych.

W XIV wieku Łańcut należał do szlacheckiego rodu Pileckich, którzy wzniesli na jego terenie niewielki, obronny zameczek. W kolejnych wiekach kasztel został rozbudowany i ufortyfikowany, a w 1629 roku stał się własnością Stanisława Lubomirskiego. Nowy właściciel wybudował na zrębach istniejącej fortecy monumentalny czteroskrzydłowy zamek z narożnymi wieżami mieszkalnymi – basztami. Budowlę otaczały potężne fortyfikacje typu bastionowego, z podwójną linią wałów obronnych i suchą fosą. Kompleks stanowił nowoczesną i niezwykle popularną w tamtych czasach rezydencję mieszkalno-obronną typu *palazzo in fortezza*.

Słowniczek pojęć, które zostały wymienione w opisach obiektów

alkierz – dobudówka narożna w bryle budynku, której genezą są baszty; w dworach często pełnił funkcję izby sypialnej.

arkada – podpory (kolumny, słupów lub filarów), które zostały połączone u góry łukiem.

eklektyzm – (gr. eklektikós – wybierający) kierunek łączący w jednej budowlę, często w sposób bardzo luźny, wybrane elementy – niekiedy nawet niepasujące do siebie – różnych stylów architektonicznych.

intarsja – technika zdobnicza polegająca na tworzeniu ornamentów lub obrazów z wykorzystaniem różnych gatunków drewna. Na powierzchniach drewnianych podłóg i mebli wycinano zagłębienia, które zgodnie z przyjętym wzorem wypełniano fragmentami innego gatunku drewna.

fortalicjum – niewielka budowla, niekiedy ziemne obwarowania, o charakterze obronnym.

kordegarda – wolno stojący budynek, pełniący funkcje wartownicze lub bramy wejściowej na określony teren.

loggia – wnęka w płaszczyźnie budynku, otwarta na zewnątrz, oddzielona drzwiami i oknami od pomieszczeń wewnętrznych.

portyk – zadaszony otwarty ganek, często podparty filarami lub kolumnami, przed głównym wejściem do obiektu.

ryzalit – dekoracyjny element architektoniczny budynków, znany od renesansu, kiedy był dość często stosowany w pałacach, a nieco później także w dworach. Wysunięty przed główną linię ścian budynku element konstrukcyjny, nadający mu równocześnie reprezentacyjny charakter.

Zamek w Przecławiu, fot. J. Szymański

W XVIII wieku zamek zaczął tracić swoją funkcję obronną. Gdy jego właścicielami zostali marszałek wielki koronny Stanisław Lubomirski i jego żona Izabela Czarotryska, kompleks przekształcono w eleganckie założenie pałacowo-parkowe. Księżna, będąca znanym mecenasem sztuki, zadbała o to, aby rezydencja ośniewała bogactwem i przepychem. Wykończona z rozmachem sala balowa, prywatna scena teatralna, niezwykle przestronna jadalnia, wolnostojący zameczek romantyczny, otaczający posiadłość romantyczny park – to tylko część inicjatyw przeprowadzonych przez Panią na łańcuckim zamku.

Po śmierci Izabeli Czarotryskiej pałac przeszedł w ręce jej wnuków – Potockich. Na przełomie XIX i XX wieku obiekt otrzymał nową, neobarokową fasadę. Na posesji wzniesiono powozownię oraz rozbudowano pałacowe ogrody. Ostatni właściciel zamku, Alfred III Potocki, opuścił łańcut w 1944 roku w obawie przed zbliżającymi się wojskami radzieckimi. Kompleks szczęśliwie nie ucierpiał w czasie zawirowań wojennych, ale nigdy więcej nie powrócił już do swojej dawnej, rezydencjonalnej funkcji. Po wojnie

obiekt zamieniono w muzeum, którym pozostaje do dziś. W 1996 roku w zamku odbyło się spotkanie dziewięciu prezydentów państw Europy Środkowej, a w 2016 roku szczyt prezydentów państw Grupy Wyszehradzkiej. W pałacu co roku organizowany jest Muzyczny Festiwal w Łańcucie (patrz: str. 44). Tutaj też powstawały plenery zdjęciowe do filmów *Trędowata* i *Hrabina Cosel*. W 2005 roku kompleks zamkowy otrzymał status pomnika historii.

Do najstarszych zachowanych w pałacu pomieszczeń należy **Wielka Sien**, przez którą wchodzi się do zamku. Sala zachowała swój oryginalny układ pochodzący jeszcze z XVII wieku. Jej trzon stanowi centralny główny filar i odchodzące od niego cztery przęsła sklepień, które zdobią herby polskich magnackich rodów: Lubomirskich, Czarotryskich, Sanguszków i Radziwiłłów.

We wnętrzach pałacu zachwyca niemal wszystko. Począwszy od doskonale zachowanych sal z różnych epok, poprzez eleganckie klatki schodowe i korytarze, po różnorodne pomieszczenia użytkowe. Do najpiękniejszych zaliczyć należy

Galerię Rzeźby Antycznej gromadzącą głównie eksponaty sprowadzane z Rzymu. Jej ściany pokryto oryginalną iluzjonistyczną polichromią przedstawiającą wnętrza ruin antycznej budowli. Galeria nie ma podobnych sobie w całej Europie. Na szczególną uwagę zasługuje również buduar księżnej marszałkowej z połowy XVII wieku z rokokową boazerią i wielkimi lustrami, a także jej apartamenty: sypialnia z płócienną ścienną tapicerką w kolorowe kwieciste wzory oraz klasycystyczny Salon Bouchera, gdzie urządzano kameralne wieczorki muzyczne. W salonie, obok fortepianu i harfy, wyeksponowano ręcznie zdobione krzesła z haftowaną tapicerką zdobioną oryginalnymi ornamentami. Równie ciekawe są **Apartamenty Chińskie** z wystrojem nawiązującym do kultury Wschodu. Pomieszczenia zdobią tapety z chińskimi scenami figuralnymi, a sufit pokryty jest malowidłem przedstawiającym imitację błękitnego nieba. Zielony Salon w Apartamentach Męskich zachwyca neorokokową, jasnozieloną boazerią oraz oryginalnym stolikiem do gry w karty z czasów epoki. Utrzymana w późnowiktoriańskim stylu biblioteka z przełomu XIX i XX wieku gromadzi

kolekcję ponad 20 tysięcy woluminów, w tym około 1800 starodruków.

Odwiedzającym najbardziej jednak zapada w pamięć **Sala Balowa** z imponującymi żyrandolami przedstawionymi w filmie *Trędowata*. To tutaj odbywają się wszelkiego rodzaju wydarzenia kulturalne, koncerty muzyczne oraz spotkania reprezentacyjne. Do Sali Balowej przylega jedyny w kraju magnacki Teatr Dworski, zachwycający wystrojem oraz dekoracjami pochodzącymi z wystawianych tu sztuk. Jedną z nich – „Parady” – napisał specjalnie dla tej sceny Jan Potocki – autor „Rękopisu znalezionego w Saragossie”. Obok znajduje się **Wielka Jadalnia** z przepięknymi stiukami, sztukaterią ścienną oraz centralnie ustawionym potężnym stołem. Większość zamkowych wnętrz pokrywają wyjątkowej urody intarsjowane podłogi (*intarsja* – patrz: str. 91), a każda z sal szczyci się niepowtarzalnym parkietowym wzorcem. Całości wystroju dopełniają niezliczone dzieła sztuki, obra-

Fotografie u góry (od lewej):
– Muzeum-Zamek w Łańcucie,
fot. Archiwum Muzeum-Zamek w Łańcucie
– Wielka Jadalnia na zamku w Łańcucie,
fot. Archiwum Muzeum-Zamek w Łańcucie

zy, rzeźby oraz biskwitowe ozdoby hojnie rozmieszczone we wszystkich pałacowych pomieszczeniach.

Do rezydencji należy również **kompleks hippiczny**, składający się z neobarokowych stajni i modernistycznej wozowni. Oba budynki wzniesiono na przełomie XIX i XX wieku. Wystawa składa się z ekspozycji historycznej, obejmującej 55 powozów należących niegdyś do właścicieli zamku, oraz muzealnej, gromadzonej po II wojnie światowej i liczącej ponad 80 pojazdów. Ekspozycje można podziwiać w wozowni, mieszczącej się w olbrzymiej hali zaprzęgowej o charakterystycznym przeszklonym dachu. Pojazdy są zachowane w oryginalnym stanie. Jest to jedna z największych w Polsce kolekcji zaprzęgowych powozów konnych.

Często pomijaną przez zwiedzających atrakcją zamku jest łańcucka **kolekcja sztuki cerkiewnej** – największa tego typu w całej południowej Polsce. Powstanie tego nietypowego zbioru wiązało się z prowadzonymi w latach 1945–1947 wysiedleniami Bojków i Łemków zamieszkujących tereny południowo-wschodniej Polski. Pozostawione przez nich cerkwie z bezcennym wyposażeniem o wartościach nie tylko religijnych stały się źródłem dzisiejszej ekspozycji.

Odwiedzając zamek w Łańcucie, nie można zapomnieć o spacerze po pałacowym parku, będącym pozostałością wie-

lohektarowego założenia zaprojektowanego przez księżną Izabelę Czartoryską. Przechadzając się malowniczymi parkowymi alejkami warto zajrzeć do **storczykarni**. Obiekt składa się z części wystawowej oraz urokiwej, letniej kawiarni. W szklarni prezentowane są wszelakie gatunki storczyków oraz innych, efektownie kwitnących kwiatów.

Zamek Lubomirskich w Rzeszowie

📍 [17] 🏰 E3

Za twórcę pierwszych obwarowań w miejscu dzisiejszego zamku uznaje się Mikołaja Spytkę Ligęzę. Na przełomie XVI i XVII wieku rozpoczął on na terenie ówczesnej wsi Staroniwa budowę dworu obronnego. Z czasem obiekt rozbudowano i przekształcono w zamek obronny w popularnym wówczas stylu rezydencji magnackich, zwanych z j. włoskiego *palazzo in fortezza*. Powstała czteroskrzydłowa budowla, otoczona pierwotnie umocnieniami ziemnymi, które stopniowo zamieniano w kamienne obwarowania. W 1624 roku załoga zamku, będącego jeszcze w trakcie prac budowlanych, skutecznie stawiała opór najazdowi czambułu tatarskiego pod wodzą Kantymira Murzy. Atak został odparty, a o skuteczności artylerii zamkowej świadczy wycofanie się najeźdźców z przeprawy przez Wisłok. Śmierć fundatora w 1637 roku i treść jego testamentu, w którym polecał żonie, „by zamek domurowała i po wieczne czasy Ligęzowem nazwała i obywatować kazała”, świadczą, że zaplanowane z rozmachem

prace konstrukcyjno-budowlane nie były prowadzone zbyt intensywnie. Testament w obu wspomnianych punktach nie został jednak zrealizowany.

Po licznych kłótniach i procesach spadkowych właścicielem dóbr został mąż jednej z córek Ligęzy – marszałek wielki koronny Jerzy Sebastian Lubomirski. Za jego panowania zamek mocno podupadł. Wiele zniszczeń dokonali Szwedzi w czasie potopu oraz wojska węgierskie księcia Rakoczego. Dopiero jego syn, Hieronim Augustyn Lubomirski, w 2. połowie XVII wieku zlecił gruntowną przebudowę obiektu. Projekt stworzył jeden ze sławniejszych ówczesnych architektów – Tylman z Gameren (to on projektował m.in. pałac Branickich w Białymstoku, warszawskie pałace Krasieńskich i Brühla oraz częściowo pałac w Łazienkach w Warszawie). Kolejne dziesiątki lat to naprzemiennie występujące: niszczenie zamku przez różne wojska, remonty, a w szczególności pożary. Najbardziej dotkliwy wybuchł w sierpniu 1769 roku, kiedy na rzeszowskim zamku bronili się konfederaci barscy przed wojskami rosyjskimi.

Na początku XIX wieku zaborcze władze austriackie przejęły część zamku za długi Lubomirskich, a w 1820 roku wykupiły resztę kompleksu. Umieszczono tu urzędy cyrkularne, sądy i więzienie. Na przełomie XIX i XX wieku władze zaplanowały rozbudowę obiektu, który stał się zbyt mały, by podostać zwiększającym się potrzebom tutejszych instytucji. Jego stan okazał się tak tragiczny, że podjęto decyzję o wyburzeniu zamku – pozostawiono tylko mury obronne i fundamenty. W latach 1902–1906 wzniesiono całkiem nowy obiekt, który z założenia miał pełnić funkcje administracyjno-biurowe. Sądy i więzienie funkcjonowały tu za każdej kolejnej władzy – Cesarstwa Austro-Węgierskiego, II Rzeczypospolitej, a także

w czasie okupacji niemieckiej w latach 1939–1944 i PRL-u.

W 1981 roku zamknięto więzienie, a następnie po przeprowadzeniu gruntownego remontu i rewitalizacji obiektu rzeszowski zamek stał się siedzibą sądu okręgowego. W związku z planowanym przeniesieniem Sądu Okręgowego w Rzeszowie do nowego budynku w 2020 roku, zamek został przekazany przez Ministerstwo Sprawiedliwości na rzecz miasta. Plany przewidują umieszczenie w nim instytucji kultury. Obiekt ten, wkomponowany w krajobraz stąnącego z innowacyjności Rzeszowa, będzie w ten sposób zwracał również uwagę na historię miasta. Stanie się zatem symbolem łączącym tradycję z nowoczesnością.

Letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie

📍 [18] 🏰 F3

Wybudowany został na przełomie XVII i XVIII wieku w bezpośrednim sąsiedztwie zamku. Stanowił część większego kompleksu ogrodowo-wypoczynkowego. Na przestrzeni lat był wielokrotnie przebudowywany. Legenda głosi, że żona Hieronima Augustyna Lubomirskiego poprosiła męża o wybudowanie skromnej altanki do medytacji i lektury. Wielkość zamku, w którym mieszkali, nie sprzyjała bowiem takim doznaniom. Ów, chcąc podkreślić swoje uczucie do małżonki, polecił przebudować istniejący budynek na pałacyk. Nakazał także nadać mu kształt litery H, nawiązując tym samym do swojego imienia. Gdy i ten nie do końca odpowiadał potrzebom małżonki, zlecił budowę tzw. pawilonu chińskiego. Usytuowano go na wyspie znajdującej się na pobliskich stawach, a na okolicznych terenach urządzono ogród, oranżerię i zwierzyńiec. Do dzisiaj z całego kompleksu w pierwotnym stanie dotrwał tylko pałacyk – wielokrotnie

Letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie, fot. P. Banaszkiewicz

zmieniał on właścicieli i najemców, którzy nie zawsze dbali o jego stan. Od 2013 roku obiekt użytkowany jest przez Okręgową Izbę Lekarską. Istnieje ograniczona możliwość zwiedzania holu i klatki schodowej. W miejscu stawów powstała fontanna multimedialna – jedna z większych atrakcji miasta. Natomiast pozostałością po ogrodach jest wiekowy płatan przy ul. Zamkowej oraz jedna z dwóch kordegard – obecnie zaadaptowana na lokal gastronomiczny. Pierwotny wygląd całego kompleksu oraz kunszt jego projektantów i architektów przypomina nam potężny mural na jednej z kamienic przy placu Farnym. Jest to wierna kopia papierowego planu Rzeszowa, wykonanego przez Karola Henryka Wiedemanna, nadwornego architekta Lubomirskich, w roku 1762.

Zespół Pałacowo-Parkowy Lubomirskich w Boguchwale [20] E5

Wzniesiony w latach 1725–1729 późnobarokowy pałac stanowił letnią rezydencję Teodora Konstantego Lubomirskiego. Wybudowano go w miejscu obronnego dworu Ligęzów. Jako wzór posłużyła wilanowska rezydencja Jana III Sobieskiego. Całe założenie, wraz z usytuowanym

w pobliżu kościołem, otaczał piękny barokowy ogród w stylu francuskim. Mimo, że do dziś nie zachował się historyczny układ przestrzenny, podziwiać można piętrowy pawilon pałacowy pokryty mansardowym dachem oraz arkadowe podcienia poprowadzone wzdłuż elewacji ogrodowej. Budynki mieszczą siedzibę Liceum Ogólnokształcącego w Boguchwale. Pozostałością ogrodu jest park liczący niemal 300 drzew i krzewów. Wśród dawnych nasadzeń znajdują się pomnikowe lipy i dęby, pamiętające czasy Lubomirskich. Obecnie część parku należy do Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale (*patrz: str. 241*).

Dwór Ostoya w Jasionce [21] E3

Wybudowany na początku XIX wieku, a pod koniec tego samego stulecia rozbudowany przez krakowskiego architekta Tadeusza Stryeńskiego. Ze skromnego dworu powstała reprezentacyjna rezydencja pałacowa o nowoczesnej, asymetrycznej i eklektycznej bryle. Rezydował tu między innymi Stanisław Jędrzejowicz, Ormianin z pochodzenia, wielce zasłużony dla Rzeszowa i okolic. Na przełomie XX i XXI wieku dwór został gruntownie i kunsztownie odrestaurowany. Dziś znajduje się tu hotel z restauracją, wokół

którego można dostrzec pozostałości pierwotnego założenia ogrodowego.

Pałac myśliwski w Julinie [22] G2

W 1845 roku pierwszy ordynat łańcutki hrabia Alfred Potocki założył folwark i osadę, które nazwano Julcinem na cześć jego córki Julii, z czasem przyjęła się nazwa Julin. Tutaj w 1880 roku, w związku z przyjazdem do dóbr łańcutkich austriackiego arcyksięcia Rudolfa, oddano do użytku zespół myśliwski z pałacem, obiektami pomocniczymi (tzw. służebnymi) oraz nowo utworzonym zespołem parkowym. Potoccy stopniowo rozbudowywali cały kompleks, między innymi założono wodociąg (1923) i wybudowano elektrownię (1925). W parku urządzono korty tenisowe, pola golfowe oraz ogród kwiatowy. We wnętrzu pałacyku była ponoć bogato wyposażona biblioteka, a ściany ozdabiały liczne trofea myśliwskie.

Gospodarze przyjmowali tu często swoich licznych gości, a szczególną popularnością cieszyły się doroczne dwutygodniowe sierpniowe pobyty w Julinie. W ciągu dnia urządzano polowania w okolicznych lasach, tzw. par force –

polowanie konno ze sforą psów na zwierzynę, którą ścigano dotąd, aż padła zmęczona. Często uczestnicy polowania przywdziewali czerwone fraki i towarzyszyli im angielskie psy myśliwskie. Jako pierwsze w kraju polowania te stały się na tyle głośne, że zostały między innymi uwiecznione na obrazach przez Juliusza Kossaka. Wieczorami odbywały się tańce i bale. Pałacyk odwiedzili między innymi austriacki arcyksiążę Rudolf i Franciszek Ferdynand, książę Stanisław Radziwiłł, brytyjski książę Kentu Jerzy czy prezydent II RP Ignacy Mościcki.

Po II wojnie światowej obiekt znacjonalizowano. Miał wielu właścicieli, ale zasadniczo zawsze pełnił funkcję ośrodka wczasowego. Na potrzeby organizowanych tu wczasów i kolonii dla pracowników i ich rodzin rozwinęto infrastrukturę rekreacyjno-sportową (powstały boiska, baseny, stołówka). dbywały się tu niezapomniane huczne bale sylwestrowe i karnawałowe oraz imprezy okolicznościowe. W kolejnych latach publicznie-

Fotografie u góry (od lewej):
– Dwór Ostoya w Jasionce, fot. J. Stankiewicz
– Pałac myśliwski w Julinie, fot. UG Rakszawa

go użytkowania obiekt był zaniedbywany i niszczał. Od 1996 roku znajduje się w gestii Muzeum – Zamku w Łańcutcie. Częściowo obiekt był udostępniony zwiedzającym. Z czasem pałacyk zamknięto – została tylko możliwość oglądania go z zewnątrz, a także pozostałości parku. Obecnie trwają prace przygotowawcze do generalnych zmian i remontów – powstał plan dostosowania obiektu do potrzeb planowanego Muzeum Polskiej Kultury Leśnej.

Sam pałacyk jest bardzo oryginalnym obiektem, o nieregularnym rzucie zbliżonym kształtem do litery T, jedno- i dwukondygnacyjnym. Wybudowany został z drewna modrzewiowego w stylu tyrolsko-szwajcarskim. Konstrukcja nie jest jednolita, sporo tu ryzalitów. Ma nieregularny dach, a właściwie zlepek kilku dwuspadowych dachów z dekoracyjnymi kominami. Obiekt wyróżniają bogate dekoracje, między innymi: balkony, balustrady, ażurowe obramowania drzwiowe i okienne, okapy dachowe. We wnętrzach zachowały się ozdobne stropy i boazerie, piece oraz kominki, kute balustrady na kłatkach schodowych i stylowe meble, których obecnego stanu jednak od lat nie można ocenić.

Obok kompleksu biegną szlaki rowerowe i piesze, a naprzeciwko wejścia znajduje się parking samochodowy i Miejsce Obsługi Rowerzystów z wiatami wypoczynkowymi i miejscem ogniskowym.

Pałacyk Oborskich w Mielcu [23]

Eklektyczny pałacyk rodziny Oborskich powstał na początku XX wieku na bazie uprzednio istniejącego w tym miejscu dworu rodziny Sucharzewskich. Nowi właściciele uznali, że istniejąca budowla nie spełnia ich hrabiowskich ambicji i zlecili jej przebudowę. Za sprawą rzeszowskiego architekta Kazimierza Hołubowicza wzniesiono oryginalny obiekt, którego bryła łączy lekki, eklektyczny dworski charakter z secesyjnym stylem romantycznych pałaców myśliwskich. Na froncie zdobi go ciekawa „wieża wejściowa”, którą poprzedza kolumnowy portyk. Na nim wyeksponowano balkon, mający reprezentacyjny charakter. Każda z elewacji budynku jest oryginalna i niepodobna do innej.

Oborscy mieszkali tu do 1944 roku, gdy zostali eksmitowani przez ówczesną władzę. Następnie umieszczano tu

różne biura, instytucje oraz mieszkania prywatne. Niestety brak troski o obiekt przyczynił się do utraty jego niepowtarzalnego charakteru. Decyzją z 1992 roku pałacyk został przekazany Muzeum Regionalnemu w Mielcu, dzięki czemu rozpoczęto wieloletnią rewitalizację. Prace ukończono w 2001 roku. Wtedy też obiekt został udostępniony publicznie. Dziś wchodzi w skład Samorządowego Centrum Kultury i często wykorzystywany jest przez władze miasta jako obiekt reprezentacyjny. Rewaloryzacji poddano także otaczający pałacyk park, który w dzisiejszych czasach pełni funkcję wypoczynkowo-rekreacyjną dla mieszkańców Mielca.

Zamek Reyów w Przecławiu [24]

Okolo XIII wieku, w miejscu dzisiejszego zamku, ród rycerski Ligęzów wznosił prawdopodobnie drewniane fortalicjum. W XVI wieku rozpoczęli budowę dworskiej siedziby rodu, utrzymanej w renesansowym stylu. Kolejne pokolenia magnatów dokonywały drobnych, ale ciekawych architektonicznych przeróbek. W połowie XVII wieku Stanisław Koniecpolski kazał wybudować reprezentacyjną loggię, wspartą na

pięknych arkadach – miał to być prezent dla poślubionej przez niego holenderskiej szlachcianki. Okazało się jednak, że był on bigamistą, za co poniósł karę wygnania (banicji). Sprzedał więc i opuścił rezydencję, a kilka lat później została ona spłądowana podczas potopu szwedzkiego. W 1668 roku włości nabył Władysław Rey, prawnuk sławnego Mikołaja Reja z Nagłowic. Na tyle zauroczyło go to miejsce, że postanowił umieścić w nim rodową siedzibę. Jego potomkowie zamieszkali tu do końca II wojny światowej. Zachowując pierwotny wygląd dworu – poprzez różne dobudowy i przeróbki – nadali mu pałacowy charakter.

Dzisiejszy neogotycki wygląd obiekt zawdzięcza głównie XIX-wiecznym modernizacjom i adaptacjom pierwotnie renesansowej budowli. Dodano do niej m.in. basztę z alkierzem i widokową loggię (1808–1810), a pod koniec XIX wieku kolejny alkierz z widokowym

*Fotografie u góry (od lewej):
– Pałacyk Oborskich w Mielcu, fot. Archiwum Muzeum Regionalne w Mielcu
– Zamek Reyów w Przecławiu, fot. J. Szymański*

tarasem i okrągłą wieżyczką. To właśnie te zmiany spowodowały, że pałac niekiedy nazywany jest zamkiem. W budynku Reyowie urządzili prywatne muzeum poświęcone swojemu znamienitemu przodkowi Mikołajowi. Niestety XX-wieczne zawieruchy spowodowały zniszczenie nie tylko rodzinnych eksponatów, ale także przeważającej części bogatego wyposażenia pałacu. „Ostatecznego dzieła” dopełniły powojenne pożary w 1946 i 1967 roku. Dopiero wpisanie zamku do katalogu zabytków i mecenat WSK „PZL-Mielec” przerwało proces popadania w ruinę. Pod nadzorem prof. Wiktora Zina oraz wielu naukowców, artystów-konserwatorów i rzemieślników zamek odzyskał dawną świetność, stając się miejscem atrakcyjnym turystycznie.

Od 2005 roku obiekt stanowi własność prywatną. Wzorem XIX-wiecznej tradycji wprowadzonej przez Reyów część wnętrz pałacowych oraz park udostępniane są do zwiedzania. W dni powszednie oprowadza po nich przewodnik, a w odrestaurowanej XIX w. oficynie przyzamkowej znajdują się wygodne, komfortowo urządzone

pokoje zachęcające do odpoczynku w ciszy i spokoju.

Dworek Kostórkiewiczów w Radomyślu Wielkim [25] [A2]

Stojący naprzeciw kościoła dworek wybudował około 1900 roku Piotr Kostórkiewicz. Ten rzutki handlarz koni i żywcą był również znanym i zastraszonym społecznikiem. Piastował między innymi funkcję prezesa Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, był też inicjatorem i darczyńcą budowy kościółka dzielnicy za ustanie epidemii cholery w Wólce Plebańskiej.

Dworek to stylowa ceglana budowla z dużym portalem zakończonym pięcioma wieżyczkami i ozdobnym kartuszem z inicjałami PAK (Piotr, Aniela Kostórkiewicz). Rodzina mieszkała tu do 1917 roku. Później mieścił się w budynku urząd pocztowy. W latach 1933–1936 mieszkał w nim jako dziecko znany aktor Tadeusz Łomnicki, odtwórca m.in. roli Pana Wołodyjowskiego. Jego ojciec był naczelnikiem tutejszej poczty, co przypomina pamiątkowa tablica. Młody Łomnicki chodził tu do przedszkola i szkoły, gdzie miał miejsce jego

aktorski debiut. W przedstawieniu Księżna Łowicka wraz z bratem Janem (reżyser filmowy m.in. serialu Dom), ubrani w harcerskie mundurki, odgrywali rolę więzionych strażników.

Średniowieczna wieża mieszkalna w Rzemieniu [26] [C2]

Budowę tego oryginalnego zamku zapoczątkował w połowie XIV wieku urzędnik królewski komes Rafał z Tarnowa. Budowla powstała w trudno dostępnym terenie, pełnym mokradł, stawów i rozlewisk rzeki Wiśłoki. Ponieważ teren był podmokły, wieża została postawiona na fundamencie, do którego tworzenia wykorzystano ociosane kamienie i grube dębowe pale wbite w podłoże. To bardzo unikatowa na terenach Polski konstrukcja posadowienia budynku. Obiekt wybudowany z czerwonej cegły na planie kwadratu o bokach ok. 13 m miał cztery kondygnacje. Dwie dolne, których grubość murów dochodziła do 2 m, pełniły funkcje gospodarcze. Kolejna to mieszkanie właścicieli, a najwyższa – pełniąca funkcje reprezentacyjne. Co ciekawe, na podstawie badań dokumentacyjnych nad dziejami Rzemienia prowadzonych na początku XXI wieku ustalono, iż ze względu na warunki terenowe zamek posiadał most zwodzony. Budowla

górowała nad okolicznymi terenami, wzmocniona dodatkowymi obwarowaniami. Była też zabezpieczeniem dla traktów handlowych, w tym królewskiego – prowadzącego do Sandomierza.

Rzemień i okolice przechodziły często z rąk do rąk, a właścicielami ziem byli m.in. możne rody Tarnowskich i Lubomirskich. To dzięki inicjatywie Stanisława Lubomirskiego dokonano gruntownej modernizacji ziemnych umocnień wokół zamku i wyposażono go w aż 40 dział! Dzięki tym zabiegom, a także z uwagi na jego położenie i konstrukcję, XVII-wieczny zamek uchodził za jeden z najlepiej obwarowanych zamków ówczesnej Rzeczypospolitej. W 1. poł. XVIII wieku mieszkała tu Elżbieta Drużbacka, uznawana za jedną z pierwszych znanych polskich poetek. Jej twórczość wysoko cenili m.in. Ignacy Krasicki czy Hugo Kołłątaj, zwracając uwagę na niezwykłą prostotę i naturalność stylu oraz czystość języka

*Fotografie u góry (od lewej):
– Zamek Reyów w Przecławiu,
fot. J. Szymański
– Średniowieczna wieża mieszkalna
w Rzemieniu, fot. D. Tyrpin*

polskiego. Niestety większość jej rękopisów spłonęła w 1944 roku w powstaniu warszawskim.

W XIX wieku i na początku XX wieku dokonano kolejnych modernizacji zamku, m.in. dobudowano cylindryczną wieżę, która mieści w sobie klatkę schodową oraz znacznie obniżono poziom dziedzińca otaczającego budynek.

W trakcie działań wojennych w 1944 roku ogień artyleryjski uszkodził część budynku. Po powojennym upaństwowieniu majątków ziemskich znajdował się tu m.in. internat technikum rolniczego. Z czasem obiekt sprywatyzowano. Ostatni właściciel przeprowadził gruntowną rewitalizację zamku, jego bezpośredniego otoczenia i przyległego parku. Legendy głoszą, jakoby z zamku w Rzemieniu prowadziły podziemne tunele do zamku w Przecławiu, leżącego po drugiej stronie rzeki Wisłoki (około 5 km) czy nawet do nieistniejącego już zamku w Mielcu (około 12–15 km). Mieli je podobno kopać tatarscy jeńcy. Dzięki nim, w przypadku niebezpieczeństwa, właściciele tamtejszych twierdz mogli się chronić w tak niedostępnym i trud-

nym do zdobycia przez najeźdźców miejscu.

Kilkaset metrów od zamku znajduje się drugi obiekt zabytkowy w Rzemieniu. Wybudował go w 2. połowie XIX wieku ówczesny właściciel tych włości Gustaw Szaszkiewicz. Pałac, początkowo jednokondygnacyjny, w 1931 roku został rozbudowany o dodatkowe piętro oraz skrzydła boczne. Nad frontowym wejściem znajduje się ciekawy ryzalit, zakończony spadzistym dachem. Przed głównym wejściem do budynku stoi portyk, podtrzymywany przez cztery kolumny. Nad nim mieścił się niewielki taras, z którego widać było szerokie założenie ogrodów pałacowych i pobliski zamek (zwany także Basztą). Po wojnie budynek znacjonalizowano i przekazano w użytkowanie placówkom edukacyjnym. Można go więc oglądać tylko z zewnątrz.

Pałac Wodzikich w Tyczynie [27] F4 Tyczyn, k. Rzeszowa, przez wieki był własnością znamienitych rodów, które budowały tu swoje dworskie siedziby. Do dzisiaj zachował się pałac, wzniesiony w latach 1862–1869 przez hrabiego Lu-

dwika Wodzikiego (późniejszego marszałka Sejmu Krajowego Galicji). Następnie był on przebudowywany, m.in. w 1881 roku powiększono go według projektu znanego galicyjskiego architekta Tadeusza Stryjeńskiego.

Eklektyczna budowla utrzymana w stylu neogotyku angielskiego wyróżnia się łukowato zakończonymi otworami okiennymi. Najbardziej znaną i podziwianą częścią pałacu jest obszerna, neorenesansowa loggia z arkadowymi łukami, rozciągnięta pomiędzy dwiema neogotyckimi wieżami. Wnętrze, poza obszernym holem z kominkiem i reprezentacyjną klatką schodową, to wystrój współczesny, będący efektem funkcjonowania w budynku różnych szkół. Wokół pałacu znajduje się obszerny ogród z ponad 1,5 tysiąca okazów drzew i krzewów (ponad 40 pomnikowych). Część roślin to unikatowe gatunki sprowadzone jeszcze przez Wodzikich. W 2001 roku podjęto próbę przywrócenia dawnej świetności pięknemu niegdyś ogrodowi włoskiemu. W ramach podjętych działań przed frontowym portykiem postawiono stylową fontannę.

Pałac Tyszkiewiczów w Weryni [28]

 DE2

Piętrowy pałac w stylu secesyjnym wybudowano w 1900 roku według projektu Tadeusza Stryjeńskiego. Na pozór prosta bryła pełna jest oryginalnych detali architektonicznych. Najciekawszym jest płaskorzeźba białego orła, otoczonego jakby promieniującą aureolą z dwiema tarczami w szponach. Na powierzchni tarcz umieszczono herb rodziny fundatorów pałacu – Leliwa. Był to ułkon projektanta w stronę gospodarzy, znanych powszechnie z wielkiego patriotyzmu. Pod płaskorzeźbą znajduje się taras, na który wychodziło się z sali balowej. Z tarasu wiodą dwa rzędy schodów prowadzące do ogrodu. Założenie ogrodowe nigdy nie miało cech kompozycji ozdobnej. To raczej naturalistyczny leśny park ze stawami rekreacyjno-gospodarczymi oraz niewielką kaplicą dworską z 1873 roku. Podczas wojny pałac był kilkakrotnie rabowany przez komuni-

*Fotografie u góry (od lewej):
– Pałac Wodzikich w Tyczynie,
fot. Wyd. Compass
– Pałac Tyszkiewiczów w Weryni,
fot. UMiG Kolbuszowa*

styczną partyzantkę, niektóre źródła wspominają także o jego podpaleniu. W 1944 roku po wkroczeniu Armii Czerwonej wyposażenie wnętrz zostało w większości rozkradzione i zniszczone. Po wojnie w pałacu mieściła się szkoła, a w późniejszych latach wielorodzinny budynek mieszkalny. Po 2000 roku obiekt gruntownie odrestaurowano. Obecnie stanowi siedzibę Instytutu Biotechnologii Stosowanej i Nauk Podstawowych Uniwersytetu Rzeszowskiego. Według legendy pałac ma swojego ducha – Białą Damę, którą jest dowcipna hrabina Franciszka. W 1811 roku przy nocnej próbie wejścia przez okno została zastrzelona przez własnego syna z ofiarowanej przez nią dubeltówki. Syn postradał zmysły, a duch figlarnej hrabiny błąka się po parku i nieraz puka do pałacowych okien...

Zespół dworski Mycielskich w Wiśniowej [29] C4

Dwór wzniesiono na ruinach dwóch poprzednich budowli – XVII-wiecznego dworku myśliwskiego Firlejów i spalonej w 1848 roku rezydencji Rocha Jabłonowskiego z końca XVIII wieku. Obecny budynek wzniesli w latach 1871–1872 nowi właściciele dóbr – Mycielscy. To prosta konstrukcja z ostającymi podjazd cze-

rofilarowym portykiem i czterospadowym dachem. Wewnątrz zaprojektowano szerokie reprezentacyjne schody. Mycielscy prowadzili intensywne życie kulturalne, zapraszając do Wiśniowej wielu znamiennych twórców i artystów, stąd nazywano to miejsce Wiśniowski Barbizon (od wioski we Francji, gdzie w latach 30. XIX wieku utworzono tzw. kolonię artystyczną).

Jednym z gości był Józef Mehoffer, który na rewersie polskiego stułotowego banknotu z 1932 i 1934 roku umieścił wizerunek dębu z wiśniowskiego parku jako symbol trwałości i długowieczności. Niektórzy twierdzą, że był to dąb „Józef”, który w czasie II wojny światowej chronił w swojej dziupli żydowską rodzinę, a na przelocie lat 2016 i 2017 został w internetowych plebiscytach wybrany najpierw polskim, a następnie europejskim drzewem roku.

W parku zachwyca też aleja grabowa – około 360 równo zasadzonych drzew tworzących uroczę, szczególnie wiosną i jesienią, szpalery, kaplica grobowa właścicieli i nagrobek psa panien Mycielskich z 1904 roku. Cały kompleks, stopniowo remontowany, jest obecnie administrowany przez Powiatowe Centrum

Kultury i Wypoczynku w Wiśniowej. W dwóch dawnych budynkach folwarcznych ulokowano centrum konferencyjno-noclegowe, a budynek oficyny został przystosowany do organizacji wystaw i kameralnych koncertów.

Kamienica Dąbrowskich w Żółtyni

 [30] G3

W rogu rynku w Żółtyni, pod numerem 1, przykuwa wzrok swoją odmiennością wolnostojąca kamienica. Wybudował ją w latach 1923–1929 Franciszek Dąbrowski, umieszczając tu rodzinną pracownię rzemieślniczą. On, a potem także jego synowie zajmowali się snycerką i rzeźbiarstwem. Spisana – raczej

niepełna – lista realizacji sakralnych, przy których się udzielali (głównie ołtarze, ikonostasy, ambony, konfesjonały, stalle, ławki i inne), zawiera ponad 100 pozycji nie tylko z terenów dawnej Galicji i II Rzeczypospolitej, ale także Rosji, Niemiec i Stanów Zjednoczonych.

W kamienicy, w jednej z szaf, odkryto w 2017 roku rodzinne archiwum Dąbrowskich, pełne szkiców, wzorników, rycin, dokumentacji planowanych i wykonanych prac. Przekazano je do opracowania archiwistom, a w grudniu 2020 roku pierwsza część została zaprezentowana w Muzeum Archidiecezjalnym w Przemyślu. Pieczę nad archiwum sprawują Gminny Ośrodek Kultury w Żółtyni oraz prywatni właściciele kamienicy, w której planowane jest otwarcie Muzeum Dąbrowskich. Obecnie zwiedzanie jest możliwe po uprzednim kontakcie telefonicznym z właścicielami obiektu lub Domem Kultury w Żółtyni (tel. 600 173 555).

Kamienica Dąbrowskich w Żółtyni, fot. T. Pożniak

Fotografie u góry (od lewej):
– Zespół dworski Mycielskich w Wiśniowej, fot. Wyd. Compass
– Kamienica Dąbrowskich w Żółtyni, fot. T. Pożniak

Kościoty, klasztory, sanktuaria i miejsca pielgrzymkowe

W miejscach świętych, obecnych w każdej wierze, poczuć można obecność swojego Boga. Do tych szczególnych miejsc, w religiach chrześcijańskich zwanych sanktuariami, przybywają rzesze wiernych nie tylko podczas świąt i masowych pielgrzymek, ale też w trakcie pobytów indywidualnych. Często są to osoby niewyznające danej wiary, ale pragnące obejrzeć miejsce, które przyciąga swoimi zabytkami, otoczeniem i atmosferą. Wszyscy chcą poczuć ową magię miejsca – z łac. *genius loci*.

Bazylika Wniebowzięcia Matki Bożej, sanktuarium Matki Bożej Rzeszowskiej w Rzeszowie [31] [32] F3

Kult Matki Bożej zapoczątkowało cudowne zdarzenie opisane w 1765 roku: „Roku Pańskiego 1513 dnia 15 sierpnia. Na tem miejscu, na którym jest kościół oo. Bernardynów mieszkał niejaki Jakub Adoż urodzenia ubogi kmiotek, z cnoty znamenity człowiek. Ten, gdy się po sadzie swoim wieczorem przechodzi w dzień Wniebowzięcia Najświętszej Matki Boskiej, z nagła obaczy światłość otaczającą gruszkowe drzewo, i uważa szum z liścia drzewa owego, bojaźnią zdjęty, przystąpi bliżej i głos słyszy: Nie bój się, chcę ja na

tym miejscu chwatać Syna mego widzieć i pociechy dodać utrapionym. Gdy Jakub powiedział, co się dzieje, wybiegli wszyscy i obaczyli na gruszcze obraz, to jest statwę z drzewa rżniętą Najświętszej Maryi piastującej Syna na lewej ręce, a w prawej berto królewskie trzymającą”.

Postawiono na miejscu zdarzenia niewielką kapliczkę, a później drewniany kościółek. Na początku XVII wieku ówczesny właściciel miasta, Mikołaj Spytek Ligęza, nakazał wzniesienie na niewielkim pagórku murowanego kościoła o charakterze obronnym, teren ten bowiem znajdował się poza granicami miasta. Wnętrze kościoła miało pełnić także funkcję rodzowego mauzoleum fundatora. W bezpośrednim sąsiedztwie świątyni założono początkowo niewielki klasztor, do którego sprowadzono ojców bernardynów. Ligęza umarł w 1637 roku i zgodnie z przekazaną wolą jego szczątki miano złożyć pod progiem kościoła. Kościół został przebudowany w połowie XVIII w.

Największym skarbem jest otoczona czcią cudowna figura Matki Bożej, zwanej Rzeszowską, znajdująca się w bocznej kaplicy. Na jej ścianach widnieją ciekawe prymitywistyczne malowidła wotywnie przedstawiające historię i cudowne zdarzenia związane z figurą. Są cennym

materiałem nie tylko dla teologów, ale przede wszystkim etnografów – pokazują bowiem postaci w tradycyjnych strojach z epoki – oraz językoznawców – malowidła są opatrzone opisami. Ołtarz główny to alabastrowa płaskorzeźba przedstawiająca zdjęcie Chrystusa z krzyża, otoczona scenami Męki Pańskiej. We wnękach ścian bocznych umieszczono osiem wykonanych z alabastru naturalnej wielkości klęczących postaci ze złożonymi do modlitwy dłońmi – tzw. oranty (od łac. ora – modlić się). Są to przedstawiciele rodu Ligęzów, fundatorów świątyni. Warto podkreślić, że jest to największy w Europie zbiór rzeźb alabastrowych tego rodzaju. Na uwagę zasługują także bardzo ciekawe polichromie, szczególnie sufitowa w nawie głównej, przedstawiająca scenę Wniebowzięcia Maryi oraz postacie czterech ewangelistów.

Sanktuarium Matki Bożej Boreckiej w Borku Starym [32] [33] F4

Na malowniczym wzgórzu, zwanym Jasną Górą Różańcową, stoi wybudowany pod koniec XVII wieku potężny murowany kościół, którym od początku opiekują się ojcowie dominikanie. We wnętrzu przeważa styl barokowy. Wyraźnie dominują tu figury i obrazy dominikańskich świętych. Według tradycji wiele elementów wystroju wykonali miejscowi artyści. Ale głównym skarbem, dla którego została wybudowana świątynia, jest niewielki, namalowany na lipowej desce obraz Matki Bożej Boreckiej. Jego wymiary to 66 x 73,5 cm. Wizerunek ulokowany jest w centrum ołtarza głównego. O jego wyjątkowości świadczy taciński napis na kamiennej tablicy w prezbiterium, który po polsku brzmi: „To miejsce jest sławne z powodu obrazu Matki Bożej i cudów od roku 1418”.

Historia kultu obrazu zaczęła się od cudownego źródłka i wybudowanej przy nim drewnianej kapliczki. Zgodnie z tradycją w kapliczce tej modliła się królowa Jadwiga. To tutaj nieznanymi ofiarodawcą przywiózł obraz jako wotum wdzięczności za doznane łaski. Z czasem wizerunek zaczął być czczony przez liczne rzesze wiernych i w konsekwencji wzniesiono dlań to wspaniałe sanktuarium. Na rozległych pagórkach wybudowano drożki różańcowe i stacje Drogi Krzyżowej. Łączą one kościół z kaplicą Matki Bożej Bolesnej, w której znajduje się tzw. Dzwonek Loretański, używany do wyproszenia szybkiej i dobrej śmierci dla konających.

Krzyż III Tysiąclecia w Borkach Chelskich [33] [34] C3

Na wzniesieniu o wysokości 341 m n.p.m. od 2001 roku stoi 47-metrowy krzyż – symbol chrześcijaństwa, zwycięstwa dobra nad złem, mający pomagać ludziom odkryć wartość wiary i nadziei. Na wysokości 30 m umieszczono galerię widokową, na którą w sezonie można wjechać windą, by podziwiać panoramę okolicy. Wokół krzyża znajduje się dodatkowa infrastruktura: brama wejściowa, kaplica-wieczernik, ołtarz polowy. Wszystko tutaj – nie tylko same obiekty, ale także ich wymiary, kolorystyka i położenie – ma swoją symbolikę wzmocnioną licznymi wskazówkami życiowymi i religijnymi w formie znaków drogowych czy kierunkowskazów.

Sanktuarium Matki Bożej Królowej Rodzin w Chorzelowie [34] [35] B1

Rodzina Tarnowskich mająca swoją siedzibę na zamku w Dzikowie, obecnej dzielnicy Tarnobrzega, była znana ze swojej czci do Świętej Rodziny z Nazaretu. Z końcem XVII wieku zamówiła u włoskiego artysty obraz. Malarz dotoczył do niego w podpisie czterowiersz nawiązujący do nazwy rodowej siedziby magnatów:

*Dzikim Ptakom i Zwierzom Bóg pokarmy daje
Dla dzikich się grzeszników Sam pokarmem staje
Tak Świętego Bankietu w Dzikowskim obrazie
Józef pilnuje z Panną niepodległą skazie.*

Tarnowscy rozszerzając swoje posiadłości o ziemie chorzelowskie, w 1814 roku przekazali obraz do tutejszego drewnianego kościoła, gdzie cieszył się powszechną czcią wiernych. Stąd z początkiem XX wieku trafił do wolnostojącej niewielkiej kaplicy, którą ufundowała wdzięczna za dar potomstwa rodzina Kuroniów. W 1978 roku obraz uroczysto został ponownie intronizowany do kościoła parafialnego. Neogotycką świątynię zbudowaną w latach 1905–1907 projektował Teodor Talowski. Zdobí ją ciekawa współczesna polichromia ornamentalno-figuralna. We wnętrzu znajduje się między innymi chrzcielnica pochodząca ze starego kościoła, w której został ochrzczony w 1881 roku Władysław Sikorski – późniejszy generał, Naczelnik Wódz i premier RP w czasie II wojny światowej. Cudowny obraz jest czczony w neobarokowym ołtarzu głównym. Jego tytuły to Matka Boża Dzikowska (tytuł nawiązujący do pierwowzoru), Matka Boża Królowa Rodzin, Pani Ziemi Mieleckiej. Wizerunek koronowano w 2015 roku.

Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w Hyżnem [35] G4

Obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem, o którym wizytujący parafię w 1699 roku biskup miał powiedzieć: „Ujmie każdego, kto nań patrzy, wdziękiem i pięknością”, jest namalowany na lipowej desce o wymiarach 209 x 119 cm. Został ofiarowany w 1592 roku przez właścicielkę tutejszych dóbr – kasztelanową Wapowską. Umieszczono go w drewnianym kościele stojącym na wyniosłym wzgórzu. Według przekazów Maryja objawiła datę śmierci ofiarodawczyni, przekazując wskazówki, jak ma się do niej przygotować. Gdy przepowiednia się sprawdziła, obraz zyskał rozgłos i stał się przedmiotem kultu. W 1624 roku wieś najechali Tatarzy. Łupem miało paść również wyposażenie kościoła, jednak po wejściu do świątyni dowódca Tatarów padł trupem.

W latach 1727–1739 wzniesiono nowy jednonawowy murowany kościół, do którego z początkiem XX wieku dodano nawy boczne. Wewnątrz znajdują się: wspólna polichromia, murowana chrzcielnica z pierwszego kościoła z 1592 roku i organy z obrazami dwunastu apostołów. Koronowany w 1932 roku cudowny obraz mieści się w wielkim ołtarzu głównym. W otoczeniu świątyni znajdują się Dróżki Siedmiu Boleści Matki Bożej z wieloma kaplicami.

Sanktuarium Dzieciątka Jezus w Jodłowej [36] AB4

Czczona tu gipsowa figurka Dzieciątka Jezus ma 45 cm wysokości. Jego prawa ręka uniesiona jest w geście błogostawieństwa, natomiast w lewej trzyma jabłko królewskie symbolizujące świat. Na głowie znajduje się drogocenna ko-

rona wysadzana rubinami, szmaragdami i szafirami. Figurkę ubiera się w szaty w kolorze symbolizującym konkretny okres roku liturgicznego. Jest ona kopią tzw. praskiego Jezulotka – cudownej figury z czeskiej Pragi.

Nabożeństwo do Dzieciątka Jezus zainicjował na przełomie XIX i XX wieku ówczesny proboszcz. Początkowo figurka stała w ołtarzu bocznym XVII-wiecznego drewnianego kościoła pw. św. Stanisława. W 1971 roku przeniesiono ją do ołtarza głównego. W latach 2001–2008 po sąsiedku wybudowano nowy murowany kościół pod bodaj jedynym w Polsce wezwaniem – Sanktuarium Dzieciątka Jezus. Tam też umieszczono cudowną figurkę. Obecnie znajduje się ona w specjalnie zaprojektowanej niszy nad tabernakulum. Sanktuarium upodobał sobie rodzice i wierni modlący się o dar potomstwa.

Pomnik Chrystusa Króla w Małej [37] C4

Monumentalna budowla o wysokości 17,5 m i rozpiętości ramion 8 m powstała w 1937 roku. Jest dziełem pochodzącego z wioski artysty rzeźbiarza Wojciecha Durka. Prawdopodobnie wzorowano ją na słynnym pomniku Chrystusa stojącym na wzgórzu w Rio de Janeiro w Brazylii. Pomnik wzniesiono jako wotum wdzięczności za uratowanie od klęski gradobicia, która spustoszyła sąsiednie miejscowości, choć inni uważają, że jest to pamiątka artysty dla rodzinnej parafii. A może obie wersje są prawdziwe?

Sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Niechobrzu [38] E4

W tutejszym kościele znajduje się taskami stynący obraz z 1948 roku. Ufundowali go mieszkańcy wioski pracujący w ówczesnej

fabryce porcelany (obecny ZAPEL) w pobliskiej Boguchwale. Jest to kopia wizerunku Matki Bożej z kościoła Redemptorystów z Rzymu. Umieszczona jest w tzw. Izdebce Matki Bożej, znajdującej się nad tabernakulum. Wiedzie do niej pionowy złotawo-czerwony dywan wykonany ze szkła. Obraz koronowano w 1987 roku.

Wnętrze kościoła o współczesnym wystroju zdobią ciekawe polichromie. Wokół Izdebki znajdują się oryginalnie stylizowane sceny z życia Maryi. Na prawej ścianie swoim nowatorskim ujęciem uwagę przykuwa malowidło Drogi Krzyżowej. To jedna wielka powierzchnia, gdzie poszczególne stacje przenikają się ze sobą. Dodatkowo jest to dzieło pełne symboliki, przenośni i odniesień do współczesności, gdyż autorzy umieścili stacje w konkretnej rzeczywistości XX wieku. Na przykład Jezusa z szat odzierają Włodzimierz Lenin, Józef Stalin i Adolf Hitler.

Sanktuarium zostało otoczone dróżkami różańcowymi z rzeźbami wykonanymi z drewna lipowego i nazywane jest przez pielgrzymów Zakątkiem Maryi.

Sanktuarium Madonny z Puszczy w Ostrowach Tuszowskich [39] C2

Według legend zmożony snem miejscowy rycerz doznał objawienia Matki Bożej w rosnącej wśród dorodnych modrzewi kępie ostrężyn. Miała ona powiedzieć: „Przyszłam tu z Włoch i tu mi postawisz kościół”. Tak też się stało – rozebrany w latach 1903–1904 stary drewniany kościółek z XVI wieku składał się z tak masywnych belek modrzewiowych, że zbudowano z nich plebanię, którą w XXI wieku przekazano do skansenu w Kolbuszowej.

Obecny kościół sanktuarijny to murowana budowla neogotycka ukończona w 1902 roku. Wnętrze zdobi wykonana ze smakiem prosta polichromia ornamentalna z postaciami aniołów w prezbiterium. Podczas II wojny światowej utworzono na tych terenach niemiecki poligon wojskowy – ludność wysiedlono, a ruchome wyposażenie kościoła wywieziono, a z czasem zostało zniszczone i rozkradzione. Kościół, mimo że był punktem orientacyjnym dla artylerzystów, pozostał nietknięty! Być może sprawiła to opieka Matki Bożej, a być może napis w języku niemieckim zostawiony przez ówczesnego proboszcza na drzwiach zamkniętej świątyni: „Boże zachowaj tych, którzy uszanują Twoje ołtarze”. Odbierający cześć cudowny obraz Matki Bożej z Puszczy jest kopią przedstawienia Matki Bożej Śnież-

nej z bazyliki Santa Maria Maggiore – Matki Bożej Większej z Rzymu i miał być królewskim darem na konsekrację pierwszego kościoła w 1634 roku.

Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego w Padwi Narodowej [40] BC1

Murowany, neoromański, trzynawowy kościół z 1886 roku, a jego wezwanie jest mylone z patronem parafii, św. Bartłojem Apostołem. Barokowe wyposażenie w znacznej części przeniesiono z poprzedniej świątyni. W ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Bożej Dzikowskiej, który jest zastąpieniem zasuwą z wizerunkiem św. Bartłomieja. W jednej z bocznych kaplic w ołtarzu z 2. połowy XVII wieku mieści się cudowny obraz św. Antoniego Padewskiego, klęczącego przed Matką Bożą i przyjmującego od niej Dzieciątka Jezus. Tradycja głosi, że jest on czczony od 1688 roku, szczególnie jako patron rzeczy zagubionych. Od wieków pielgrzymowano do wizerunku tego świętego, by znaleźć dobrego małżonka.

Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Piłźnie [41] A4

Bardzo okazały, strzelisty, murowany kościół z około 1364 roku. Orientowana, trzynawowa świątynia z wysoką wieżą nad przedsionkiem przypomina wielkie bazyliki. Ceglasta bryła kościoła góruje nad miastem. Wnętrze świątyni zachwyci każdego, kto zechce tu zajrzeć – zdobione jest secesyjną polichromią z 1908 roku z licznymi ciekawymi i pełnymi barw motywami roślinnymi. Na sklepieniach widnieją Arka Przymierza nad ołtarzem głównym i Duch Święty w formie gołębic w nawie głównej. W prezbiterium ścianę południową zdobią piękne witraże w strzelistych otworach okiennych, a północną – malowidła będące scenami związanymi z Matką Bożą. W nawie głównej od południa przedstawiono postacie czterech wielkich proroków Izraela: Izajasza, Jeremiasza, Ezechiela i Daniela, a na północy czterech ewangelistów: Mateusza, Marka, Łukasza i Jana. Pierwotne wyposażenie kościoła to dwa barokowe ołtarze boczne, ambona i krucyfiks wiszący na ścianie tęczyowej. Pozostałe neogotyckie wyposażenie pochodzi z XIX wieku i zostało zakupione w alpejskim Tyrolu. Są to między innymi drewniane: ołtarz główny z obrazem chrztu Jezusa dokonanego przez patrona świątyni, pięknie zdobione stalle, ławki i konfesjonaty.

Sanktuarium Matki Bożej Boreckiej w Borku Starym, fot. J. Stankiewicz

Synagogi i cmentarze żydowskie

Krótką historia Żydów Rzeszowa i okolic

Początki osadnictwa ludności żydowskiej w regionie rzeszowskim przypadają na XVI wiek. Przybywający tu Żydzi zamieszkiwali najczęściej miasta, w niewielkiej liczbie wsie. Trudnili się głównie handlem i rzemiosłem. Do II wojny światowej liczba Żydów niemal we wszystkich miastach regionu dynamicznie wzrastała. W XVII wieku powstawały pierwsze synagogi i cmentarze (kirkuty). W kolejnym stuleciu w większości miast regionu zaczęły funkcjonować odrębne kahały – gminy żydowskie, które utrzymywały własne szpitale, łaźnie (mykwy), szkoły (chedery) i domy modlitwy.

W okresie Polski przedrozbiorowej Żydów często obowiązywał zakaz osiedlania się w centrach miast oraz ograniczano im dostęp do wykonywania niektórych zawodów. Pomimo tych utrudnień Żydzi pod względem zamożności często przewyższali przedstawicieli stanu szlacheckiego czy mieszczańskiego. Posiadali też więcej praw i przywilejów w porównaniu z mieszkańcami tej nacji w innych krajach europejskich.

Począwszy od XVIII w. na ziemiach regionu i całego obecnego woj. podkarpackiego dużą popularność zaczął zyskiwać ruch chasydzki (*chasydyzm* – patrz na str. 114), który z czasem stał się dominującym odłamem religijnym w regionie.

Po uzyskaniu przez Galicję autonomii w ramach monarchii austro-węgierskiej Żydzi zostali zrównani w prawach i przywilejach z pozostałymi mieszkańcami. Nasilił się również ruch oświeceniowy Haskala dążący do asymilacji Żydów i ich głębszej integracji ze społecznościami nieżydowskimi. Popierały go przede wszystkim elity intelektualne Rzeszowa. Coraz więcej zwolenników zyskiwały organizacje syjonistyczne promujące ideę utworzenia państwa żydowskiego w Palestynie. W tym też czasie dochodziło do rozruchów antyżydowskich, podczas których niszczone i rabowano sklepy należące do Żydów. Z drugiej strony wielu z nich zaczęło odgrywać coraz większą rolę w życiu publicznym. Wykonywali wolne zawody, stawali się właścicielami dużych przedsiębiorstw, niepisana reguła samorządów miejskich było powoływanie na stanowisko wiceburmistrza przedstawiciela społeczności żydowskiej.

Szacuje się, że przed II wojną światową w miastach powiatowych Żydzi stanowili ok. 40% mieszkańców, a w niektórych, m.in. w Dębicy, Kolbuszowej, Mielcu, Niebylcu, Sokołowie Małopolskim, ponad połowę populacji. Holocaust jednak sprawił, że przestali funkcjonować jako zwarta społeczność (patrz str. 36).

Obecnie w Polsce obserwuje się wzrost zainteresowania historią i kulturą żydowską. Jego przejawem są różne wydarzenia kulturalne przybliżające tę tematykę. Przykładem jest organizowany od 2017 r. na terenie województwa podkarpackiego Festiwal Psalmów Dawidowych „Honorując Sprawiedliwych i Ocalonych”.

Synagoga w Łańcutie [42]

Synagoga powstała w 1761 roku w mieście drewnianej bożnicy. Wzniesiono ją z fundacji marszałka wielkiego koronnego Stanisława Lubomirskiego, ówczesnego właściciela miasta. Zastrzegł on, by budowla nie przewyższała pobliskich budynków oraz kościoła i ratusza, dlatego zewnętrzna bryła nie wyróżnia się w otoczeniu. W XIX wieku dobudowano do niej klatkę schodową, która prowadziła do babińca. Już we wrześniu 1939 roku Niemcy podpalili budynek, jednak szybka interwencja pana na pobliskim zamku Alfreda Potockiego pozwoliła ugasić pożar. Niestety sptonęła wówczas większość drewnianego wyposażenia.

Budynek pełnił różne funkcje. Po wojnie planowano go rozebrać, jednak działania miejscowego pasjonata etnografii i lekarza Władysława Balickiego zapobiegły tym zapędom. Mając spore wpływy, zagroził on miejskim radnym, że w przypadku wyburzenia synagogi zablokuje organizację jubileuszu 600-lecia miasta. Fortel się powiódł. Obiekt ocalał, a w latach 60. XX wieku został poddany gruntow-

nemu remontowi i renowacji wnętrza. To właśnie wystrój jest największym skarbem łańcuckiej bożnicy, dzięki któremu uznawana jest ona za jeden z najpiękniejszych przykładów zachowanej architektury synagogalnej nie tylko w Polsce, ale całej Europy Środkowej.

W środku wysokiej na ponad 9 metrów sali głównej, pomiędzy kolumnami podtrzymującymi sklepienie, stoi murowana bima. U jej szczytu uwagę zwracają polichromie przedstawiające sceny biblijne. Na wschodniej ścianie mieści się bogato zdobiony aron ha-kodesz, zwieńczony jedynym zachowanym z dawnej synagogi drewnianym elementem – ornamentem, który przedstawia dwa lwy adorujące tablice z Dekalogiem. Wnętrze jest wypełnione licznymi detalami architektonicznymi i motywami dekoracyjnymi. Na ścianach widnieją piękne polichromie, między innymi z umieszczonymi w medalionach znakami zodiaku oraz obrazami przypadających na okres każdego z zodiakalnych znaków świąt żydowskich. Do konkretnych świąt przyporządkowano odpowiednie modlitwy, które wymalowano na ścianach i pod każdą z nich

umieszczono nazwisko fundatora inskrypcji. W głównym budynku mieści się tzw. Sala Lubelska, na której sklepieniu przedstawiono biblijne zwierzęta – symbole cnót: lwa, jelenia, tygrysa i orła oraz hebrajskie inskrypcje. Obecnie administratorem budynku jest Fundacja Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. Łańcucka synagoga jest jednym z dwóch (obok Tykocina w województwie podlaskim) tego typu obiektów w Polsce, zachowanych w tak doskonałym, zbliżonym do oryginalnego stanie, gdzie możemy w szerokim zakresie poznać się z kulturą i tradycją żydowską.

W Rzeszowie po wojennych zniszczeniach zostały odbudowane dwie synagogi – **Nowomiejska**, która obecnie mieści w swoim wnętrzu Galerię BWA – Biuro Wystaw Artystycznych, udostępniającą na wystawach czasowych dzieła z różnych dziedzin, głównie sztuki współczesnej, oraz **Staromiejska**, która po opuszczeniu jej przez Archiwum Państwowe stoi niezagospodarowana.

W budynkach dawnych bożnic w Czudcu, Niebylcu, Sokołowie Małopolskim i Strzyżowie znajdują się biblioteki i instytucje kultury. W tej ostatniej otwarto stałą ekspozycję o historii strzyżowskich Żydów. W niektórych synagogach oglądać można fragmenty zachowanych i odnowionych polichromii. W Kolbuszowej w planach jest zaadaptowanie bożnicy na lokalne muzeum.

Warto wspomnieć także o innych budynkach, które pełniły kiedyś funkcje mykwy. I tak np. w Łańcutie mieści się Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta, które działa na rzecz ludzi bezdomnych, ubogich i potrzebujących różnych form wsparcia.

W swoich działaniach nawiązuje też do pierwotnej funkcji, gdyż oprócz kuchni jest tu łazienka dla bezdomnych. W Radomyślu Wielkim znalazła swoje miejsce regionalna izba z wyodrębnionym zbiorem judaików.

W Tyczynie, w jednej z kamienic znajdującej się przy Rynku, pod numerem 23, zachowała się XX-wieczna kuczka, a w jej wnętrzu oryginalne polichromie naścienne. To jeden z cenniejszych tego rodzaju obiektów w skali kraju i jedyny na Podkarpaciu.

Najwięcej jest kirkutów. Część z nich jest ogrodzona i porządkowana. Są to cmentarze między innymi w Brzostku, Dębicy, Głogowie Małopolskim, Łańcutie, Pilźnie, Ropczycach, Rzeszowie, Sędziszowie Małopolskim, Sokołowie Małopolskim, Strzyżowie, Tyczynie, Wielopolu Skrzyńskim, Żołtyni. Nad innymi, mimo braku ogrodzeń, utrzymuje się stałą opiekę, jak np. w Kolbuszowej czy Radomyślu Wielkim.

W wielu miejscach, gdzie w czasie holocaustu dokonywano masowych egzekucji, znajdują się pomniki pamięci pomordowanych Żydów. Odnajdziemy je między innymi w rezerwacie Bór koło Głogowa Małopolskiego, Dębicy, Pogwizdowie (gm. Czarna Łańcucka), Przeczycy (gm. Brzostek), Pustkowie (Góra Śmierci) czy Sędziszowie Małopolskim.

W Rzeszowie w dniu 7 lipca (rocznica wywiezienia ludności żydowskiej do obozu zagłady w Bełżcu) odbywa się Marsz Żywych. Ponadto w wielu miejscowościach na różne sposoby obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu. Pamięć o tych, których już nie ma, o ich kulturze i dziedzictwie jest w różny sposób kultywowana.

Cmentarz żydowski w Kolbuszowej, fot. UMiG Kolbuszowa

Słowniczek pojęć związanych z kulturą żydowską użytych w opisach

aron ha-kodesz (hebr. święta arka) – z reguły bogato zdobiona szafa, usytuowana na wschodniej ścianie synagogi, gdzie przechowywano zwoje Tory.

babiniec – oddzielne pomieszczenie w synagodze, przeznaczone wyłącznie dla kobiet.

bima – podwyższone miejsce w synagodze, skąd odczytywana jest Biblia; służyła również jako mównica i miejsce, z którego kantor prowadził modlitwy.

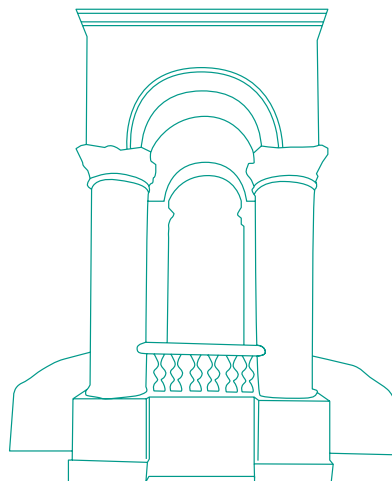
cadyk (hebr. sprawiedliwy) – lokalny mędrzec i doradca, często przypisywano mu zdolność uzdrawiania duchowego i fizycznego, osoba obdarzona w społeczności szacunkiem i czią, także po śmierci.

Chasydyzm – ruch religijny, którego celem była odnowa religijna wyznawców judaizmu. Zapoczątkowany został w XVIII wieku w południowo-wschodniej Polsce. Niezwykle spontanicznymi formami praktyki religijnej chasydów charakteryzowały się śpiew, taniec oraz modlitwa. W tych zewnętrznych przejawach obrzędowości chasydzkiej odnaleźć można elementy mistyki, ludowej tradycji Żydów Rzeczypospolitej, a także wpływów stowiańskiej kultury ludowej i folkloru.

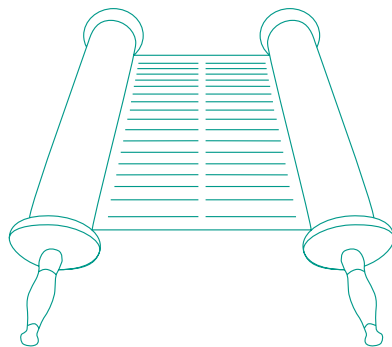
Dekalog – dziesięć przykazań objawionych przez Boga Mojżesowi na górze Synaj, często przedstawiany w formie kamiennych tablic.

kirkut – żydowska nekropolia, z reguły budowana poza granicami miejscowości.

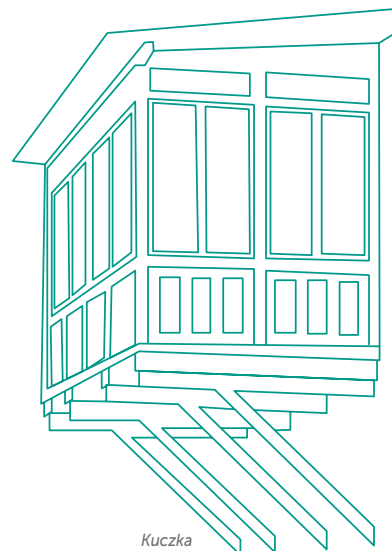
kuczka – służący do modlitw szatas budowany w Świątym Namiotów (zwane Sukkot), z czasem drewniane altany czy ganki dobudowane do synagog. Miały przypominać, w jakich warunkach mieszkali Żydzi podczas wędrówki do Ziemi Obiecanej.

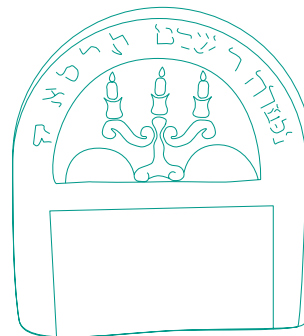
Bima

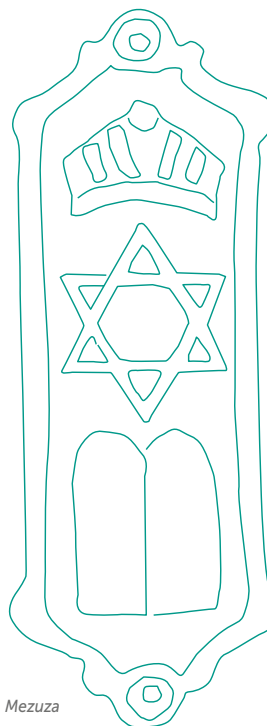
Tora

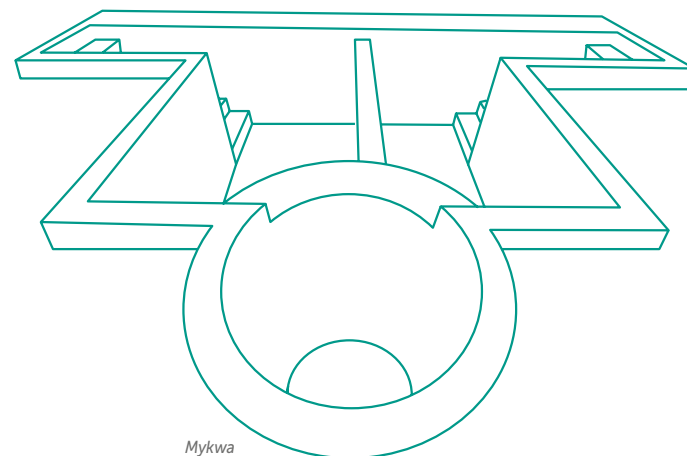
Kuczka

Macewa

Mezuzah

Mykwa

macewa – nagrobek w kształcie pionowo ustawionej płyty kamiennej z płaskorzeźbą odnoszącą się do grupy, do której przynależał zmarły, oraz indywidualną inskrypcją.

mezuzah – zwitek pergaminu z naniesionymi fragmentami Tory (Księga Powtórzonego Prawa 6,4–9 i Księga Powtórzonego Prawa 11,13–21), umieszczony w specjalnym pojemniku zawieszonym na zewnętrznej prawej framudze drzwi.

mykwa – zbiornik z bieżącą wodą służący do rytualnego obmywania osób i naczyń z nieczystości, dokonywanego przed modlitwą czy posiłkiem, niekiedy samodzielny budynek pełniący także funkcje łaźni.

ohel – grobowiec wznoszony nad miejscem pochówku wybitnych lokalnych cadyków czy rabinów.

synagoga (bożnica) – żydowski dom modlitwy, także miejsce zebrania – nie tylko religijnych – lokalnej społeczności. Nazwa świątynia jest zarezerwowana wyłącznie dla Świątyni Jerozolimskiej.

Tora – pięć pierwszych ksiąg Biblii – w tradycji judaistycznej najważniejszy tekst objawiony, przedstawiający historię Przymierza Boga z człowiekiem i narodem wybranym.

Obiekty militarne: forty i schrony bojowe

Na terenie regionu znajduje się wiele pamiątek po licznych potyczkach, wojnach i działaniach militarnych. Wśród nich są cmentarze, pomniki upamiętniające bohaterów minionych zdarzeń, a także obiekty, które czasy świetności mają już za sobą. Jest też kilka atrakcyjnych turystycznie miejsc, które warto pokazać i zachęcić do ich odwiedzenia. Usatysfakcjonowani będą nie tylko miłośnicy historii.

Kompleks Anlage Süd [43] [C4, DE4] Niezwykłą atrakcją dla fanów historii i militariów II wojny światowej z całą pewnością będzie zwiedzenie dwóch niemieckich schronów kolejowych w Strzyżowie i Cieszyń-Stępinie. Budowle te, tworzące tzw. kompleks Anlage Süd stanowią unikat na skalę całego kraju. W Polsce zachowały się zaledwie cztery tego typu obiekty. Pozostałe dwa znajdują się w miejscowościach Jeleń i Konewka w województwie łódzkim. Na początku 1940 roku dowództwo niemieckich wojsk lądowych Wehrmacht, w ramach przygotowań do najazdu na ZSRR opracowało plan budowy wysuniętych kwater dowodzenia. Celem było zabezpieczenie

pociągów sztabowych, które miały przemieszczać się w bezpośrednich okolicach linii frontu. Na jedną z lokalizacji wybrano okolice Strzyżowa. Powstał kompleks zwany Anlage Süd (Obszar Południe), składający się z dwóch głównych tuneli schronowych: naziemnego w Stępinie-Cieszyń oraz wydrążonego pod Górą Żarnowską w Strzyżowie. Uzupełniały je liczne budynki techniczne i zabezpieczające bunkry strażnicze. Kompleks budowała w latach 1940–1941 Organizacja Todta. Kadre techniczną stanowili wyłącznie Niemcy i Włosi, ale prace pomocnicze wykonywali głównie Polacy – więźniowie i przymusowi robotnicy. Prace objęto ścisłą tajemnicą. W tym celu wysiedlono część mieszkańców pobliskich terenów, a w dokumentach formalnych wzmiankowano o budowie zakładów przemysłu chemicznego. Rozwieszono siatki maskujące, by teren nie był widoczny dla rozpoznania powietrznego przeciwnika. Według historyków w sierpniu 1941 roku odbyło się tu spotkanie Hitlera z Mussolinim.

Schron kolejowy w Stępinie-Cieszyń [43A] [C4] **Stępina, 38-125 Frysztak, tel. 880 061 040, www.schronkolejowy.pl** Tunel o długości 393 metrów i grubości żelbetonowych ścian dochodzących

miejscami do 3 metrów, posiada oryginalny kształt łuku. Przekrój pionowy przypomina ostrołuk – to rozwiązanie architektoniczne miało zminimalizować negatywne skutki bombardowań. Do schronu prowadził główny wjazd dla pociągów oraz kilka wyjść dla obsługi. Wzdłuż obiektu dobudowano tunel komunikacyjno-wentylacyjny. Niemcy przy wycofywaniu się zalali podziemne kanały techniczne. Mimo licznych prób nie udało się znaleźć źródła dopływu wody.

Z czasem obiekt zaczął pełnić inne funkcje. W 1944 roku mieścił się tu rosyjski szpital polowy, następnie magazyny wojskowe, były też plany umieszczenia tu skarbca Narodowego Banku Polskiego. Ze względu na panujący mikroklimat zagościła w nim nawet produkcja pieczarek. Później schron przejęła gmina Frysztak i udostępniła do zwiedzania. Wewnątrz znajduje się niewielka ekspozycja historyczno-wojskowa, obejmująca tablice informacyjne i pamiątki wojskowe związane głównie z okresem II wojny światowej. Odbývają się tu pikniki militarne i rekonstrukcje historyczne, którym często towarzyszą pokazy dział, armat, broni strzeleckiej, a nawet pojazdów bojowych i czołgów.

Tunel podziemny w Strzyżowie [43B] [DE4] **ul. Tunelowa, 38-100 Strzyżów, tel. 889 839 031, www.strzyzow.pl**

Na stokach Góry Żarnowskiej wydrążono w latach 1940–1941 prawie 440-metrowy tunel, do którego doprowadzono tory kolejowe łączące się z biegnącą w pobliżu linią kolejową Rzeszów – Jasto. Dzięki temu pociągi mogły wjeżdżać do środka. Wybudowano też podziemne przejście łącznikowe, które prowadziło do wolnostojących budynków technicznych, znajdujących się nieopodal. Po wojnie tunel był otwarty, choć podejmowano różne próby jego zagospodarowania. Były tu między innymi garaże, magazyny oraz strzelnica. Obecnie obiekt znajduje się w gestii Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie. Zwiedzanie odbywa się z przewodnikiem, po wcześniejszym uzgodnieniu. We wspomnianym budynku technicznym zorganizowano stałą ekspozycję historyczną związaną z II wojną światową i działaniami lokal-

*Fotografie u góry (od lewej):
– Schron kolejowy w Stępinie-Cieszyń,
fot. Wyd. Compass
– Tunel podziemny w Strzyżowie,
fot. Muzeum Samorządowego Ziemi
Strzyżowskiej w Strzyżowie*

nych struktur podziemnych. Wejście do niego prowadzi z tunelu głównego podziemnym przejściem, co nadaje miejscu dodatkowej atrakcyjności.

Park Historyczny Blizna [44] [C2] **Blizna, 39-103 Ostrów, tel. 17 22 33 134, 691 040 002, www.parkhistoryczny-blizna.pl**

W 1940 roku, po uprzednim wysiedleniu mieszkańców wielu miejscowości, na terenach pomiędzy Mielcem, Kolbuszową i Dębicą niemieccy okupanci utworzyli poligon wojskowy SS-Truppen-übungsplatz Heidelager. W sierpniu 1943 roku podjęto decyzję o umiejscowieniu w granicach opuszczonej wsi Blizna poligonu broni rakietowej, o charakterze szkolno-doświadczalnym. W leśnej gęstwinie poprowadzono tory kolejowe, od podstaw wybudowano betonową drogę, a następnie budynki koszarowe, administracyjne i gospodarcze oraz urządzenia do odpalania rakiet. Obiekty łączyła wewnętrzna kolejka wąskotorowa i wybetonowane drogi. Poligon działał od października 1943 roku do lipca 1944. Wystrzelono stąd ponad 200 pocisków rakietowych V1 i V2, z których w po-

czątkowej fazie projektu spora część wybuchła zaraz po starcie (do dzisiaj odnaleźć można w okolicy ich szczątki). Podczas ewakuacji polscy partyzanci przerwali akcję wysadzania i niszczenia istniejących instalacji.

W 2011 roku w części dawnego poligonu rakietowego otwarto Park Historyczny Blizna. W jego ramach zrekonstruowano barak obozowy, model rakiety V2 w skali 1:1, fragmenty ogrodzeń, okopów obserwacyjnych i torów kolejowych. Stworzono także infrastrukturę informacyjną dla zwiedzających. Całość kompleksu jest otoczona ogrodzeniem, wstęp do parku jest płatny. Organizowane są tu plenerowe imprezy i rekonstrukcje historyczne.

Europejskie Centrum Pamięci i Pojednania w Pustkowie [45] [C3] **39-206 Pustków-Osiedle 26a, tel. 887 628 900, www.ecpip.pl**

W czasie II wojny światowej w okolicach miejscowości Pustków koto Dębicy okupanci niemieccy utworzyli poligon wojskowy SS-Truppenübungsplatz Heidelager. Od początku istnienia w 1940 roku był budowany i obsługiwany z wykorzystaniem niewolniczej

siły roboczej więźniów. Przymusowych pracowników dostarczały zorganizowane przez Niemców trzy obozy pracy, które stały się też miejscami zagłady części więźniów. Pierwszy był przeznaczony dla ludności żydowskiej (wiosna 1940–lipiec 1944), drugi dla jeńców radzieckich (jesień 1941 – luty 1942), trzeci dla Polaków (wrzesień 1942 – lipiec 1944). Szacuje się, że łączna liczba ofiar wszystkich obozów wyniosła około 15 tys. osób. Do palenia zwłok wybudowano na zboczach pobliskiej Królowej Góry krematorium, stąd wzniesieniu nadano nową nazwę – Góra Śmierci.

W 2009 roku zainicjowano działalność Europejskiego Centrum Pamięci i Pojednania (ECPiP), którego celem jest

Park Historyczny Blizna, fot. T. Trulka

realizacja zadań dokumentacyjnych i edukacyjnych, związanych z miejscami zagłady. Nosi ono imię Heleny z Reyów księżnej Jabłonowskiej. W czasie wojny była ona działaczką ruchu oporu i pełniła funkcję przewodniczącej lokalnych struktur Rady Głównej Opiekuńczej – instytucji zajmującej się działalnością pomocową i charytatywną dla mieszkańców, ale i w miarę możliwości więźniów. ECPiP organizuje warsztaty edukacyjne, wystawy, spotkania nawiązujące przede wszystkim do historii II wojny światowej, jej wpływu na losy poszczególnych ludzi oraz relacji pomiędzy społecznościami różnych kultur i narodowości. Stała ekspozycja mieści się w obiektach wybudowanych na wzór baraków obozowych. Wytyczono też szlak historyczno-turystyczny łączyący 11 miejsc związanych z tragicznymi wydarzeniami wojennymi, między innymi Górę Śmierci i cmentarz żołnierzy radzieckich.

Fotografie u góry (od lewej):
– Park Historyczny Blizna, fot. T. Trulka
– Góra Śmierci w Paszynie, fot. M. Matkowski

Muzea, skanseny, galerie

Muzeum – Zamek w Łańcutie [16]
 G3 Łańcut, ul. Zamkowa 1, tel.: 17 749 38 80, www.zamek-lancut.pl

Muzeum mieści się we wspaniałej magnackiej rezydencji, wyjątkowej w skali Polski. Wyróżnia się rozmachem kompozycji przestrzennej wysokiej klasy zabytkowych budynków oraz olbrzymiego parku o powierzchni ponad 30 ha. Niezwykle cenny jest wystrój i wyposażenie wnętrz zamku, którego mury kryją unikatowe zbiory muzealne. W 2005 roku obiekt ten został wpisany na listę Pomników Historii.

Opis zamku oraz jego historię przedstawiono w rozdziale Zamki, pałace, dwory (patrz: str. 91).

Muzeum Dobranocek w Rzeszowie
 [46] E3 Rzeszów, ul. Mickiewicza 13, tel.: 17 748 36 51, www.muzeumdobranocek.pl

Muzeum zostało otwarte w 2009 roku, a fundamentem kolekcji są bezcenne zbiory prywatnego kolekcjonera Wojciecha Jamy, który przekazał je na rzecz nowopowstałej placówki. Są to pamiątki związane przede wszystkim z produkcjami telewizyjnymi, które były emitowa-

ne na antenie Telewizji Polskiej w latach 1962–2013. Pierwszą z nich była bajka kukiełkowa Jacek i Agatka, a ostatnią brytyjska bajka filmowa Świnka Peppa. To jedyny w Polsce tego rodzaju muzeum.

Zbiory muzeum zawierają między innymi unikatowe eksponaty z planów realizacyjnych filmów animowanych, jak na przykład scenopisy, projekty lalek, storyboardy (obrazkowe wersje scenariuszy filmowych, wizualna prezentacja kolejnych scen), folie animacyjne. Peretką jest jedyny istniejący rękopis oraz maszynopis scenariuszy pierwszej polskiej dobranocki Jacek i Agatka.

Obok nich spotkamy innych polskich bohaterów wieczorynek: Bolka i Lolka, Reksia, Gąskę Balbinę, Misiów Uszatka i Coralgola, Plastusia, Pingwina Pik-Poka, Kota Filemona, Koziołka Matołka, ale także ich zagranicznych przyjaciół: Wilka i Zająca, Pszczółkę Maję, Smerfy, postaci z bajek Disney'a i wielu innych.

W szerokim wyborze prezentowane są tu także przedmioty codziennego użytku zdobione wizerunkami bajkowych postaci. Mamy więc klasyczne miniaturowe figurki, zabawki, wydawnictwa książkowe i komiksowe czy filmy nagrane na zapomnianych już nośnikach: płytach winylowych, taśmach szpulowych, kasetach magnetofonowych i VHS. Są też liczne gadżety, jak różnego rodzaju gry planszowe i karciane, proporczyki, plakietki, znaczki pocztowe czy kolekcjonerskie numizmaty, opakowania po gumach do żucia oraz słodczych. Okazuje się, że bajkowi bohaterowie byli też licznie obecni na zastawach stołowych, zeszytach i przyborach szkolnych, a nawet na odzieży.

Fotografie u góry:
 – Muzeum Dobranocek w Rzeszowie,
 fot. Archiwum Muzeum Dobranocek

Muzeum – Zamek w Łańcutie, fot. J. Stankiewicz

Muzeum Dobranocek w Rzeszowie,
 fot. Archiwum Muzeum Dobranocek

Równolegle do prezentacji zbiorów muzeum realizuje liczne projekty edukacyjne, warsztaty artystyczne, wydarzenia kulturalne, projekcje i konkursy. Jednym z podstawowych elementów każdej wizyty w tym wyjątkowym miejscu są filmowe projekcje dobrane, odbywające się w minikinie. Placówka polecana jest do zwiedzania szczególnie całym wielopokoleniowym rodzinom. Dziadkowie i rodzice mogą wrócić wspomnieniami do czasów swojego dzieciństwa i mają okazję pokazać dzieciom lub wnukom swoich ulubionych bajkowych bohaterów.

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie [47]

E3 Rzeszów, ul. 3 Maja 19, tel.: 17 853 52 78, 17 853 60 83, www.muzeum.rzeszow.pl

Główna siedziba tej ważnej placówki mieści się w części zabytkowych budynków, które pierwotnie należały do dawnej szkoły męskiej prowadzonej przez zakon pijarów. Początki muzeum sięgają 1935 roku, gdy rozpoczęło funkcjonowanie jako instytucja społeczna, dokumentująca historię miasta i lokalnej społeczności. Po II wojnie światowej rozszerzyła swoją działalność, a zbiorów zaczęło znacząco przybywać. Doprowadziło to z czasem do powstania nowych oddziałów: Muzeum Etnograficznego, Mu-

zeum Historii Miasta Rzeszowa i Turystycznej Trasy Podziemnej.

W budynkach głównych możemy zapoznać się z wystawami statymi: „Odkopana przeszłość – pradzieje Polski południowo-wschodniej”, „Galerie Malarstwa Polskiego oraz Europejskiego”, „Galeria Rzemiosła Artystycznego” czy „Żołnierz polski 1914-1945. Kolekcja Jana Partyki” oraz z regularnie zmieniającymi się wystawami czasowymi. Ponadto muzeum oferuje możliwość korzystania z bogatej biblioteki. Jest także organizatorem pikników historycznych, które towarzyszą rzeszowskiemu festiwalom, imprezom kulturalnym.

Muzeum Etnograficzne im. Franciszka Kotuli w Rzeszowie [48] **E3 Muzeum Etnograficzne im. Franciszka Kotuli w Rzeszowie, Rzeszów, Rynek 6, tel.: 17 862 02 17, www.muzeumetnograficzne.rzeszow.pl**

Jest to oddział Muzeum Okręgowego. Patron muzeum – Franciszek Kotula – żył w latach 1900–1983 i był znanym podkarpackim etnografem, pedagogiem, muzealnikiem oraz publicystą. Zajmował się badaniami historycznymi, kulturoznawczymi i etnograficznymi, organizował obozy naukowo-badawcze,

był kolekcjonerem i inicjatorem gromadzenia pamiątek regionalnych, fotografii i nagrań medialnych dokumentujących życie i folklor Podkarpacia. Napisał ponad 20 książek oraz ponad 500 artykułów i rozpraw naukowych. Od 1995 roku twórcom i animatorom kultury przyznawane są nagrody jego imienia, a w roku 2020 na bloku jednego z nowych rzeszowskich osiedli mieszkaniowych poświęcono mu ciekawy mural.

Zbiory muzeum prezentują stałą wystawę „Na co dzień i od święta”, która zapoznaje zwiedzających ze strojami ludowymi grup etnograficznych Rzeszowiaków, Lasowiaków i Pogórczan, oraz ekspozycję rzeźby ludowej. Popularność zapewniają placówce zarówno tematyczne wystawy czasowe, między innymi „Szopki bożonarodzeniowe”, „Muzyka i śpiew ludowy na Podkarpaciu”, „Polskie przysłowia ludowe”, „Zwyczaje i tradycje”, „Przystowia i gusta”, jak i wystawy monograficzne lokalnych twórców ludowych, kiermasze i jarmarki rękodziela artystycznego.

Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie [49] **F2 Rzeszów, Rynek 26 (przy Ratuszu), tel.: 17 875 47 74, www.erzeszow.pl**

Trasa stanowi sieć podziemnych pomieszczeń i korytarzy budowanych przez setki lat przez rzeszowskich mieszczan z różnym przeznaczeniem. Niektóre służyły jako sklepy czy magazyny towarów, inne mieściły zakłady wytwórcze i produkcyjne, a w czasach zawieruch i wojen wykorzystywano je jako miejsca schronienia. Poszczególne piwnice i korytarze nadano nazwy własne, określające ich charakter czy pełnione kiedyś funkcje.

Podziemia wyposażono w ekspozycje nawiązujące bądź do historii tych miejsc, bądź do kolejnych epok w ponad 650-letnich dziejach miasta. Gruntownie odrestaurowane przyciągają licznych turystów. Pierwsza wersja trasy turystycznej liczyła 213 metrów długości i została udostępniona zwiedzającym w 2001 roku. Po przebudowie jej rozmiary zwiększyły się o 156 metrów i objęły około 40 piwnic i korytarzy. Ponownie oddano ją do użytkowania w 2007 roku. Aktualnie trwa kolejna modernizacja, zapowiadana jako rewolucyjna,

Fotografie u góry (od lewej):
– Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie, fot. T. Trulka
– Pasyjka z XIX w. ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

gdyż w przyszłości trasa będzie w szerokim zakresie wykorzystywać nowoczesne urządzenia multimedialne i nowatorskie rozwiązania technologiczne.

Muzeum Regionalne w Dębicy [50]
B3 **Dębica, ul. Ratuszowa 4, tel.: 14 683 74 28, www.muzeumwdebicy.pl**

Placówka powstała w 2003 roku a jej pierwszą siedzibą był budynek z końca XIX wieku, w którym kiedyś mieściły się koszały kawalerii. Z czasem zaplecze lokalowe powiększono o kolejne dwa powojenne budynki. Muzeum udostępnia kilka dobrze przygotowanych wystaw stałych: „Pradzieje i wczesne średniowiecze Ziemi Dębickiej”, „Dębica i jej mieszkańcy od 1358 do 1939 roku”, „Dębicki salonik muzyczny”, „Śladami rodzin: Bergerów, Kantorów i Pendereckich”, „Historia garnizonu dębickiego”, „Stare Kino”, „Historia obozów pracy przymusowej w Pustkowie i poligonu Waffen SS Heidelager”.

Oprócz tego jest tutaj ekspozycja plenerowa, która obejmuje ciekawy zbiór wozów i pojazdów strażackich z XIX i XX wieku oraz militariów, pochodzących głównie z czasów II wojny światowej i powojennego Ludowego Wojska Polskiego. Ponadto muzeum prowadzi szeroką działalność wydawniczą, która dotyczy dokumentowania

historii, etnografii i kultury całego regionu, ze szczególnym uwzględnieniem powiatów dębickiego i ropczycko-sędziszowskiego. Wydawane są Roczniki Muzeum Regionalnego w Dębicy oraz pozycje monograficzne i związane tematycznie z wystawami czasowymi.

Muzeum Kardynała Adama Kozłowieckiego SJ w Hucie Komorowskiej [51]
CD1 **Huta Komorowska 32 A, tel.: 15 811 12 64, 605 053 952, 880 774 507, www.cardinalekozlowiecki.pl**

Muzeum funkcjonuje od 2011 roku i jest poświęcone urodzonemu tutaj 100 lat wcześniej księdzu kardynałowi Adamowi Kozłowieckiemu. Był on jezuitą, święcenia kapłańskie przyjął w 1937 roku, podczas II wojny światowej trafił do obozu koncentracyjnego w Auschwitz, a następnie w Dachau. Po wojnie nie wrócił do kraju, lecz wyjechał na misję do Północnej Rodezji (ob. Zambia), gdzie po latach misyjnej pracy został biskupem. Zrezygnował z pełnienia obowiązków ordynariusza na rzecz rodowitego Rodezjczyka i... nadal pracował jako zwykły misjonarz, aż do śmierci w 2007 roku. Był nazywany Apostołem Afryki, który miał serce bez granic oraz łamiącym stereotypy jezuickim misjonarzem. Został odznaczony Orderem Orła Białego i francuską Legią Honorową.

Z inicjatywy Fundacji im. Księdza Kardynała Adama Kozłowieckiego „Serce bez granic”, przy udziale Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego, w 2011 roku w rodzinnej miejscowości kardynała otwarto muzeum jego imienia. Znajduje się tu interesująca wystawa poświęcona głównie jego życiu i pracy misyjnej w Afryce. W dniu otwarcia było to jedno z nowocześniejszych muzeów w kraju, wyposażone między innymi w ekrany dotykowe, hologramy, gry interaktywne. Przy muzeum organizowany jest doroczny jarmark misyjny oraz konferencje naukowe.

Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej [52] D2 **Kolbuszowa, ul. Wolska 36, tel.: 17 227 10 71, 669 001 22, www.muzeumkolbuszowa.pl**

A chłopska dusza niech sobie w muzeum odpocznie za te wszystkie wieki. Należy się jej. Niech świadczy ludziom, że byli kiedyś chłopi.

Pochodzące z powieści Wiesława Myśliwskiego *Kamień na kamieniu* słowa stanowią motto kolbuszowskiego skansenu. Tłumaczą najważniejszy cel działalności muzeum – zachowanie od zapomnienia minionego świata dawnych mieszkańców wsi,

tego jak żyli, gdzie mieszkali, jak radzili sobie w swojej codziennej bardzo ciężkiej pracy.

Placówkę otwarto w 1959 roku, początkowo jako Muzeum Regionalne Lasowiańskich, z czasem przekształcone w jeden z najbardziej znanych w Polsce parków etnograficznych. Zajmuje powierzchnię około 30 hektarów na terenie sąsiadujących miejscowości Brzezówka i Kolbuszowa. Na tym obszarze wyeksponowano ponad 80 cennych obiektów tzw. dużej i małej architektury drewnianej. Zobaczyć tu można chaty, budynki inwentarskie (stajnie, obory, chlewy, kurniki), stodoły, spichlerze, kierat i bróg. Atrakcyjnie przedstawiają się pozostałości po większym rzemiośle, takie jak młyn wodny, wiatraki, kuźnie, olejarnia i garnarnia. Wielu przyciągną budowle użyteczności publicznej – szkoła, karczma i remiza strażacka. Wśród nich jest okazały kościół pw. św. Marka Ewangelisty z miejscowości Rzochów (ob. dzielnica Mielca) z około 1840 roku. Chlubą skan-

Fotografie u góry (od lewej):
– Muzeum Kardynała Adama Kozłowieckiego, fot. MKAK
– Strzelec konny Garnizonu Dębicy, Muzeum Regionalne w Dębicy, fot. J. Stankiewicz

senu są obiekty o najdłuższej historii, między innymi dwór z Brzezin (1753 r.), spichlerz dworski z Bidzin (1784 r.), chałupa z Markowej (1804 r.).

Budowle umiejscowione są na rozległym terenie, odtwarzając przestrzenny układ dawnych wiosek. Tak więc mamy kompletne zagrody, przydomowe ogródki, sady, pasieki, a wszystko to w otoczeniu łąk, uprawnych pól czy leśnych zagajników. Pomiedzy nimi płyną niewielkie strumyki, niosące swe wody do wielkiego stawu, nad którym oczywiście stoi młyn. Wnętrza mieszkalne i gospodarcze są z wielką starannością wyposażone w sprzęty odpowiednie do konkretnych obiektów i odniesień czasowych.

Muzeum, oprócz codziennego udostępniania obiektów dla zwiedzających, organizuje liczne wydarzenia kulturalno-folklorystyczne, odnoszące się czy to do tradycyjnych świąt ludowych (np. kołędowanie, kwietna niedziela – czyli palmowa), czy tradycyjnych zajęć Lasowiaków (dzień pszczół, wiosenne sadzenie ziemniaków, jesienne wykopki, kręcenie powrozów, plecionki z wikliny, drewniane i szmaciane zabawkarstwo, papierowe i bibutowe wycinanki). Wielką popularnością

cieszą się dni kulinarne, nawiązujące do tradycyjnych potraw regionalnych, między innymi „Ziemniak na horyzoncie”, „Dzień miodem posmarowany”, „Kopiec pietruszki”. W wakacyjne weekendy odbywają się rodzinne pikniki-jarmarki z cyklu „Co niedzielię w zagrodzie”, każdy o innej tematyce, np. wierzenia i gusła, pszczelarstwo, spotkania z koniem, wikliniarstwo. Przy okazji można posłuchać i obejrzeć występy zespołów folklorystycznych czy samemu „pójść w tany” na... wiejskiej potańcówce, do której przygrywają regionalne kapele. Bogata i różnorodna jest też oferta warsztatów i lekcji muzealnych.

Muzeum Silników Stacjonarnych i Techniki Rolniczej w Konieczkowej
📍 [53] 🏠 E5 **Konieczkowa 76, tel.: 668 411 632, 698 505 749, 606 470 395, www.muzeumsilnikow.pl**

Muzeum rozpoczęło działalność w 2017 roku w budynku po dawnym kółku rolniczym. Jego powstanie zainicjowali dwaj prywatni kolekcjonerzy Grzegorz Smeła i Tomasz Włodyka, którzy pasjonują się dawnymi urządzeniami mechanicznymi, wykorzystywanymi głównie w gospodarstwach rolniczych. Swoją pasją pierwotnie dzielili się poprzez profil na Facebooku

i pokazy oraz wystawy na terenie całego kraju. Z czasem, gdy stali się znani, zainteresowali pomysłem władze samorządowe, dzięki którym zdobyli lokum i pomoc w założeniu muzeum. Jest ono obecnie zarządzane przez powstałą do tego celu fundację.

Placówka posiada kolekcję ponad 110 silników spalinowych, z których najstarsze datuje się na koniec XIX wieku. Większość eksponatów, dzięki zaangażowaniu i tytanicznej pracy pasjonatów, jest w pełni sprawna. Zobaczymy tu między innymi silniki benzynowe, diesla, naftowe, gazowe, a także rzadko występujące – z zapłonem gruszkii żarowej, która była podgrzewana lampą lutowniczą. Muzeum szczyci się wyjątkowym eksponatem, bodaj najstarszym zachowanym silnikiem diesla wyprodukowanym przez firmę Deutz w 1897 roku. Są tu też silniki, które były montowane w samolotach An-2, czyli popularnych „Antkach”. Ponadto ciekawe są: historyczny warsztat naprawy kompletnie wyposażony w szeroką gamę akcesoriów do zabytkowych urządzeń mechanicznych oraz liczne publikacje, głównie archiwalne, związane z tą tematyką. Ekspozycję uzupełnia wystawa zabytkowych maszyn rolniczych oraz pa-

miątek związanych z działalnością lokalnych straży pożarnych.

Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej 📍 [54] 🏠 GH3 **Markowa 1487, tel.: 17 224 10 15, 17 225 47 75, www.muzeumulmow.pl**

Patroni Muzeum – rodzina Ulmów, mieszkająca we wsi Markowa, gdzie w okresie II wojny światowej ukrywała w swoim domu dwie żydowskie rodziny. 24 marca 1944 roku małżonkowie Józef i Wiktor, będąca w dziewiątym miesiącu ciąży, wraz z sześciorgiem dzieci i ośmioma ukrywaniem Żydami zostali rozstrzelani przez niemieckich żandarmów. W 1995 roku jerozolimski instytut Yad Vashem odznaczył pośmiertnie rodzinę Ulmów medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”. W 2010 roku nadano im Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, a w Kościele rzymskokatolickim prowadzony jest ich proces beatyfikacyjny.

Fotografie u góry (od lewej):
– Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej,
fot. Archiwum MKL w Kolbuszowej
– Muzeum Silników Stacjonarnych i Techniki Rolniczej w Konieczkowej

17 marca 2016 roku została uroczystie otwarta placówka muzealna, która jako jedyna w kraju jest poświęcona w całości tym Polakom, którzy w czasie zagłady z narażeniem życia ratowali ludność żydowską. Oryginalny budynek muzeum, jego otoczenie i wewnętrzna ekspozycja, to wielowymiarowy symbol pamięci i hołdu złożonemu tym ludziom. Budowla o prostym i surowym kształcie przypomina zwykłą wiejską chatę, ale do jego wzniesienia użyto materiału zwanego cortenem (rdzewiejąca stal), który symbolizuje upływ czasu. Ekspozycja natomiast składa się z zachowanych dokumentów, multimedialnych relacji, zdjęć oraz map związanych z ideą obiektu. W centrum wystawy znajduje się szklany kubik o wymiarach 5 x 8 metrów, który jest makietą domu Ulmów w skali 1:1. Przed wejściem do budynku głównego znajduje się plac z podświetlonymi tabliczkami, na których umieszczono nazwiska Polaków, zamordowanych w czasie II wojny za pomoc udzielaną Żydom. Obok wznosi się Mur Pamięci, a na nim kolejne tabliczki. Tutaj wymienione są nazwiska osób z Podkarpacia, które niosły pomoc starszym braciom w wierze. Na boczku niewielkiego wzniesienia, w bezpośrednim otoczeniu muzeum, powstał Sad Pamięci. To też symbol –

z jednej strony nawiązujący do sadowniczych pasji Józefa Ulmy, a z drugiej do Ogrodu Sprawiedliwych wśród Narodów Świata na Wzgórzu Pamięci Instytutu Yad Vashem w Jerozolimie. Wśród drzew umieszczono podświetlone tablice z nazwami miejscowości z terenów II Rzeczypospolitej, z których pochodzili i w których działali polscy Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. Nadało to muzeum ponadregionalny charakter. W centrum Sadu stoi oryginalny pomnik ku czci rodziny Ulmów. W muzeum odbywają się sympozja naukowe, spotkania, warsztaty badawcze i edukacyjne, w których podejmuje się między innymi ważny i często trudny temat skomplikowanych relacji polsko-żydowskich.

Zagroda – Muzeum wsi Markowa
📍 [55] 🏠 G3 **Markowa 1500, tel. 603 386 102, www.skansen-markowa.pl**

Będąc w Markowej, warto także odwiedzić znajdujący się w kompleksie muzealnym miniskansen Zagroda – Muzeum wsi Markowa. Jest to obiekt prowadzony od lat przez społeczne Towarzystwo Przyjaciół Markowej. Został otwarty w 1985 roku w związku z przypadającą wówczas 600. rocznicą powsta-

nia miejscowości. Na niewielkiej powierzchni umieszczono tu obok siebie zagrody dwóch skrajnie odmiennych grup społecznych mieszkających na wsi pod koniec XIX wieku: bogatych chłopów (kmieci) i wiejskiej biedoty (zagroda biedniacka). Oprócz tego znajdują się tutaj: wiatrak-koźlak, spichlerz (sotek), kuźnia, bróg, olejarnia oraz muzeum pożarnictwa, które prezentuje ekspozycję już z XX wieku. Ideą całej placówki jest pielęgnacja lokalnej tradycji oraz dokumentacja życia i działania wioski i jej mieszkańców.

Ośrodek Garncarski w Medyni Głogowskiej
📍 [56] 🏠 F3 **Medynia Głogowska, tel.: 17 772 68 66**

Ośrodek powstał w 2000 r. jako niewielka Zagroda Garncarska w ramach projektu „Medynia – gliniane złoża”. Tutejsze okolice już w XIX wieku były określane mianem zagłębia garncarskiego – w wielu wioskach wydobywano glinę, a następnie wypalano ją w piecach i wytwarzano różnorodne wyroby, zarówno przemysłowe, jak i zdobnicze. W skład ówczesnej zagrody wchodziły dwa drewniane budynki i tradycyjny piec garncarski. Od początku organizowano tu historyczno-kulturo-

we zajęcia edukacyjne, warsztaty ceramiczne, jarmarki. Po sąsiedztwu zaprasza „Karczma u Garncarzy”, oferująca dania regionalne o niepowtarzalnym smaku, oparte na tradycyjnych przepisach.

Jesienią 2021 r. Ośrodek Garncarski został otwarty po gruntownej rewitalizacji. Powstały trzy nowe budynki z cegły, które zostały skomponowane z architekturą starych chat tworząc z nimi harmonijną całość. W obiekcie można więc zajrzeć do starej i nowej pracowni, zobaczyć tradycyjne piece garncarskie, ekspozycję charakterystyczną dla zagłębia ceramiki dawnej i współczesnej. Wśród ekspozycji znajdzie się miejsce dla wyjątkowej makiety autorstwa Anny i Krzysztofa Brzuzanów. Ma ona wymiary 2 x 4 metry. Obrazuje ona skalę dawnego zagłębia poprzez zaznaczenie miejsc, w których znajdowały się, lub jeszcze istnieją piece garncarskie (ponad 100 obiektów!). Wśród nich widnieją miniaturki drzew,

Fotografie u góry (od lewej):
– Zagroda – Muzeum Wsi Markowa, fot. B. Lew
– Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej, fot. M. Inglot

gospodarstw, kościołów... Dostrzeżemy także gospodarza jadącego na jarmark wozem konnym, na którym pełno glinianych garnków. Wszystkie elementy makiety wykonano i wypalono tradycyjną ręczną metodą. W Medyni Głogowskiej warto również zobaczyć Galerię Ludowej Rzeźby Ce-

ramicznej Władysławy Prucnal. To światowej sławy artystka ludowa, urodzona w Medyni w 1935 roku. Jej prace znajdują się w muzeach etnograficznych niemal całego świata, a jednym z bardziej znanych dzieł jest cykl 52 rzeźb zatytułowany „Od ziarenka do bochenka” upamiętniający ciężką pracę rolnika.

Ciekawy jest także wystrój tutejszego kościoła, bowiem nawiązuje do omawianych tradycji regionu. Wykonane przez miejscowych artystów wg projektu prof. Jana Budzyły ceramiczne mozaiki zdobią prezbiterium, chór i ambonę. Wypełniają także stacje Drogi Krzyżowej, gdzie poszczególne sceny, osadzone w kutej kratce w podświetlanych wnękach, dają wrażenie trójwymiarowości.

Muzeum Regionalne w Mielcu [23] B2 **Mielec, ul. Legionów 73, tel.: 17 586 42 32, www.muzeum.mielec.pl**

Muzeum pod taką nazwą oficjalnie rozpoczęło działalność w 1978 roku. Wcześniej jednak funkcjonowało jako społeczna inicjatywa mieszkańców, którzy gromadzili pamiątki przeszłości i prezentowali je w formie nieregularnych wystaw. Od początku istnienia wielkim problemem był brak stałej siedziby, który wymuszał wielokrotne przeprowadzki, źle służące eksponatom. Sprawę rozwiązało dopiero przekazanie na rzecz muzeum pałacyku, gdzie znajduje się jego główna siedziba. Miało to miejsce pod koniec ubiegłego wieku. Muzeum ma kilka stałych wystaw, które związane są z dawnymi gospodarzami pałacu – ro-

dziną Oborskich. Są to: „W dawnym dworze”, „Kaplica pałacowa”, „Zielony stolik” i „Sala karmazynowa”. Ponadto znajdują się tu zbiory archeologiczne, archiwalne pamiątki związane z Mielcem i jego mieszkańcami oraz galeria obrazów. Do najcenniejszych eksponatów należą artefakty wykopaliskowe (kości mamuta, naczynia gliniane sprzed wielu tysięcy lat), kopia aktu lokacyjnego miasta z XVI wieku, egzemplarz Biblii Jakuba Wujka z 1599 roku, a spośród dzieł malarstwa obrazy Wojciecha Kossaka, Teodora Axentowicza czy Vlastimila Hofmana.

Muzeum Historii Fotografii Jader-nówka w Mielcu [57] B2 **Mielec, ul. Jadernych 19, tel.: 17 586 22 71, www.muzeum.mielec.pl**

Placówka jest częścią Muzeum Regionalnego i mieści się w domu Augusta Jadernego, który będąc objazdowym fotografem, ok. 1899 roku osiedlił się na stałe

Fotografie u góry (od lewej):
– Ośrodek Garncarski w Medyni Głogowskiej, fot. OGwMG
– Pałacyk Oborskich – siedziba Muzeum Regionalnego w Mielcu, fot. Muzeum Regionalne w Mielcu

Wnętrze Pałacyku Oborskich – siedziby Muzeum Regionalnego w Mielcu, fot. Muzeum Regionalne w Mielcu

w Mielcu. Tutaj wybudował dom z altaną, w której ulokował zakład fotograficzny. Jedna ze ścian altany oraz jej dach zostały wykonane ze szkła, by lepiej doświetlić atelier artysty, który regulował natężenie padającego naturalnego światła okiennymi roletami. Zarówno położenie budynku – przy głównej drodze dojazdowej do dworca kolejowego, jak i oryginalny, umieszczony na dachu i zachowany do dzisiaj metalowy napis FOTOGRAF, przyciągały rzesze klientów. Profesjonalizm i fachowość obsługi pozwoliły przetrwać zakładowi w tym sa-

mym miejscu prawie 80 lat. Jako obiekt muzealny Jadernówka gromadzi w swoich murach przede wszystkim pamiątki związane z fotografią, w tym zbiór ponad 300 historycznych aparatów, kamer filmowych, rzutników, obiektywów, lamp błyskowych, powiększalników, sprzętu ciemniowego. Ta tematyczna kolekcja uznawana jest za znaczącą w skali kraju. Uzupełnia ją około 50 tys. archiwalnych fotografii, szklanych negatywów i klisz. Część zbiorów fotograficznych jest zdigitalizowana i udostępniana na muzealnej stronie internetowej.

Muzeum Historii Fotografii Jadernówka w Mielcu, fot. Archiwum MHF Jadernówka

Muzeum Lalek w Pilźnie [58] A4
Pilzno, ul. Grodzka 24; filia – Lipiny 228,
tel. 14 672 13 21, kom; 603 765 624,
www.muzeumlalek.pl

Jest to prywatne muzeum założone przez właścicieli Pracowni Artystycznej „Kasia”, której działania na początku skupiały się na projektowaniu i szyciu strojów dla lalek. W pracowni realizowano początkowo szycie dla lalek strojów historycznych, ludowych polskich i z innych krajów, które były pamiątką z Polski, często kupowaną przez zagranicznych turystów. Gdy pilzneńskie lalki zaczęły podbijać światowe kolekcje, targi i wystawy, rozpoczęło gromadzenie lalek do własnych zbiorów z całego niemal świata. Z czasem placówka uzyskała ministerialny status muzeum, które współistnieje równoległe z pracownią. Obiekt kultywuje polskie tradycje lalkarskie oraz dokumentuje i utrwała ich znaczenie nie tylko w lokalnej kulturze i tradycji. Bogate zbiory są uszeregowane w kilku stałych wystawach tematycznych, między innymi: „Co potrzeba, żeby powstała lalka”, „Zabawki babci, mamy i moje”, „Lalki polskie”, „Lalki z całego świata”, „Królewna Śnieżka – bajkowe postaci”, „Co tam panie w polityce”, „Habe-mus Papam” (Jan Paweł II), „Kochajmy się” (na motywach mickiewiczowskiego „Pana

Tadeusza”), „Polskie legendy”. Muzeum posiada bodaj najbogatszą w Polsce kolekcję oryginalnych lalek japońskich z epoki Edo i Meiji, (około 1800–2000 r.), duże zbiory lalek niemieckich, latynoskich, afrykańskich. Zwiedzając obiekt, możemy uczestniczyć w całym procesie tworzenia tych małych arcydzieł, których pokaz oferują nam tutejsze manufaktury: kaletnicza, modniarska, szewska, hafciarska, stolarstwa artystycznego, ceramiczna czy kwiaciarska. Przecho-dzimy więc od projektu poprzez produkcję korpusów (głównie ceramicznych z porcelany, drewnianych, tekstylnych), strojów, detali i dodatków, po końcowe łączenie wszystkich niezbędnych elementów.

Od 2000 roku uruchomiono filię muzeum w nieodległej od Pilzna (4 km) miejscowości Lipiny. W ogrodzie obok budynku stworzono miniaturę dawnej wsi, dla której inspiracją było noblowskie dzieło Władysława Reymonta „Chłopi”. Mamy więc tutaj kościół z XVIII-wiecznym krucyfiksem, pracujący młyn, syna-

Fotografie u góry (od lewej):
 – Muzeum Historii Fotografii Jadernówka
 w Mielcu, fot. Archiwum MHF Jadernówka
 – Muzeum Lalek w Pilźnie, fot. W. Bohaczyk

gogę, w której można zobaczyć modlących się Żydów i oryginalną Torę, menorę i jad, do których to obiektów można wejść. Zabudowania chtëpskie, a wśród nich miniatury krzątających się mieszkańców wraz z przychówkiem: bydłem, trzodą, drobiem. Po sąsiedztwie jest też innym razem fantastyczny świat z zamkiem oraz krasnalami i postaciami z bajek. Placówki główna i filialna organizują szeroki wachlarz różnorodnych, praktycznych, lekcji muzealnych, nie tylko

dla najmłodszych. W lipińskiej filii, gdzie znajduje się „Gospoda u Wiedźmy”, można smacznie zjeść, wybierając porcję lub kilka ze 150 rodzajów wybornych pierogów, również bezglutenowych.

Prywatne Muzeum Pojazdów Militarnych i Zabytkowych w Rakszawie
 [59] [G3] **Rakszawa 118/3, tel.: 609 095 849, www.muzeumrakszawa.pl**
 Muzeum jest dziełem prywatnego kolekcjonera Bogdana Maczugi, któ-

ry w swoim gospodarstwie gromadzi różne historyczne pojazdy. Pierwszym był radziecki GAZ-69, zwany popularnie „gazikiem”, który został zakupiony z końcem lat 90. ubiegłego wieku. Kolejne nabytki to pojazdy wojskowe, głównie z czasów II wojny światowej, należące do wszystkich stron konfliktu. Swoje miejsce na posesji znalazły też samochody strażackie, karetki pogotowia, pojazdy milicyjne, a w końcu także samochody osobowe i dostawcze. Najstarszym zabytkiem jest radziecka ciężarówka ZiS z 1938 roku. Większość jest przez pasjonatów remontowana i w pełni gotowa do użytkowania.

Muzeum dysponuje własnymi lawetami, stąd często eksponaty można oglądać w plenerowych rekonstrukcjach historycznych. W związku z tym rozszerzono zasoby placówki o różne dodatkowe rekwizyty, wyposażenie wojskowe i umundurowanie. Tworzone są także wierne repliki bunkrów, budek wartowniczych, zasieków, stópów informacyjnych i drogowskazowych, ale także niektórych pojazdów, których oryginalne egzemplarze się nie zachowały. Muzeum jest finansowane z własnych środków jego inicjatora.

Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej im. Zygmunta Leśniaka w Strzyżowie
 [60] [D4] **Strzyżów, ul. Łukasiewicza 10, tel.: 17 276 42 38, 889 839 031, www.muzeum-stryzow.pl**

W 1959 roku lokalny nauczyciel – obecnie patron muzeum – zainicjował wśród swoich uczniów akcję zbierania rodzinnych pamiątek. Zbiory szybko rozrosły się do takich rozmiarów, że z trudem mieściły się w przeznaczonych do tego celu szkolnych pomieszczeniach. Ostatecznie, po wielu przeprowadzkach, od 2011 roku mieszczą się w jednej z trójkondygnacyjnych mieszczarskich kamienic. Muzeum funkcjonuje pod obecną nazwą jako samorządowa jednostka kultury.

Wystawy stały to ekspozycja archeologiczna i paleontologiczna oraz sale poświęcone etnografii regionu, patronowi muzeum, mieszkańcom, historycznym władcom miasta, a także rysunkom i grafikom stworzonym w Strzyżowie przez Wojciecha Weissa. Na najwyższym piętrze znajduje się izba pamięci jednego z donatorów muzeum, zmar-

Fotografie u góry (od lewej):
 – Prywatne Muzeum Pojazdów Militarnych i Zabytkowych w Rakszawie, fot. PMPMiZwR
 – Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie, fot. J. Stankiewicz

Prywatne Muzeum Pojazdów Militarnych i Zabytkowych w Rakszawie, fot. PMPMiZwR

tego w 2020 roku Franciszka Chrapkiewicz, pochodzącego z Godowej. Ten światowej sławy biochemik i farmakolog po II wojnie światowej wyemigrował do Francji i tam prowadził działalność naukową. Nominowany był do Nagrody Nobla, odznaczony został francuską Legią Honorową i Orderem Odrodzenia Polski, otrzymał także tytuł doctora honoris causa Akademii Medycznej w Krakowie i Uniwersytetu Rzeszowskiego. Muzeum regularnie organizuje wystawy czasowe.

Placówka posiada trzy filie: Galerię Miejską w kamienicy przy rynku, dawną synagogę oraz tunel schronowy pod Górą Żarnowską. Galeria służy głównie do organizacji wystaw czasowych oraz warsztatów i spotkań muzealnych, a w synagodze znajduje się stała wystawa „Historia judaizmu w Strzyżowie” oraz biblioteka.

Centrum Pamięci Generała Sikorskiego w Tuszowie Narodowym [61] BC1 Tuszów Narodowy 233, tel.: 17 583 99 67, www.bibliotekatuszow.pl

Mieści się w domu, w którym w 1881 roku urodził się Władysław Sikorski, póź-

niejszy generał, a w okresie II wojny światowej premier Rządu RP na Uchodźstwie i Naczelną Wódz Polskich Sił Zbrojnych. Od 1987 roku budynek stał się siedzibą gminnej biblioteki publicznej. Z inicjatywy pracujących tam osób, w 1990 roku otwarto izbę pamięci poświęconą generałowi, którą w 2011 roku przemianowano na Centrum Pamięci.

Placówka gromadzi dokumenty odnoszące się do patrona i na różne sposoby kultywuje pamięć o nim. Jego słowa „Nie ma takiej mocy, która by Naród Polski potrafiła złamać” stały się mottem działań Centrum. W tułej zbiorach znajdziemy między innymi mundur generalski, portrety Naczelnego Wodza malowane przez jego żołnierzy, oryginalne dokumenty z epoki, kilkadziesiąt zdjęć z czasów II wojny światowej oraz wiele cennych, przekazanych przez rodzinę pamiątek. Przed budynkiem w 1993 roku ustawiono pomnik – popiersie generała, przed którym organizowane są imprezy okolicznościowe i patriotyczne, nawiązujące do rocznic związanych z jego postacią.

Kantorówka – Ośrodek Dokumentacji i Historii Regionu. Muzeum Tadeusza Kantora w Wielopolu Skrzyńskim [62] C4 Wielopole Skrzyńskie 242a, tel.: 17 77 88 451, www.goki.wielopole-skrz.pl

Kantorówka to stara plebania, gdzie w 1915 roku urodził się Tadeusz Kantor. W 1996 roku powstała tu Izba Pamięci, z czasem zamieniona na Ośrodek Dokumentacji. Placówka dokumentuje i popularyzuje życie i twórczość człowieka, który rozstawił tę małą wioskę na cały niemal świat, między innymi poprzez spektakl *Wielopole, Wielopole*. Dodatkowo przybliży dzieje i kulturę miejscowości oraz regionu, które tak bardzo wpłynęły na twórczość artystyczną Kantora.

Obecna ekspozycja spełnia wymogi współczesności, gdzie poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii znacznie szerzej i pełniej można przedstawić postać i twórczość Kantora. Zwiedzimy więc Pokój Dzieciństwa, gdzie możemy wstąpić do jego wypowiedzi o pierwszych latach życia na starej plebanii oraz zobaczyć drzewo genealogiczne rodziny. Do dyspozycji mamy tu interaktywne stanowiska edukacyjne odnoszące się do

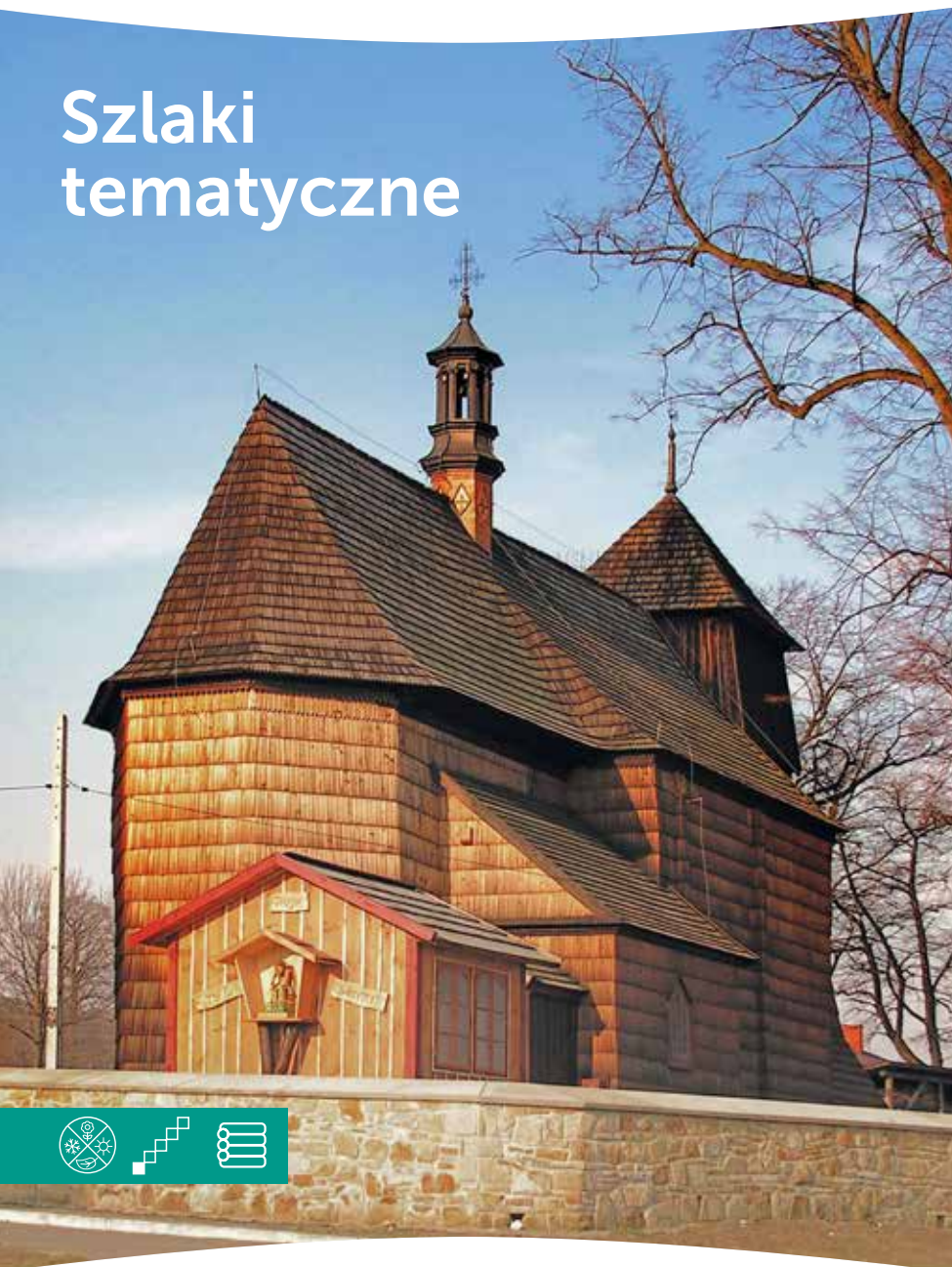
różnych aspektów życia i działań artysty oraz ekspozycje z obiektami teatralnymi pochodzącymi ze sztuki *Wielopole, Wielopole*. Przestrzeń na piętrze Kantorówki poświęcona jest historii i kulturze regionu. Znalazł tu swoje miejsce m.in. salonik z balkonem, w zamyśle kuratorów wystawy galeria i miejsce spotkań z wybitnymi postaciami świata sztuki, nauki i kultury. W saloniku organizowane są wernisaże i wystawy, warsztaty, wieczory poetyckie, projekcje filmów. Dzięki licznym i zróżnicowanym inicjatywom artystycznym, miejsce to staje się żywym centrum kultury i sztuki, które ma na celu integrację i kształtowanie tożsamości lokalnej społeczności.

Fotografie u góry (od lewej):

- Pokój Dzieciństwa w Kantorówce ODiHR Muzeum Tadeusza Kantora w Wielopolu Skrzyńskim, obiekty scenograficzne ze sztuki *Wielopole Wielopole*, depozyt z Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka w Krakowie, fot. Irena Walat
- Salka z obiektami scenograficznymi ze spektaklu *Wielopole Wielopole* w Kantorówce ODiHR Muzeum Tadeusza Kantora w Wielopolu Skrzyńskim, depozyt z Ośrodka Dokumentacji Sztuki Tadeusza Kantora Cricoteka w Krakowie, fot. Irena Walat

Szlaki tematyczne

Szlak Architektury Drewnianej

Architektura drewniana to liczne podkarpackie perty, które przyciągają do siebie wielu turystów i miłośników tych konstrukcji. Perty jednak najpiękniej prezentują się nie jednostkowo i indywidualnie, lecz w naszyjnikowych sznurach, gdzie w dobrym sąsiedztwie cieszą podzi-

wiające je oczy. Takim naszyjnikiem dla drewnianych obiektów województwa jest Podkarpacki Szlak Architektury Drewnianej. Składa się z 9 tras o łącznej długości ok. 1200 km i obejmuje prawie 130 obiektów. Przez teren opisywanego regionu przebiegają fragmenty czterech z nich. Część obiektów opisano szczegółowo w innych rozdziałach publikacji.

sad.podkarpackie.travel/pl

Trasa I Krośnieńsko-Brzozowska pozwala zwiedzić w regionie unikatowe XV-wieczne kościoły na obszarze Pogórza Dynowskiego – w Domaradzu, Golcowej i Lubli. Ponadto znajduje się tu dawna greckokatolicka cerkiew w Bonarówce, użytkowana do lat 40. XX wieku przez Zamieszaniec – niewielką rusińską grupę etnograficzną.

- Cerkiew pw. Opieki Matki Boskiej w Bonarówce z 1841 roku (patrz. str. 76).
- Kościół pw. św. Mikołaja w Domaradzu zbudowany w XV wieku (patrz. str. 79).
- Kościół pw. św. Barbary i Narodzenia NMP w Golcowej z XV wieku (patrz. str. 82).
- Kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Lutczy z końca XVI wieku (patrz. str. 86).

Trasa VII Rzeszowsko-Jarostawska obejmuje kilka obiektów położonych w miejscowościach we wschodniej i północnej części regionu, w pobliżu Łańcuta. Należą do nich kościoły w Kosinie, Krzemienicy, Soninie oraz miniskansen w Markowej. Na trasie można zwiedzić także pałac myśliwski w Julinie znajdujący się na północ od Łańcuta.

- Kościół pw. św. Sebastiana w Kosinie z 1737 roku (patrz. str. 82).
- Kościół pw. św. Jakuba Starszego w Krzemienicy z 1754 roku (patrz. str. 84).
- Kościół pw. św. Jana Chrzciciela w Soninie z XVII wieku (patrz. str. 88).
- Zespół dawnego pałacyku myśliwskiego w Julinie z 1872 roku (patrz. str. 97).
- Zagroda – Muzeum wsi Markowa w Markowej założona w 1985 roku (patrz. str. 128).

Trasa Tarnobrzecko-Niżańska

obejmuje obiekty położone na obszarze Kotliny Sandomierskiej, w północno-wschodniej części regionu. Wśród nich są kościoły w Gawłuszowicach – jedna z największych drewnianych świątyń w Polsce, XVII-wieczny kościół w Porębach Dymarskich oraz pochodzący z połowy XVII wieku dawny kościół szpitalny w Cmolosie. Ponadto zwiedzimy tu znany skansen w Kolbuszowej.

- Kościół pw. św. św. Stanisława i Wojciecha w Porębach Dymarskich wybudowany w 1660 roku w Cmolosie. Przeniesiony na obecne miejsce w 1977 roku (patrz. str. 88).
- Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Cmolosie z 1648 roku (patrz. str. 78).
- Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej założone w 1959 roku (patrz. str. 125).

Trasa VIII Dębicko-Ropczycka obejmuje XV-wieczne kościoły w Brzezinach, Lubli i Łękach Górnych, miejscowościach położonych w zachodniej części regionu, na obszarze Pogórzy Ciężkowickiego i Strzyżowskiego. (patrz. str. 20, 21).

- Kościół pw. św. Mikołaja w Brzezinach wzniesiony w 2. połowie XV wieku (patrz. str. 77).
- Kościół pw. św. Katarzyny w Gogołowie z 1672 roku (patrz. str. 81).
- Kościół pw. św. Mikołaja w Lubli z połowy XV wieku (patrz. str. 85).
- Kościół pw. św. Bartłomieja w Łękach Górnych zbudowany w 1484 roku (patrz. str. 87).

Szlak Centralnego Okręgu Przemysłowego

Powstał w 2015 roku z inicjatywy Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej dla uczczenia 80. rocznicy powstania COP-u. Ten nietypowy szlak na zielonym Podkarpaciu przeznaczony jest dla miłośników turystyki industrialnej i dziedzictwa przemysłowego. Pozwala obejrzeć zakłady, budynki mieszkalne czy użyteczności publicznej. Większość obiektów obejrzeć można jedynie z zewnątrz lub podczas wizyty w mieszczących się wewnątrz niektórych z nich urzędach czy instytucjach. Szlak składa się z 10 tras – każda wiedzie przez jedno z podkarpackich miast, w których COP pozostawił trwałe ślady. Można je zwiedzać pieszo lub rowerem, wszystkie mają określony czas wędrówki.

W **Rzeszowie** zobaczyć można między innymi oryginalne modernistyczne budynki, wśród nich przydworcowy **hotel barona de Roppa** przy ul. Asnyka 10. Inicjatorem budowy był biznesmen z Poznania, który widząc ówczesny rozwój Rzeszowa, zainwestował tu swój kapitał. Do dzisiaj – mimo zmian w funkcjonal-

ności obiektu – przykuwają uwagę nie duże okrągłe okna, naśladujące okrętowe bulaje. Ciekawe są **kamienice czynszowe** budowane pod wynajem dla kadry kierowniczej powstających nowych zakładów i przez nie współfinansowane. Mieszczą się przy ulicach Asnyka 1, Grunwaldzkiej 6, Jagiellońskiej 12 i charakteryzują się ciekawymi rozwiązaniami architektonicznymi. **Budynek poczty** przy ul. Moniuszki (placu Farnym) to przykład prostego, ale funkcjonalnego obiektu. Był odpowiedzią władz miasta na rosnące zapotrzebowanie przybyszów z całego kraju robotników na korzystanie z usług pocztowo-telegraficznych. Podobnie było ze **Szpitałem im. Chopina**, miał wspierać opiekę medyczną w rozwijającym się mieście, jednak jego budowę przerwała II wojna światowa. **Osiedla robotnicze** przy ulicach Hetmańskiej, a także Bohaterów Westerplatte i Skłodowskiej-Curie oraz Dąbrowskiego to przykłady nowoczesnego budownictwa socjalnego. Natomiast **bliźniaki** na osiedlu majsterskim przy ul. Poznańskiej to przejaw dowartościowania średniej kadry kierowniczej i prestiżowego charakteru budynków. Szlak uzupełnia współczesny **mural** z samolotem PZL „Łoś” przy ulicy Sobieskiego.

W **Sędziszowie Małopolskim** można obejrzeć zabudowania dawnego Zakładu Przemysłu Pomocniczego COP. Powstały w ciągu kilku miesięcy 1938 roku i jeszcze przed II wojną światową zaczęły funkcjonować jako zakłady remontowe. Później zmieniały profile produkcyjne, by ostatecznie stać się siedzibą PZL Sędziszów S.A. – krajowego lidera produkcji filtrów powietrza.

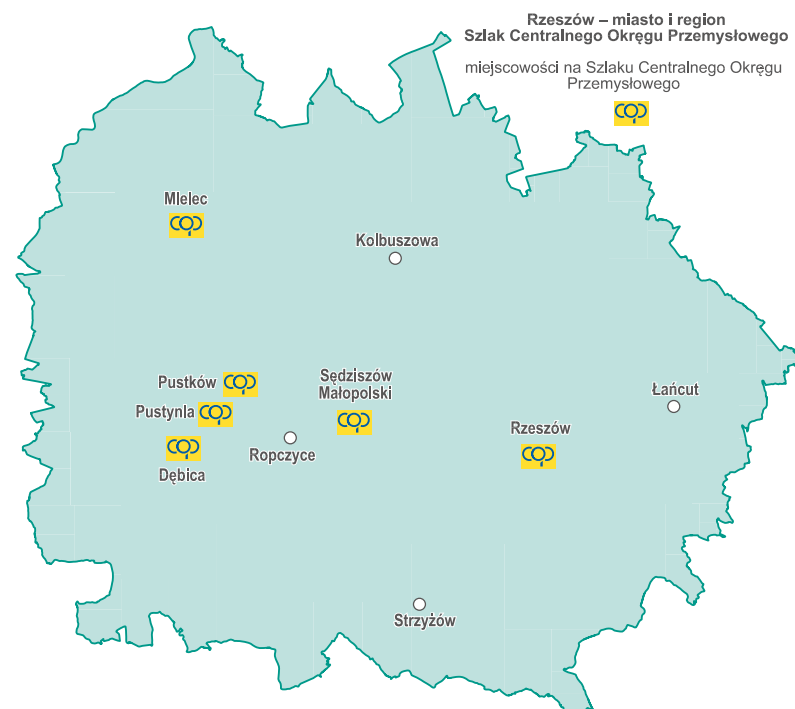
W **Dębicy** szlak obejmuje plac i bramę wjazdową do zakładów TC Stomil – w 1939 roku filii zakładów gumowych Stomil S.A. z Poznania. Warto podkreślić, że ówczesne zakłady i hale fabryczne, powstałe na powierzchni prawie 10 tys. m², wybudowano rękoma robotników, bez wsparcia sprzętu ciężkiego. Pozostałością po minionym okresie jest też nieużytkowana dziś wieża wodna przy ul. Matejki 18. Warto zwiedzić ekspozycję w Muzeum Regionalnym (patrz: str. 124), po części związaną z okresem COP-u i próbami realizacji jego założeń na terenie miasta i okolic.

W sąsiedniej **Pustyni** znajdują się osiedla mieszkalne z willą dyrektorską i hotelem robotniczym. Podobnie w **Pustkowie** z pewnością każdego turystę zainteresują budynki willowe kadry dyrektorskiej dawniej wytwórni Lignozu oraz

układ urbanistyczny kolonii inżynierskiej, urzędniczej i majsterskiej. Było to około 70 obiektów zlokalizowanych na terenach piaszczystych, porośniętych sosnowym lasem. Z jednej strony zagospodarowano nieurodzajne gleby, a z drugiej otoczenie naturalnej przyrody sprzyjało atmosferze wypoczynku i regeneracji sił mieszkańców. Powstała za czasów COP-u modernistyczna kaplica, obecnie pełniąca funkcję domu pogrzebowego, jest jedynym zachowanym obiektem sakralnym na szlaku.

W **Mielcu** nie ostatek się wprowadzić w pierwotnym kształcie oryginalne budynki mieszkalne z czasów COP-u, ale szlak zaprasza do zapoznania się z przemyślanym, dawnym układem urbanistycznym osiedla. Na terenie prawie 20 ha, oprócz około 30 bloków, były też 3 willi dyrektorskie, szkoła, szpital, kościół, poczta, stadion sportowy i dom spoteczny. Willa dyrektora naczelnego przy ul. Chopina 18 jest do dzisiaj uznawana za architektoniczny majstersztyk całego osiedla. Spacer warto zakończyć w popularnej *Jadernówce* (patrz: str. 131), która będąc filią Muzeum Regionalnego, jako Muzeum Historii Fotografii zaprasza do obejrzenia fotograficznych wspomnień z minionych czasów.

cop.podkarpackie.travel/pl

Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej

To wspólny projekt kilku województw, którego celem jest pokazanie pozostałości do dzisiaj śladów Wielkiej Wojny. Przebiega przez miejsca, które uznano za najbardziej reprezentacyjne i ważne dla historycznej pamięci o tych wydarzeniach.

Z Beskidu Niskiego na teren regionu wchodzi się w okolicach Brzostka. Tutaj, i dalej w okolicach Pilzna znajduje się niemal 30 cmentarzy, które powstały jeszcze w czasie trwania działań wojennych w ramach funkcjonowania Okręgu nr V – Pilzno Oddziału Grobów Wojennych w Krakowie. Projektował je Gustaw Rossmann. Szlak przebiega między innymi przez cmentarz nr 217 w Januszkowicach, położony na grzbiecie malowniczego wzgórza, skąd rozciąga się urokliwa panorama w kierunku południowym. Następnie warto odwiedzić cmentarz nr 218 w Bukowej, który mając powierzchnię ponad 7200 m² jest największy w okolicy, trzy cmentarze w Brzostku oraz cmentarz nr 226 w Za-

wadce Brzosteckiej. W sąsiedztwie miejskiego cmentarza w Pilźnie znajduje się reprezentacyjny cmentarz okręgu nr 236. Kolejne cmentarze mieszczą się w miejscowościach: Czarna – nr 240, Róża – nr 241 – ten z wielce wymowną inskrypcją na pomniku centralnym: *Wygraliśmy Zwycięstwo i Pokój. Dla nas w niebie, wam na tym padole i Zasów – nr 242. Ostatnim na szlaku jest położony poza obszarem zachodniogalicyskich cmentarzy wojennych nekropolia w Tuszynie koło Dębicy.*

Dalej szlak przebiega przez Rzeszów, oddając hołd bohaterowi Legionów, którym był rzeszowianin, pułkownik Leopold Lis-Kula. Jego pomnik stoi w centrum miasta – na placu Farnym, a grób pułkownika znajduje się na cmentarzu Pobitno. Leopold Lis-Kula zginął w wieku niespełna 23 lat. Był jednym z najbardziej uzdolnionych oficerów legionowych, czego wyraz dał między innymi Józef Piłsudski, pisząc na wieńcu pogrzebowym: „Memu dzielnemu chłopcu”.

www.podkarpackie.travel

Cmentarz wojenny nr 218 w Bukowej, fot. A. Gucwa / www.sekowa.info

Karpacki Szlak Ogrodów i Domów Historycznych

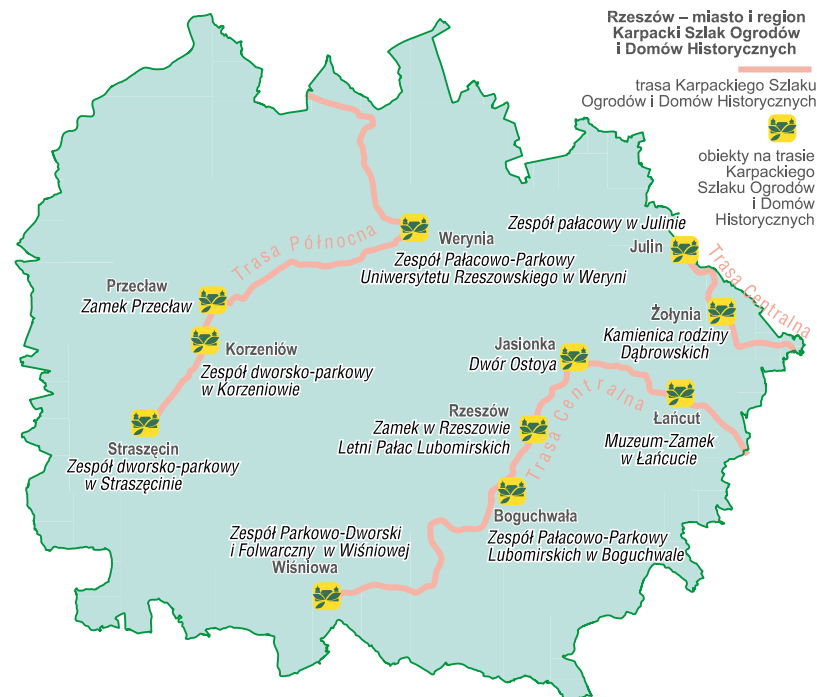
Został utworzony w 2016 roku przez Podkarpacką Regionalną Organizację Turystyczną i obejmuje obecnie ponad 30 obiektów. Jego ideą jest zwiększenie świadomości turystów w kwestii istnienia ciekawych, choć nie zawsze powszechnie znanych budowli i założeń ogrodowych. Te gruntownie i starannie odnowione starają się przywracać blask bezpowrotnie minionej szlacheckiej kultury pałacowo-dworskiej. Na szlaku znajdują się zamki oraz pałace – znane rezydencje magnackie, ale także klimatyczne dwory szlacheckie, które kiedyś stanowiły o krajobrazie Podkarpacia. Każdy z obiektów jest otoczony ogrodami bądź urokliwymi, zacisznymi dworskimi parkami. Wartością dodaną szlaku jest oferta kulinarno-pobytowa, którą posiadają wybrane obiekty.

Szlak został podzielony na cztery trasy, z których fragmenty dwóch przebiegają przez region.

Na Trasie północnej szlak obejmuje pięknie odrestaurowane dwory w Korzeniowie oraz Straszęcinie, oba w okolicach Dębicy. Ponieważ są obecnie własnością prywatną, w ograniczonym zakresie można zwiedzać jedynie otaczające je ogrody. Na trasie znajdują się pałac w Przecławiu (*patrz: str. 99*) i dwór w Weryni (*patrz: str. 103*).

Trasa centralna prowadzi przez znane z wcześniejszych opisów: rezydencję Muzeum-Zamek w Łańcucie (*patrz: str. 120*), zamek i letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie (*patrz: str. 94, 95*), pałac myśliwski Potockich w Julinie (*patrz: str. 97*), dwór w Wiśniowej (*patrz: str. 104*) i Kamienicę Dąbrowskich w Żołyni (*patrz: str. 105*).

www.ogrody.podkarpackie.travel

Zespół Pałacowo-Parkowy Lubomirskich w Boguchwale, fot. J. Stankiewicz

Szlak Kulinaryny Podkarpackie Smaki

Inicjatorem powstania i administratorem szlaku jest Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”. Szlak rozpoczął funkcjonowanie w 2013 roku i obecnie zrzesza 48 podkarpackich obiektów związanych z gastronomią, z których każdy przechodzi proces weryfikacji i certyfikacji – między innymi musi w swojej ofercie posiadać co najmniej trzy tradycyjne potrawy regionalne. Szlak został z czasem podzielony na trzy trasy: bieszczadzką, beskidzko-pogórzską i północną. Jest to bodaj najdłuższa trasa kulinarna w Polsce.

Turystyka „ze smakiem” zdobywa coraz większą popularność. Sprzyja temu także spora ilość programów kulinarnych obecnych na antenach stacji telewizyjnych, w mediach internetowych czy kanałach społecznościowych. Niektóre zabytki, przy obecnym rozwoju technologii, można zwiedzać wirtualnie. Jednak autentyczny smak regionalnych wyborów potraw, pysznych trunków, niepowtarzalnych deserów czy innych frykasów i specjałów poczuć można tylko w realnym świecie, siedząc przy zastawionym stole. I właśnie taka forma delectowania się podkarpackimi smakami jest przewodnią ideą powstania, funkcjonowania i rozwoju tego przedsięwzięcia.

Walory szlaku doceniło popularne wydawnictwo National Geographic w or-

ganizowanym w 2017 roku plebiscycie „7 Nowych Cudów Polski”. Szlak Kulinaryny Podkarpackie Smaki znalazł się w gronie zwycięzców.

www.szlakpodkarpackiesmaki.pl

Chotowa Restauracja Szlachecka Grand Chotowa Hotel SPA & Resort

39-217 Grabiny, Chotowa 87c
czynna całą dobę, Tel. 14 670 65 00
www.grandchotowa.pl

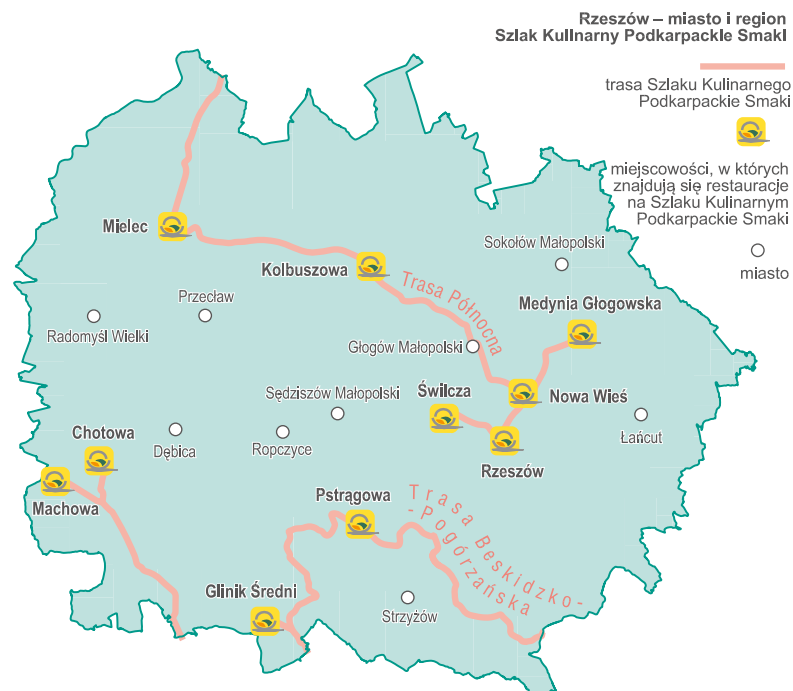
Glinik Średni Winnica Sztukówka

38-130 Fryszak, Glinik Średni 153
Tel. 605 539 422, www.sztukowka.pl

Kolbuszowa
Restauracja C.K. Galicja
36-100 Kolbuszowa, ul. Mickiewicza 15,
czynna poniedziałek–piątek 7.30–18.00
sobota–niedziela 7.30–15.00
Tel. 17 227 11 54, 605 438 473

Machowa
Karczma Dolina Pstrąga
39-220 Pilzno, Machowa 7a
czynna całą dobę, Tel. 14 627 00 28
www.dolnapstraga.pl

Medynia Głogowska
Karczma u Garncarzy
37-126 Medynia Głogowska 382A,
czynna niedziela–czwartek 12.00–22.00
piątek–sobota 12.00–24.00
Tel. 17 77 26 83,
www.karczmaugarnarzy.pl

Mielec
Karczma Polska
39-300 Mielec, ul. Partyzantów 2,
czynna poniedziałek–piątek od 9.00
do ostatniego klienta, sobota–niedziela
od 12.00 do ostatniego klienta
Tel. 17 788 15 05, www.karczma-polska.pl

Nowa Wieś
**Restauracja Simple Hotelu Blue
Diamond Active SPA**
36-001 Trzebownisko, Nowa Wieś 414,
czynna codziennie 12.00–23.00
Tel. 17 772 26 66, 17 772 26 88 wew. 816
www.restauracjasimple.pl

Pstrągowa
Karczma Siedlisko Janczar
38-121 Pstrągowa 815, czynna codzien-
nie 11.00–22.00, niedziela 10.00–22.00
Tel. 17 277 94 04 wew. 24, 667 419 471,
www.siedliskojanczar.pl

Rzeszów
Karczma Gościniec
35-105 Rzeszów, ul. Przemysłowa 3,
czynna poniedziałek–sobota 8.00–22.00
niedziela 10.00–21.00
Tel. 17 866 88 64, 17 866 88 78,
www.gosciniac.rzeszow.pl

Karczma Wacławówka
35-312 Rzeszów, ul. Strażacka 7, czynna
codziennie 9.00–20.00, Tel. 17 857 20 30,
500 606 303, www.waclawowka.pl

**Restauracja FOLK Hotelu Bristol
Tradition & Luxury******
35-064 Rzeszów, Rynek 20–23, czynna
codziennie 6.30–23.00, Tel. 17 250 00 51
www.bristol-rzeszow.pl

Restauracja Folwark Park Hotel
35-328 Rzeszów, ul. Paderewskiego 124a,
czynna codziennie w godz. 11.00–22.00
Tel. 17 857 12 75, 795 734 333,
www.phrz.pl

**Restauracja The Garden Grille&Bar
Hotel Hilton Garden Inn Rzeszów**
35-315 Rzeszów, ul. Kopisto 1, czynna
codziennie w godz. 12.00–22.00
Tel. 17 770 00 00

Świlcza
Restauracja Hotelu Nowy Dwór
36-072 Świlcza 146 E
czynna codziennie
10.00–23.00, Tel. 609 721 105,
17 856 09 90,
www.hotelnowydwor.pl

Karpacki Szlak Wina

Enoturystyka (z gr. *oinos* – wino), czyli turystyka winiarska, ostatnimi laty cieszy się w Polsce coraz większym zainteresowaniem. Polegająca przede wszystkim na odwiedzaniu winnic, kusi turystów coraz bogatszą ofertą zorganizowanych imprez winiarskich, połączonych ze smakowaniem lokalnej kuchni oraz nocle-

giem w cieniu winnej latorośli. Winnice nierzadko oferują swoim gościom możliwość uczestnictwa w sadzeniu i pielęgnacji krzewów oraz w corocznych zbiorach, które kończą się chwilą relaksu przy lampce wina.

Podkarpacie to region słynący z wielowiekowych tradycji winiarskich. Pierwsze polskie winnice zakładane były

Winnica Mazurak, zwana też Winnicą Lawendową, fot. M. Bosek

w XI i XII wieku przy benedyktyńskich i cysterskich klasztorach. Produkowane przez zakonników wino służyło celom liturgicznym, a z czasem również codziennemu spożyciu. Z biegiem lat importowane transkarpackim szlakiem handlowym węgierskie wina wyparty rodzimą produkcją, która stała się nieopłacalna. Podkarpackie winnice przestały być użytkowane, a pamięć o nich przetrwała wyłącznie w lokalnych nazwach, takich jak Winnica, Winna Góra czy Winiary. Pierwsze współczesne uprawy winorośli reaktywowano dopiero w połowie lat 80. XX wieku. Obecnie na terenie województwa podkarpackiego znajduje się ponad 160 winnic, co czyni region drugim w Polsce pod względem ich liczby.

Idea Karpackiego Szlaku Wina to efekt działań winiarzy i Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia”, działających nad wzmocnieniem winiarskiego wizerunku województwa. To porozumienie 29 winnic z Polski i Słowacji, mające na celu stworzenie wspólnego produktu turystycznego. Większość uprawianych

w regionie szczepów posiada oryginalne międzynarodowe nazwy, co pozwala na ich jednoznaczną identyfikację. Hodowane w Polsce winorośle charakteryzują się przede wszystkim wysoką odpornością na bardziej surowy klimat niż na południu Europy. Wina białe powstają najczęściej z odmian: Hibernal, Johanniter, Bianca, Aurora, Seyval Blanc, Solaris, Muskat Odeski, ale przede wszystkim Jutrzenka. Ta ostatnia została wyhodowana na Podkarpaciu, w winnicy Gólesz koło Jasta i jako rodzima, podkarpacka odmiana jest uprawiana na terenie całego województwa. Wina czerwone to efekt hodowli takich szczepów jak między innymi: Regent, Rondo, Leon Millot, Marechal Foch, Frontenac, Cabernet Dorsa i Cortis.

W okolicach Rzeszowa znajduje się 13 winnic stowarzyszonych w projekcie Karpackiego Szlaku Wina, które wspólnie budują regionalną enoturystykę.

Fotografie u góry (od lewej):
– Winnica Granice, Zgłobień, fot. M. Bosek
– Winnica Mazurak, zwana też Winnicą Lawendową w Błażowej, fot. M. Bosek

Winnica Dariusz

Jest to rodzinna winnica założona w 2014 roku w niewielkiej podkarpackiej miejscowości Gwoźnica Górna. Produkuje się tu zarówno orzeźwiające wina białe i różowe, jak i cała paleta mocniejszych win czerwonych. Nazwy wytwarzanych tutaj trunków nawiązują do lokalnych nazw terenowych. W niewielkiej, kamiennej piwniczce organizowane są degustacje tutejszych trunków, które można kupić na miejscu oraz w wybranych sklepach i restauracjach w Rzeszowie i Jarosławiu.

Kontakt: Gwoźnica Górna 73, tel. 513 152 755

Uprawiane szczepy winorośli: Seyval Blanc, Hiberna, Aurora, Rondo, Regent, Marechal Foch, Leon Millot.

Wina: Pasieki (wino białe), Patria (wino różowe), Wilcze, Jamne, Czarnatówki (wina czerwone).

Winnica Granice

Jest to jedna z młodszych winnic tego regionu. Założona w 2015 roku, swoich pierwszych zbiorów doczekała się dopiero dwa lata później. Obiekt położony jest na granicy dwóch podrzeszowskich miejscowości: Zgłobien

i Niechobrz – stąd jego nazwa. Licząca 1500 krzewów uprawa rozciąga się bezpośrednio przy domu właściciela. Znajduje się tu również sala degustacyjna oraz ceglana, wmurowana w ziemię piwniczka winiarska zapewniająca winom stałą temperaturę oraz wilgotność powietrza. Właściciele organizują w winnicy zwiedzanie, degustacje oraz wspólne biesiadowanie przy winie.

Kontakt: Zgłobien 621b, tel. 606 648 528, www.winnicagranice.pl

Uprawiane szczepy winorośli: Seyval Blanc, Solaris, Hiberna, Rondo, Regent.

Wina: Convivo, Clemens (wina białe), Languor (różowe) i Tentare (czerwone).

Winnica Łany

Jedyna winnica położona na terenie Rzeszowa. Założona w 2007 roku, zajmuje areal o powierzchni ponad 1,5 ha. Na terenie obiektu znajduje się okazała, 100-metrowa piwnica winiarska wydrążona w zboczu góry, w której odbywają się degustacje. Podstawowe tutejsze wino – Polonez – wytwarzane jest z owoców szczepu Jutrzenka, będącej pierwszą wyselekcjonowaną w Polsce odmianą winorośli. Szerokim echem, nie tylko w branży winiarskiej, odbiło się

jesienią 2018 roku wprowadzenie win z Łanów do sprzedaży w wybranych sklepach ogólnopolskiej sieci dyskontów. W winnicy, po uprzednim umówieniu telefonicznym, organizowane są degustacje połączone ze zwiedzaniem.

Kontakt: Rzeszów, ul. Wschodnia 43, tel. 609 483 403

Uprawiane szczepy winorośli: Regent, Solaris, Jutrzenka, Seyval Blanc, Johanner, Marechal Foch, Acolon, Phoenix, Hiberna, Bianca, Chardonnay, Suvegine Grees, Tramine, Palava.

Wina: Polonez.

Sukcesy winnicy:

Regent (2015) – srebrny medal w kategorii wina czerwone, IV Konkurs Polskich Win Jasto 2017

Winnica Mazurak

Winnica została założona w 2008 roku przez polskie małżeństwo, które przez wiele lat mieszkało w jednym z winiarskich regionów Rumunii. Może dlatego niektórzy znawcy win wykrywają w tutejszych wyrobach niepowtarzalny smak i nutę rumuńskich Karpat. Przy winnicy znajduje się ekologiczna plantacja lawendy, której aromat towarzyszy całemu procesowi uprawy i produkcji wina.

Degustacje odbywają się pod otwartą wiatą, którą właściciele planują rozwinąć w większy kompleks, w skład którego wejdą przetwórnia, piwniczka, pomieszczenia degustacyjne oraz domki noclegowe dla gości.

Kontakt: Błażowa Dolna 683, kontakt: Terliczka 191, tel. 608 204 711, lawendowa.winnica@gmail.com

Uprawiane szczepy winorośli:

Riesling, Hiberna, Sibera, Solaris, Muscaris, Aurora, Bianca, Seyval Blanc, Cabernet Cantor, Cabernet Cortis, Dörfelder, Monarch, Regent, Leon Millot, Marechal Foch, Swenson Red.

Wina: Solamus (wino białe), Marolon (wino czerwone).

Sukcesy winnicy:

Marlon (2016) – srebrny medal w kategorii wina czerwone, II Galicyjski Konkurs Win Solamus (2016) – brązowy medal w kategorii wina białe, IV Konkurs Polskich Win Jasto 2017.

Fotografie u góry (od lewej):
– Winnica Granice w Zgłobieniu,
fot. M. Bosek
– Winnica Granice w Zgłobieniu,
fot. K. Zajczkowski

Winnica Notabene

Winnica Notabene to stosunkowo młoda uprawa założona w 2015 roku w miejscowości Pstrągowa koło Strzyżowa. Nazwa obiektu oraz produkowanych w nim win pochodzi z tacy, z którą właściciel – z zawodu prawnik, ma na co dzień do czynienia. Rocznie produkowanych jest tutaj około 2000 butelek wina, zarówno czerwonego, jak i białego. Na terenie winnicy znajdują się zadaszone tarasy przeznaczone do degustacji win oraz drobne atrakcje dla najmłodszych, tj. huśtawka oraz możliwość strzelania z łuku.

Kontakt: Pstrągowa 126, tel. 531 824 040, www.winnicanotabene.pl

Uprawiane szczepy winorośli: Aurora, Seyval Blanc, Adalmiina, Jutrzenka, Hiberna, Solaris, Sibera, Bianca, Frontenac, Heridan, Marechal Foch, Leon Millot, Regent.

Wina: Primus, Versus, Collis, Amatus, Semper, Fidei.

Winnice Pradoliny

Jest to pierwsza na Podkarpaciu winnica ekologiczna, w której nie stosuje się toksycznych środków ochrony roślin.

Poświadcza to otrzymany przez obiekt Certyfikat Rolnictwa Ekologicznego, uprawniający go do używania na produktach znaku towarowego zwanego „listkiem BIO”. Nasadzenia zajmują teren około 3,5 ha i są to głównie odmiany austriackie i niemieckie. W winnicy produkowane są intensywnie wybarwione czerwone wina wytrawne, a także lekkie, półwytrawne wina białe. Wszystkie tutaj trunki posiadają jedną nazwę handlową, pochodzącą od nazwy winnicy: Pradoliny i rozprowadzane są w sklepach w całej Polsce. Właściciele organizują na miejscu degustacje dla pojedynczych osób oraz niewielkich grup.

Kontakt: Trzciana 1, tel. 694 969 329, www.winnicepradoliny.pl

Uprawiane szczepy winorośli: Solaris, Regent, Riesling, Zweigelt, Johanniter, Seyval Blanc, Chardonnay, Cabernet Cortis.

Wina: Pradoliny.

Winnica Stare Siedlisko

Winnica składa się z dwóch upraw: w Strażowie i w Borku Starym, położonych pośród malowniczych krajobrazów Pogórza Dynowskiego. Jest to jeden

z ciekawszych winiarskich kompleksów turystyczno-wypoczynkowych na Podkarpaciu. Właściciel obiektu, zainspirowany zagranicznymi sposobami prowadzenia gospodarstw enoturystycznych, założył uprawę w miejscu odziedziczonego po przodkach gospodarstwa rolnego. Odrestaurowany budynek nosi nazwę Domek Winiarza i znajduje się w nim restauracja, klimatyczna piwniczka z salą degustacyjną oraz kilka pokoi gościnnych. Jest to idealne miejsce do organizacji imprez okolicznościowych przy kieliszku wina.

Kontakt: Borek Stary 179, 36-020 Tyczyn, tel. 503 174 317

Uprawiane szczepy winorośli: Regent, Dornfelder, Marechal Foch, Muskat Odeski, Gruner Veltimer, Bianca i Seyval Blanc.

Winnica Sztukówka

Sztukówka to lokalna nazwa przysiółka i wzniesienia, na którym znajduje się założona w 2009 roku winnica. Areal uprawy wynosi ponad 3,5 ha, a nazwy produkowanych tu win nawiązują do oryginalnych określeń ludowych instrumentów muzycznych. Prócz degustacji,

gospodarze oferują gościom możliwość dłuższych pobytów – tymczasowo na polu namiotowym, a wkrótce również w pokojach gościnnych. W Winnicy prowadzona jest sprzedaż wina. Organizowane są tu również degustacje, którym towarzyszy zwiedzanie gospodarstwa.

Kontakt: Glinik Średni 153, 38-130 Frysztak, tel. 605 539 422, www.sztukowka.pl

Uprawiane szczepy winorośli: Ron-do, Regent, Marechal Foch, Leon Millot, Cabernet Cantor oraz Solaris, Siegerrebe, Seyval Blanc, Johanniter, Hiberna, Muscaris, Sauvignier Gris.

Wina: Cymbaty, Złóbcoki, Suka, Maryna.

Sukcesy winnicy:

Maryna (2019) – brązowy medal w kategorii wina czerwone, IV Konkurs Polskich Win Jasto 2017

Złote Jajo oraz certyfikat KUKBUK Poleca 2020 przyznany winnicy przez magazyn kulturalno-kulinary KUKBUK.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Winnica Notabene w Pstrągowej,
fot. Winnica Notabene
– Winnica Notabene w Pstrągowej,
fot. Winnica Notabene*

Turystyka aktywna

Turystyka piesza

Rozległe i naturalne tereny opisywanego regionu stwarzają wymarzone warunki do turystyki pieszej. W zależności od upodobań można ją uprawiać w wersji nizinnej – głównie w dużych kompleksach leśnych na północy i zachodzie regionu, jak i w wariacie pogórzanskim na południu. Większość szlaków turystycznych została wyznakowana przez PTTK i oznaczona poziomym kolorowym paskiem (czerwonym, niebieskim, zielonym, żółtym lub czarnym), oflankowanym paskami białymi.

Poniżej przedstawiamy najciekawsze piesze szlaki turystyczne regionu.

Szlak niebieski: Rzeszów – Grybów (województwo małopolskie). Długodystansowy szlak górski o łącznej długości wynoszącej około 450 km. Prowadzi z dzielnicy Rzeszowa – Białej przez Pogórze Dynowskie i Dynów, Krasiczyn, Pogórze Przemyskie, Góry Turczańsko-Sanockie, Bieszczady, Beskid Niski. Na odcinkach dwóch ostatnich wymienionych pasm

przebiega wzdłuż granicy polsko-słowackiej. Oddział PTTK Rzeszów ustanowił Górską Odznakę Turystyczną „Szlaku Niebieskiego Rzeszów – Grybów”, która zgodnie z przyjętym regulaminem może zostać przyznana każdemu, kto przejdzie w całości ten szlak.

Szlak żółty: Siedliska (województwo małopolskie) – Kołaczyce – Czudec – Dynów. Ten liczący blisko 130 km szlak turystyczny biegnie terenami pogórkami. Prowadzi przez Pasma Brzanki (534 m n.p.m.) i Liwocza (562 m n.p.m.) na Pogórze Ciężkowickim, Bardo (534 m n.p.m.) – najwyższy szczyt Pogórze Strzyżowskiego oraz Pogórze Dynowskie.

Szlak żółty: Dąbrowa – Zgłobień – Grochowiczna – Hermanowa – Tyczyn – Łany Tyczyńskie. Prowadzi przez północno-wschodnią część Pogórze Strzyżowskiego i północno-zachodnią Pogórze Dynowskiego. Jego długość wynosi około 44 km. Jeszcze do niedawna odcinek ten stanowił tylko potudniowy fragment dłuższego szlaku, który w formie zamkniętej pętli okrążał Rzeszów.

Szlak zielony im. gen. Władysława Sikorskiego biegnie przez miejsca związane z postacią generała. Składa się z dwóch niepołączonych części. Pierwsza prowadzi przez tereny Kotliny Sandomierskiej z Tuszyna Narodowego (miejsce urodzenia gen. W. Sikorskiego) przez Kolbuszową, Przewrotne i Bór koło Głogowa Małopolskiego. Drugi odcinek wiedzie przez Pogórze Dynowskie. Rozpoczyna się w miejscu, w którym łączy się ze szlakiem niebieskim koło Hyżnego (w tej miejscowości generał mieszkął w dzieciństwie) i prowadzi przez Błażową na szczyt Wilcze (510 m n.p.m.).

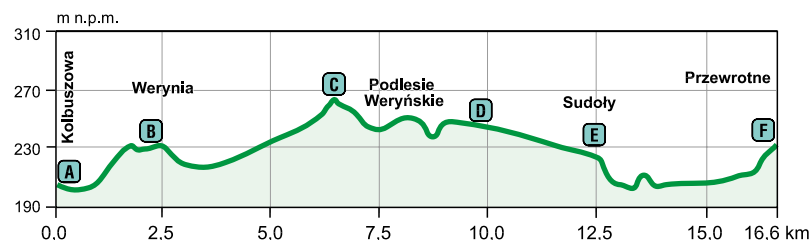
Szlak zielony: Nowa Sarzyna – rez. przyr. Kołaczna – Julin – Rakszawa – Łańcut – wzgórze Maria Magdalena (394 m n.p.m.). Wiedzie przez tereny o niewielkich różnicach wysokości wchodzących w skład Płaskowyżu Kolbuszowskiego i Podgórze Rzeszowskiego. Na wzgórzu Marii Magdaleny znajduje się wieża widokowa i zabytkowa kaplica. Łączy się tam ze szlakiem czerwonym im. płk. Leopolda Lisa-Kuli.

Szlak historyczno-turystyczny im. płk. Leopolda Lisa-Kuli wyznakowany **kolorem czerwonym**. Długość szlaku wynosi około 42 km. Łączy Kosinę, w której urodził się patron szlaku, z Rzeszowem, gdzie został pochowany. Prowadzi przez Markową, Husów, Albigową i wzgórze Marii Magdaleny (394 m n.p.m.).

Część z nich pokrywa się lub przeplata ze ścieżkami przyrodniczymi wytyczonymi przez Lasy Państwowe. Ponadto pojawia się coraz więcej spacerowych szlaków gminnych, często tematycznych. Przed wyruszeniem na trasę warto zapoznać się z jej przebiegiem na mapie lub dostępnymi niekiedy w Internecie szczegółowymi opisami. W niektórych miejscach mnogość i różnorodność oznaczeń może wprowadzić w błąd, poza tym nie wszędzie oznakowanie jest wystarczająco wyraźne, by podążać za nim bez mapy. Proponowane wycieczki pozwalają przemierzać pieszo rozległe tereny, poznając przy okazji liczne i różnorodne ciekawostki przyrodnicze, historyczne i krajoznawcze.

Miodnym szlakiem śladami Lasowiaków

Kolbuszowa ▶ Werynia ▶ osada Sudoły ▶ Przewrotne

Niezwykle atrakcyjna, różnorodna przyrodniczo i kulturowo, a przy tym niezbyt wymagająca trasa nizinna. Przebiega ona przez tereny dawnej Puszczy Sandomierskiej, śladami mieszkającej tu grupy etnograficznej Lasowiaków. Trasa wiodąca szosą asfaltową, a następnie duktami leśnymi oraz wśród pól i rozlewisk, stanowi fragment wyznakowanego z Tuszowa Narodowego do Boru Głogowskiego długodystansowego zielonego szlaku im. gen. Władysława Sikorskiego. Po drodze czeka na

piechura wiele ciekawostek przyrodniczych, w tym między innymi kłody bartne zamontowane dla pszczół miodnych w celu szerzenia świadomości i wiedzy ekologicznej wśród turystów. Dobrym przystankiem na odpoczynek będzie leśniczówka w Weryni z odpowiednio przygotowaną infrastrukturą.

Dogodnym punktem rozpoczęcia wycieczki jest kolbuszowski rynek, przy którym można pozostawić samochód. W przypadku dojazdu komunikacją publiczną, z dworca PKS lub PKP należy udać się ul. ks. Ruczki w kierunku północnym i dołączyć do szlaku na ul. Sokołowskiej. Opuszczając Kolbuszową, szlak

biegnie chodnikiem wzdłuż asfaltowej drogi w kierunku wschodnim. Ze szczytu wzniesienia rozciąga się rozległy widok na miasto i Płaskowyż Kolbuszowski.

Wkrótce po lewej stronie pojawia się kompleks leśny będący pozostałością założenia parkowego, w którym znajdują się podworskie stawy rybne i neobarokowo-secesyjny dwór Tyszkiewiczów, mieszczący obecnie filię Uniwersytetu Rzeszowskiego. Następnie szlak podąża na południowy wschód, równoległe do potoku Werynia. Dalej prowadzi przez centrum miejscowości Werynia, obok tutejszego Domu Pamięci Ludowej (dostępny po uprzednim kontakcie telefonicznym). Około 750 m za ostatnimi zabudowaniami, na rozstaju trzech dróg, szlak skręca w lewo – warto tu jednakże udać się w prawą stronę na ścieżkę edukacyjno-przyrodniczą „Miodowe źródło wiedzy w Weryni”. Zawieszona na drzewach kłody bartne zamieszkane są przez dzikie pszczoły leśne, a zadaszona wiaty przy leśniczówce będzie przyjemnym miejscem na odpoczynek.

Zielony szlak wiedzie dalej lasem na wschód. Na wysokości stawów w Kłapówce, na południe od wyznakowanej trasy, biegnie równoległe ścieżka przechodząca w pobliżu sześciu dębów szypułkowych o statusie pomników przyrody. Do ścieżki tej można odbić od szlaku, podążając w prawo, a następnie skręcając w lewo w bitą drogę szutrową. Okoliczne tereny to obszar realizacji projektu „Leśna pszczoła”. Wśród sosnowych drzew, mijając przysiółek Sudoły, szlak wyprowadza drogami polnymi do granicy lasu, gdzie widoczne są ślady działalności bobrów. Dalej należy przejść przez szeroki potok Żyzoga (bromdem lub przez tymczasowy mostek), a następnie asfaltową drogą dociera się do miejscowości Przewrotne. Można także podążać dalej szlakiem zielonym, który przez tereny rolnicze i las wiedzie do rezerwatu Bór przylegającego do Głogowa Małopolskiego (12 km, ok. 3–4 godziny). Do Głogowa można także dotrzeć z Przewrotnego komunikacją MKS, skąd są dogodne połączenia z Kolbuszową i Rzeszowem.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Kolbuszowa (A) – miasto położone nad rzeką Nil. Na płycie rynku otoczonego

zabudową małomiasteczkową, znajduje się zabytkowa XIX-wieczna studnia, poidetko w kształcie krokodyla (nieoficjalny symbol miasta) oraz pomnik postawiony ku czci bohaterów i żołnierzy walczących o niepodległość Polski. W pobliżu zlokalizowana jest kolegiata pw. Wszystkich Świętych z XVIII wieku oraz dawna synagoga (obecnie Oddział Edukacji Kulturalnej i Regionalnej). Na południu miejscowości warto odwiedzić skansen, Muzeum Kultury Ludowej, prezentujący budownictwo Lasowiaków i Rzeszowiaków.

Werynia (B) – pozostałości parku dworskiego ze stawami rybnymi, wewnątrz którego znajduje się zabytkowy neoklasyzystyczny dwór Tyszkiewiczów z początku XX wieku (patrz: str. 103).

Leśniczówka w Weryni (C) – teren po dawnej szkółce zadrzewieniowej, gdzie przygotowano miejsce na ognisko, wiaty i ławki. W położonym obok parku dendrologicznym rośnie około 80 gatunków drzew i krzewów ozdobnych, w tym między innymi kilkudziesięcioletnie okazy różaneczników (azalii). Na ścieżce edukacyjno-przyrodniczej „Miodowe źródło wiedzy” ustawiono minipasiekę z przeszkłonym ułem i kapliczkę z figurą św. Ambrożego, patrona pszczelarzy.

Projekt „Leśna pszczoła” (D) – o projekcie informują tablice, a efektem jego realizacji są pozawieszane w lesie, wydłużone drewniane kłody bartne dla pszczół miodnych, mające zapewnić zapylanie leśnych roślin.

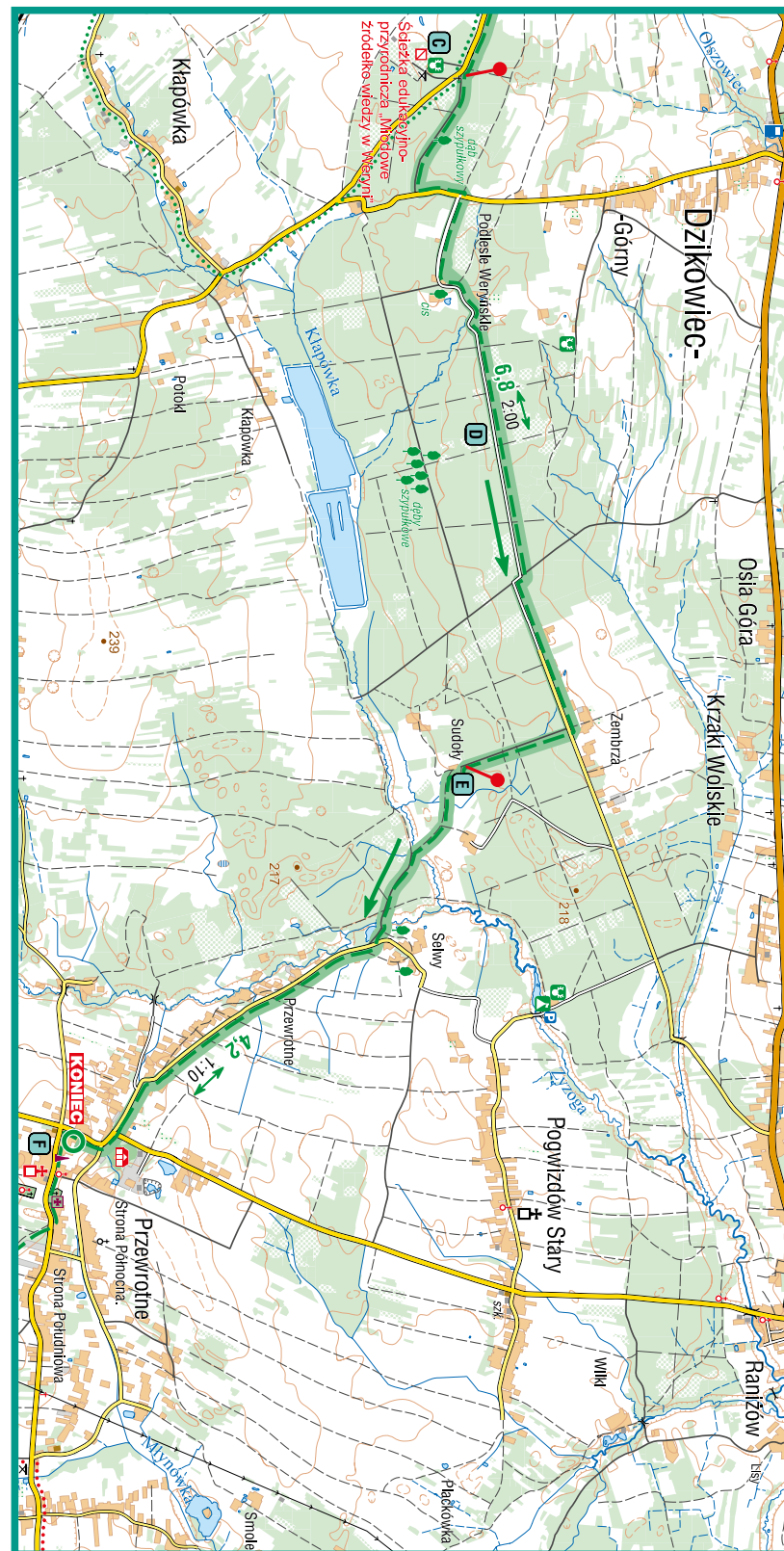
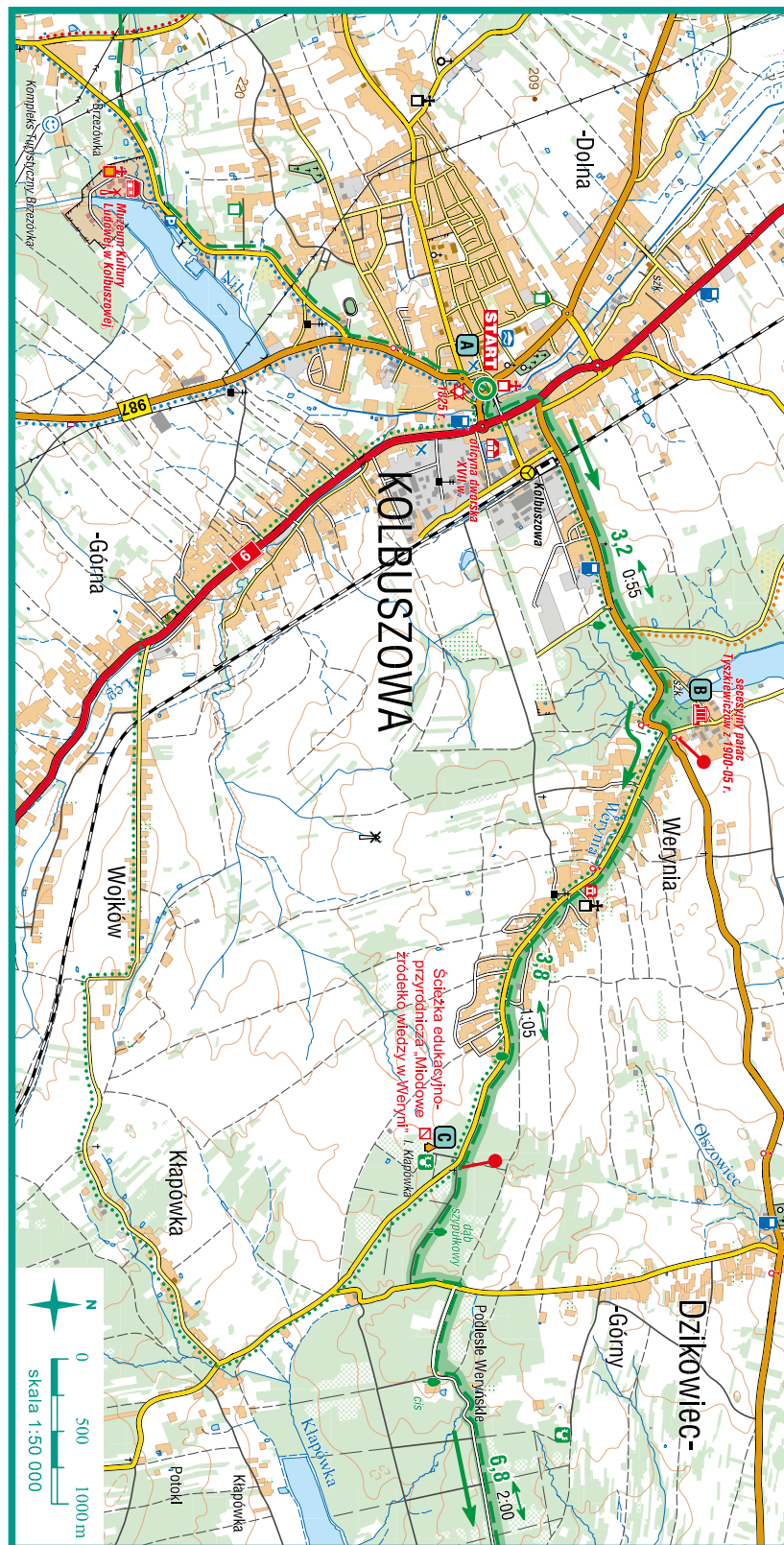
Przysiółek Sudoły (E) – niegdyś znajdowała się tu lasowiacka zagroda bartnicza, swego rodzaju prywatny miniskansen. Jednak po pożarze na początku XXI wieku nie została odbudowana – do dziś można zobaczyć jedynie jej pozostałości w postaci licznych uli i typowych lasowiackich ogrodzeń.

Przewrotne (F) – w parku podworskim znajdują się ruiny dawnego dworu Politalskich. Miejscowość była brutalnie pacyfikowana w czasie II wojny światowej – ku pamięci ponad stu pomordowanych ofiar postawiono pomnik. Tutejszy kościół parafialny pw. św. Antoniego Padewskiego z początku XIX wieku posiada ciekawą współczesną polichromię.

Lasowiacka zagroda bartnicza w przysiółku Sudoły, fot. Wyd. Compass

Z Sokołowa do Głogowa Małopolskiego

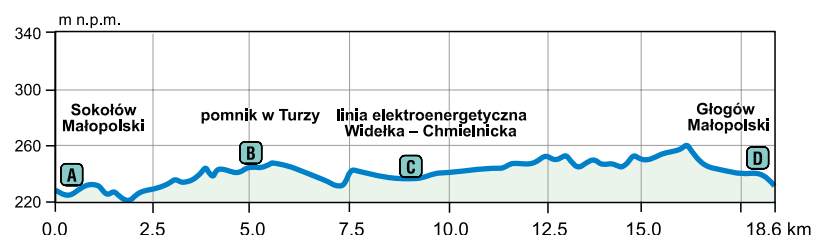
18,6 km

5,5 h

str. 162–163

Sokołów Małopolski ▶ Turza ▶ przysiółek Jańciówka ▶ Głogów Małopolski

Rekreacyjna trasa, oznakowana szlakiem koloru niebieskiego, biegnie przez Płaskowyż Kolbuszowski pomiędzy Głogowem Małopolskim i Leżajskiem. Wędrówka proponowanym fragmentem tego szlaku z Sokołowa Małopolskiego pozwala poznać uroki klimatycznych rynków z małomiasteczkową zabudową. Początkowy odcinek wiedzie terenami dawnej Puszczy Sandomierskiej, przez Sokołowski-Wilczowski Obszar Chronionego Krajobrazu. W czasie śnieżnych zim tutaj leśne drogi przyciągają licznych narciarzy biegowych, z kolei późnym latem i jesienią oblegane są przez grzybiarzy zbierających prawdziwki, podgrzybki, kozaki, maślaki i kurki.

Do Sokołowa kursuje komunikacja publiczna z Rzeszowa (przejazdy bezpośrednio lub tranzytowe w kierunku Niska i Stalowej Woli). Podróżując samochodem, można go pozostawić na jednym z parkingów wokół rynku, gdzie rozpoczyna się trasa. Stąd należy kierować się na południe do kościoła św. Jana Chrzciciela, a dalej na zachód ulicami Plebańska i Głogowską w stronę widocznego nieopodal lasu. Na granicy kompleksu leśnego wytyczony szlak prowadzi drogą asfaltową wzdłuż młotnika, mijając zbiornik wodny Turza. Na obszarze tym wytyczono ścieżkę przyrodniczo-historyczną, zwracającą uwagę na różne aspekty przyrody i jej

ochrony, a także na miejsca związane z istotnymi dla lokalnej społeczności wydarzeniami. Takim punktem jest pomnik w Turzy poświęcony ofiarom sowieckiego terroru. Dalej szeroka leśna bita droga prowadzi na południowy zachód, przeplatając się kilkakrotnie ze szlakiem rowerowym Eurogalicja. Mija także liczne kapliczki, z których część posiada tabliczki informacyjne z historią powstania.

Mimo braku przygotowanych miejsc postojowych, tu i ówdzie można przysiąść na kłodach drewna będących efektem wycinki. Szlak przebiega także pod efektowną linią wysokiego napięcia, dla której wycięto pas lasu o około 80–100 m sze-

Pomnik ofiar NKWD w Turzy, fot. UMiG Sokołów Małopolski

rokości – dzięki oczyszczeniu z krzewów ostatnimi laty można stąd obserwować dalekie widoki. Nierzadko zeruje tu dzika zwierzyna, korzystająca także z licznych pańników i lizawek przygotowanych przez tutejszych leśniczych.

Na terenie źródłiskowym potoku Głębiówka szlak niebieski łączy się ze znakami szlaku zielonego, podążającego z Przewrotnego do rezerwatu Bór. Tuż przed wyjściem z lasu leśny dukt zamienia się w asfaltową drogę, która przechodzi przez przysiółek Jańciówka – tutaj, na prywatnym terenie, znajduje się trawiaste boisko i miejsce ogniskowe (możliwość skorzystania wyłącznie za zgodą właścicieli). Szlak zielony wkrótce odbija na wschód, w kierunku Wysokiej Głogowskiej. Nieco dalej, przy drodze prowadzącej do przysiółka Poręby, wybudowano ciekawą murowaną kapliczkę z figurą Jezusa Frasobliwego.

Około 230 m przed rozwidleniem drogi Głogów – Wysoka Głogowska szlak odbija w prawo w las, a następnie osiedłowymi uliczkami podąża na rynek w Głogowie Małopolskim. Z Głogowa dostępne są dogodnie połączenia komunikacyjne z Kolbuszową i Rzeszowem.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Sokołów Małopolski A – renesansowy układ ulic, z małomiasteczkową zabu-

dową. Wartym odwiedzenia jest neogotycki kościół pw. św. Jana Chrzciciela (projektu Jana Sas Zubrzyckiego), znany jako Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki Ludzkich Drog. W północnej części miasta zachował się cmentarz żydowski (ponad 200 macew).

Pomnik w Turzy B – mogiła rozstrzelanych w 1944 roku jeńców z pobliskiego obozu NKWD w Trzebusce. Miejsce to, nazywane „Małym Katyniem”, znajduje się na jednej z dwóch pętli ścieżki przyrodniczej Turza.

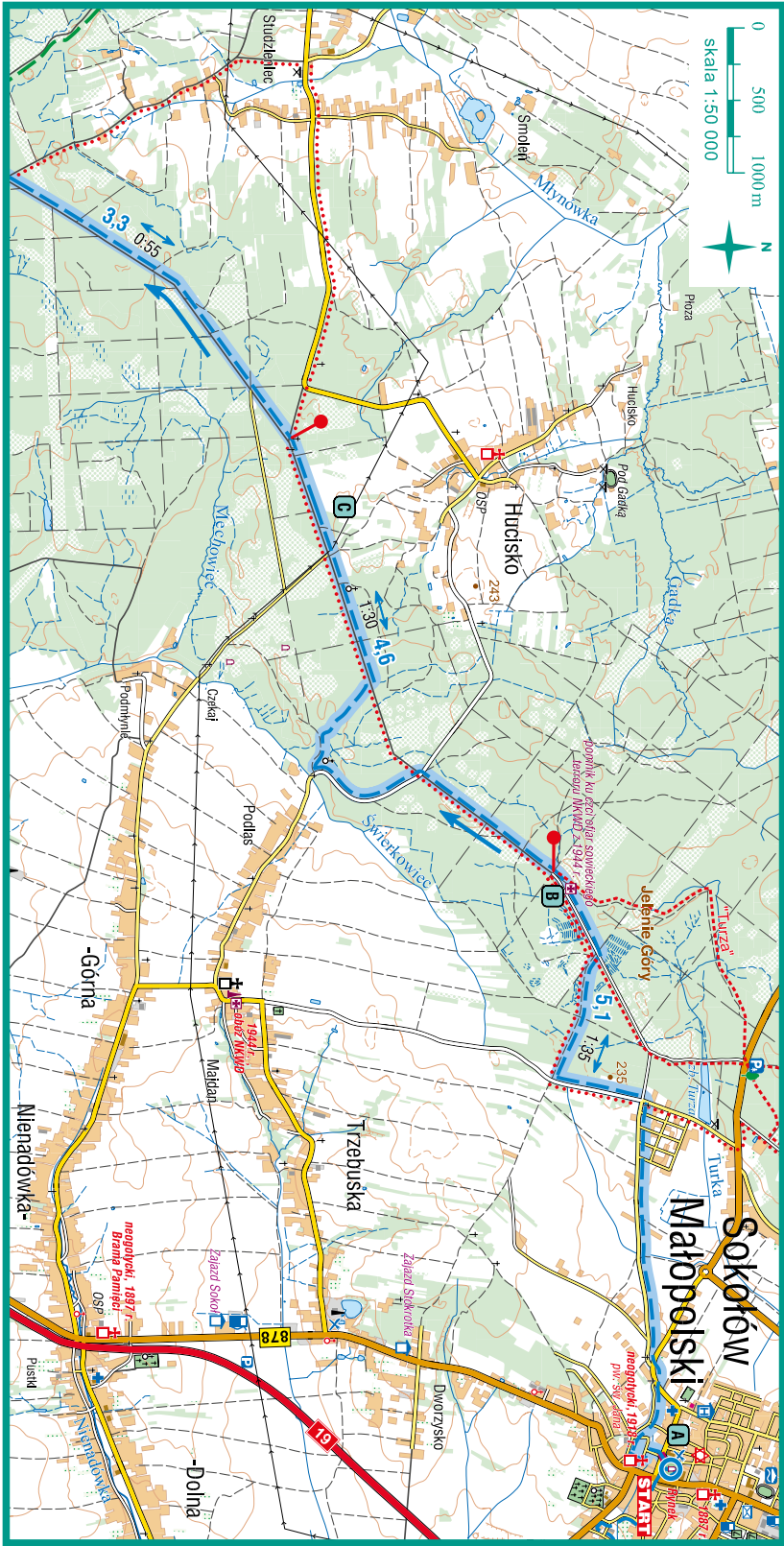
Linia elektroenergetyczna Widelka – Chmielnicka C – to jedyna tego typu linia napowietrzna o napięciu 750 kV łącząca stację w miejscowości Widelka (w pobliżu Kolbuszowej) z elektrownią jądrową Chmielnicka na Ukrainie. Od 1993 roku nie jest eksploatowana, choć w pełni serwisowana i utrzymywana w gotowości do przesyłu energii.

Głogów Małopolski D – renesansowy układ urbanistyczny z zabudową małomiasteczkową, w centrum duży, zadbane i ukwiecony rynek z ratuszem. W pobliżu znajduje się kościół pw. Trójcy Świętej, Sanktuarium Matki Bożej Głogowskiej. W zachodniej części miasta znajduje się ośrodek rekreacji z krytą pływalnią i plenerową siłownią. Wyrabiana w Głogowie od XVIII wieku słynna kielbasa głogowska trafia na listę produktów regionalnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

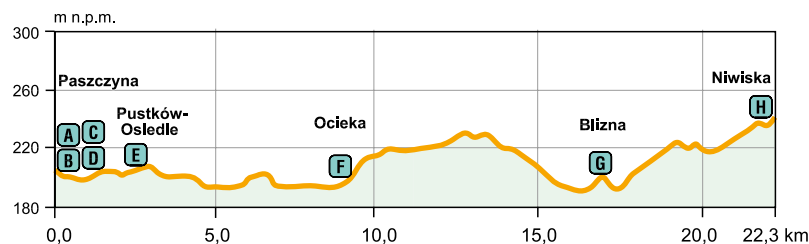
Rynek i ratusz w Głogowie Małopolskim, fot. Wyd. Compass

Przez tereny dawnego poligonu

Paszczyzna ▶ Ocieka ▶ Blizna ▶ Niwiska

Niezwykle ciekawa trasa, polecana zwłaszcza miłośnikom militariów i pozostałości po instalacjach wojskowych II wojny światowej. Wytyczony szlak prowadzi po terenach byłego poligonu Waffen SS „Truppenübungsplatz Heidelager” w Pustkowie, dając możliwość przyjrzenia się obiektom, takim jak bunkry obserwacyjne czy wyrzutnie broni rakietowych V-1 i V-2. Dodatkowymi atrakcjami są ścieżki przyrodnicze oraz hodowla koników polskich. Stosunkowo łatwy, wyznaczony na żółto szlak prowadzi po płaskich, w dużej mierze leśnych terenach, poprzecinanych asfaltowymi i betonowymi drogami pamiętającymi czasy niemieckiego poligonu.

Wędrówka rozpoczyna się przy Ekspozycji Historyczno-Dydaktycznej przy Górze Śmierci w Paszczyźnie. Wyznaczona żółtym paskiem trasa prowadzi na północny zachód do położonej w oddali leśniczówki. Dalszy odcinek przebiega w obrębie tak zwanych Ringów, wychodząc na drogę asfaltową wiodącą wzdłuż terenów przemysłowych. Wkrótce po prawej stronie wyłania się pomnik poświęcony radzieckim żołnierzom Armii Czerwonej, poległym na ziemi dębickiej w czasie II wojny światowej.

Szlak wyprowadza w lewo na betonową ścieżkę kolejnego Ringu, by dalej podążać przez las i wioskę Kochanówka i dotrzeć do miejscowości Ocieka. Po drodze znajduje się kilka bunkrów niemieckich z czasów II wojny światowej. Następnie trasa wędrówki dociera do

niewielkiego, atrakcyjnego pod względem przyrodniczym jeziora polodowcowego na Sadykierzu.

Kolejny długi fragment leśnej ścieżki doprowadza do miejscowości Blizna. Znajdujący się tam Park Historyczny nawiązuje także do pozostałości niemieckiego poligonu rakietowego, w tym fragmentów wyrzutni rakiet V-1 i V-2 oraz sąsiadujących z nią bunkrów. Stąd nie tylko miłośnicy koni mogą odbić ze szlaku i drogą wiodącą na zachód podejść około kilometr do rezerwatu hodowli konika polskiego. Kolejnym miejscem na trasie wartym uwagi jest uroczy źródłowy staw zwany Jezioro. Szlak kończy się w przysiółku Podkościele w miejscowości Niwiska. Stąd funkcjonuje komunikacja autobusowa w kierunku Kolbuszowej.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Europejskie Centrum Pamięci i Pojednania w Paszczyźnie A – historyczno-dydaktyczna jednostka, obrazująca historię niemieckich obozów pracy przymusowej i poligonu Waffen SS „Truppenübungsplatz Heidelager” w Pustkowie w latach 1940–1944 (patrz: str. 118).

Góra Śmierci B – niegdyś funkcjonowały na tym wzgórzu krematorium i bunkier, w którym przetrzymywano ciała osób pomordowanych w trakcie masowych egzekucji. Obecnie znajduje się tu cmentarz poległych ofiar obozu w Pustkowie, upamiętnionych pomnikiem-mauzoleum. Wokół Góry Śmierci wytyczono ścieżkę w postaci pętli.

Leśniczówka Pustków C – na jej terenie znajduje się niewielka izba przyrodnicza oraz ścieżka dydaktyczno-przyrodnicza Bluszcze o długości około 3,5 km.

Ringi D – pozostałość obozu wojskowego SS Truppenübungsplatz Heidelager Pustków. W wyniku rozplanowania komunikacyjnego powstał wygodny układ, w którego skład wchodziło pięć dróg w kształcie okręgów (stąd „Ringi”) – do dziś zachowały się cztery z nich.

Pustków-Osiedle E – miejscowość powstała pod koniec lat 30. ubiegłego wieku, gdy w ramach Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP) rozpoczęto w tym miejscu budowę Zakładów Tworzyw Sztucznych. Obecnie znajdują się tu między innymi zakłady LERG SA, produkujące żywice syntetyczne.

Ocieka F – tutejsze bunkry funkcjonowały w ramach poligonu wojskowego SS Truppenübungsplatz Heidelager Pustków. Na niektórych z nich widać ślady szkoleniowych działań saperów stacjonujących w latach 1948–2001 w Dębicy. W centrum miejscowości położony jest neogotycki kościół św. Katarzyny Aleksandryjskiej z początku XX wieku. W czasie II wojny światowej na potrzeby poligonu wysiedlono mieszkańców, a w świątyni urządzono magazyn materiałów budowlanych, używanych do budowy umocnień i schronów szkoleniowych. Pozostałością tego okresu są znajdujące się przy bocznym wejściu ślady zdeptanego skamieniałego cementu.

Blizna G – miejsce niemieckiej bazy pocisków rakietowych w Peenemünde z czasów II wojny światowej (patrz: str. 118).

Niwiska H – w przysiółku Podkościele znajduje się kościół św. Mikołaja z 1880 roku, a we wschodniej części położony jest XIX-wieczny zespół dworski (we dworze polichromie Karola Frycza, rektora ASP z Krakowa), obecnie siedziba GOK i Biblioteki. Obok niezagospodarowany spichlerz, zbudowany z czerwonej cegły.

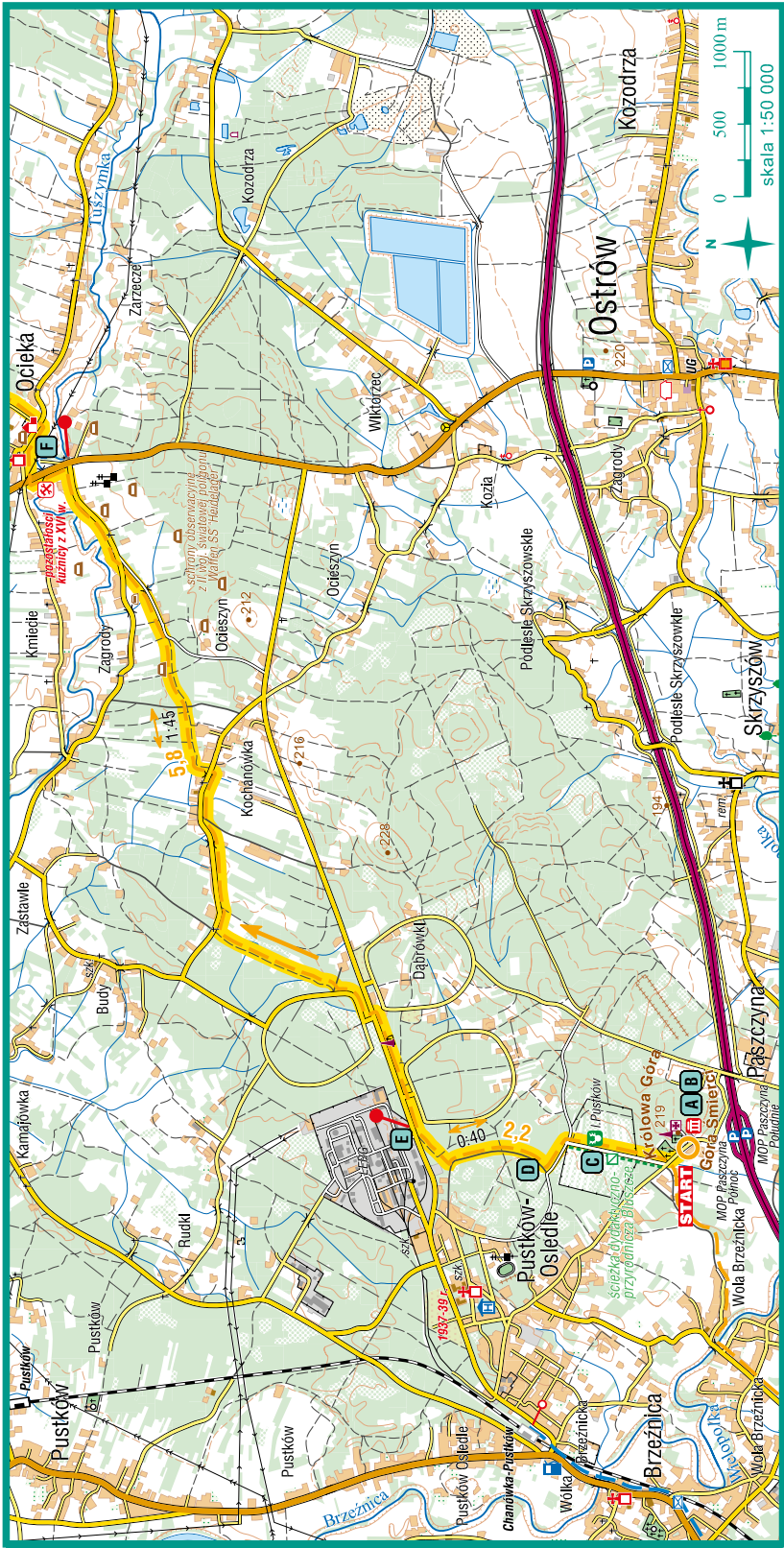

Ekspozycja Historyczno-Dydaktyczna przy Górze Śmierci w Paszczyźnie, fot. M. Matkowski

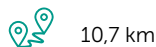
Góra Śmierci w Paszczyźnie, fot. M. Matkowski

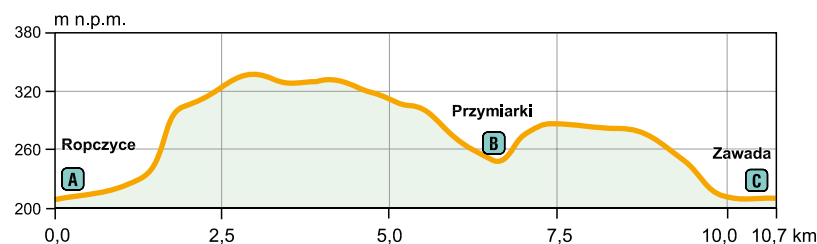

Drogą św. Jakuba

str. 168–169

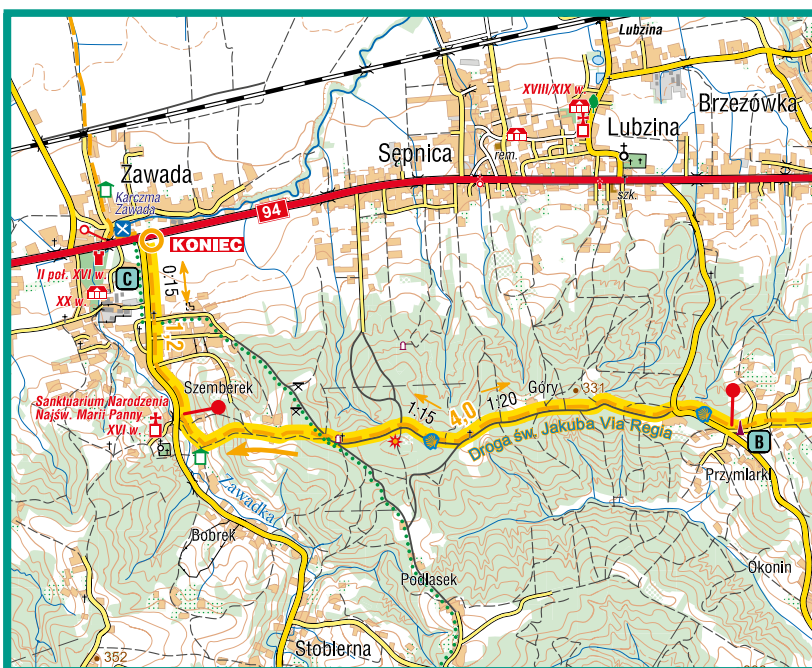
Ropczyce ▶ przysiółek Przymiarki
▶ Zawada

Krótką trasę spacerową na północy Pogórza Strzyżowskiego oferuje ciekawe widoki roztaczające się z pokonywanych wzgórz. Droga wiedzie częściowo szosami asfaltowymi, jednak w dużej mierze przebiega polnymi i śródleśnymi drózkami. Jej charakter przyrodniczo-pielgrzymkowy wynika z towarzystwa podkarpackiej Drogi św. Jakuba Via Regia, będącej jednym z 19 wytyczonych odcinków tej pątnicznej trasy w Polsce. Biegnie ona z Medyki do Pilzna, a jej

długość w województwie podkarpackim wynosi 219 km.

W punkcie początkowym proponowanej wycieczki, w Ropczycach, warto odwiedzić ciekawe obiekty sakralne oraz oryginalny wawóz rezerwatu Szwajcaria Ropczycka. Ostatnim zaś miejscem na trasie jest sanktuarium Matki Boskiej w Zawadzie, mogące zainteresować nie tylko pielgrzymów. Wędrówkę można zakończyć w przydrożnej karczmie, delektując się smaczkowym podkarpackim jadłem. Szlak wyznakowano kolorem żółtym.

Wycieczkę najlepiej rozpocząć w okolicach dworca autobusowego, skąd szlak wiedzie

początkowo asfaltową drogą, później polnymi ścieżkami. Wędrując przez szachownicę łąk i pól, osiąga się niewielki widokowy grzbiet, którym należy podążać na zachód. Rozciągają się stąd panoramiczne widoki na Ropczyce i okoliczne tereny.

Po wejściu w las szlak prowadzi mało uczęszczaną, niekiedy nawet zarosniętą ścieżką. Drogi asfaltowe ponownie pojawiają się w przysiółku Przymiarki, po czym należy zejść na leśne ścieżki, przechodzące przez polanki z fragmentarycznymi widokami, głównie w kierunku południowym. Nieco stromo robi się na zejściu ze wzgórza do miejscowości Zawada. Po dojściu do szosy asfaltowej należy kierować się nią na północ, choć warto jeszcze odbić tu w lewo i zwiedzić sanktuarium. Dalej droga prowadzi wzdłuż ogrodzenia dawnej posiadłości Raczyńskich oraz dociera do drogi krajowej numer 94, gdzie smaczkowymi zapachami nęci Karczma Zawada. Przy karczmie położony jest parking oraz przystanek komunikacji publicznej na trasie Dębica-Ropczyce.

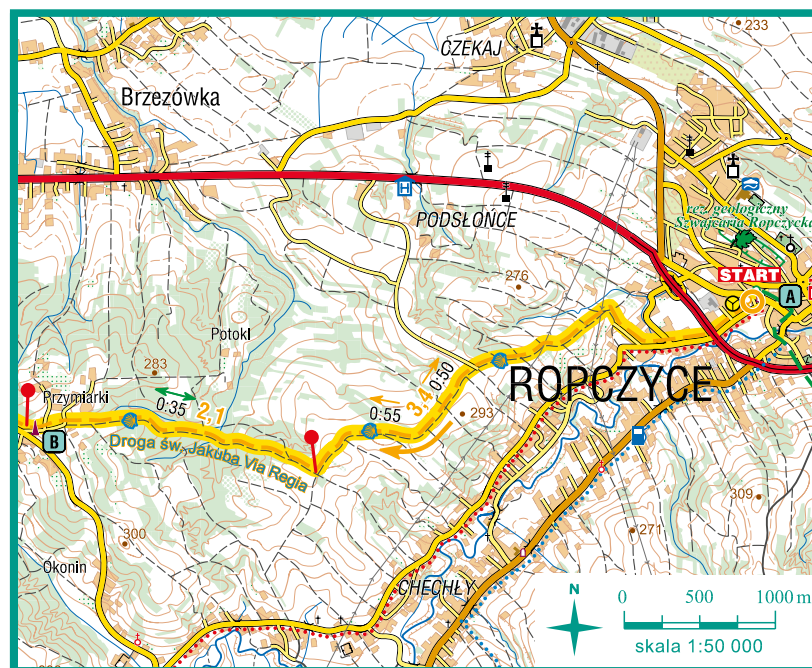
Najciekawsze miejsca na trasie:

Ropczyce (A) – odwiedzając to niewielkie miasto, warto zobaczyć kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego (pierwotnie gotycki, później przebudowany) oraz późnobarokowy kościół pw. Najświętszej Maryi Panny, będący Sanktuarium Matki Bożej Kró-

lowej Rodzin. W pobliżu centrum znajduje się rezerwat przyrodniczy Szwajcaria Ropczycka obejmujący ochroną urokliwy wawóz leśnosowy o stromych, dochodzących do 10 m zboczach, gęsto porośniętych drzewami.

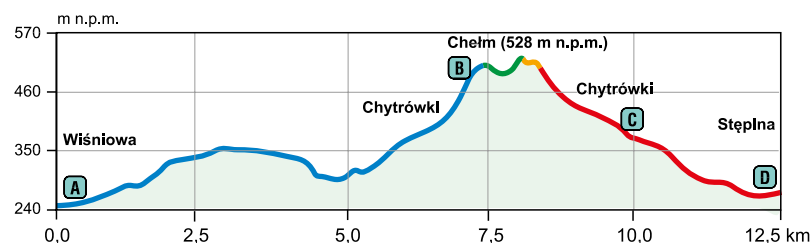
Przymiarki (B) – przysiółek należący do miejscowości Lubzina. W tutejszych lasach znajdują się groby z czasów walk I wojny światowej, często porośnięte drzewami. Z kolei w czasie II wojny światowej hitlerowcy zgładzili tu około 100 osób przywiezionych z więzienia w Rzeszowie – ofiary upamiętnia pomnik.

Zawada (C) – w południowej części miejscowości mieści się Sanktuarium Narożenia Najświętszej Marii Panny. W parku dworskim znajduje się zamek z basztą, którego początki sięgają XVI wieku, jednak dzisiejszy obiekt to wynik odbudowy w dwudziestolecie międzywojennym. Nieopodal położony jest dwór z początku XX wieku, zbudowany przez hrabiego Edwarda Aleksandra Raczyńskiego, ojca Edwarda Bernarda Raczyńskiego, prezydenta RP na emigracji (obecnie jest to ogrodzony teren prywatny z zakazem wstępu osobom postronnym). Karczma Zawada (patrz: str. 275), zlokalizowana w zabytkowym XIX-wiecznym budynku, pokrytym stylowym drewnianym gontem, serwuje między innymi wyborne dania tradycyjnej kuchni polskiej.

Przez górę Chełm do powojennego schronu kolejowego

Wiśniowa ▶ góra Chełm ▶ schron kolejowy w Stępinie

Proponowana wycieczka przez potężną część Pogórza Strzyżowskiego oferuje widokową trasę z kilkoma podejściami i ciekawostkami przyrodniczo-krajoznawczymi po drodze. W trakcie spaceru podziwiać można między innymi zespół dworsko-parkowy w Wiśniowie, rezerwat przyrody Chełm z leśną kapliczką, nieczynny stary kamieniołom, a na końcu wędrówki czeka betonowy tunel schronowy z czasów II wojny światowej. Eskapada okraszona będzie także rozległymi panoramami na pogórze i dolinę rzeki Wisłok. Przy tylu atrakcjach należy wziąć pod uwagę, że orientacyjny czas przebycia całej trasy z pewnością ulegnie wydłużeniu.

Wyprawę najlepiej rozpocząć w Wiśniowiej obok urzędu gminy. Tam znajduje się przystanek autobusowy oraz parking, na którym można pozostawić samochód.

Po odwiedzeniu kompleksu dworsko-folwarcznego Mycielskich należy podążać na zachód wzdłuż drogi asfaltowej w kierunku Frysztaka, za niebieskim szlakiem (biegnącym na trasie Dębica – Zamek Kamieniec), który wkrótce odbija w prawo. Utwardzona droga wspina się mozolnie, by wyjść na widokowy grzbiet, gdzie wędrując wśród pól, można podziwiać panoramy Pogórza Strzyżowskiego i Dynowskiego. Malowniczo prezentuje się zwłaszcza tak zwana Brań Frysztacka, czyli przełom Wisłoka pomiędzy dwiema częściami rezerwatu Herby. Mijając wieże telekomunikacyjne, ścieżka powoli sprowadza cieka-

wym jarem w dolinę niewielkiego potoku i wkrótce wchodzi w obręb Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego.

Po przekroczeniu asfaltowej drogi w miejscowości Chytrówka należy udać się wśród domostw stromo pod górę. Po wejściu do lasu, na wysokości lipy z kapliczką, rozpoczyna się teren rezerwatu przyrody Góra Chełm. Napotkane tu czerwone znaki ścieżki ekologicznej posłużą później jako wariant drogi powrotnej. Tymczasem podążając dalej za znakami niebieskimi, trasa prowadzi szerokim leśnym wąwozem, mijając pojedyncze okazy dębów, będących pomnikami przyrody. Droga wiedzie stromo pod górę i dociera do drewnianej kapliczki, przy której postawiono ławeczki – jest to dobre miejsce na krótki odpoczynek. Łagodnie zejście doprowadza do przełęczki pomiędzy dwoma wierzchołkami Chełmu, na miejsce starego kamieniołomu – w jego górnej części znajduje się wiata odpoczynkowa i punkt widokowy. Ścieżka napotyka tu węzeł szlaków – by dostać się na najwyższy punkt Chełmu, należy podążać za szlakiem zielonym na północny zachód.

Proponowana dalsza trasa sprowadza za znakami czerwonymi Szlaki Edukacji Ekologicznej leśnym wąwozem w dół, a następnie odbija w prawo (na wschód) na częściowo zarośniętą ścieżkę. Krótko po minięciu Centrum Ekologicznego pojawia się skrzyżowanie ze szlakiem niebieskim, którym należy podążać na południe. Po dotarciu do wsi Stęplina droga biegnie wzdłuż szosy asfaltowej, wśród zabudowań i obok kościoła parafialnego, do niezmiernie ciekawego naziemnego schronu

kolejowego. Obok znajduje się obszerny parking, wiaty ogniskowe i miejsce wypoczynkowe. Z przystanku przy parkingu można przedostać się komunikacją publiczną do Strzyżowa (nieliczne kursy).

Najciekawsze miejsca na trasie:

Wiśniowa A – duża wieś gminna. Zespół pałacowo-parkowy Mycielskich obejmuje zabudowania gospodarcze i pałac, w którego odrestaurowanej części mieści się obecnie gminne centrum konferencyjno-noclegowe (patrz: str. 104).

Góra Chełm (528 m n.p.m.) B – miejsce uznawane za magiczne, owiane wieloma legendami, w tym między innymi o gwizdającym królu węży z koroną na głowie, siejącym postrach wśród okolicznej ludności. Według tradycji odprawiano tu niegdyś obrzędy kultu pogańskiego, a z początkiem XIX wieku postawiono w tym miejscu drewnianą kapliczkę, do której pielgrzymowano w Wielkanoc, prosząc o Bożą opiekę nad plonami. Obok znajduje się oryginalna, otoczona tajemniczą aurą, wielowiekowa lipa, zwana Krwawiącą Lipą.

Chytrówka przysiółek C – Gminne Centrum Edukacji Ekologicznej mieści się w budynku dawnej filialnej szkoły. Prowadzona działalność jest dedykowana głównie grupom zorganizowanym, stąd też często miejsce to jest niedostępne dla indywidualnych turystów

Stęplina D – naziemny schron kolejowy o długości 383 m oraz schrony zaplecza technicznego i bunkry bojowe (patrz: str. 116).

Kapliczka na górze Chełm, fot. Ł. Kuczmars

Schron kolejowy w Stępinie-Cieszynie, fot. Wyd. Compass

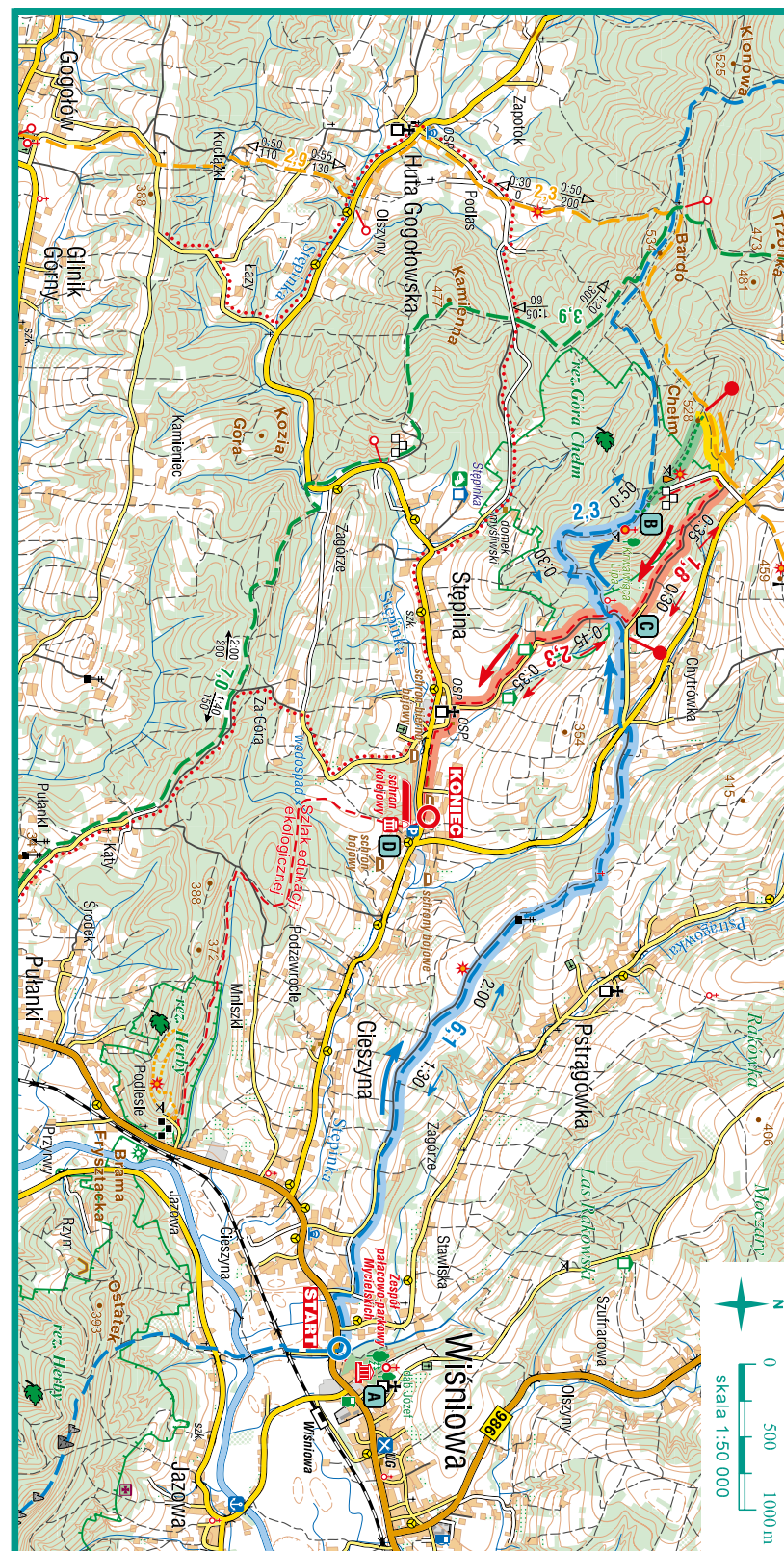

Pałac Mycielskich w Wiśniowej, fot. J. Stankiewicz

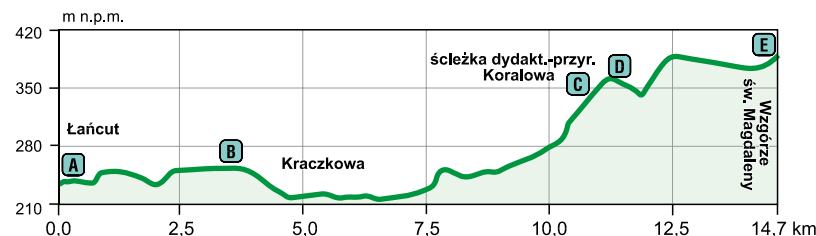

Park dworski Mycielskich w Wiśniowej, fot. J. Stankiewicz

Z Łańcuta na Magdalenkę

Łańcut ▶ Kraczkowa ▶ Cierpisz ▶ wzgórze Marii Magdaleny

Wycieczka z Łańcuta na wzgórze Marii Magdaleny poprowadzona jest ciekawym terenem o zróżnicowanym charakterze. Trasa wiedzie początkowo przez obszar równinny, a następnie przechodzi przez pagórki pokryte bukowymi lasami, by ostatecznie uraczyć strudzonego wędrowca pięknymi widokami z wieży obserwacyjnej. Opisywana marszruta to fragment liczącego prawie 70 km zielonego szlaku: Wzgórze Marii Magdaleny – Nowa Sarzyna.

Wędrówka rozpoczyna się w okolicach rynku w Łańcutie, gdzie można zostawić samochód. Dojeżdżając publiczną komunikacją autobusową na dworzec PKS, nale-

ży dojść do tego punktu ok. 1 km wzdłuż ogrodzenia Parku Zamkowego. Z dworca PKP droga jest dwukrotnie dłuższa, ale prowadzi obok jednej z najstarszych kapliczek, poświęconej św. Antoniemu Padewskiemu (z nierozszyfrowanym do dzisiaj napisem FIBAD 1819), oraz ciekawego kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa.

W okolicach rynku warto zobaczyć pomnik – ławeczkę braci Jana i Stanisława Cetnarskich – niezwykle zastużonych i od-danych miastu burmistrzów Łańcuta. Na ścianie siedziby Urzędu Miasta znajduje się tablica upamiętniająca przebywającego tu niegdyś Ignacego Łukasiewicza.

Szlak prowadzi ulicami J. Piłsudskiego i A. Mickiewicza z XIX-wiecznymi kamienicami i dociera do cmentarza komunal-

nego. Następnie należy podążyć ulicą I. Mościckiego, od której wkrótce trasa odbija w prawo, wiedzie jeszcze chwilę szosą asfaltową, po czym wkracza na szutrową drogę pośród pól i pastwisk. Trakt biegnie równoległe do drogi krajowej nr 94 (w odległości ok. 500 m). Niekiedy – głównie w soboty – można poczuć się tutaj jak na poligonie, gdyż szlak przechodzi obok czynnej strzelnicy Łańcuckiego Klubu Strzeleckiego CEL. Powstała ona pod koniec XIX w. jako obiekt garnizonowy – reaktywowano ją w 2016 r.

Przy samotnie stojącym dębie ścieżka obiera kierunek południowy – ustawiono tu tzw. Krzyż Solidarności na Kraczkowskich Błoniach.

Po dotarciu do asfaltowej szosy w Kraczkowej szlak kilkakrotnie zmienia kierunek, jest jednak dobrze oznakowany. Wzmoczoną czujność należy zachować przy odbiciu na południe w kierunku leśniczówki Albigo-wa – dalsza droga na wschód prowadzi do Stadniny Koni Bask i Sadowniczego Gospodarstwa Szkółkarskiego w Albigo-wie.

Przy leśniczówce szlak wchodzi w las i prowadzi zacienioną drogą w kierunku Cierpisza Dolnego. Po krótkim odcinku szosy asfaltowej ponownie zanurza się w bukowym lesie. Niebawem pojawia się skrzyżowanie ze ścieżką ekologiczno-dydaktyczną „Koralowa”, wytyczoną w okolicach Cierpisza. Mijając krzyż ustawiony wśród drzew, można odpocząć na znajdującej się przy nim ławeczce.

Po opuszczeniu lasu szlak zielony łączy się ze Szlakiem im. Pułkownika Leopolda Lisa-Kuli, oznaczonym kolorem czerwonym i biegnącym na trasie Rzeszów – Kosina, w towarzystwie którego osiąga się wzgórze Marii Magdaleny. Tutaj szlak zielony kończy swój bieg. Z platformy widokowej przy sprzyjających warunkach można podziwiać nawet Tatry. Nieopodal położona jest też kaplica pod wezwaniem patronki wzniesienia, a poniżej znajduje się Malawa FunPark. Droga doprowadza do miejscowości Malawa, skąd autobusami MKS można dojechać do Rzeszowa.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Łańcut A – miasto powiatowe, znane przede wszystkim dzięki znajdującemu się w nim zamkowi, jednej z najpiękniejszych rezydencji magnackich w Polsce (patrz: str. 120). Kolejnym wybitnym zabytkiem miasta jest słynna synagoga (patrz: str. 112). Na mijanym przez szlak cmentarzu znajdują się kwatery wojskowe, w których pochowano m.in. zmarłych ukraińskich żołnierzy, internowanych w łącuckim obozie w latach 1920–1921, obrońców miasta z 1939 r. i prawie 1200 żołnierzy radzieckich poległych w 1944 r. Na starym cmentarzu położony jest ciekawy nagrobek Bolesława Zardeckiego, bankiera i społecznika łącuckiego.

Krzyż Solidarności na Kraczkowskich Błoniach (Kraczkowa) B – pierwotnie stał tu jeden z 19 krzyży ustawionych w całej Galicji, mających symbolizować koniec XIX w. Został on zniszczony przez armię

Pomnik – Ławeczka braci Cetnarskich w Łańcutie, fot. J. Stankiewicz

Wieża widokowa na Wzgórzu Marii Magdaleny (inaczej Magdalenka, 399 m n.p.m.), fot. UG Krasne

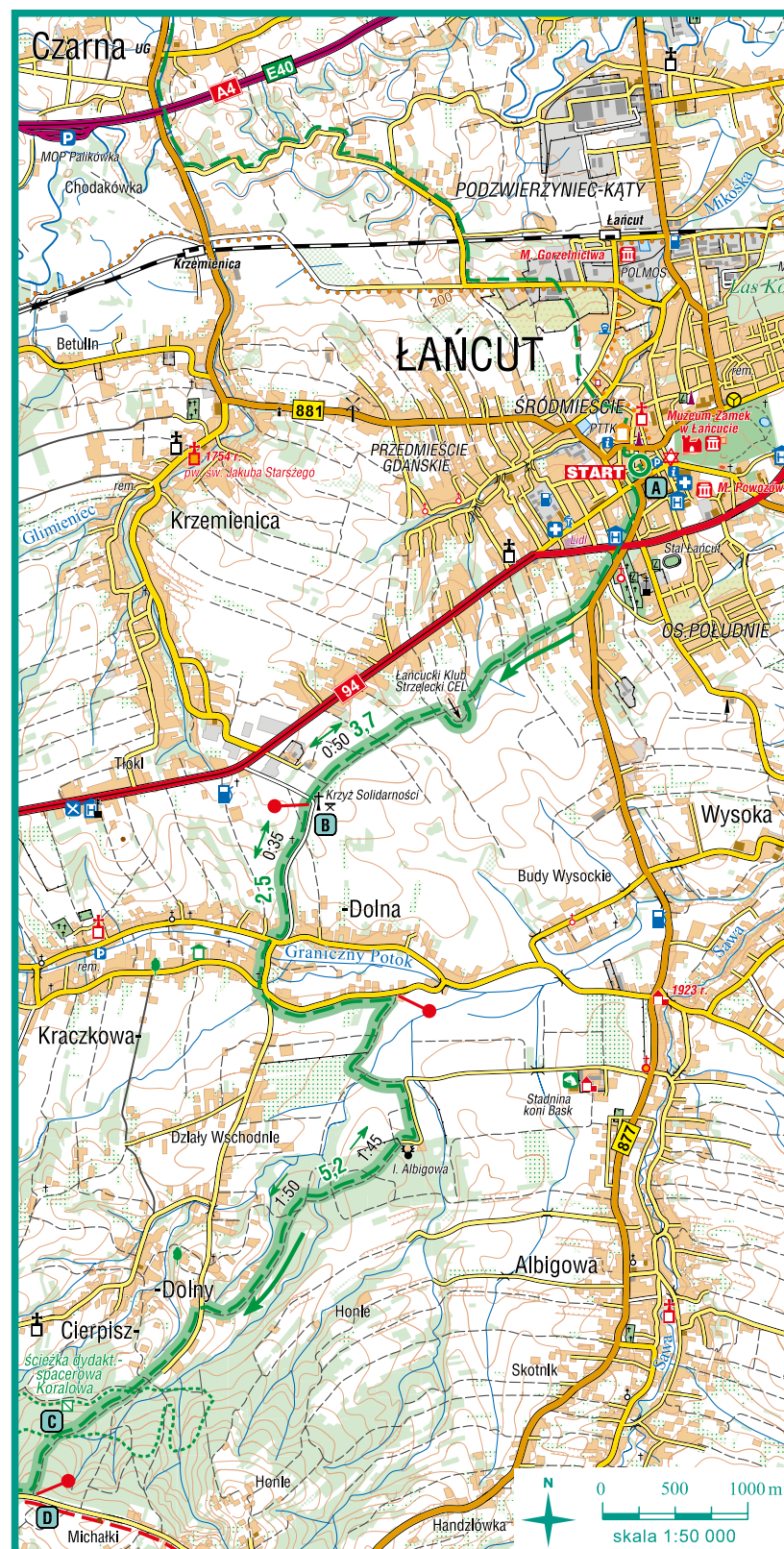
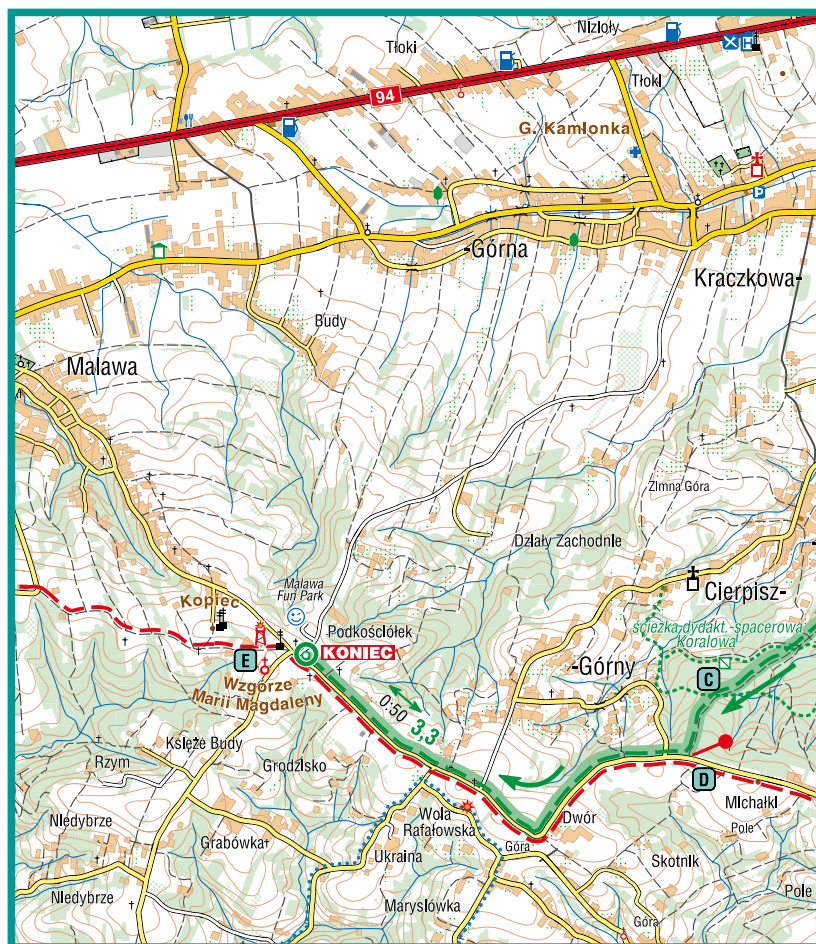
radziecką w 1944 r. (podobno posłużył jako opał do kuchni polowej). Obecny krzyż ustawiono w 1981 r. staraniem NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”.

Ścieżka ekologiczno-dydaktyczna „Koralowa” (Cierpisz) C – powstała w 2001 r. i przeznaczona została głównie dla dzieci i młodzieży – stąd oryginalny sposób jej oznakowania: czerwone buty. Swoją nazwę bierze od występującego tu bzu koralowego. Przy ścieżce, oprócz tablic informacyjno-edukacyjnych, spotyka się... krasnale kryjące przyrodnicze zagadki dla młodych wędrówców.

Szlak czerwony im. płk. Leopolda Lisa-Kuli D – został tak nazwany na cześć bohatera Legionów z czasu I wojny światowej, który poległ w 1919 r. w wieku 23 lat podczas wojny polsko-ukraińskiej. Uznawany jest za jednego z najzdolniejszych oficerów legionowych. Józef Piłsudski przystał

na jego pogrzeb wieniec z napisem: „Memu dzielnemu chtopcu – Józef Piłsudski”. Wspomniany szlak łączy Rzeszów, gdzie na placu farnym stoi pomnik ku czci tego bohatera, z miejscowością Kosina – miejscem jego narodzin, co upamiętniono niewielkim monumentem.

Wzgórze Maria Magdalena (inaczej Magdalena, 399 m n.p.m.) E – najwyższe wzniesienie w bliskim otoczeniu stolicy województwa. Położony tu kościółek św. Marii Magdaleny został ufundowany ok. 1712 r. przez Jerzego Lubomirskiego, właściciela Rzeszowa i okolic. Użytkowany był do 1783 r., a następnie opuszczony i ponownie konsekrowany w 1847 r. W 2020 r. na wzgórzu wybudowano wieżę widokową o wysokości 15 m z dookólną panoramą, z której przy sprzyjających warunkach można oglądać nawet Tatry. Wokół wieży powstaje park rekreacyjny.

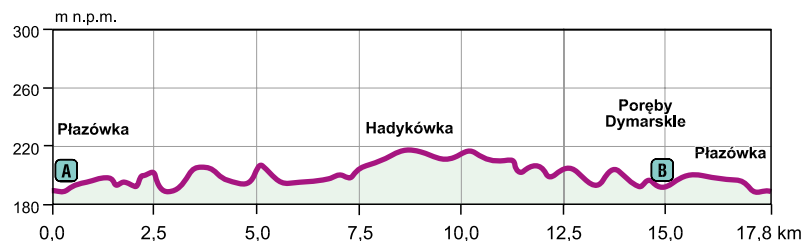
Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna Dymarka

17,8 km

4 h

str. 181

Płazówka ▶ Poręby Dymarskie ▶
Hadykówka ▶ Poręby Dymarskie ▶
Płazówka

To propozycja rekreacyjnej wycieczki dla tych, którzy spokojnie i przyjemnie chcą spędzić wolny czas w bliskim kontakcie nie tylko z naturą, ale także z ciekawymi zabytkami. Malownicza trasa poprowadzona jest wśród pól i lasów dawnej Puszczy Sandomierskiej, na północ od Kolbuszowej. Wiedzie za znakami czerwonej ścieżki przyrodniczo-edukacyjnej Dymarka. Ma formę pętli o kształcie ósemki ze startem i metą na parkingu leśnym nieopodal Płazówki. Przebiega drogami o zróżnicowanej nawierzchni, od leśnych, gruntowych, przez szutrowe, po fragmentami asfaltowe. Na trasie znajduje się 11 przystanków, w tym miejsca postojowe z tablicami informacyjnymi dotyczącymi lokalnej fauny i flory oraz historii gospodarki człowieka na tych terenach.

Nazwa ścieżki nawiązuje do dymarek, czyli dawnych pieców hutniczych, z których styły te okolice. Trasa bierze swój początek na dużym leśnym parkingu. Poniżej, w niewielkim obniżeniu nad potokiem, znajduje się tzw. zielona klasa z miejscem ogniskowym i wiatami wypoczynkowymi. W drugiej części trasy, ścieżka czerwona pokrywa się z przebiegiem ścieżki zielonej Królewskie Góry. Niezbyt ruchliwe drogi wiodą przez niewielkie wsie i przysiółki rozrzucone pośród lasów. Przemierzając śródleśne polany lub przylegające do zielonych kompleksów łąki i pola uprawne, nietrudno spotkać dziką zwierzynę.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Trasa spacerowa Pomniki przyrody

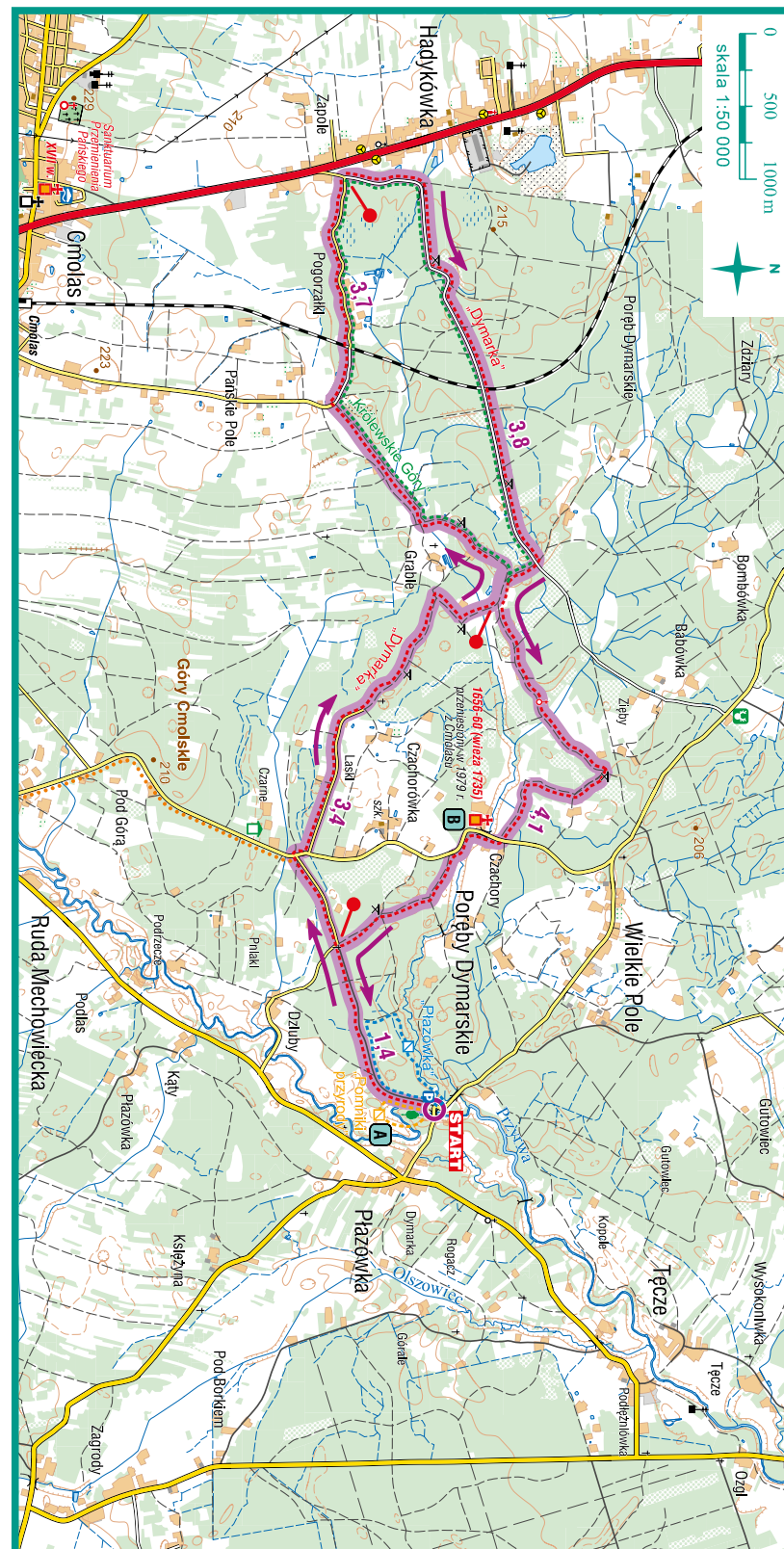
A – malownicza ścieżka leśna oznakowana kolorem żółtym, licząca około 0,5 km długości, poprowadzona wśród kilkunastu pomnikowych dębów, rosnących nad malowniczym przetokiem i zakolami strumyka Przyrwa. Początek i koniec trasy znajduje się na leśnym parkingu nieopodal Płazówki.

Drewniany kościół pw. Stanisława Biskupa i św. Wojciecha w Porębach Dymarskich **B**

– zabytkowa XVII-wieczna świątynia nawiązująca stylem do tradycji gotyckiej, przeniesiona w 1979 roku ze wsi Cmolos (patrz: Szlak Architektury Drewnianej, str. 88).

Kościół pw. Stanisława Biskupa i św. Wojciecha w Porębach Dymarskich, fot. UG Cmolos

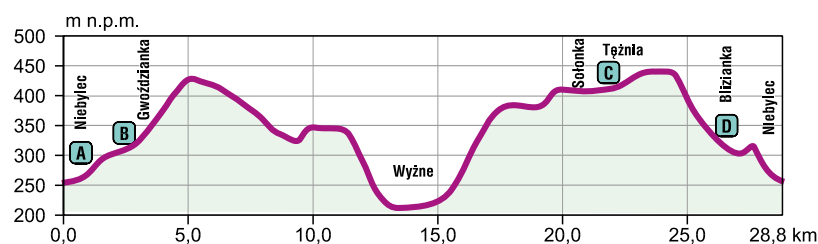
Przez Pogórze Dynowskie

28,8 km

4 h

str. 183

Niebylec ▶ Gwoździanka ▶ Wyżne
▶ Sołonka ▶ Blizianka ▶ Niebylec

Propozycja wymagającej wycieczki z Niebyleca na pogórze. Na trasie czekają dwa długie podjazdy i dwa szybkie zjazdy. Znaczna część widoku wycieczki z niewielkimi przewyższeniami. Trasa jest zróżnicowana pod względem krajobrazowym. Prowadzi wśród pól, łąk, lasów i rozproszonej zabudowy wiejskiej. Samochód można zostawić na parkingu w pobliżu kościoła w Niebylecu. Wycieczka rozpoczyna się od długiego podjazdu przez Gwoździankę. Po drodze towarzyszyć nam będą rozległe widoki na okoliczne pasma pogórz oraz Rzeszów. Na 11. kilometrze znajduje się pole biwakowe – wygodne miejsce na odpoczynek. Kolejną część trasy to ostry zjazd przez las do wsi Wyżne. Po przekroczeniu drogi krajowej czeka kolejny mozolny podjazd.

Po drodze zatrzymać się można w winnicy Maria Anna. Trasa częściowo wiedzie za oznakowaniem czarnego, a następnie żółtego szlaku pieszego. Za 21 kilometrem można zjechać w lewo, do tężni w Sotonce. Przy końcu leśnego odcinka znajduje się ładnie urządzone miejsce biwakowe z wiatą i miejscem na ognisko. Ostatni etap to szybki zjazd drogą asfaltową przez Bliziankę do Niebyleca.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Synagoga w Niebylecu (A) – pochodzi z lat 1894–1905. W latach 70. XX wieku zaadaptowano ją na potrzeby biblioteki. Taką funkcję pełni do dziś. Jedynym zachowa-

nym elementem wyposażenia wnętrza są piękne XX-wieczne polichromie.

Dawna drewniana cerkiew greckokatolicka pw. Świętych Kosmy i Damiana w Gwoździance (B) – wzniesiona w 2. poł. XVIII lub na początku XIX wieku. Po II wojnie światowej przejął ją kościół rzymskokatolicki. We wnętrzu z dawnego wyposażenia zachowały się jedynie pojedyncze ikony.

Tężnia w Sotonce (C) – znajdujące się tu źródło słonej wody eksploatowane były już w XVI–XVII wieku. Z tego okresu pochodzi studnia o głębokości 25 m. W latach 2009–2010 utworzono tu kaskady solne o charakterze zdrojowym.

Dawna drewniana cerkiew greckokatolicka pw. Zaśnięcia NMP w Bliziance (D) – pochodzi z 1865 roku. We wnętrzu zachowały się XX-wieczna polichromia figuralna oraz fragmenty ikonostasu. Po 1947 roku świątynia została przejęta przez kościół rzymskokatolicki.

Tężnia w Sotonce, fot. K. Pęczalski

Szlakiem Green Velo z Rzeszowa

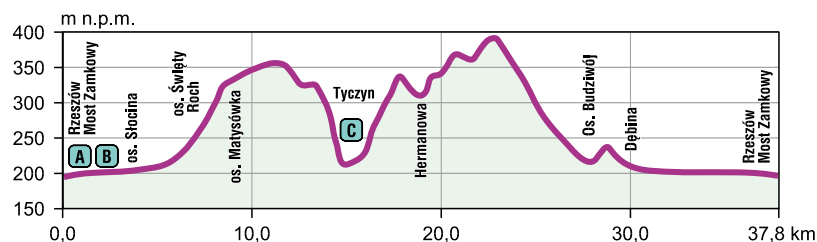
37,8 km

4,5 h

str. 185

Rzeszów, Most Zamkowy ▶ osiedle Słocina ▶ osiedle Święty Roch ▶ osiedle Matysówka ▶ Tyczyn ▶ Hermanowa ▶ osiedle Budziwój ▶ Dębina ▶ Rzeszów, Most Zamkowy

Proponowana trasa prowadzi ze stolicy województwa na południe. Wiedzie przez pagórkowate tereny pogórza Dynowskiego i Strzyżowskiego. W większości przebiega przez obszary zabudowane Rzeszowa z rozległymi przedmieściami oraz niewielkie miasto Tyczyn.

Połowa trasy pokrywa się z przebiegiem Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo. Wycieczkę można rozpocząć z parkingu przy Moście Zamkowym. Nieopodal znajduje się warta odwiedzenia rzeszowska starówka, której serce stanowi rynek z ratuszem.

W pierwszej części drogi rowerowe prowadzą wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych miasta. Następnie trasa wiedzie na południe przez Święty Roch i Matysówkę – dawne wsie, obecnie znajdujące się w granicach Rzeszowa. Po drodze jest dość długi i męczący podjazd, jednak nagrodą za jego pokonanie będą piękne widoki na okolicę. Lokalne drogi, wiodące wśród rozproszonej zabudowy, doprowadzają do Tyczyna. Od Hermanowej kierunek jazdy wskazują znaki Green Velo. Na 23 i 34 km znajdują się MOR-y – Miejsca Obsługi Rowerzystów. Końcowy odcinek trasy przebiega przez tereny rekreacyjne wzdłuż Wisłoka.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Zamek Lubomirskich w Rzeszowie (A)

– jeden z najcenniejszych zabytków Rzeszowa (patrz: str. 94)

Letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie (B)

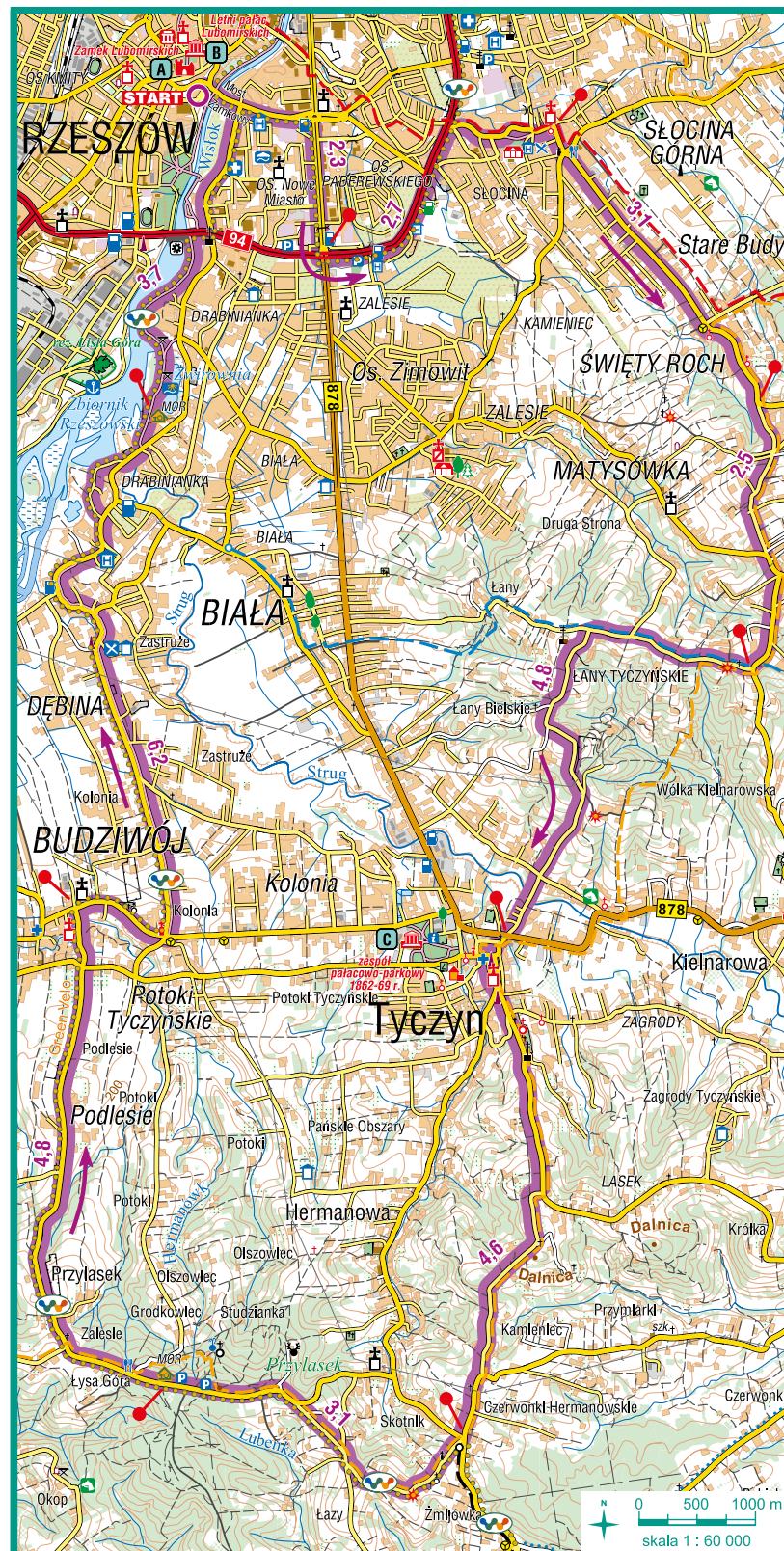
– późnobarokowa rezydencja z XVII wieku (patrz: str. 95)

Zespół pałacowo-parkowy w Tyczynie (C)

– składa się z pałacu, oficyny, spichlerza, stajni i parku. Najbardziej okazałą budowlą jest odrestaurowany w ostatnim czasie eklektyczny pałac. Wzniesiono go w latach 1962–1969 dla rodziny Wodzickich. Po II wojnie światowej zaadaptowano go na potrzeby szkoły i taką funkcję pełni do dziś.

Na drodze rowerowej wzdłuż Wisłoka w Rzeszowie. fot. T. Trulka

Do rezerwatu przyrody Zabłocie

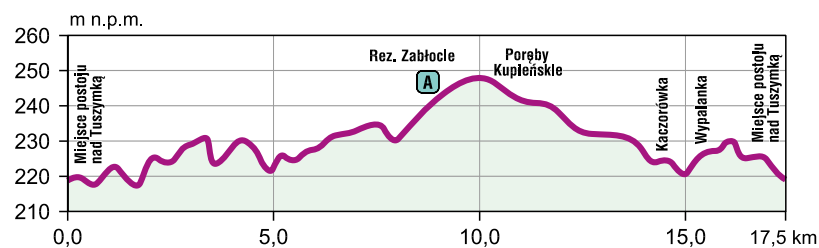
 17,5 km

2 h

str. 187

Miejsce postoję nad Tuszymką ▶
Rezerwat Zabłocie ▶ Poręby
Kupieńskie ▶ Kaczorówka ▶
Wypalanka ▶ miejsce postoję
nad Tuszymką

Propozycja łatwej, rekreacyjnej wycieczki poprowadzonej przez kompleksy leśne położone na południe od Kolbuszowej. Trasa liczy niespełna 20 km i wiedzie w większości po leśnych utwardzonych drogach. Częściowo prowadzi przez rezerwat przyrody Zabłocie. Przy odrobinie szczęścia spotkać tu można dzięki zwierzynę – jelenia, sarnę, lisa czy dziką. Samochód można zostawić na miejscu postojowym nad Tuszynką. Pierwsza część trasy to 7-kilometrowy przejazd szutrową drogą pożarową nr 32 w kierunku

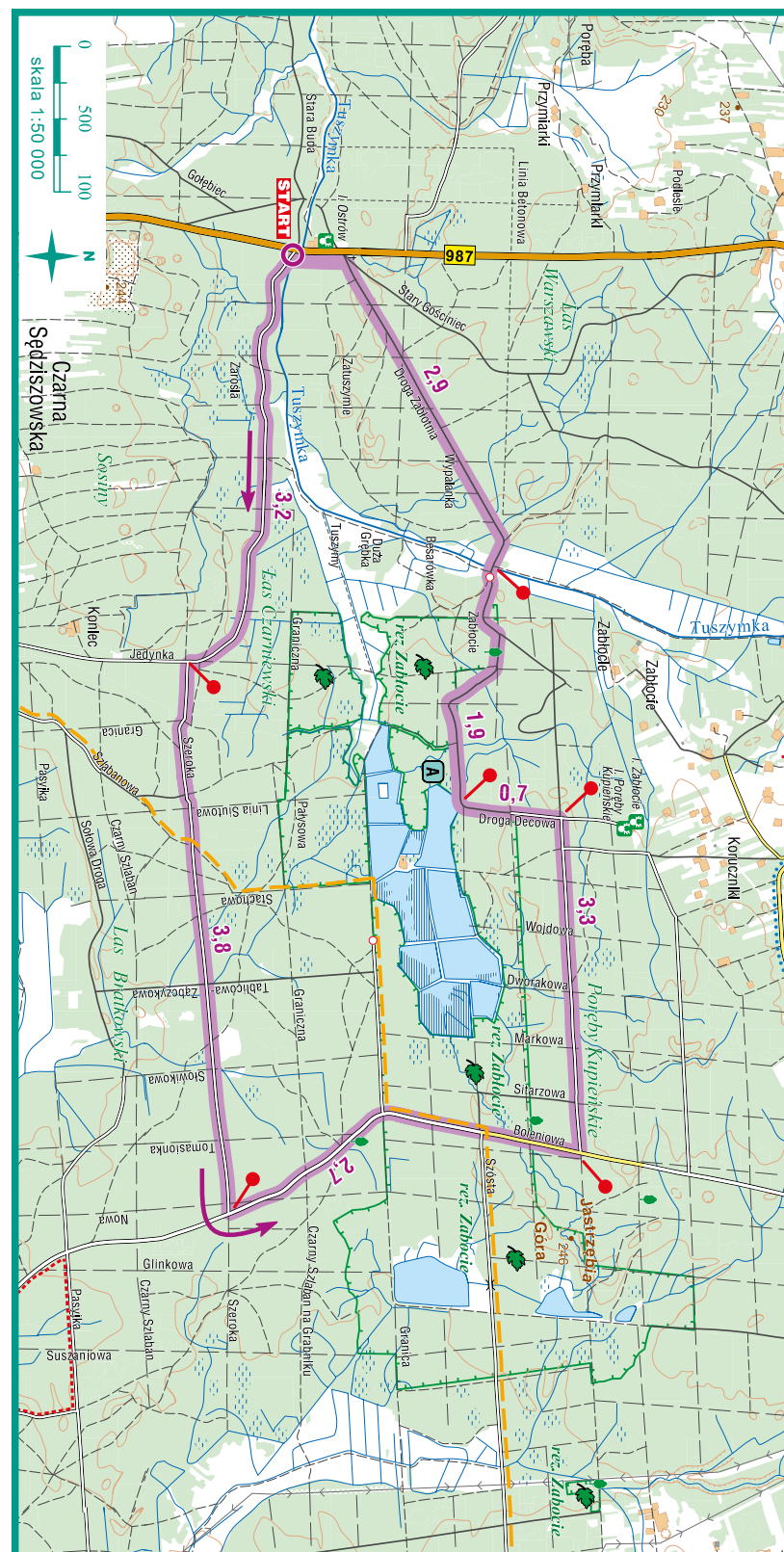
ku wschodnim. Następnie, przez 2,7 km poruszać się należy na północ. Po skręceniu z drogi asfaltowej w lewo, trasa ponownie zmierza ku rezerwatowi. Na 12,7 km znajduje się ładny punkt widokowy na stawy. Zobaczyć tu można bociany czarne, perkozy, łyski, liczne gatunki dzikich gęsi i kaczek. Po minięciu mostu na rzece Tuszynka, trasa prowadzi drogą pożarową nr 33 do drogi wojewódzkiej i miejsca startu.

Najciekawsze miejsca na trasie:

Rezerwat przyrody Zabłocie
– rezerwat faunistyczny obejmujący stawy
wraz z otaczającymi je lasami dębowo-so-
snowymi stanowiącymi fragment Puszczy
Sandomierskiej (*patrz: str. 25*).

Rezerwat przyrody Zabłocie, fot. Wyd. Compass

Nordic Walking

Nordic Walking, czyli „chodzenie z kijami”, to coraz powszechniejsza forma spędzania wolnego czasu i rekreacji praktykowana przez szybko rosnące rzesze turystów-piechurów. To istny fenomen początku XXI wieku. Pierwsze certyfikowane trasy Nordic Walking pojawiły się w Polsce dopiero w 2007 roku. Od tego czasu z każdym rokiem powstają dziesiątki nowych szlaków. Obecnie ich liczba jest trudna do oszacowania, co niewątpliwie ma związek z brakiem ogólnopolskiej organizacji, która zajmowałaby się ewidencją tras Nordic Wal-

king. Tę formę rekreacji mogą uprawiać wszyscy, bez względu na wiek, wydolność, a do tego w każdych niemal warunkach pogodowych czy terenowych. Stąd w wielu miejscach, mimo deficytu specjalistycznie wytyczonych tras NW, chętni korzystają z oznakowanych szlaków pieszych, ścieżek przyrodniczych, bądź zwykłych dróg miejskich, polnych czy leśnych.

Coraz częściej zajęcia NW są prowadzone przez różne stowarzyszenia, między innymi Rzeszowską Akademię Sportu, kluby seniora, szkoły i uczelnie w ramach zajęć z wychowania fizycz-

nego. Organizowane są też kursy instruktorskie. W regionie prężnie działają przykładowo: Kolbuszowski Klub Nordic Walking, którego motto „Aktywny wypoczynek dla każdego – dużego i małego” oddaje sedno Nordic Walking oraz Amatorska Sekcja Nordic Walking PTG Sokół 1893 Mielec, Podkarpacki Okręg Polskiej Federacji Nordic Walking.

W 2020 roku zainicjowano Podkarpacki Puchar Nordic Walking, który w zamierzeniach ma się stać popularną, a może i masową imprezą cykliczną. Warto śledzić profil Pucharu na FB www.facebook.com/PodkarpackiPucharNordicWalking, na którym są ogłaszane zapisy chętnych na kolejne edycje.

W regionie rzeszowskim stopniowo rozszerza się sieć znakowanych tras NW. Szczególnie wyróżniają się na tym polu trzy gminy: Błażowa, Rakszawa i Domaradz. Każda z nich może być przykładem wysokiego profesjonalizmu w propagowaniu i rozwijaniu tej formy rekreacji. Czytelne i intuicyjne oznaczenie szlaków, miejsca przystankowe, mapy i tablice z zestawami ćwiczeń, punkty pomiaru tętna – to elementy infrastruktury tamtejszych parków nordic walking.

Finat Podkarpackiego Pucharu Nordic Walking 2021 w Handzlówce, fot. M. Kisała

Finat Podkarpackiego Pucharu Nordic Walking 2021 w Handzlówce, fot. M. Kisała

Błażowa – 3 trasy wokół miejscowości. Początek tras znajduje się na parkingu przy Zespole Szkół w Błażowej. Oznako-

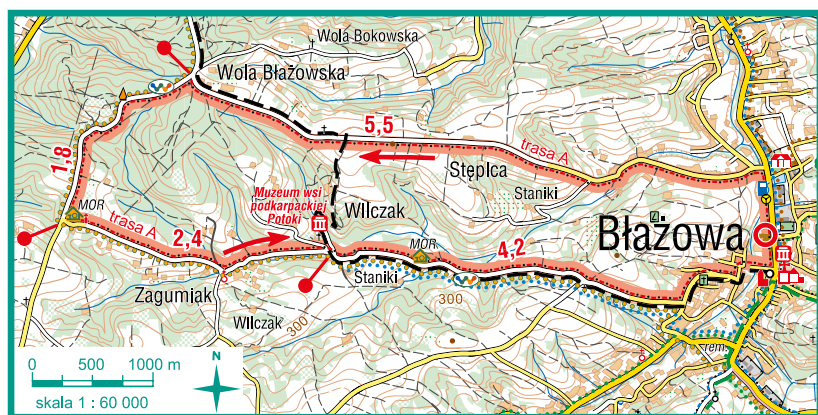
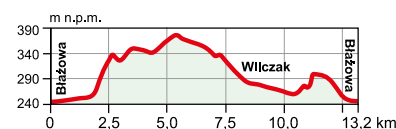
wane są czytelnymi znakami, zgodnymi z ogólnoeuropejskimi standardami rekreacji Nordic Walking.

Błażowa: trasa czerwona

Trasa przebiega na obszarze Pogórza Dynowskiego, na zachód od Błażowej. Wyznaczona w terenie o urozmaiconej rzeźbie, z kilkoma podejściami na wzniesienia. Prowadzi drogami szutrowymi w obszarze otwartym, jak i leśnym. Od Woli Błażowskiej do Błażowej wiedzie po trasie Wschodnie-

go Szlaku Rowerowego Green Velo. Liczne punkty widokowe na trasie, przydrożne kapliczki i krzyże oraz trzy miejsca obsługi rowerów. Od przysiółka Staniki w kierunku północnym, wzdłuż czarnego szlaku pieszego, można podejść do prywatnego Muzeum Kultury Materialnej Wsi Podkarpackiej Potoki.

Parking przy Zespole Szkół w Błażowej ▶ dwa punkty widokowe na wzgórzach ▶ las wokół Wilczaków ▶ muzeum Potoki ▶ kapliczka w przysiółku Dziatki ▶ Parking przy Zespole Szkół w Błażowej

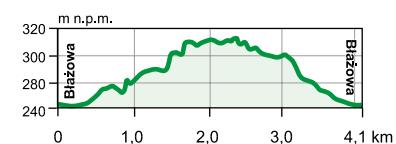

Błażowa: trasa zielona

Najkrótsza i najłatwiejsza z wymienionych tras, wytyczona we wschodniej części miasta. Najpierw prowadzi krętą drogą obok stadionu i rozległego cmentarza na niewy-

sokie, ale widokowe wzgórza Pogórza Dynowskiego. Następnie wraz z zielonym pieszym szlakiem przez osiedle Wielka Góra schodzi do centrum Błażowej.

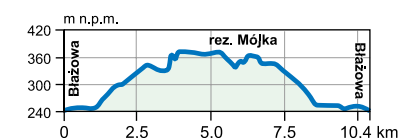
Parking przy Zespole Szkół w Błażowej ▶ stadion ▶ cmentarz ▶ widokowe wzgórza ▶ centrum miasta ▶ Parking przy Zespole Szkół w Błażowej

Błażowa: trasa niebieska

Trasa została wytyczona w południowej części miasta. Szlak początkowo prowadzi na pobliskie, bardzo widokowe wzgórza. Patrząc na południe, na pierwszym planie wyróżnia się zalesione pasmo Wilczego z charakterystycznym masztem transmisyjnym na szczycie. Dobrze widoczne są również pozostałe pasma i szczyty Pogórza

Dynowskiego, Pogórza Strzyżowskiego i Beskidu Niskiego. Na trasie podziwiać można liczne kapliczki oraz pozostałości pomnikowego kiedyś dębu Miłosz. Do Błażowej trasa schodzi drogą asfaltową biegnącą częściowo zalesionym grzbietem, stopniowo obniżającym się w kierunku północnym.

Parking przy Zespole Szkół w Błażowej ▶ podejście pod przysiółek Głębokie ▶ przysiółek Folwark ▶ otoczenie rezerwatu Mójka i przystanek turystyczny ▶ punkt widokowy z siłownią ▶ Parking przy Zespole Szkół w Błażowej

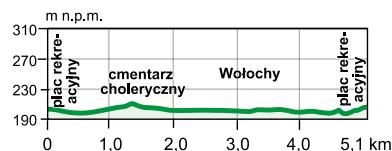

Lokalne Grupy Działania Eurogalicja i Ziemia Łańcucka w ramach projektu „Spacerem po zdrowie”, w 2019 roku uruchomiły sieć 19 tras Nordic Walking w kilku sąsiadujących ze sobą gminach (w Rakszawie Trasa nr 1 oraz po 3 trasy w gminach Czarna, Kamień, Głogów Małopolski, Krasne, Sokółka Małopolski i Trzebownisko).

W terenie oznakowano je różnymi kolorami znaków (zielony, czerwony, czarny), a także tablicami poglądowymi i szkoleniowymi Nordic Walking oraz mapami przebiegu tras. Z reguły są to pętle, których punkty startowe umieszczono w pobliżu boisk sportowych, plenerowych siłowni, miejsc związanych z rekreacją.

Rakszawa: trasa zielona

Plac rekreacyjny przy szkole w Rakszawie ▶ dawny cmentarz choleryczny ▶ punkt startu

5 km

1 h

str. 192

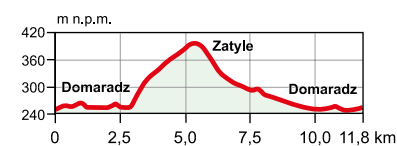
Domaradz – 3 trasy o zróżnicowanym stopniu trudności. Każda ma kształt pętli i rozpoczyna się przed urzędem gminy. Tam też można się zapoznać z przebiegiem szlaków pokazanych na

ustawionej obok poglądowej tablicy. Na każdej trasie znajdują się punkty pomiaru tętna i tablice z propozycjami dodatkowych ćwiczeń ruchowych.

Domaradz: trasa czerwona

Trasa Czerwona – widokowa, przebiegająca w większości po drogach o nawierzchni asfaltowej. Jedynie w części północnej wiedzie drogami gruntowymi wśród lasów i pól. Po drodze drewniany kościółek pw. Niepokalanego Serca NMP

w przysiółku Zatyle i urokliwa dolinka w pobliżu Lasu Rokitnego. Ostatni odcinek, na którym można podziwiać cenny domaradzki kościół drewniany, biegnie chodnikami wzdłuż ruchliwej drogi krajowej nr 19.

Urząd Gminy Domaradz ▶ droga wzdłuż rzeki Stobnicy ▶ kościółek Niepokalanego Serca NMP na Zatyli ▶ drewniany kościół św. Mikołaja ▶ Urząd Gminy Domaradz

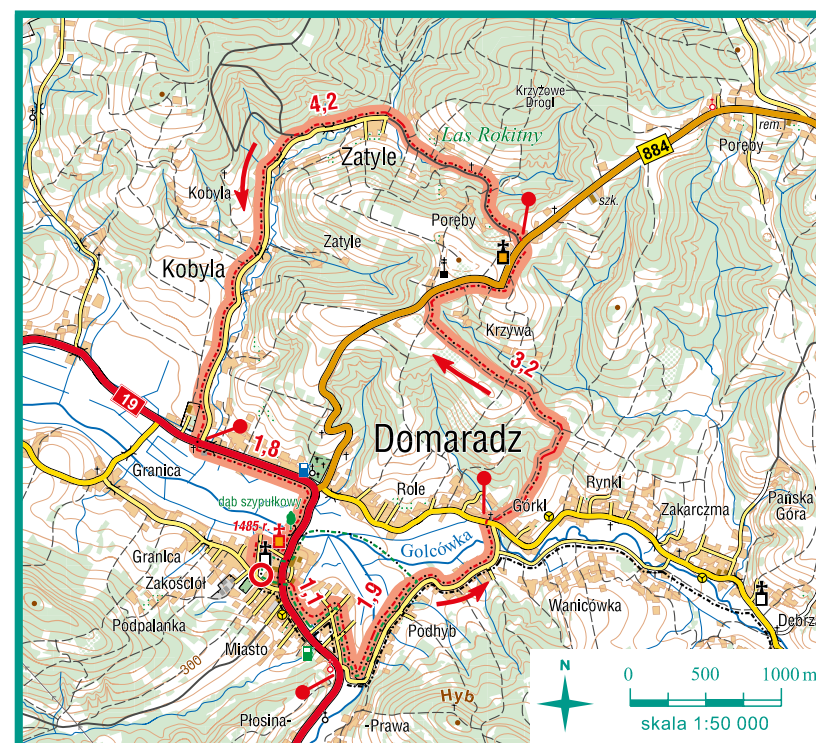
12 km

2-2,5 h

str. 193

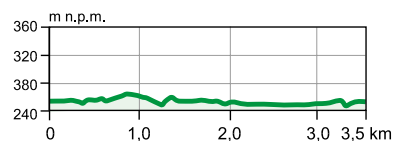

Domaradz: trasa zielona

Trasa Zielona to propozycja krótkiego spaceru wokół miejscowości. Największymi atrakcjami na trasie są: odnowiony

XV-wieczny drewniany kościół św. Mikołaja wraz z wolnostojącą drewnianą dzwonnicą oraz pomnikowy dąb szypułkowy.

Urząd Gminy Domaradz ▶ droga wzdłuż rzeki Stobnicy ▶ widokowy grzbiet ▶ drewniany kościół św. Mikołaja ▶ Urząd Gminy Domaradz

3,9 km

45 min

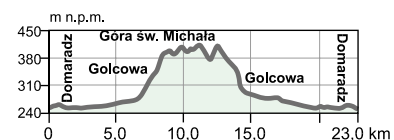
str. 195

Domaradz: trasa czarna

Trasa Czarna – początkowo biegnie drogami asfaltowymi przez Domaradz, następnie wzdłuż łąk i zarośli tęgowych porastających brzegi Golcówki dochodzi do Golcowej. W tej miejscowości uwagę zwraca piękny modrzewiowy kościół. Około 200 m za cmentarzem, obok stylowego krzyża skręca w prawo, w kierunku wsi Blizne. Trasa wznosi się na pobliskie wzgórza. Na jednym z nich, oddalonym około 350 m od

szlaku, znajduje się zabytkowa kaplica św. Michała Archaniota. Miejsce to jest także wspaniałym punktem widokowym. Przy dobrej widoczności można stamtąd podziwiać panoramę Brzozowa poprzedzonego górującymi majestatycznie wieżami sanktuarium w Starej Wsi. Po dotarciu do przysiółka Nowiny trasa obniża się do Golcowej. Po zamknięciu pętli szlak wiedzie do Domaradza opisaną powyżej drogą wzdłuż potoku Golcówka.

Urząd Gminy Domaradz ▶ łącznie z trasą zieloną i czerwoną wzdłuż rzeki Stobnicy ▶ droga w kierunku Golcowej ▶ drewniany kościół w Golcowej ▶ Nowiny ▶ zejście do Golcowej ▶ Urząd Gminy Domaradz

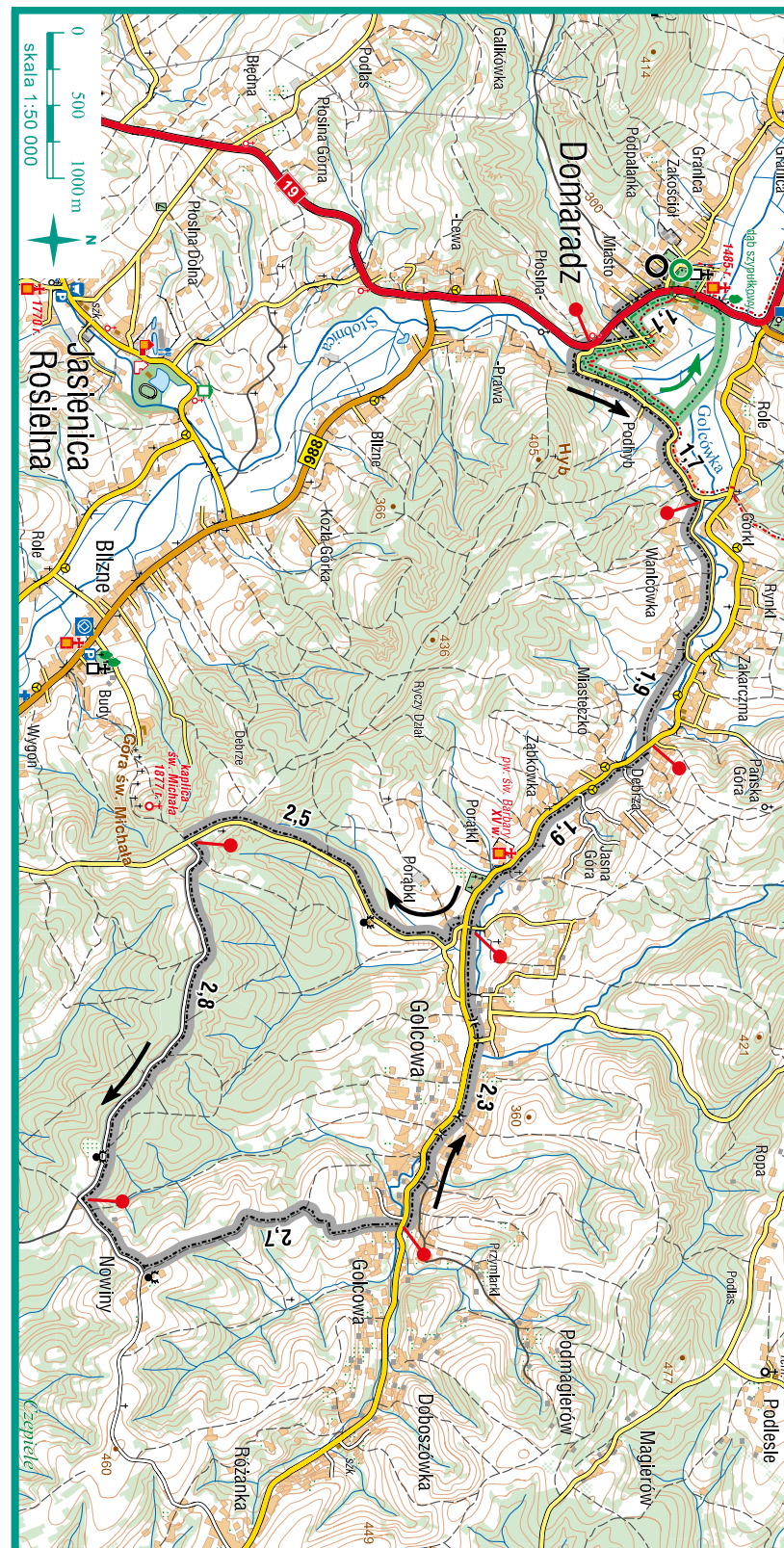
23 km

4–5 h

str. 195

Kaplica na Górze św. Michała Archaniota, fot. Ł. Kuczmars

Turystyka konna

Związki człowieka z koniem to wielowiekowa historia wzajemnych zależności, współtętnienia, współpracy. Mają one przełożenie także na popularne przysłowia, które prawie wszyscy znają i często używają: *Pańskie oko konia tuczy*, *Łaska pańska na pstryku koniu jeździ*, *Darowane mu koniowi nie zagłąda się w zęby*, *Znać się jak tyse konie*, *Z kimś konie krać*, *Baba z wozu koniom lżej*, *Jak spaść, to z wysokiego konia*. To tylko kilka wybranych, które dobitnie świadczą, jak wielkie znaczenie w życiu człowieka odgrywa to zwierzę.

Na szlacheckich dworach koń służył do przejażdżek, kuligów, czasem uprawiania sportu. Zwierzęta te były też powszechnie obecne w każdej miejscowości. Nasi przodkowie: Łasowiaci, Pogórzanie, Rzeszowiacy, mimo że wykorzystywali je głównie do prac gospodarskich w polu i w lesie, lub jako napęd do ówczesnych środków transportu, to jednak pozwalali sobie niekiedy na odrobinę szaleństwa, organizując konne przejażdżki czy wyścigi. Świadczą o tym zebrane między innymi przez Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej etnograficzne relacje, opisujące takie zwyczaje, praktykowane

głównie z okazji świąt, jarmarków, odpustów. To jakby początek powszechnego uprawiania turystyki konnej, która ostatnimi laty zdobywa coraz większą popularność.

Nie sposób wymienić wszystkich miejsc, w których możemy się spotkać z końmi i ich miłośnikami. Region jest wymarzone obszarem do uprawiania różnych form turystyki konnej, stąd bez mała kilkadziesiąt działających stadnin, gospodarstw agroturystycznych, ośrodków jeździeckich. Z roku na rok mają do zaoferowania rozszerzającą się gamę

atrakcji związanych z turystyką konną. To zarówno jednodniowe wycieczki, ale i wielodniowe rajdy, obozy i wczasy w siodle, nauka jazdy konnej i doskonalenie swoich umiejętności, przejażdżki bryczkami, zimą kuligi...

Lista atrakcji jest spora i uzupełniana wydawałoby się prozaicznymi czynnościami, jakimi jest codzienna opieka nad tymi zwierzętami w stajniach. Specyficzną formą są zajęcia z hipoterapii, dzięki którym wiele chorych osób, szczególnie dzieci, odzyskuje równowagę zdrowotną i duchową.

Stadnina Koni BASK w Albigowej, fot. SK BASK

Zagroda Edukacyjna Boska Dolina w Dylągówce, fot. ZE Boska Dolina

Albigowa – Stadnina Koni BASK [63]
G3 Albigowa 300 k. Łańcuta, tel. 505 181 460, www.sjpromyk.pl, www.stadnina.albigowa.com.pl,

Pierwowzorem była stadnina założona w tej miejscowości na przełomie XIX i XX wieku przez trzeciego ordynata łańcutkiego, Romana Potockiego. Po II wojnie znacjonalizowana, istniała do 1966 roku. Na jej gruntach powstało państwowe gospodarstwo sadownicze. Z czasem przeszło w ręce prywatne. Stadninę re-aktywowano w 2003 roku, po sąsiedztwie z Sadowniczo-Szkołkarskim Zakładem Doświadczalnym, stynącym z produkcji albigowskich jabłek. Na terenie stadniny znajduje się szkółka jeździecka Promyk. Oprócz szkoleń, organizuje przejażdżki po okolicznym terenie, bardzo urozmaiconym pod względem krajobrazowym – w zależności od umiejętności uczestników – równinny, albo pagórkowatym – pełnym zjazdów, podjazdów i naturalnych przeszkód. Istnieje możliwość wypożyczenia powozów z konnym zaprzęgiem, a w zimie sań na kuligi.

Tutaj urodził się w 1956 roku najstynniejszy polski koń czystej rasy arabskiej BASK. Żył tu przez pierwsze 2,5 roku, potem biegał na warszawskim torze Służewiec i został sprzedany do USA. Tam święcił triumfy, będąc w latach 60. międzynarodowym czempionem. W 1997 roku wystawiono mu nawet pomnik, stojący przed wejściem do Kentucky Horse Park w USA.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: dzieci i dorośli
 Stopień trudności: początkujący, zaawansowani
 Czynne: cały rok
 Noclegi: brak w ośrodku

Oferta rozszerzona: jazda konna, mini i maksi rajdy, hipoterapia, pensjonat dla prywatnych koni, powozownia.

Stadnina Koni Leśna Wola [64] E3
Leśna Wola 8, Głogów Małopolski, tel. 17 851 67 37, 692 421 961, www.lesnawola.pl

Położona na skraju lasów dawnej Puszczy Sandomierskiej, jest centrum dużego ośrodka wypoczynkowo-rekreacyjnego, oferującego organizację imprez nawet dla 3000 osób. Stadnina posiada kilka zewnętrznych parkurów, pełnowymiarową zadaszoną halę i karuzelę oraz kryty lonżownik. W ofercie są konne przejażdżki po okolicach – głównie równinny, choć niepozbawionym atrakcji lesie. Ośrodek organizuje kilka razy w roku zawody w skokach przez przeszkody, także o charakterze ponadregionalnym, dzięki czemu są tu także sprzyjające warunki do uprawiania jeździectwa sportowego. Dodatkowo oferta obejmuje pensjonat dla koni w przestronnej stajni w boksach wyposażonych w automatyczne poidła, przejażdżki bryczkami, zimowe kuligi. Na dzieci czekają kucyki i plac zabaw na świeżym powietrzu. Na miejscu istnieje możliwość noclegu oraz skorzystania z restauracji.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: dzieci i dorośli
 Stopień trudności: od początkujących do profesjonalnych
 Czynne: cały rok
 Noclegi: 15 miejsc w 4 pokojach gościnnych
 Oferta rozszerzona: jazda konna, rajdy terenowe, zawody hipiczne, hipoterapia, pensjonat dla prywatnych koni, bryczki.

Zawody jeździeckie w stadninie Koni Leśna Wola, fot. Stadnina Koni Leśna Wola

Zagroda Edukacyjna Boska Dolina
[65] G4 Dylągówka 60, tel. 600 555 540, www.boskadolina.com

Zlokalizowana na uboczu wsi Dylągówka. Oryginalna nazwa Doliny, nawiązuje do nazwiska założyciela ośrodka, ale niektórzy dopatrują się w niej znaczenia symbolicznego. Według nich, przebywanie w tym miejscu, wśród okolicznych wzgórz, lasów, łąk i czystych potoków, pozwala o każdej porze roku poczuć się prawie jak... w niebie albo u Pana Boga za piecem. Przemawia za tym dodatkowo możliwość zakosztowania letnich kąpiei w pobliskim gminnym kąpielisku czy szalonej jazdy zimą na stoku narciarskiego na Ostrej Górze. Stadnina posiada kilkadziesiąt koni, krytą ujeżdżalnię, zadaszony lonżownik. Okoliczne rozległe łąki, pagórki i zalesione wzniesienia są idealnym miejscem do uprawiania turystyki konnej. Oferowane są tu przejażdżki dla rozpoczynających swoją przygodę z jeździectwem, a także wymagające rajdy konne dla osób zaawansowanymi umiejętnościami. Można również zakosztować przejażdżki wozem traperskim. Wśród projektów edukacyjnych znajduje się pakiet przyrodniczy, w ramach którego prowadzone są zajęcia podejmujące tematy relacji człowieka z koniem i technik postępowania z tymi zwierzętami. Ofertę uzupełnia baza noclegowa, duża sala bankietowa z oryginalnym inspirowanym kulturą jeździecką wystrojem. Z obiektem współpracują harcerze, mający nieopodal swoją stanicę, do której często dojeżdżają konno.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: dzieci i młodzież, także dorośli
 Stopień trudności: początkujący do profesjonalistów
 Czynne: cały rok

Siedlisko Janczar w Pstrągowej, fot. M. Bosek

Noclegi: 16 miejsc w 4 pokojach gościnnych
 Oferta rozszerzona: jazda konna, rajdy terenowe, wóz traperski, konne zajęcia edukacyjne.

Siedlisko Janczar [66] D4 Pstrągowa 815, tel. 17 277 94 04, 663 490 268, www.siedliskojanczar.pl

Stadnina Koni data początek potężnemu kompleksowi wypoczynkowemu. Dzisiaj posiada około 35 koni, w nowoczesnych komfortowych boksach. Prowadzi się tu szkółkę jeździecką, gdzie na różnych poziomach zaawansowania można doskonalić techniki jazdy, skoki przez przeszkody, przygotować się do egzaminów na odznaki jeździeckie. Są też dostępne zajęcia hipoterapii oraz pakiety typu weekend w siodle. Ośrodek daje możliwość korzystania z krytej hali-ujeżdżalni, otwartych wybiegów, ale przede wszystkim jazd terenowych. A okolica, którą odwiedzający z centralnej Polski nazwali małymi Bieszczadami, sprzyja urokliwym wycieczkom, które prowadzą wykwalifikowani instruktorzy. Dla tych, którzy boją się wsiąść na wierzchowce, organizowane są dzienne i nocne przejażdżki bryczką, w zimie – kuligi.

Kompleks oferuje ponadto noclegi, wyśmienite dania we własnej restauracji, wiaty grillowe, ale i strefę relaksu tzw. SPA pod chmurką, minibasenami i saunami.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: bez ograniczeń wiekowych
 Stopień trudności: początkujący, zaawansowani
 Czynne: cały rok
 Noclegi: 80 miejsc noclegowych
 Oferta rozszerzona: jazda konna, rajdy terenowe, hipoterapia, przejażdżki bryczką i kuligi.

Hubertus konny w Ośrodku Ludowego Klubu Jeździeckiego Zabajka w Głogowie Małopolskim, fot. arch. LKJ Zabajka

Ośrodek Jeździecki Janiowe Wzgórze [67] E3 ul. Janiowe Wzgórze 33, 35-213 Rzeszów, www.janiowewzgorze.pl

Położony w Rzeszowie ośrodek jeździecki jako jedyny na Podkarpaciu oferuje jazdę typu west. Fachowa opieka instruktora oraz przygotowane do każdego etapu nauki konie gwarantują bezpieczeństwo i komfort zarówno początkującym, jak i zaawansowanym. Jazdy konne odbywają się na krytej ujeżdżalni lub (przy dobrej pogodzie) na zewnętrznym placu. Organizowane są także jazdy w malownicze okolice ośrodka. Oferta obejmuje noclegi i restaurację.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: dzieci i dorośli
Stopień trudności: początkujący, zaawansowani
Czynne: cały rok
Noclegi: apartamenty, pokoje gościnne
Inne: restauracja.

Ośrodek Ludowego Klubu Jeździeckiego Zabajka [68] E3 ul. Brylantowa 14, 36-060 Głogów Małopolski, tel. 509 827 725, www.zabajka.org

Najstarszy ośrodek jeździecki na Podkarpaciu, ulokowany na skraju Puszczy Sandomierskiej. Powstał w wyniku jeździeckiej pasji rzeszowskich studentów i do dziś funkcjonuje dzięki społecznemu zaangażowaniu członków klubu. Pod okiem wykwalifikowanych instruktorów mogą podszkolić tu swoje umiejętności zarówno zaawansowani jeźdźcy, jak i osoby rozpoczynające przygodę z tym sportem. Ośrodek dysponuje dwiema halami, dużym trawiastym hipodromem, czworobokiem i dwoma lonżownikami. Miłośników koni przyciągają organizowane tu zawody w skokach i ujeżdżeniu, a także przebiegające w okolicy trasy konne.

Oferta ośrodka obejmuje też pensjonat dla koni, minizoo oraz możliwość wypoczynku z dziećmi.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: dzieci i dorośli
Stopień trudności: początkujący, zaawansowani
Czynne: cały rok
Noclegi: domki kempingowe, pokoje gościnne
Inne: restauracja.

Uczniowski Klub Jeździecki Ostoja [69] BC3 Pustków 230, tel. 602 588 629, www.ukjostoja.com

Stadnina powstała w 2003 roku. Nazwa Klubu odnosi się do etymologii tego słowa, czyli coś, co zapewnia poczucie bezpieczeństwa, i to ono jest priorytetem w działalności ośrodka. Skupia się na przygotowaniu adeptów do uczestniczenia w różnych zawodach konnych. Posiada duże wybiegi i padoki, krytą halę, automatycznie zraszany i oświetlony lonżownik. Okoliczne lasy sprzyjają terenowym przejażdżkom. Atrakcyjne są wypadki do znajdującej się w środku lasów nadleśnictwa Tuszyna, leśniczówki-ośrodka w Białym Borze. Tutaj są dodatkowe tereny do treningu konnego, zaplecze ogniskowe i możliwość organizowania różnych spotkań i imprez, szczególnie podczas organizowanych dla dzieci i młodzieży wakacji w siodle.

NAUKA JAZDY KONNEJ

Dla kogo: głównie dzieci i młodzież
Stopień trudności: początkujący do profesjonalistów
Czynne: cały rok
Noclegi: tak
Oferta rozszerzona: jazda konna, rajdy terenowe, hipoterapia, kuligi.

Szlaki konne

Znakowane szlaki konne – na białym kwadracie kropka w kolorze konkretnego szlaku – są jeszcze rzadkością na terenie tego regionu. Jazdy terenowe czy rajdy odbywają się przede wszystkim dostępnymi nieoznakowanymi leśnymi duktami i polnymi ścieżkami. Co, biorąc pod uwagę rozmiar kompleksów leśnych, nie koliduje z drogami piechurów, rowerzystów, czy narciarzy.

Na terenie Gminy Dębica z inicjatywy Rancza Hucutek (<https://www.facebook.com/ranczohucutek/>), wyznakowano zielony szlak, obejmujący 3 pętle:

Mała: o długości 10 km: Ranczo Hucutek – Las Wolica – Ranczo Hucutek;

Średnia: o długości 40 km: Dębica – Stasiówka – Stobierna – Zawada – Lubzina;

Duża: o długości 60 km: Dębica – Las Wolica – Latoszyn – Góra Grabówka – Podgrodzie Maga – Połomia – Jaworze Górne – Jaworze Dolne – Głobikowa – Braciejowa – Góra Berdech – Stasiówka.

Zielony szlak jest dobrze oznakowany, znajdują się też przy nim tablice informacyjne z poglądową mapą.

W nadleśnictwie Tuszyna, na terenie gmin Ostrów i Przecław, także kolorem zielonym, wyznakowano terenowy, crossowy szlak pod nazwą *Z konikiem polskim*. Nawiązuje ona do Rezerwatowej Hodowli Konika Polskiego, prowadzonej w nadleśnictwie od 1995 roku. Ma długość 26 km, z czego ponad 16 wiedzie po okolicznych lasach, a przemierzając go, możemy odwiedzić m.in. poligon w Bliźnie (patrz: str. 62), tytułową Hodowlę Konika Polskiego czy leśne użytki ekologiczne.

Pokaz kadryła w Ośrodku Ludowego Klubu Jeździeckiego Zabajka w Głogowie Małopolskim, fot. arch. LKJ Zabajka

Pływanie i rekreacja wodna

Mimo że opisywany w przewodniku region Podkarpacia nie dysponuje dużymi naturalnymi lub sztucznymi zbiornikami wodnymi o funkcjach rekreacyjnych, to mieszkańcy i przybywający tu turyści mogą skorzystać z licznych mniejszych akwenów, często położonych w otoczeniu zieleni lasów. Dużą dbałość o nie wykazują zarówno lokalne władze samorządowe, jak i prywatni właściciele, a częste kontrole stanu czystości wody gwarantują bezpieczny odpoczynek. Stęsknieni wodnych kąpeli zaznają letniej ochłody w kąpieliskach zorganizowanych na świeżym powietrzu lub zrelaksują się na basenach krytych – nierzadko wyposażonych w dodatkowe udogodnienia oraz liczne atrakcje wodne.

Ośrodki wodne na otwartych akwenach

Miejskie kąpielisko Żwirownia w Rzeszowie [70] [F3] **ul. Kwiatkowskiego, ROSiR Rzeszów, tel. 17 853 58 53, www.zwirownia.rzeszow.pl; www.facebook.com/ZwirowniaRzeszow**

Stolica województwa oferuje wypoczynek na piaszczystej plaży w cieniu palm na terenie dawnej Żwirowni. Ulubione kąpielisko

rzeszowian z czystą wodą podzielone jest na obszary zarówno dla doświadczonych pływaków, jak i dla rodzin z dziećmi – obie strefy czujnym okiem strzegą ratownicy. W przerwie między opalaniem i kąpielą można posilić się w punktach gastronomicznych. W ośrodku znajduje się wypożyczalnia sprzętu wodnego (kajaki, rowery wodne), a wzdłuż plaży przebiega ścieżka rowerowa, z której mogą także korzystać miłośnicy tyżworolek i wrotek. Dostępne są również: boisko do siatkówki plażowej, siłownia na świeżym powietrzu oraz plac zabaw dla dzieci.

INFORMACJE

czynne: czerwiec-wrzesień, godz. 10:00–18:00, wstęp płatny
ratownik: tak
wypożyczalnia sprzętu wodnego: tak
gastronomia: punkt gastronomiczny
atrakcje dla dzieci: plac zabaw
inne udogodnienia: boisko do piłki plażowej.

Akwen rekreacyjno-wędkarski Żwirki [71] [CD3] **39-120 Borek Mały 1, tel. 605 480 255, www.facebook.com/OsrodekZwirki**

Prywatny ośrodek położony pomiędzy Dębicą i Rzeszowem (z dobrym dojazdem z autostrady A4), przyciąga spragnionych

aktywności wodnych piaszczysto-trawistą plażą z łagodnym zejściem do wody. Całość znajduje się na uboczu miejscowości, w otoczeniu drzew. Trzy wyznaczone strefy, pilnowane przez ratowników WOPR, zapewniają relaks osobom z umiejętnościami pływackimi o każdym stopniu, a wypożyczalnia sprzętu oferuje rowery wodne. Gra w siatkówkę plażową na specjalnie przygotowanym do tego celu boisku będzie idealną propozycją dla miłośników łączenia kąpeli słonecznych z aktywnością ruchową. Dostępna jest oferta gastronomiczna, istnieje także możliwość roztawienia namiotu oraz rozpalenia grilla. Wokół zbiornika ulokowano stanowiska do wędkowania.

INFORMACJE

czynne: lipiec-sierpień, wstęp płatny
ratownik: tak (dni słoneczne)
wypożyczalnia sprzętu wodnego: tak
gastronomia: mała gastronomia
atrakcje dla dzieci: plac zabaw, minityrolka
inne udogodnienia: boisko do piłki plażowej.

Zalew Bratkowice [72] [DE3] **tel. 17 86 70 100, www.facebook.com/pages/Zalew-Bratkowice**

Kąpielisko otoczone zielenią i lasami, znajduje się w pobliżu rezerwatu przyrody Zabłocie i wejścia na Przyrodniczy Szlak Puszczy

Sandomierskiej. W weekendy i święta zalew jest strzeżony przez ratowników WOPR. Na miejscu udostępniono niewielką infrastrukturę turystyczną (drewniane ławki i stoliki), dodatkowo można skorzystać z placu zabaw dla dzieci i boiska do siatkówki plażowej. Wiaty, podwieszany grill oraz tablice poglądowe terenu znajdują się także na początku ścieżki przyrodniczej.

INFORMACJE

czynne: lipiec-sierpień, wstęp wolny
ratownik: tak (w weekendy i święta)
wypożyczalnia sprzętu wodnego: nie
gastronomia: nie
atrakcje dla dzieci: plac zabaw
inne udogodnienia: boisko do piłki plażowej.

Grand Chotowa Hotel*** SPA & Resort w Chotowej 87 [73] [A3] **tel. 14 670 65 00, www.grandchotowa.pl; www.facebook.com/chotowa**

Grand Chotowa Hotel oferuje czystą i wspaniałą położoną, wśród zieleni sosnowo-dębowych lasów Doliny Dolnej Wistoki, piaszczystą plażę nad Zalewem Chotowskim (na północ od Pilzna).

Fotografie u góry:

– Miejskie kąpielisko Żwirownia w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Zapewnia jednocześnie wiele atrakcji, z których część dedykowana jest rodzinom z dziećmi. Na plaży można skorzystać z parasoli z leżakami, dostępna jest infrastruktura sanitarna i gastronomiczna. Nad wodą znajdują się drewniane pomosty, a aktywny wypoczynek zapewni wypożyczalnia sprzętu wodnego (kajaki, rowery, łódki). Dodatkowymi atrakcjami są park linowy z trasami o różnym stopniu trudności, tyrolka zawieszona nad taflą jeziora oraz ściana wspinaczkowa. Hotel posiada bogatą ofertę noclegową, w tym domki położone w lesie.

INFORMACJE

czynne: cały rok, wstęp płatny (dla korzystających z noclegów – bezpłatny)
ratownik: tak
wypożyczalnia sprzętu wodnego: tak
gastronomia: restauracja
atrakcje dla dzieci: plac zabaw, tyrolka, ściana wspinaczkowa, park linowy
inne udogodnienia: boiska sportowe, SPA.

Zalew Kamionka w Kamionce [74] [D3]
tel. 726 730 003, www.facebook.com/Pole-Biwakowe-w-Kamionce

Zalew na rzece Tuszynie w Kamionce to zbiornik retencyjny o powierzchni niespełna 8 ha, powstały w latach 50. XX wieku

na obrzeżu kompleksu leśnego. Tuż obok znajdują się ośrodki wypoczynkowe, domki letniskowe i pole biwakowe z infrastrukturą dla przyczep kempingowych. Dostępna jest także niewielka niestrzeżona plaża bez zaplecza. Mętność i brudny kolor wody wynikają z torfowego charakteru terenu. Możliwości aktywnego wypoczynku nad wodą dostarcza wypożyczalnia sprzętu (kajaki, łódki, rowery wodne). Dostępne są także boiska do piłki nożnej, siatkówki i koszykówki oraz plac zabaw dla dzieci.

INFORMACJE

czynne: cały rok, wstęp płatny na pole biwakowe
ratownik: tak (dni słoneczne)
wypożyczalnia sprzętu wodnego: tak
gastronomia: mała gastronomia
atrakcje dla dzieci: plac zabaw
inne udogodnienia: boiska do piłki nożnej, boiska do piłki plażowej.

Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy Jałowce w Kozłowie 12c [75] [B3]
tel. 14 68 11 000, 600 29 36 37, www.jalowce.pl, www.facebook.com/jalowce
Malownicza lokalizacja wśród lasów sosnowych i pól, w zakolu rzeczonym

w Dolinie Dolnej Wistoki, jest zdecydowanym atutem ośrodka Jałowce. Niemal połowę z 21 ha tego terenu zajmuje zalew powstały w miejscu dawnej żwirowni, podzielony na dwie części: strzeżony latem akwen kąpieliskowy oraz część rekreacyjno-sportową przeznaczoną do wędkowania i uprawiania sportów wodnych (kajaki i rowery wodne dostępne w wypożyczalni sprzętu). Oferta noclegowa obejmuje pokoje, domki oraz dobrze wyposażone pole namiotowe i kempingowe.

INFORMACJE

czynne: cały rok, wstęp płatny
ratownik: tak
wypożyczalnia sprzętu wodnego: tak
gastronomia: restauracja, mała gastronomia
atrakcje dla dzieci: place zabaw
inne udogodnienia: boiska do piłki nożnej i siatkówki.

Jezioro Maziarnia w Wilczej Woli [76] [E2]
tel. 17 74 42 109, www.facebook.com/Zalew-Maziarnia

Na Płaskowyżu Kolbuszowskim, na wschodnim brzegu otoczonego lasem jeziora Maziarnia, znajduje się kąpielisko strzeżone przez ratowników w weekendy. Zalew, często określany „mini So-

liną”, o długości około 3 km i szerokości 400–600 m latem przyciąga miłośników kąpieli, windsurfingu i żeglarstwa, a zimą bojerów (ślizgów lodowych). Zapaleni wędkarze przybywają na zlokalizowane tu specjalne łowisko, bogate w okazy między innymi karpia, okonia, lina czy szczupaka. Na zachodnim brzegu, po drugiej stronie jeziora, wytyczono ścieżkę edukacyjno-przyrodniczą. Na jej trasie znajduje się miejsce o charakterze wypoczynkowym, gdzie udostępniono paleniska z rusztami, wiaty oraz stoły i ławki. Warto skorzystać także z uroków lasu, obfitującego w owoce leśne i grzyby.

INFORMACJE

czynne: lipiec-sierpień, godz. 9:00–19:00, wstęp wolny
ratownik: tak (w weekendy i święta)
wypożyczalnia sprzętu wodnego: nie
gastronomia: bar
atrakcje dla dzieci: las
inne udogodnienia: płatny parking.

Fotografie u góry (od lewej):
– Zalew Kamionka w Kamionce,
fot. Starostwo Powiatowe w Ropczycach
– Grand Chotowa Hotel SPA & Resort,
fot. Grand Chotowa Hotel SPA & Resort

Baseny letnie i kryte pływalnie

Letnie kąpieliska rekreacyjne to świetne miejsce odpoczynku dla całych rodzin – kilka parków wodnych na omawianym terenie oferuje liczne, emocjonujące atrakcje, jak długie kręte zjeżdżalnie, „rwące rzeki” czy sztuczne fale. Osoby spragnione relaksu zazwyczaj znajdują tutaj napowietrzne ławki, bicz wodny czy jacuzzi. Prócz basenów na świeżym powietrzu w regionie stopniowo zwiększa się liczba krytych basenów. Bardzo często powstają one przy miejskich i gminnych ośrodkach sportu i rekreacji. Dzięki temu uczniowie lokalnych szkół i okoliczni mieszkańcy, a także wielu przyjezdnych, ma możliwość skorzystania z proponowanych form rozrywki wodnej bez względu na pogodę i porę roku. Zazwyczaj przy krytych basenach mieszczą się sauny, gdzie można zażyć przyjemnego odprężenia.

ROSIR – Rzeszowski Ośrodek Sportu i Rekreacji [77] [E3] **Rzeszów, ul. ks. J. Jątowego 23 (wejście od ul. Pułaskiego), tel. 699 670 756, www.rosir.eu**
Zlokalizowany w samym centrum miasta kompleks wodny oferuje zarówno baseny otwarte, na świeżym powietrzu, jak i baseny kryte. Na zewnątrz dostępny jest basen

olimpijski z 8 torami pływakimi, obok znajdują się trybuny z tarasem wypoczynkowym. Basen rekreacyjny o powierzchni około 1400 m² zapewnia niezwykle wrażenia dzięki atrakcjom takim, jak zjeżdżalnia o długości 70 m, bicz wodny, ławeczki masujące, parasol wodny, gejzery czy linowa „pajęczyna”. Najmłodsze dzieci mogą bezpiecznie spędzić czas w przeznaczonych dla siebie przestrzeni z brodzikiem, minizjeżdżalniami, jezami wodnymi i fontannami. Do dyspozycji gości są także place zabaw (wodny i trawiasty), boisko do siatkówki oraz tereny zielone, na których można odpocząć. Dostępne są pralnie, prysznice oraz infrastruktura sanitarna, zorganizowano także zaplecze gastronomiczne. Pływalnia kryta z kolei oferuje 6 torów pływackich o głębokości do 3,75 m – prowadzone są tu również zajęcia, np. nauka pływania oraz gimnastyka w wodzie.

INFORMACJE

czynne: czerwiec–wrzesień, godz. 9:00–20:00, wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: basen dziecięcy, brodzik, wodny plac zabaw.

MOSiR – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Dębicy, pływalnia kryta: ul. Piłsudskiego 19; pływalnia letnia, odkryta: ul. Sobieskiego 13 [78] [B3] **tel. 14 681 42 10 (basen kryty), 14 677 61 40 (basen letni), www.mosir.debica.pl; www.facebook.com/MOSiR-Dębica**

Z myślą o mieszkańcach Dębicy stworzono dwa kompleksy basenów (kryty i otwarty), dzięki czemu można nad wodą aktywnie spędzać czas bez względu na porę roku czy pogodę. W obu miejscach znajdują się baseny olimpijskie z homologacją Polskiego Związku Pływackiego, w związku z czym odbywają się tu zawody ogólnopolskie i międzynarodowe. To właśnie tutaj złota medalistka olimpijska, Otylia Jędrzejczak, ustanowiła swój pierwszy rekord Polski.

Kryty kompleks przy ul. Piłsudskiego mieści miniaquapark (z atrakcjami typu rura do zjeżdżania o długości 104 m, wodospady, leżanki z hydromasażem, rwąca rzeka, sztuczna fala czy jacuzzi) oraz baseny treningowe (po 8 torów o długości 25 m i 50 m). Po zabawie czy treningu można zrelaksować się w jednej z trzech dostępnych saun.

Kompleks letni przy ul. Sobieskiego oferuje basen rekreacyjny o długości 50 m i głębokości do 180 cm. Dla młodszych dzieci przygotowano brodzik o głębokości 60 cm. Można także skorzystać z boiska do siatkówki plażowej oraz posilić się w niewielkiej gastronomii.

INFORMACJE

czynne: basen kryty: cały rok, godz. 6:00–22:00; basen letni: czerwiec–sierpień, godz. 10:00–18:00; wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodziki z atrakcjami wodnymi.

Kryta Pływalnia Fregata w Kolbuszowej, ul. Jana Pawła II 10 [79] [D2] **tel. 17 74 44 820, www.basen.kolbuszowa.pl; www.facebook.com/krytaplywalniafregata**
„U nas zawsze świeci słońce” – takim hasłem zachęca się do skorzystania z krytego kompleksu wodnego, a różnorodność oferty sprawia, że każdy znajdzie tu coś dla siebie. Basen sportowy o długości 25 m oferuje doświadczonym pływakom 6 torów, natomiast nauce pływania służy basen o wymiarach 12 m x 8 m. W celach rekreacyjnych stworzono strefę, w której dobrą zabawę zapewnią między innymi sztuczna rzeka, ławeczki powietrzne, bicz wodny czy gejzery, a także kręta zjeżdżalnia o długości 60 m.

Bąbelkowe rozkosze, antystresową terapię i modelowanie sylwetki oferuje jacuzzi oraz sauna. W budynku dostępna jest także oferta odnowy biologicznej w gabinecie kosmetycznym Flowers SPA.
INFORMACJE
czynne: cały rok, godz. 6:00–22:00, wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodziki z atrakcjami wodnymi

MOSiR Łańcut, pływalnia kryta: ul. Armii Krajowej 57; pływalnia odkryta: ul. Skłodowska 15 [80] [G3] **tel. 17 225 93 80, www.mosir-lancut.pl; www.facebook.com/mosirlancut**

Miejscowa kryta pływalnia w Łańcutie oferuje 6 torów w basenie sportowym o długości 25 m. Dla najmłodszych dostępny jest brodzik. Skorzystać można także z dodatkowych atrakcji, jak zjeżdżalnia o długości 60 m, jacuzzi oraz z 2 rodzaje sauny (parowa i sucha). W tym samym kompleksie mieszczą się sale fitness, a także place zabaw dla dzieci, miniskatepark, kort tenisowy i hala sportowa.

Na ulicy Składowej położone jest odkryte kąpielisko z basenem o długości 50 m, oferujące także 3 brodziki dla dzieci, boisko do piłki plażowej, siłownię, tenis stołowy, bar, pole namiotowe i miejsce na ognisko lub grill.

INFORMACJE

czynne: cały rok, godz. 6:00–22:00, wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodzik.

Pływalnia rekreacyjna Smoczka w Mielcu [81] [B2] **ul. Powstańców Warszawy 2, tel. 17 787 48 81, www.mosir.mielec.pl; www.facebook.com/MOSiR-Mielec**

Miejska kryta pływalnia Smoczka udostępnia pływakom 6 torów basenu sportowego o długości 25 m. Mniej doświadczonym osobom posłuży basen rekreacyjny z 3 torami do nauki pływania, który uatrakcyjnią: zjeżdżalnia rurowa o długości 74 m, sztuczna rzeka, bicz i masaże wodne. Jacuzzi oraz sauny nęcą obietnicą odprężenia po wodnych szaleństwach. W budynku kompleksu znajdują się także gabinety odnowy biologicznej i SPA oraz siłownia fitness. W zespole basenowo-rekreacyjnym funkcjonuje restauracja oraz kępielnia z barem.

Latem natomiast udostępnione jest odkryte kąpielisko, składające się z kilku basenów (z możliwością wypożyczenia leżaków i parasoli). Akwen rekreacyjny o powierzchni 440 m² zapewnia mnóstwo wodnych atrakcji, takich jak: 2 zjeżdżalnie proste o długości 17 m, zjeżdżalnia kręta o długości 55,5 m, rwąca rzeka, ławeczki napowietrzające, fontanna w kształcie grzybka, przeciwpłydy, bicz wodny czy grot sztucznej fali. Osobom ceniącym większy spokój służy tzw. basen cichy o powierzchni 149 m²

z biczami wodnymi, fontanną i ławeczką z masażem. Dostępne są także dwa baseny (o długości 50 m i 20 m) oraz niewielki brodzik 10 x 7 m. Wśród innych udogodnień znajdziemy 2 boiska do siatkówki.

INFORMACJE

czynne: kryta pływalnia: cały rok, godz. 7:00–22:00; odkryty kompleks: tylko latem; wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodzik z atrakcjami.

Kryta Pływalnia Fregata w Kolbuszowej, fot. Archiwum UMiG Kolbuszowa

Kryta pływalnia w Sokolowie Małopolskim, ul. Pileckich 5 [82] F2 tel. 17 77 20 021, www.basen.sokolow-mlp.pl; www.facebook.com/Kryta-Plywalnia-w-Sokolowie-Malopolskim

Kompleks wodny mieści basen sportowy o długości 25 m oraz basen rekreacyjny o nieregularnym kształcie, w którym do zabawy i relaksu służy między innymi fala wodna, gejer, zjeżdżalnia rurowa o długości 65 m, a także liczne bicz wodne. Odpęczyć ciało można także w jacuzzi i saunach (mokra i sucha), a dla maluchów przygotowano brodzik z jeżem i parasolem wodnym. Dodatkowo w kompleksie znajdują się gabinety odnowy biologicznej, minisklepek i dwa bary.

INFORMACJE

czynne: cały rok, godz. 6:00–22:00, wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodzik z atrakcjami.

Park Wodny w Strzyżowie, Strzyżów, ul. Polna 1 [83] D4 tel. 17 276 85 60, www.parkwodny.cstr.pl

Podzielony na dwie części kompleks zapewnia zarówno wspaniałą rozrywkę i relaks, jak i warunki do poprawienia

kondycji i umiejętności pływackich.

W części rekreacyjnej udostępniono 3 tory do nauki pływania oraz strefę z atrakcjami wodnymi, w tym podwodny gejer, kurtykę wodną, dziką rzekę oraz zjeżdżalnię rurową o długości 60 m. Obok położone jest także jacuzzi, w którym można rozluźnić mięśnie po sportowych wyczynach.

Z kolei basen sportowy oferuje 6 torów o długości 25 m. W kompleksie dostępne są także inhalatorium solankowe, sauny sucha i parowa, miejsce do kąpieli peretkowej, sala fitness, siłownia i solarium.

INFORMACJE

czynne: cały rok, godz. 6:00–22:00, wstęp płatny
ratownik: tak
gastronomia: tak
atrakcje dla dzieci: brodzik z atrakcjami.

Fotografie u góry (od lewej):
– Pływalnia kryta w Łańcucie, fot. MOSiR
– Kryta Pływalnia w Kolbuszowej, fot. Archiwum UMiG Kolbuszowa

Żeglarnstwo i kajakarstwo

Mimo że teren Rzeszowszczyzny oddalony jest od morza o setki kilometrów, to tradycje wodniackie są tu mocno zakorzenione. W połowie lat 60. ubiegłego wieku powstał Rzeszowski Związek Żeglarski – od początku działał tu między innymi kpt. Henryk Jaskuła, który w 1979 roku na jachcie samotnie okrążył świat. Po morzach pływa też zwodowany w 2000 roku jacht „Rzeszowiak”, pełnomorskie marzenie podkarpackich żeglarzy. Młodzi adepci żeglarnstwa, nim zaczną sprawdzać swoje umiejętności na trudniejszych akwenach, takich jak Jezioro Solińskie czy jeziora mazurskie, tapia wiatr w żagle i wdrażają się w uprawianie sportów żeglarskich na Zalewie Rzeszowskim.

Zbiornik Rzeszowski, popularnie zwany Zalewem, powstał w 1973 roku. Jego powierzchnia, wynosząca początkowo prawie 70 ha, z czasem – w wyniku zamulenia – zmniejszyła się do około 30 ha. Wypożyczalnie sprzętu wodnego (łódek, kajaków, rowerów wodnych) znajdują się przy parkingu pod Lisią Górą.

Klub Żeglarski Hornet Rzeszów ul. Skrajna 9, Rzeszów, tel. 509 257 571, www.facebook.com/kzhornetrzeszow

Klub ten propaguje żeglarnstwo sportowe, głównie wśród dzieci i młodzieży. Organizuje także szkolenia, pikniki żeglarskie oraz – pod hasłem „Żeglować każdy może” – regaty w klasie Optimist (to najmniejsza klasa jachtów, przeznaczona dla dzieci i młodzieży do lat 15).

Projekt czarter – wypożyczalnia sprzętu wodnego (między innymi w Rzeszowie) tel. 791 966 169, www.projektczarter.pl

Kajakarstwo to forma rekreacji, którą może uprawiać każdy, bez względu na wiek, co czyni tę dziedzinę sportu i wypoczynku bardzo popularną, także wśród wielopokoleniowych rodzin. Na spływy często zapisują się osoby, które... boją się wody i nawet nie umieją pływać. Przy zachowaniu bowiem elementarnych środków ostrożności i pod opieką doświadczonych kajakarzy każdy może skorzystać z tego sposobu aktywności fizycznej. Popularnym miejscem uprawiania kajakarstwa jest Zbiornik (Zalew)

Rzeszowski – tłumnie odwiedzany przez mieszkańców stolicy województwa podkarpackiego, zwłaszcza w weekendy przy słonecznej pogodzie. Wyptywając z zalewu na rozlewiska Wistoka, pełnych szuwarów i bobrowych żeremi – mimo że jest się niemal w centrum wielkiego miasta – można z bliska obcować z dziką wodną przyrodą.

Godnym polecenia jest mający swoją bazę pod Lisią Górą Rzeszowski Klub Kajakowy, organizujący między innymi szkolenia młodzieży w pływaniu na kajakach wyczynowych. Sekcja, choć nie jest o niej zbyt głośno, ma spore osiągnięcia na krajowych imprezach rangi mistrzowskiej.

Wypożyczalnia Rzeszowskiego Klubu Kajakowego tel. 660 761 877, www.rkkrzeszow.pl

Większym wyzwaniem są kajakowe spływy rzeczne. Ciekawym doświadczeniem będzie przepłynięcie **Szlaku wodnego rzeki Wistok**, przebiegającego przez okolice Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego i przelotem zwany Bramą Frysztacką. Wistok, jako rzeka o bardzo zróżnicowanym charakterze, zmieniającym nurcie i dużych różnicach głębokości, pozwala na korzystanie ze szlaku zarówno osobom zaawansowanym, jak i stawiającym pierwsze kroki w kajakarstwie. Przebycie tej trasy stanowi niewątpliwą przygodę, wzbogaconą o walory krajobrazowe, przyrodnicze i historyczne, których nie brakuje na Pogórzach Strzyżowskim i Dynowskim. Niektóre tereny wzdłuż przebiegu spływu objęte są programem Natura 2000 (np. Łąki nad Wojkówką). Przy niskich stanach wody, szczególnie latem, trzeba liczyć się w kilku miejscach z tzw. przenoskami, czyli wyjściem z kajaków i przeciągnięciem ich przez płycizny (bez wychodzenia na brzeg). Takie zdarzenia, wydawałoby się kłopotliwe, stanowią dodatkową atrakcję dla kajakarzy.

Infrastrukturę Szlaku wodnego rzeki Wistok, o długości 27 km, oddano do użytku w latach 2017–2021. Na odcinku z Wojkówki (w gminie Wojszówka) do Strzyżowa przygotowano 8 przystani kajakowych, z których 7 znajduje się na terenach objętych niniejszym przewoźnikiem (Twierdza, Dolina Wistoka, Pod Herbami, Most Wiśniowa, Markuszowa, Markuszowa-

wa-łódka, Most Strzyżów). Każda z nich posiada dogodny dojazd i zejście do rzeki, a na brzegu niezbędną infrastrukturę dla turystów, jak altany, miejsca ogniskowe i boiska rekreacyjne. Na przystaniach znaleźć można także mapę szlaku i informacje o zlokalizowanych przy nim atrakcjach turystycznych. Dodatkowo w Twierdzy znajduje się wypożyczalnia sprzętu wodnego, a we Frysztaku, niespełna 500 m od przystani, Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji oferuje noclegi, otwarte baseny kąpielowe oraz obiekty rekreacyjne. Oferta noclegowa dostępna jest również w pozostałych miejscowościach wzdłuż szlaku. Szczegółowy opis trasy spływu można znaleźć na stronie www.gosir.frysztak.pl, a aktualności na www.facebook.com/Kajakarstwo.

Na trasie Szlaku wodnego organizowany jest też doroczny **Ogólnopolski Spływ Szlakiem Rzeki Wistok** (na długości 43 km – start w Krośnie), który gromadzi kilkuset uczestników. Na Wistoku dostępne są także spływy w kierunku Strzyżowa i dalej do Babicy czy Rzeszowa, z zakończeniem nad Zalewem Rzeszowskim. Niektóre gospodarstwa agroturystyczne rozszerzają także swoją ofertę o wynajmowanie kajaków do spływów nie tylko Wistokiem, ale i po mniejszych rzekach, jak np. spływ Strugiem z Kielnarowej do Rzeszowa.

Spływy kajakowe LOLEK ul. Mostowa 5, Strzyżów, tel. 692 316 313, www.splywykajakowelolek.wixsite.com

Spływy kajakowe Wistokiem tel. 795 999 532, www.splywy-wistokiem.tuwi.info

Klub Polsurvival PTTK tel. 17 85 367 55, www.ps.rzeszow.pttk.pl

Klub ten działa przy rzeszowskim Oddziale PTTK, proponuje też trasy w dolnej części Wistoka, za rzeszowską zaporą. Daje to możliwość spływania ciekawym odcinkiem rzeki, choć już o zdecydowanie nizinny charakter. Początek spływu ma miejsce zwykle na Bulwarach, przy pomniku rzeszowskiej legendy – ostatniego miejskiego przewoźnika promowego, Stanisława Nitki. Jego trasa wiedzie przez Trzebownik, Dąbrówkę, Tryńczę aż do Dębna, gdzie Wistok wpada do największej rzeki Podkarpacia – Sanu. W Rzeszowie, pod mostem lwowskim, należy zwrócić uwagę na wartki nurt, głązy i pozostałości starego mostu.

Wędkowanie

Wędkowanie to forma wypoczynku wymagająca ciszy, spokoju i cierpliwości. Dwa pierwsze warunki spełnia wiele zakątków opisywanego regionu, ostatniego warunku natomiast należy życzyć każdemu, kto z wędką przybędzie tutaj o dowolnej porze roku. Miłośnicy wędkowania mogą korzystać z koryt rzecznych, wśród których część ma charakter górski. Największą rzeką jest Wisłok zapewniający niemałe walory krajobrazowe. Doskonałe warunki do wędkowania panują także w wodach stojących naturalnych i sztucznych położonych tu akwenów. Zaliczają się do nich zarówno starorzecza Wisły i Wiśłoki, jak i zalew na Wiśłoku w Rzeszowie. Bardzo liczną grupę stawisk stanowią zbiorniki wodne powstałe w dawnych wyrobiskach i żwirowniach, znajdujące się między innymi w miejscowościach Lipie k. Głogowa Małopolskiego, Otałęż (k. Mielca), Czarna Sędziszowska czy Jezioro w Mokrczu. Należy pamiętać, że łowienie ryb na wodach ogólnie dostępnych wymaga posiadania optaczonej na dany rok karty wędkarskiej. Na opisywanym terenie znaleźć można również

specjalnie przygotowane stawiska komercyjne, gdzie wymóg posiadania karty nie obowiązuje. Niektóre z nich to niewielkie stawy na prywatnych posesjach (często przy gospodarstwach agroturystycznych), inne z kolei to profesjonalnie zorganizowane miejsca z wydzielonymi stanowiskami wędkarskimi i bezpośrednim do nich dojazdem (np. Ocieka).

Poniżej prezentujemy kilka stawisk, jednych z najbardziej polecanych przez doświadczonych wędkarzy.

Ranczo nad Jeziorkiem Czarna k. Łańcuta 803A, tel. 665 921 994, www.facebook.com/ranczonadjeziorkiem

Ranczo, będące cichym i spokojnym miejscem, oferuje gęsto zarybiony akwen o powierzchni 5 ha i głębokości do 8 m. Zadaszone stanowiska wędkarskie wyposażono w ławki i stoliki. W czystych wodach pływa wiele gatunków ryb: karp (do 15 kg), jesiotr (około 1,5 m długości), amur, leszcz, lin, sum (do 2 m długości), sandacz, boleń, toptęga (nawet do 25 kg). Na terenie stawiska znajduje się sklep, w którym można zaopatrzyć się w sprzęt wędkarski.

Łowisko Czarna Sędziszowska (gospodarstwo rolno-agroturystyczne) tel. 698 382 064, www.lowisko-czarnasedziszowska.pl, www.facebook.com/lowisko.czarnasedziszowska

Łowisko powstałe w miejscu wyrobiska żwirowego, z dala od ruchliwych dróg. Powierzchnia tego akwenu wynosi około 6 ha, a głębokość sięga do 12 m. Zbiornik jest sztucznie dotleniany dyfuzorami. Podstawową rybą jest tu karp, ale złowić można także sandacza, szczupaka, okonia, lina, amura, pstrągę, jesiotra, toptęgi, płoc i karasia. Na terenie stawiska obowiązują zasady *No kill* oraz *Złów i wypuść*.

Leśna Przystań Ocieka (k. Dębicy) tel. 517 473 818, www.ocieka.pl, www.facebook.com/lesna.przystan.ocieka

Tutejsze stawisko składa się z dwóch zbiorników ze stanowiskami jedno- i dwuosobowymi, z dostępem do toalet oraz z możliwością rozłożenia namiotu i rozpalenia grilla. Złowić tu można karpia, amura, lina, karasia, jesiotra, szczupaka, sandacza, okonia i płoc. Panuje zasada *No kill*. Ciekawą atrakcją stawiska jest możliwość wynajęcia domku na środku głównego zbiornika. Obecnie powstaje tu też centrum rekreacyjne z klimatycznymi domkami, plażą i zapleczem gastronomicznym.

Zbiornik Otałęż (gmina Czermin) tel. 17 854 98 01

Ogólnodostępny zbiornik Otałęż ma powierzchnię 22 ha, a jego głębokość sięga nawet 40 m. W lazurowej wodzie przebywają rekordowej wielkości szczupaki, duże sandacze i okonie. Stanowiska są bez zarośli, wiele z nich z miejscem na rozłożenie namiotu, a linia brzegowa dostępna niemal w całości (prócz części, gdzie wciąż prowadzona jest eksploatacja piasku i żwiru). Bardzo lubiany jest

tzew. cypel, zwłaszcza wśród kempingujących wędkarzy. Obiekt wykorzystywany jest także rekreacyjnie.

Stawy Werynia (gmina Kolbuszowa) tel. 17 854 98 01, www.facebook.com/pages/Stawy-Werynia

Powierzchnia stawiska w Weryni wynosi około 14 ha. W sześciu udostępnionych stawach pływają między innymi karp, szczupak, okoń i karaś.

Stawy w Woli Chorzelskiej (gmina Mielec) tel. 691 704 913, 723 777 212

Komercyjne stawisko w Woli Chorzelskiej, położone w pobliżu Puszczy Sandomierskiej to idealne miejsce dla miłośników wędkowania i wypoczynku na łonie natury. Dwa stawy o powierzchni 8 ha zapewniają udane połowy karpia, amura, karasia, lina, płoci, szczupaka, sandacza, suma i okonia. Istnieje tu także możliwość wynajmu domku oraz skorzystania z miejsca na ognisko.

Przydatne wyszukiwarki stawisk:

- stawiska ogólnodostępne i komercyjne: www.wedkuje.pl/lowiska-wedkarskie, www.fishster.pl/lowiska;
- stawiska komercyjne: www.znajdzlowisko.pl, www.lowiskawpolsce.pl, www.lowiskakomercyjne.pl.

Podkarpackie serwisy wędkarskie:

- Z wędką na Podkarpaciu, www.facebook.com/Z-wedka-po-Podkarpaciu
- Wędkarstwo Podkarpacie, www.facebook.com/WedkarstwoPodkarpacie, www.wedkarstwopodkarpacie.pl
- Podkarpacki Serwis Wędkarski: www.facebook.com/pswteam, www.fishing.org.pl

Stawy w Weryni, fot. Archiwum Gmina Kolbuszowa

Grzybobranie

W wielowiekowej tradycji Lasowiaków, zamieszkujących północno-zachodnie tereny regionu, zbieractwo runa leśnego stanowiło jedno z podstawowych zajęć. Szczególne miejsce zajmowały tu grzyby, które zgodnie z wierzeniami, miały boskie pochodzenie. Z ich zbiorem wiązały się różne zakazy lub nakazy (np. w wybrane święta czy konkretne dni zabraniano zbieractwa, by w inne do niego zachęcać). Miało to bądź bronić przed negatywnymi skutkami konsumpcji, bądź wzmacniać działanie niektórych rodzajów grzybów, uzależnione jakoby od pory dnia i terminu zbioru. Spożywanie wybranych gatunków, szczególnie przez lokalnych zielarzy i ludowych znawców, umożliwiała niekiedy, jak wierzone, kontakty z zaświatami. Grzyby stanowiły cenny składnik potraw, dzięki którym można było przygotować smaczne dania. Szczególnie pożądanym dodatkiem były podczas Wigilii (barszcz, zupa grzy-

bowa) lub postnych posiłków w czasach adwentu czy Wielkiego Postu.

Kiedyś zbierano je wyłącznie dla własnych potrzeb, z czasem grzybobranie stały się też dodatkowym źródłem dochodów. Smażone, gotowane, suszone, czy kiszone – zawsze są smakowitym dodatkiem do potraw i mimo, że czasem słysząc głosy o braku właściwości odżywczych, to jednak trudno sobie bez nich wyobrazić naszą kuchnię.

Oprócz grzybów jadalnych, w lasach spotkać można mnóstwo tzw. „trujaków”, „dziaków”. Należy więc przestrzegać podstawowej zasady – jeśli znaleziony grzyb nie jest Ci znany – nie ryzykuj, nie bierz go. Jak głosi popularne powiedzenie, grzybiarz jest jak saper – myli się tylko raz.

W przeważającej mierze sosnowe lasy Puszczy Sandomierskiej, znajdujące się na północ od Rzeszowa, obfitują przede wszystkim w podgrzybki. W buczynowym

i świerkowym drzewostanie trafimy na grzybowego króla – **prawdziwka**. Tutejsze piaszczyste gleby są też dobrym miejscem na znalezienie **żółtych kurek**, zwanych czasami lisówkami, tak chętnie dodawanych do jajecznicy. Brzozowe czy osikowe gęstwiny pozwalają na znalezienie wszystkich niemal odmian **koźlarzy** (kozaków), w modrzewiowych młodnikach czekają **maślaki**, a na granicy lasów i łąk często rosną **kanie**.

Lokalni mieszkańcy potrafią znaleźć grzyby w pobliżu swoich domostw, ale miejscy grzybiarze muszą za zbiorami jeździć niekiedy dziesiątki kilometrów. Powszechnie odwiedzanymi miejscami są kompleksy leśne pomiędzy Czarną k. Łańcuta i Medynią Łańcucką, wokół Julina, lasy turzańskie k. Sokotowa Małopolskiego, pomiędzy Przewrotnem a Głogowem Małopolskim, okolice Bratkowic, cały pas na północ od Dębicy od zalewu Kamionka, aż po linię Majdan Królewski – Padew Narodo-

wa. Lasy w kierunku Woli Chorzelowskiej to doskonałe i bezpośrednio sąsiadujące z miastem zielone tereny, które eksplorują mieszkańcy Mielca i okolic.

Południową część regionu zajmuje Pogórze Karpackie, gdzie w lasach dominują buki. To ulubione miejsce dla wielu odmian prawdziwków, które podczas urodzajnych lat, niemal same pchają się do koszyka. Kwaśna gleba, liczne jary i lokalne cieki wodne to także wymarzone obszary dla pomarańczowych rydzów. Można się po nie wybrać do lasów otaczających Tarnawkę koło Husowa, w okolice Błażowej, Czudca, Strzyżowa czy tereny Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego. Należy jednak pamiętać, że w niektórych tutejszych rezerwatach, mimo że można je zwiedzać wędrując po wyznakowanych szlakach i przyrodniczych ścieżkach, obowiązuje zakaz zbioru runa, warto więc przed wejściem z koszykiem na grzyby, sprawdzić, czy nie jest to zabronione.

Wspinaczka

Wspinaczka była kiedyś praktykowana wyłącznie na skałkach w otwartym terenie. Rejony wspinaczkowe – skały i nieczynne kamieniołomy – znajdują się na południu województwa podkarpackiego, poza regionem rzeszowskim. Nie oznacza to jednak, że mieszkańcy stolicy województwa podkarpackiego muszą opuszczać swoje miasto, chcąc spróbować swoich sił w tej pięknej, lecz ekstremalnej dziedzinie sportowej.

W Rzeszowie, podobnie jak we wszystkich większych miastach Polski, od ponad dwudziestu lat zaczęły powstawać sztuczne ścianki wspinaczkowe będące rekompensatą za brak naturalnego środowiska do uprawiania tego sportu na miejscu. To dzięki temu dyscyplina ta staje się coraz bardziej dostępna i popularna. Dużą w tym zasługą rzeszowskich uczelni Politechniki i Uniwersytetu. Obie posiadają swoje ścianki, początkowo przeznaczone dla własnych studentów, z czasem zostały też udostępnione wszystkim chętnym.

Niektórzy zaczynają wspinanie już od dziecka, np. w Mielcu na Bulwarach przy ul. Rzecznej stworzono bryły wspinaczkowe dla najmłodszych, a miniścianki znajdziemy też przy niektórych ośrodkach wypoczynkowych, pensjonatach czy hotelach. Zdecydowanie bardziej profesjonalnej wspinaczki doświadczyc można w każdym rzeszowskim ośrodku wspinaczkowym.

FlyWall – Centrum Wspinaczkowe
 [84] E3 ul. Siemieńskiego 14, Rzeszów, tel. 881 230 067, www.flywall.pl

Największy kompleks wspinaczkowy na Podkarpaciu to 530 m² przestrzeni do wspinania wraz z jedynym w Rzeszowie stanowiskiem automatycznej asekuracji. Są tu stanowiska na wędkę. Dla początkujących wspinaczy ciekawą propozycją może być ściana do boulderingu o powierzchni ponad 300 m². Wspinaczka na niej odbywa się na niewielkich wysokościach – do 5 m, a jedyną formą asekuracji w razie odpadnięcia jest miękkie lądowanie na grubym, wytrzymałym atestowanym materacu. Częścią FlyWall są też: kryty dwupoziomowy park lino-

wy, tory Fun Climbing przystosowane do wspinaczki dziecięcej oraz strefa street workout, czyli miejsce do ćwiczeń z wykorzystaniem własnego ciężaru.

Ściana Wspinaczkowa Politechniki Rzeszowskiej
 [85] E3 ul. Poznańska 2A, Rzeszów, tel. 609 078 628, www.sciana.prz.rzeszow.pl

Obiekt jest bazą treningową sekcji wspinaczkowej AZS Politechniki Rzeszowskiej. Oferuje głównie wspinanie z liną zarówno na wędkę, jak i z prowadzeniem. Osoby rozpoczynające swoją przygodę ze wspinaniem mogą skorzystać z tzw. godzin zielonych, podczas których organizowane są wstępne szkolenia. Prowadzone są też profesjonalne kursy wspinaczkowe. Ośrodek ten posiada dwie ścianki wspinaczkowe o wysokościach 10 m i 7,5 m.

Centrum Wspinaczkowe Peron Baltoro, Rzeszowski Klub Wysokogórski
 [86] E3 ul. Kochanowskiego 19a, Rzeszów, tel. 535 266 599, www.rkw.org.pl/baltoro-rzeszow

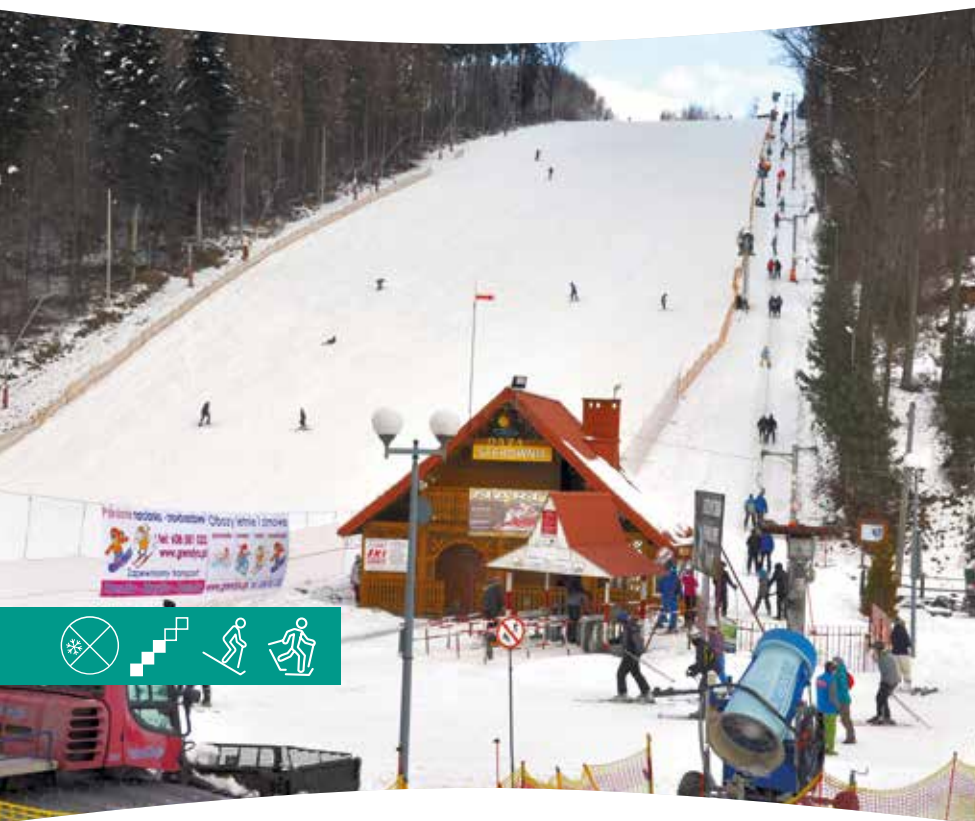
Centrum wspinaczkowe, które swoim po-

łożeniem w zaadaptowanej dawnej hali obrabiarek na terenie dworca kolejowego w Rzeszowie wpisuje się w modny trend postindustrialnych loftów. Na przybywających tu fanów adrenaliny czeka około 250 m² paneli wspinaczkowych o różnicowanym kącie nachylenia i poziomie trudności. W strefie dla dzieci ściany wyglądają jak prawdziwa dżungla z czasów dinozaurów, gdzie można się wspiąć na tyranozaura lub polecieć na pterodaktyla. Częścią centrum jest miejsce do street workoutu i rozciągania oraz oryginalna, sporych rozmiarów recepcja z klimatycznym kominkiem.

Ściana Wspinaczkowa Uniwersytetu Rzeszowskiego
 ul. Kasprowicza 1, Rzeszów, tel. 17 872 17 51, www.facebook.com/sciankaUR

Niewielka, kameralna ściana wspinaczkowa o wymiarach: 7,8 m wysokości, 3,60 m szerokości i około 50 m² całkowitej powierzchni. Przeznaczona jest głównie do wspinania z liną zarówno na wędkę, jak i z prowadzeniem. Znajduje się na drugim piętrze uniwersyteckiej hali sportowej.

Narciarstwo

Zimową porą równinne tereny Kotliny Sandomierskiej położonej na północ od Rzeszowa sprzyjają przede wszystkim uprawianiu narciarstwa biegowego. To coraz popularniejsza forma rekreacji, do czego z pewnością przyczyniły się sukcesy Justyny Kowalczyk. Z roku na rok rośnie liczba osób wyjeżdżających w teren z biegówkami w bagażnikach swoich aut. Mimo, iż nie ma tu specjalnie wyznakowanych i przygotowywanych tras biegowych, to zainteresowaniem cieszą się leśne ścieżki spacerowe. Przemierzają je narciarze, tworząc przy okazji w naturalny sposób ślady dla kolejnych biegaczy.

Warte polecenia i uczęszczane przez narciarskich biegaczy są ścieżki spacerowe w rezerwacie Bór, pomiędzy Głogowem Małopolskim i Tajęciną oraz trasy Nordic Walking w lasach koło Czarnej Łańcuckiej. W okolicach Mielca, gdy spadnie odpowiednia ilość śniegu, Mielecki Klub Górski Carpatia, wykorzystując traktor, zakłada ślady w okolicznych lasach. Natomiast

w zielonych kompleksach dawnej Puszczy Sandomierskiej spotkać można miłośników przyrody i biegówek. Na wzór traperów, przemierzają leśne dukty, rozkoszując się przecieraniem w białym puchu nowych ścieżek i krzyżowaniem ich z tropami dzikiej zwierzyny.

Narciarze zjazdowi, którzy z różnych powodów nie są w stanie wyjechać do oddalonych ośrodków narciarskich położonych w Beskidzie Niskim czy Bieszczadach, mogą skorzystać z kilku wyciągów znajdujących się niedaleko od Rzeszowa. Należą do nich wyciągi narciarskie: Oaza w Strzyżowie, Pod Dziedzicem w Gogołowie, Staś w Handzlówce, Ostra Góra w Dylągówce. Choć nie należą one do długich ani wymagających, umożliwiają jednak mieszkańcom Rzeszowa i okolic szybkie i krótkie wyjazdy na narty, nawet w dniach powszednich, po pracy czy nauce w szkole i na studiach. Niewielka odległość od stolicy województwa jest więc wielkim i podstawowym atutem tych obiektów. Polecane są głównie dla początkujących i średniozaawansowanych narciarzy, ale i doświadczonych zjaz-

dowcy przeżyją tu chwile przyjemności i zadowolenia.

Wyciąg narciarski Oaza [87] [G4] D4
Strzyżów, ul. Komendantów 33, tel. 17 276 37 27, www.oazaski.pl

Kompleks 3 wyciągów o różnej długości, atrakcyjnie położony na terenie Pogórza Strzyżowskiego, w dolinie potoku, pomiędzy zalesionymi wzniesieniami. Trasy o skali trudności dla początkujących i średniozaawansowanych. Wzdłuż wyciągu wybudowano tzw. schody zdrowia. Można nimi spacerować się do górnej stacji wyciągu i z punktu widokowego nad stokiem delektować się uroklivymi panoramami na Pogórza Strzyżowskie i Dynowskie.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Długość: 450 m
Różnica wysokości: 100 m
Rodzaj wyciągu: orczykowy
Sztuczne naśnieżanie: tak
Sztuczne oświetlenie: tak
Przepustowość: 1000 os./godz.
Ratrak: tak
Gastronomia: tak
Wypożyczalnia: tak
Szkółka narciarska: tak
Baza noclegowa: tak.

Wyciąg narciarski Pod Dziedzicem [88] [BC4] G4
Gogołów 20c, tel. 17 277 79 09, www.gogolow-narty.pl

Ośrodek narciarski w Gogołowie polecany jest przede wszystkim dla rodzin. Oprócz dwóch wyciągów talerzykowych znajduje się tu bowiem kilka innych atrakcji, z których najbardziej cieszą się dzieci: tramwaj śnieżny Sherpa, łączący kasy z wszystkimi trasami, kolejka linowa na stoku dla najmłodszych, zwanym popularnie oślą łączką, trasa tubingowa (zjazd pontonowy) oraz karuzela. Przy górnej stacji wyciągu stadnina koni z kryną ujeżdżalnią oraz pensjonat-winiarnia.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Dwa równoległe wyciągi o porównywalnych parametrach:
Długość: 500 m
Różnica wysokości: 90 m
Rodzaj wyciągu: talerzykowy
Sztuczne naśnieżanie: tak
Sztuczne oświetlenie: tak
Przepustowość: 1200 os./godz.
Gastronomia: tak
Wypożyczalnia: tak
Szkółka narciarska: tak
Baza noclegowa: tak.

Wyciąg narciarski Staś [89] [G4] G4
Handzlówka, tel. 601 800 810, www.stasiu.com.pl

Kameralny wyciąg – przyjazny dla umiejętności każdego narciarza, położony jest w północnej części Pogórza Dynowskiego, niedaleko Łańcuta. Główna trasa zjazdowa oznaczona jest kolorem niebieskim, a druga, przy małym wyciągu dla dzieci – kolorem żółtym. Ten regularnie modernizowany i unowocześniany ośrodek narciarski, oferuje także stok do zjazdów na sprzęcie typu: ski trikke, a latem na moutainboardach – deskach z czterema pompowanymi kołami.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Długość: 380 m
Różnica wysokości: 70 m
Rodzaj wyciągu: orczykowy
Sztuczne naśnieżanie: nie
Sztuczne oświetlenie: tak
Przepustowość: 600 os./godz.
Ratrak: tak
Mała gastronomia: tak
Wypożyczalnia: tak
Szkółka narciarska: tak.

Wyciąg narciarski Ostra Góra w Dylągówce [90] [G4] G4
tel. 509 269 500, www.ostragora.pl

Niewielki ośrodek narciarski położony około 25 km na południowy wschód od centrum Rzeszowa. Łagodny stok sprawia, że wyciąg ten jest odpowiednim miejscem dla początkujących narciarzy i osób uczących się jazdy na nartach czy snowboardzie. Dla najmłodszych uruchamiany jest mały wyciąg – tzw. ośła łączka.

Przy dolnej stacji wyciągu funkcjonuje szataś gastronomiczna z wiatą ogniskową, gdzie oprócz zakupu prostych dań i gorących napojów, dużą popularnością cieszy się możliwość grillowania własnych produktów. W pobliżu Ostrej Góry znajduje się agroturystyka i stadnina koni Boska Dolina (patrz: str. 199).

INFORMACJE PRAKTYCZNE

Długość: 300 m
Różnica wysokości: 70 m
Rodzaj wyciągu: talerzykowy
Sztuczne naśnieżanie: tak
Sztuczne oświetlenie: tak
Ratraki: tak
Przepustowość: 900 os./godz.
Gastronomia: tak
Wypożyczalnia: tak
Szkółka narciarska: tak.

Lotnictwo sportowe

Podkarpacie jest terenem, na którym od wielu lat bardzo silnie zaznaczają się tradycje lotnicze. W historię lotnictwa wpisał się chociażby mieszkający tu niegdyś Jan Potocki, który w 1790 roku jako pierwszy Polak wzniósł się w przestworza balonem powietrznym. Z kolei pochodzący stąd Adam Ostaszewski, uznawany za wynalazcę dwupłatowego samolotu i silnika odrzutowego, zbudował tzw. „pionowzlot” już pod koniec XIX wieku, czyli w okresie, gdy bracia Wright zajmowali się jeszcze produkcją rowerów.

Wieloletnią i wspaniałą historią może pochwalić się także tutejsze lotnictwo sportowe, reprezentowane przede wszystkim przez aerokluby w Rzeszowie i Mielcu. Tradycje lotnicze są podtrzymywane przez licznych adeptów podniebnych lotów, których krąg systematycznie się rozszerza. Mają oni możliwość zdobywania odpowiednich uprawnień i realizowania swoich pasji w różnych dyscyplinach, jak loty samolotowe, szybownictwo i skoki spadochronowe.

Aeroklub Rzeszowski [91] F3
Lotnisko, tel. 17 85 362 16, www.aeroklub-rzeszowski.pl

Powstał tuż po wojnie, w 1946 roku, obok lotniska Jasionka. Wśród różnych, prężnie rozwijających się tu sekcji, największe osiągnięcia ma lotnictwo sportowe i akrobatyka lotnicza. Reprezentanci klubu zdobyli niemal 50 medali podczas największych imprez mistrzowskich w kraju i za granicą (głównie w latach 70. i 80. XX wieku). Zdobywanie tytułów mistrzowskich stało się na tyle powszechne, że na powitanie zawodników wracających na rodzime lotowisko przygotowywano transparent z napisem: „Witamy naszych Mistrzów...”, na którym w wolne miejsce zamienianie wklejano nazwę rangi zawodów, np. „Świata”, „Europy” czy „Polski”.

Wśród znanych i wybitnych postaci rzeszowskich lotników warto wymienić chociażby takie nazwiska, jak Wacław Nycz, Witold Świadek, Marek Kachaniak, Jan Baran czy Krzysztof Wyskiel. Wewnętrzna rywalizacja w klubie była tak wielka, że – według niektórych – trudniej było dostać się do reprezentacji Aeroklubu Rzeszowskiego niż do reprezentacji Polski.

Obecna działalność aeroklubu coraz szerzej otwiera się na miłośników przestworzy. Organizowane są szkolenia na pilota samolotowego do licencji PPL(A), uprawniającej do lotów na turystycznych samolotach jednosilnikowych o masie startowej do 5700 kg. W ofercie są także kursy na pilota szybowcowego SPL, szkolenia spadochronowe oraz kurs „Aviation English”. Instruktażowe treningi przeprowadza się na symulacyjnych urządzeniach FSTD (Flight Simulation Training Device). Wśród floty aeroklubu można wymienić takie samoloty jak PZL-110 Koliber, PZL-104 Wilga, Jak 12M oraz Cessna 152. Ośrodek ma do dyspozycji dwa pasy startowe – betonowy i trawiasty. Osoby poszukujące jednorazowej podniebnej przygody mogą skorzystać z organizowanych komercyjnych widokowych lotów samolotowych i szybowcowych, istnieje także możliwość oddania skoku spadochronowego w tandemie.

Aeroklub Mielecki im. Braci Działowskich [92] B2 **ul. Lotniskowa 14, Mielec, tel. 17 788 76 95, www.aeroklub.mielec.pl**

Powstał w 1946 roku. Jego głównym celem jest działalność wspierająca roz-

wój i popularyzację lotnictwa, przede wszystkim wśród dzieci i młodzieży. Miłośnicy podniebnych lotów zrzeszeni są w kilku sekcjach: historycznej, modelarskiej, samolotowej, spadochronowej, szybowcowej oraz fotograficzno-filmowej. W ofercie aeroklubu znaleźć można szkolenia pilotów szybowcowych, instruktorów szybownictwa i kursy spadochronowe.

Flota obejmuje między innymi samoloty PZL-101A Gawron, PZL-104 Wilga, Pipistrel Sinus 912 oraz szybowce jedno- i dwumiejscowe, jak np. SZD-9 bis Bocian 1E, KR-03A Puchatek, SZD-30 Pirat, SZD-36A Cobra czy PW-5 Smyk. Miłośnicy wspaniałych panoram z perspektywy lotu ptaka, nieposiadający odpowiednich licencji, mogą skorzystać z komercyjnych lotów widokowych i skoków spadochronowych w tandemie. Prowadzone są tu także usługi w zakresie przeglądów eksploatacyjnych szybowców.

*Fotografie u góry (od lewej):
 – Aeroklub Mielecki, fot. Archiwum AM
 – Symulator lotu – Aeroklub Rzeszowski, fot. J. Stankiewicz*

Rozrywka i rekreacja

Szeroko zakrojone okolice Rzeszowa sprzyjają korzystaniu z licznych propozycji i form rekreacji i wypoczynku, zarówno w środowisku naturalnym, jak i poza nim. Mimo iż nie ma tu wielkich parków rozrywki, to jednak zestaw różnorodnych i nowoczesnych pomysłów na spędzenie czasu jest bardzo szeroki i powinien zadowolić każdego. Nie sposób wymienić tu wszystkich dostępnych rozrywek. Przedstawiony poniżej wybór ukazuje szeroką gamę możliwości i nieograniczoną wręcz inwencję twórczą pomysłodawców rekreacyjnych sal, torów, parków, ośrodków i kompleksów wypoczynkowych.

FlyPark w Rzeszowie [93] E3
ul. Przemysłowa 3, tel. 574 770 507,
www.fly-park.eu/rzeszow, www.facebook.com/flyparkrzeszow

FlyPark to miejsce gdzie dobra zabawa łączy się z poprawą kondycji oraz wrażeniami, których nie dozna się w zwykłym parku rozrywki. Wśród atrakcji przygotowano najróżniejsze urządzenia, wykorzystujące motywy latania. Prócz skakania na

popularnych trampolinach dzieci mogą sprawdzić i rozwinąć swoje umiejętności np. pokonując tor ninia, próbując utrzymać się na byku czy korzystając z pozostałych stref, jak fly bag, roll glider i eliminator. Prowadzone są tu też lekcje latania, czyli podstawy akrobatyki i gimnastyki sportowej. W niedzielę organizowane są Poranki Malucha dla dzieci w wieku 2–6 lat, które mogą wejść na salę i fruwać wraz z rodzicami.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, dni powszednie w godz. 14–20, niedziela w godz. 10–20, wstęp płatny
dolna granica wieku: 2 lata
inne udogodnienia: bar, sklepik firmowy, cafe-poczekalnia dla rodziców.

ICF Karting w Rzeszowie [94] E3
ul. Mikołaja Reja 12, tel. 888 444 557,
www.icfkarting.pl, www.facebook.com/icfkarting

Wybrane miejsce dla miłośników rajdowych talentów Roberta Kubicy – oraz dla jego następców. Pierwszy tego typu tor kartingowy w Rzeszowie o nawierzchni asfaltowej oddaje kierowcom do dyspozycji ok. 2000 m² powierzchni halo-

wej oraz 1600 m² części otwartej. Tor o całkowitej długości 600 m został tak zaplanowany, by dostarczyć emocji wymagającym kierowcom, a jednocześnie dodać odwagi tym, którzy przygodę z kartingiem dopiero zaczynają. Pojazdy z zabudowaną karoserią i antyuderzeniową sprężyną gwarantują bezpieczną jazdę. Do wyboru są najszybsze modele do kartingu halowego, skonstruowane także z myślą o dzieciach, oraz karty podwójne, przeznaczone dla rodzica z młodszą pociechą, która nie może jeszcze samodzielnie prowadzić.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, dni powszednie w godz. 16–22, weekendy w godz. 12–22, wstęp płatny
dolna granica wieku: brak, najmłodsi pod opieką dorosłych
inne udogodnienia: sklep z akcesoriami kartingowymi.

Laserowa Twierdza w Rzeszowie [95] F3
ul. Piłsudskiego 23a, tel. 729 984 585, www.laserowatwierdza.pl,
www.facebook.com/LaserowaTwierdza

Laserowy paintball, łącząc rywalizację, zabawę i dużą dawkę adrenaliny,

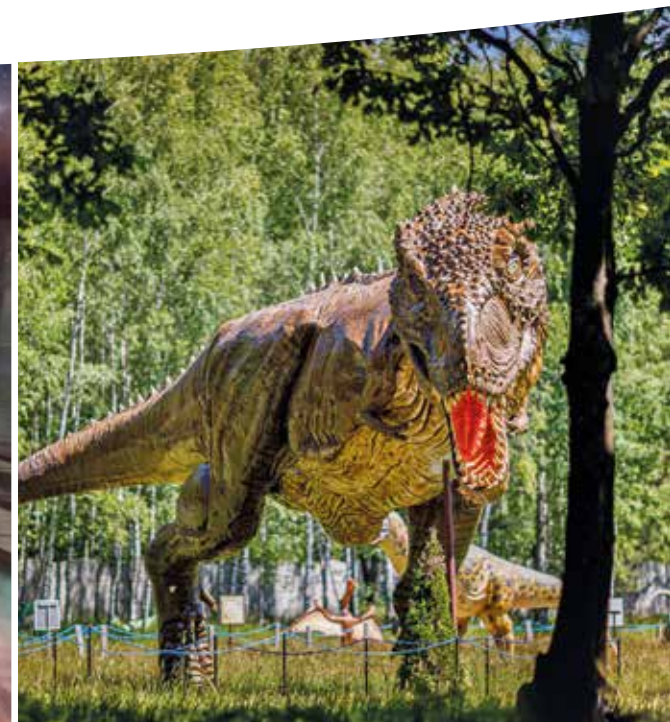
dostarcza niezapomnianych wrażeń i daje poczucie przeżycia świetnej przygody. Rozrywka ta pozwala na aktywne spędzenie czasu, stanowiąc znakomity sposób na integrację z innymi uczestnikami gry. Na arenie o powierzchni ok. 200 m², usytuowanej w samym centrum miasta, znajdują się różnego rodzaju przeszkody w postaci ścianek, opon i beczek. Całość uzupełniona jest kolorowym oświetleniem oraz nagłośnieniem. Ośrodek umożliwia organizację imprez nocnych, na miejscu dostępna jest także wypożyczalnia sprzętu.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, dni powszednie w godz. 17–22, weekendy w godz. 11–23, wstęp płatny
dolna granica wieku: 8 lat
inne udogodnienia: wypożyczalnia sprzętu, parking.

Fotografie u góry (od lewej):
– FlyPark w Rzeszowie, fot. M. Brzana
– ICF Karting w Rzeszowie, fot. activ-media

Skatepark i dirtpark w Rzeszowie [96] **Hala Podpromie, ul. Podpromie 10, tel. 17 748 14 01, www.facebook.com/skateparkrzeszow, www.facebook.com/DirtParkRzeszow**

Marzenia o szaleństwach na kilku kótkach mają w Rzeszowie szansę na realizację w dwóch nowoczesnych obiektach położonych obok hali widowiskowo-sportowej Podpromie. Skatepark z betonową nawierzchnią o powierzchni prawie 2400 m² posiada wbudowane stalowe i żelbetonowe elementy, tworzące kilkanaście przeszkód dla miłośników adrenaliny na kótkach, w tym unikatowy tzw. podwójny suchy basen. Teren ten jest ogrodzony, oświetlony i monitorowany. Znajdujący się obok dirtpark przeznaczony jest dla rowerzystów o różnych stopniach umiejętności i wtajemniczenia w sztukę akrobatyki rowerowej. Wśród licznych przeszkód, na profesjonalistów czekają kilkumetrowe wieże ze zjazdami po drewnianych rampach oraz możliwością skoków na spore odległości. Dostępne są dwie linie dirtów, linia treningowa, stoliki, pump track oraz Resibox z quaterboxem.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wstęp bezpłatny

dolna granica wieku: brak, wyznacznikiem jest umiejętność jazdy.

Centrum aktywnego wypoczynku FUN & SPORT w Dębicy [97] **ul. Ratuszowa 9, tel. +48 725 311 311, www.fun-sport.eu, www.facebook.com/FunSportDebica**

Ośrodek FUN&SPORT w Dębicy jest znakomitą miejscem dla fanów różnorodnych form spędzania czasu – z kompleksowej palety usług rekreacyjno-sportowych każdy wybierze coś dla siebie. Dla maluchów przygotowano kącik zabaw, dla nieco starszych dzieci urządzono 4-poziomowy plac z trampolinami, natomiast dorośli mają do dyspozycji m.in. dwa korty do gry w squash'a. Proponowaną ofertę uzupełniają bowling, bilard, laser tag (paintball laserowy), minigolf, park dmuchańców, mini gokarty i virtual cave (salon wirtualnej rzeczywistości). Po ruchowych zmaganiach warto zrelaksować się w saunie lub kawiarni.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, w godz. 14–20, wstęp płatny

dolna granica wieku: brak

inne udogodnienia: sauna, kawiarnia.

Bowling Cegielnia w Dobrzechowie (k. Strzyżowa) [98] **tel. +48 17 333 34 45, www.bowlingcegielnia.pl, www.facebook.com/bowlingcegielnia**

Zabytkowy budynek po dawnej cegielni obecnie ściąga do Dobrzechowa miłośników kręgli i wysmienitego jedzenia. W klimatycznych i atrakcyjnie zaaranżowanych wnętrzach przygotowano 4 tory z zastosowaniem najnowszych rozwiązań w zakresie nawierzchni, oświetlenia czy systemu prowadzenia i rozliczania gier z animacjami 3D.

Dla najmłodszych zbudowano automatycznie podnoszone płotki ułatwiające grę. Proponowane pakiety dla rodzin i większego grona znajomych pozwalają w dobrej cenie przyjemnie spędzić czas. Znajdująca się po sąsiedzku restauracja-pizzeria oferuje wysmienitą, cenioną w okolicy kuchnię oraz bogato zaopatrzone pub.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, dni powszednie w godz. 10–22, weekendy w godz. 10–24, wstęp płatny

inne udogodnienia: restauracja, pizzeria, pub.

Kompleks Turystyczny Brzezówka w Domatkowie 36f (k. Kolbuszowej) [99] **tel. +48 781 116 909, www.brzezovka.pl, www.facebook.com/brzezovka**

W Domatkowie znajduje się największy park rozrywki dla dzieci na opisywanym terenie. Kompleks o powierzchni ponad 5500 m² mieści na swoim obszarze trzy parki: park historyczny, plac zabaw oraz park wodny, z których można korzystać w zależności od preferencji odwiedzających. Na placu zabaw znajdują się m.in. trampoliny, bujaki i kilka dużych dmuchańców. Nieco starszym dzieciom zapewniono dobrą zabawę poprzez udostępnienie eurobungee, toru gokartowego, piramidy linowej, boiska do piłki nożnej i koszykówki. Do dyspozycji są także stoły do billarda, do cymbergaja i innych gier. Park wodny oferuje z kolei brodzik z dmuchanymi zjeżdżalnicami dla najmłodszych, wodny plac zabaw, strzeżony basen oraz podgrzewane jacuzzi.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Centrum Aktywnego Wypoczynku FUN & SPORT w Dębicy, fot. FUN & SPORT
– Kompleks Turystyczny Brzezówka w Domatkowie, fot. KT Brzezówka*

W czasie wodnych zabaw dzieci i rodzice mogą odpocząć na leżakach w cieniu parasoli. Park historyczny łączy natomiast zabawę z edukacją. Swoją kondycję można tu sprawdzić zmagając się z przeszkodami w parku linowym, a celność w tutejszej strzelnicy. Dzieci zainteresuje niewątpliwie ścieżka poprowadzona przez liczącą ponad 40 obiektów park dinozaurów, a także makiety historycznych postaci – w tym starożytnych Egipcjan i Rzymian, Indian, cowboyów, a nawet piratów. Obiekt sąsiaduje z parkiem etnograficznym Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: kwiecień–wrzesień, w godz. 10–19, wstęp płatny
dolna granica wieku: brak
inne udogodnienia: parking, skansen w Kolbuszowej.

Park Dinozaurów w Głobikowej [100] B4 **Zespół Szkół w Głobikowej, Głobikowa 81, tel. 14 681 67 69**

Będąc w okolicy Dębicy z młodymi miłośnikami prehistorii, warto zajechać do Parku Dinozaurów w Głobikowej, gdzie mogą odbyć magiczną podróż miliony

lat wstecz. Na tamtejszym placu zabaw dla dzieci postawiono sześć makiet z dinozaurami, z których największy diplodok mierzy 15 m długości, 5 m wysokości i 6 m szerokości (ważąc tym samym ok. 4 tony). Nawiązano w ten sposób do archeologicznych wykopalisk prowadzonych na tym obszarze, w trakcie których odkryto kości prehistorycznych zwierząt. Obok znajduje się ponad **20 metrowa wieża widokowa** z rozległą panoramą na Karpaty Wschodnie.

Obie atrakcje położone są **na terenie Zespołu Szkół im. K. L. Słotwińskiego**. Dostępne jest tu również miejsce do grillowania, altanka, stacja naprawy rowerów, plac zabaw i siłownia na świeżym powietrzu. W sąsiedztwie działa całoroczne schronisko PTSM Rozdzielnia Wiatrów, mające w swojej ofercie także wypożyczalnię rowerów górskich i sanek.

Informacje praktyczne:

czynne w okresie: cały rok, bezpłatnie
dolna granica wieku: brak
inne udogodnienia: schronisko PTSM Rozdzielnia Wiatrów, wypożyczalnia rowerów, wieża widokowa.

Folwark Cyżówka [101] D2 **Kamionka 286, tel. +48 17 778 84 77, www.cyziowka.pl, www.facebook.com/cyziowka**

Idealne miejsca na komfortowy wypoczynek z bogatą ofertą rozmaitych aktywności – w sam raz dla osób szukających różnorodnych wrażeń, przygód, form sportu, rekreacji i wypoczynku w bezpośrednim kontakcie z naturą. Wszystko jest tu w jednym miejscu: strzelnica na wolnym powietrzu, poligon paintball, park linowy, boiska sportowe, kort tenisowy, place zabaw dla dzieci. Sercem całego kompleksu jest jezioro otoczone lasem, oferujące kąpiele słoneczne na piaszczystej plaży oraz łagodne zejście do wody, w której można ochłodzić się w upalne dni. Do dyspozycji gości jest sprzęt wodny – kajaki, łódki i rowery wodne. Duże zarybienie zagwarantuje przyjemnie spędzony czas również wędkarzom, którzy magię tego miejsca odczują zwłaszcza o świcie lub podczas zachodu słońca. Dodatkowo można wędkować i zażyć kąpeli w jeziorze otoczonym lasem, odbywać długie spacery po Płaskowyżu Kolbuszowskim – zarówno pieszo, jak i quadami, segwayem czy w ramach przejażdżek konnych i rowerowych. Dostępne są nawet loty balonem! Przygotowano także wystawę starych motocykli, na której podziwiać można 80 maszyny z całego świata. Oferta ośrodka obejmuje także noclegi, restaurację oraz relaks w saunie.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, atrakcje płatne
dolna granica wieku: bez ograniczeń
inne udogodnienia: jezioro, restauracja, baza noclegowa, ekspozycja starych motocykli.

FunPark w Malawie [102] F3 **tel. +48 791 486 451, www.malawa-funpark.pl, www.facebook.com/MalawaFunPark**

Największe podkarpackie centrum paintballowe znajduje się w Malawie, w pobliżu wzgórza Magdalenka. To wysmienite miejsce dla osób wielbiących aktywny wypoczynek z domieszką adrenaliny. Na trzech niezależnych poligonach, położonych z dala od miejskiego zgiełku, można rozgrywać walki z rodziną, klasą szkolną lub znajomymi – użytkowany sprzęt jest dostosowany do danej grupy wiekowej. Wśród pozostałych atrakcji warto rozważyć skorzystanie z tutejszej strzelnicy lub

przejażdżkę tyrolką. Dostępne jest także miejsce na ognisko oraz grilla. Obiekt, jako jeden z nielicznych w Polsce, proponuje też axe throwing, czyli rzucanie siekierami do celu. W bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu znajduje się wieża widokowa, z której przy dobrej widoczności można zobaczyć nawet Tatry.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wymagana wcześniejsza rezerwacja, wstęp płatny
inne udogodnienia: wieża widokowa.

Park Leśny Góra Cyranowska w Mielcu [103] B2 **Mielec, al. Niepodległości (naprzeciwko Galerii Handlowej Aura)**

Park posiada kilka stref, równomiernie rozlokowanych na jego terenie. Najmłodszy użytkownicy mogą przemierzać oryginalny gabionowy labirynt, wykonany z metalowych koszy wypełnionych granitową kostką. Do dyspozycji jest tu także plac wielkopowierzchniowy wyłożony miękkim materiałem poliuretanowym, mini amfiteatr oraz sztuczny potok podświetlany po zmroku. Przez teren parku przebiegają ciągi spacerowe, trasy rowerowe oraz największa lokalna zimowa atrakcja, czyli liczący niemal 116 m tor saneczkowy. Poniekąd jest to nawiązaniem do historii z 1953 r., gdy wybudowano tu skocznnię narciarską.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wstęp bezpłatny
dolna granica wieku: bez ograniczeń.

Park Linowy Leśny Tabor w Zimnej Wodzie [104] D4 **Niechobrz, os. Zimna Woda (dojazd od Woli Zgłobieńskiej), tel. +48 602 692 941, www.parklinowy-rzeszow.pl, www.facebook.com/lesnytaborrzeszow**

Usytuowany w lesie park linowy zaprasza wszystkich znużonych asfaltem i betonem oraz pragnących oddychać pełną pierś w otoczeniu natury. Przejścia przez linowe przeszkody i zjazdy na tyrolce zaprojektowano dla osób zaawansowanych, nie zapominając jednocześnie o propozycjach dla najmłodszych i początkujących (np. tyrolka „Bąbelek”). Żądni dalszych wrażeń znajdują w ofercie paintball tradycyjny i laserowy na poligonie, zorbing czy ściankę wspinaczkową. Dodatkową atrakcją wywołującą dreszczki są nocne przejścia przez park! Warto również wziąć udział w muzycznych plenerowych koncertach pod nazwą „Grasz Bór Festival”.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, konieczna wcześniejsza rezerwacja, wstęp płatny
dolna granica wieku: na poszczególne trasy limity wzrostu
inne udogodnienia: grill, ognisko, pole biwakowe.

Pumptrack w Mielcu [105] B2 **róg ulic Powstańców Warszawy i Szarych Szeregów**

Obiekt dla miłośników szalonej jazdy na rowerze posiada tor o długości ponad 200 m pełen muld i zakrętów gwarantujących mocne wrażenia podczas szybkiej jazdy. Zastosowano tu nowoczesne rozwiązania oraz kompozytową nawierzchnię. W sąsiedztwie znajduje się plac wypoczynkowy z ławkami i licznymi stojakami na rowery.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wstęp bezpłatny
dolna granica wieku: umiejętność jazdy na rowerze.

Dirt Park w Siedliskach [106] E4 **niedaleko mostu Zarzecze-Siedliska**

Chciałbyś poczuć inny wymiar jazdy niż w skateparku czy po równym asfalcie?

Wybierz się do Siedlisk! Tutejszy tor typu pumptrack ma do dyspozycji garby, profilowane zakręty oraz małe hopki ułożone w takiej kolejności, by możliwe było rozpędzenie się i utrzymanie prędkości bez pedałowania. Przeszkody toru wraz z zakrętami tworzą zamkniętą pętlę, po której można jeździć w obu kierunkach. Należy pamiętać o kasku i ochraniaczach, bo nawierzchnia jest dość chropowata i ewentualny upadek bez zabezpieczenia może się zakończyć poważnym urazem. Obok znajduje się zadaszona wiata z ławeczkami, siłownia plenerowa oraz grill.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wstęp bezpłatny
dolna granica wieku: umiejętność jazdy.

Tunel Przeworskiej Kolejki Dojazdowej w Szklarach [107] G4 **tel. +48 16 648 97 24, www.pogorzanin.powiat-przeworsk.pl**

Swoje ścieżki krzyżują tu miłośnicy kolejnictwa i niezwykłych budowli. I choć jedna z kultowych podkarpackich atrakcji, wąskotorowa kolejka „Pogórzanin”, ma swoją początkową i końcową stację poza opisywanym w przewodniku regionem, to jednak w miejscowości Szklary

znajduje się jej największa atrakcja: najdłuższy w Europie tunel kolei wąskotorowej. Linia kolejowa o długości 46 km powstała w latach 1894–1904 i była wykorzystywana na potrzeby przeworskiej cukrowni. Ostatnimi czasy przewoziła wyłącznie turystów. Po powodziach w 2020 r. zniszczeniu uległo ok. 7 km odcinka torowiska i od tego czasu kolejka niestety nie kursuje. W planie jest remont torów i ponowne uruchomienie kolejki. Do tunelu można dojść z parkingu przy kościele w Szklarach.

INFORMACJE PRAKTYCZNE

czynne w okresie: cały rok, wstęp bezpłatny.

LODOWISKA

Gdy w pełni zawita tu zima, a temperatura powietrza w ciągu dnia jest odpowiednio niska, wówczas by sprawić przyjemność tyżwiarzom, gminy bądź firmy prywatne w wielu miejscach regionu zakładają sezonowe lodowiska na świeżym powietrzu. W Rzeszowie takie obiekty zazwyczaj przygotowywane są **przy stadionie Resovii** (ul. Wyspiańskiego), **na placu eventowym Millennium Hall** oraz **bezpłatnie na orliku na os. Baranówka (ul. Starzyńskiego).**

Przy wszystkich tych lodowiskach funkcjonują wypożyczalnie tyżew.

Sztuczne lodowiska powstają także w wielu innych miejscowościach, między innymi w: **Boguchwale** (przy szkole podstawowej), **Mielcu** (między halą sportową a ul. Kusocińskiego), **Głogowie Małopolskim** (na terenie Ośrodka Sportu i Rekreacji, ul. Parkowa 15), **Kolbuszowej** (obok stadionu, ul. Wolska 2), **Łąncucie** (na terenie MOSiR, ul. Armii Krajowej 57), **Strzyżowie** (obok krytej Pływalni Otylia, ul. Polna 1). Jeżeli ktoś zapragnąłby doskonalić swoje tyżwiarskie umiejętności poza sezonem zimowym, nawet latem, koniecznie musi odwiedzić **Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Dębicy**. Tam bowiem znajduje się catoroczne kryte lodowisko, dostępne dla wszystkich, z możliwością wypożyczenia tyżew (**MOSiR, ul. Sportowa 26, tel. 14 681 42 10**).

Fotografie u góry (od lewej):
– Park Linowy Leśny Tabor w Zimnej Wodzie, fot. Park Linowy Leśny Tabor
– Park Leśny Góra Cyranowska w Mielcu, fot. Park Leśny Góra Cyranowska
– Lodowisko MOSiR w Dębicy, fot. J. Stankiewicz

Turystyka pobytowa

Turystyka prozdrowotna

Latoszyn-Zdrój [108] B3

Wody mające leczyć wszelkie niemoce oraz specyficzny mikroklimat Latoszyńska znane były od wieków, choć status uzdrowiska ta jedna z najstarszych wsi na terenie gminy Dębica uzyskała dopiero w połowie XIX w. Wówczas u podnóża wzniesienia Palana Gery (Spalona Góra), niegdyś ośrodka prastawiańskiego kultu, zorganizowano kompleks zdrojowo-kąpielowy ze źródłami siarczanyowymi. Już wtedy miejscowość zastępną za przyrodolecznictwa i niekonwencjonalnych metod leczenia dolegliwości skórnych oraz schorzeń stawów, kości, a także chorób kobiecych i otyłości. W latach 30. XX w. uzdrowisko odbudowano w wyniku huraganu i pożaru. Urządząco nowoczesne łazienki, wzniesiono pensjonaty i karczmy. Wkrótce kurort ten zdeklasował inne lecznicze miejscowości, jak Krynica czy Szczawnica, co potwierdzali licznie przybywający tu kuracjusze z kraju i z zagranicy. W trakcie II wojny światowej ten prężny ośrodek mocno podupadł, a lata po-

wojenne nie sprzyjały jego renowacji. Starania nad przywróceniem Latoszynowi statusu uzdrowiska podjęła gmina Dębica. Pod koniec lat 90. XX w. przeprowadzono badania wód, a następnie z zapałem przystąpiono do odbudowywania dawnej świetności tego miejsca. Obecnie w obrębie powstałego Kompleksu Przichodni Zdrowia znajdują się gabinety lekarskie oraz sale do ćwiczeń i najróżniejszych zabiegów – między innymi do masażu, kinezyterapii, fizykoterapii, elektromagnetyzmu, hydroterapii i do terapii laserami. Do dyspozycji kuracjuszy oddano także park zdrojowy z pijalnią wód mineralnych, tężnią solankową, placem zabaw dla dzieci, siłownią na wolnym powietrzu i amfiteatrem. Kompleks jest nieustannie rozbudowywany, a jego oferta stale poszerzana – w planach jest budowa kolejnych obiektów noclegowych oraz wykorzystanie tutejszych wód termalnych.

Skład latoszyńskich wód obejmuje dużą ilość anionów siarczanych (ponad 1600 mg/litr), więc – mimo niewielkiej zawartości siarkowodoru – ich zapach

może niektórych odstraszać. Na bazie wód uzdrowisko stworzyło własną linię kosmetyków. Ekosystem i warunki klimatyczne kurortu stwarzają świetne warunki do klimatoterapii, aeroterapii i kinezyterapii – krótko mówiąc: zaleca się przebywanie i ruch na świeżym powietrzu. Liczne alejki przebiegające w pobliżu ośrodka służą relaksacyjnym spacerom po odbytych zabiegach. Nieco dalsze ścieżki leśne wyprowadzają na pobliskie pagórki z rozległymi widokami na dolinę Wisłoki oraz pasmo Brzanki i Liwocza. Wśród różnorodnej przyrody można podziwiać głębokie na kilka metrów wąwozy z odsoniętą plantaniną korzeni potężnych buków.

Sołonka (gmina Lubenia) [109] E4

Sołonka nie ma statusu uzdrowiska, jednakże warto skorzystać z jej solnych atrakcji zdrowotnych. Nazwa miejscowości nawiązuje do niegdyśszego wydobywania soli na tym terenie – w wyniku prowadzonych badań archeologicznych odkryto między innymi ocembrowaną studnię solankową o głębokości 26 m, pochodzącą z końca XVI w.

Udostępniono tutaj do powszechnego użytku kaskadę solną oraz tężnię solankową. Bogata w jod woda sprawia, że inhalacje podczas spacerów są wskazane zwłaszcza w chorobach układu oddechowego, natomiast wapń nadaje jej właściwości antyalergiczne. Mimo osób chętnych do smakowania sołankowej wody, Państwowy Zakład Higieny ostrzega, że ze względu na znaczną zawartość chlorku sodowego i jodków nie nadaje się ona do częstego picia.

Ze źródła można korzystać od kwietnia do października w godzinach 10.00–21.00. Miejsce to sprzyja całodziennym rodzinnym piknikom, gdyż przygotowano także plac zabaw dla dzieci, wiaty, stoły i ławki oraz zaplecze sanitarne. Wstęp jest bezpłatny. W pobliżu położony jest też kiosk gastronomiczny Źródłko oraz Solankowe Zaczysze – kompleks sześciu całorocznych domków dla rodzin z dziećmi.

Fotografie u góry (od lewej):
– Latoszyn-Zdrój, fot. R. Pazdan
– Latoszyn-Zdrój, fot. R. Pazdan

Weekend w Rzeszowie

Rzeszów, stolica Podkarpacia, to miasto, gdzie historia przeplata się z nowoczesnością. Wielokrotnie przebudowywany okazały zamek warowny Lubomirskich, z autentycznymi fragmentami murów obronnych z XVII w., sąsiaduje z multimedialną fontanną. Przy głównym miejskim deptaku, ulicy 3 Maja, usytuowane są liczne zabytkowe budynki, m.in. popijarski konwent z XVII w., w którym obecnie mieszczą się Muzeum Okręgowe, kościół Świętego Krzyża oraz I Liceum Ogólnokształcące. Spotkamy tu także niebanalny pomnik związanego z miastem Tadeusza Nalepy, ojca polskiego bluesa. Na placu Farnym z kościołem św. Wojciecha i św. Stanisława, którego początki sięgają XV w., znajduje się pomnik bohatera walk o wolność Polski, poległego w 1919 roku pułkownika Leopolda Lisa-Kuli. W sąsiedztwie bazyliki oo. Bernardynów mieszczą się współczesne ogrody spacerowe. Rynek z ratuszem i odnowionymi kamieniczkami udostępnia część swoich tajemnic w Trasie Podziemnej. W jednej z dwóch żydowskich synagog znajduje się galeria sztuki współczesnej. Niedaleko siebie mają siedziby Muzeum Historii Miasta i Muzeum Etnograficzne, a także oryginalne Muzeum Dobranoczek. Na spektakle i koncerty zapraszają teatry: im. W. Siemaszkowej, Maski i Filharmonia Podkarpacka, jak również scena plenerowa na Plantach. Pośród rzeszowskich

atrakcji są także oryginalne, niespotykane w kraju rozwiązania, jak okrągła kładka dla pieszych nad ul. Piłsudskiego.

Prężnie rozwija się w Rzeszowie szkolnictwo wyższe, któremu przewodzą uniwersytet i politechnika. O tym, że Rzeszów jest miastem przyjaznym dla rozwoju, świadczą czołowe miejsca w różnych rankingach, np. pozycja lidera wśród średnich miast w rankingu *Polskie miasta przyszłości 2019/20* opracowanym przez analityków „Financial Times” czy w 2020 roku II miejsce (po Warszawie) w rankingu *Przyjazne dla młodych*. Rzeszowskie tereny inwestycyjne, m.in. Park Naukowo-Technologiczny Rzeszów-Dworzysko, czekają na kolejnych inwestorów.

Zapraszamy do Rzeszowa, pełnej historycznych pamiątek nowoczesnej stolicy innowacji.

Prężnie działający Rzeszowski Ośrodek Archeologiczny odkrywa regularnie nowe ślady osadnictwa z przeszłych wieków. Efekty tej mrówczej pracy możemy podziwiać w Muzeum Okręgowym albo... zza siatek ogrodzeń co rusz otwieranych stanowisk wykopaliskowych. Jednak miejskie początki Rzeszowa wiążą się dopiero z postacią królewskiego dyplomaty, Jana Pakostawica ze Stróżysk, który na mocy przywileju uzyskanego od króla Kazimierza Wielkiego lokował miasto 19 stycznia 1354 roku. Do tej daty nawiązuje doroczna uroczystość w Filharmonii

Podkarpackiej nadania tytułu *Zasłużony dla miasta Rzeszowa*. Kolejną ważną postacią w lokalnych dziejach jest Mikołaj Spytek Ligęza, który na początku XVI w. wielce zasłużył się dla miasta, m.in. ufortyfikował je, rozpoczął budowę zamku czy ufundował klasztor Bernardynów. Po jego śmierci Rzeszów stał się własnością możnego rodu Lubomirskich i ponownie rozkwitł, stając się wzorcowym ośrodkiem dóbr magnackich. Najstojniejszymi rzemieślnikami okazali się... złotnicy, choć współcześni jubilerzy nie starają się ich naśladować, gdyż osiemnastowiecznym pogardliwym mianem „rzeszowskiego złota” określano wyroby z miernej jakości kruszcu. Niestety Lubomirscy, mimo pełnienia zaszczytnych państwowych urzędów, często popadali w konflikty z władcami Rzeczypospolitej. Odbijało się to więc na kondycji miasta i jego mieszkańcach. Do częstych na tych terenach najazdów Tatarów czy sąsiedzkich porachunków dochodziły też tępiejące ekspedycje różnych wojsk: okupacyj-

nych, zaciężnych czy niekiedy należących do innych magnatów. Po I rozbiórce Polski miasto trafiło pod zabór austriacki, stając się stolicą cyrkułu i miastem garnizonowym. Kamieniem milowym w rozwoju i otwarciu na świat Rzeszowa było doprowadzenie linii kolejowej w 1858 roku.

Jednak większy przemysł zawitał do Rzeszowa dopiero pod koniec lat 30. XX w., gdy usytuowano tutaj dwie duże fabryki powstającego Centralnego Okręgu Przemysłowego (COP): PZL Zakład Silników nr 2 i filię zakładów Cegielskiego – późniejszy Zelmer. Do miasta zaczęto przyjeżdżać sporo ludzi w poszukiwaniu pracy, stąd także jego równoczesny z przemysłowym rozwój administracyjny i infrastrukturalny. Przed II wojną światową sporą część mieszkańców (ponad 30%) Rzeszowa stanowiła ludność żydowska. Mimo prawie całkowitej eksterminacji Żydów przez hitlerowców w czasie Holocaustu zostały w mie-

ście liczne pamiątki po tej spoteczności. Okres okupacji niemieckiej zakończył się w Rzeszowie 2 sierpnia 1944 roku. Miasto to stało się stolicą nowo powstałego województwa, co znacząco wpłynęło na jego rozwój. Obecnie Rzeszów liczy prawie 200 tysięcy mieszkańców i przyciąga do siebie zarówno tych, którzy chcą tu studiować, pracować, jak i osiąść na stałe, ale i coraz częściej turystów, którzy kiedyś tylko przejeżdżali przez to miasto w drodze w Bieszczady czy na Ukrainę, a teraz planują tu dłuższy przystanek – i tego nie żałują...

Rzeszów to klimatyczne miejsce, gdzie każdy znajdzie coś interesującego dla siebie – dla ducha i ciała. Miasto to od lat gości miłośników zarówno twórczości ludowej – w ramach Światowego Festiwalu Zespołów Polonijnych, jak i muzyki klasycznej – wybrane koncerty Festiwalu Muzycznego w Łańcucie odbywają się w siedzibie Filharmonii Podkarpackiej. Zwolenników rocka i bluesa przyciąga natomiast festiwal Breakout Days, upamiętniający postać Tadeusza Nalepy. Także fani jazzu znajdują w Rzeszowie coś dla siebie – wielce oryginalny hejnał miasta, odgrywany z rzeszowskiego ratusza co trzy godziny, to

kompozycja urodzonego w Rzeszowie Tomasza Stańki, światowej sławy trębacza jazzowego. Wiele różnorodnych form i dziedzin kultury i sztuki prezentowanych jest podczas *Wschodu Kultury* i innych licznych imprez plenerowych na bulwarach, Stadionie Miejskim przy ul. Hetmańskiej i w rzeszowskich osiedlach. Głównymi animatorami są tu instytucje: Estrada Rzeszowska, Wojewódzki Dom Kultury, ale także galerie handlowe, stowarzyszenia, fundacje, inicjatywy społeczne.

Po Rzeszowie można wędrować też ze smakiem, poznając lokalne i światowe frykasy przy okazji różnych wydarzeń kulinarnych, m.in. świątecznych jarmarków na Rynku, Rzeszowskiego Festiwalu Piwa, festiwalu food trucków, Jarmarku Wrobów Regionalnych, Święta Paniagi – ulicy 3 Maja czy papieskiej kremówki...

Zwiedzanie miasta

Poznanie miasta najlepiej rozpocząć od rzeszowskiego **Rynku** – miejsca niezwykle urokliwego, które o każdej porze roku przyciąga mieszkańców i gości. Eklektyczny ratusz kiedyś przypominał... małomiasteczkową remizę. Jednak pod koniec XIX wieku rajcy stwierdzili, że nie godzi

się zarządzać takim miastem z niezbyt reprezentacyjnego budynku i zdecydowali o jego przekształceniu. Powstała w wyniku tego ciekawa budowla, która zachwyca przechodniów. I to nie tylko spacerujących po Rynku, gdyż jej wizerunek widnieje na... studzienkach rzeszowskich deptaków. Patrząc na front ratusza, przypomnimy sobie też matematykę – cyfry rzymskie wskazują bowiem na rok jego przebudowy: 1897. Rynek otoczony jest piętrowymi XIX-wiecznymi kamieniczkami, w których wnętrzach znajdują się dwa muzea (Etnograficzne i Miasta Rzeszowa) oraz liczne restauracje i kafejki. Na jego płycie wzrok przykuwają pomnik Tadeusz Kościuszki i studnia, a w sezonie krajobraz uzupełniają kawiarniane parasole. Rynek jest też miejscem wielu wydarzeń, jarmarków, festynów, jak również imprez sportowych (np. stąd startują samochody do corocznego Rajdu Rzeszowskiego). Chętni mogą zwiedzić rzeszowski Rynek... pod powierzchnią – zrewitalizowana Trasa Podziemna zaprasza.

Z Rynku można wyjść w różnych kierunkach i odbyć kilka wycieczek, poznając nie tylko historię, ale i współczesność miasta.

Trasa na południe prowadzi do zamku. Podczas jej pokonywania przejdziemy obok najstarszego kościoła w mieście – świętych biskupów Wojciecha i Stanisława, którego początki sięgają 1427 roku. Obok niego znajduje się plac biskupów Janów z Rzeszowa, z których szczególnie jeden zapisał się na kartach historii: był bowiem współfundatorem, a potem rektorem Akademii Krakowskiej (dzisiejszego Uniwersytetu Jagiellońskiego) i błogosławił ślub króla Władysława Jagiełły w Sanoku

w 1417 roku. Spacer ulicą 3 Maja pozwoli zobaczyć współczesny nietuzinkowy pomnik Tadeusza Nalepy (patrz: str. 232) i XVIII-wieczny popijarski kompleks, w którego skład wchodzi obecnie: I Liceum Ogólnokształcące (niegdyś I Gimnazjum, w którym kształcili się m.in. Ignacy Łukasiewicz i gen. Władysław Sikorski), **Muzeum Okręgowe** (patrz: str. 122) i kościół św. Krzyża. Stojąc przed jego frontem, pomiędzy dwiema wieżami można zobaczyć kobiece postacie – to rzeźby córek Mikołaja Szytka Ligęzy: Konstancji i Pudencjany. Przy końcu ulicy usytuowany jest ciekawy eklektyczny budynek Kasy Oszczędności (obecnie banku PKO BP), naprzeciw którego znajduje się oryginalna kamienica zaprojektowana przez mieszkającego w niej Mateusza Teielskiego. Łacińska sentencja widniejąca na jej froncie, sibi et posteritati (sobie i potomnym), to autopromocyjne zawołanie galicyjskich architektów z przełomu XIX i XX w. Aleją Lubomirskich dotrzemy do zamków – monumentalnego, opasanego murami obronnymi oraz letniego (patrz: str. 94) Pomiedzy nimi znajduje się współczesna **fontanna multimedialna** – w sezonie letnim zaprasza na prezentacje (o godz. 13:00 dla dzieci), po południu na pokazy w stylu światło i dźwięk, a w sobotnie wieczory często oferuje połączenie ich z... występami aktorów.

Druga spacerowa pętla prowadzi na północny zachód przez plac Farny. Na nim usytuowany jest pomnik młodego bohatera Legionów, pułkownika Leopolda Lisa-Kuli i oryginalny mural – plan Rzeszowa z 1762 roku. Następnie kierujemy się ku kompleksowi zabudowań klasztornych oo. Bernardynów (patrz: str. 106), mijając po drodze zastłżony w historii

Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

– nie tylko dla miasta – budynek Sokoła. W nim to w 1895 roku założono Stronictwo Ludowe, prekursora polskich partii ludowych. Z klasztorem sąsiadują nowe ogrody bernardyńskie i Pomnik Czynu Rewolucyjnego, przez niektórych uważany za symbol miasta.

Wyjście z Rynku na wschód wiedzie placem Cichociemnych z pomnikiem Józefa Szajny i kamieniami pamięci ku czci rzeszowian wywiezionych wiosną 1940 roku pierwszym transportem do obozu zagłady Auschwitz. A tuż obok znajdują się Teatr Maska i **Muzeum Dobranocek** (patrz: str. 120). Na wschód usytuowany jest stary cmentarz z ciekawymi nagrobkami i niewielki, ale klimatyczny kościółek Trójcy Świętej, pełniący funkcję cerkwi grekokatolickiej. Wracając na zachód, wkraczamy na teren dawnej dzielnicy żydowskiej. Mimo że stoją tam jeszcze budynki dwóch synagog, to żaden z nich nie nawiązuje do tradycji judaistycznej. Przypominają o niej jednak kamień na dawnym kirkucie i wielki mural pamięci Ireny Sendlerowej, która w czasie wojny ratowała Żydów. Idąc dalej, spotkamy kolejny mural – tym razem z samolotem PZL-37 Łoś (to wspomnienie rzeszowskich tradycji COP-u)

i współczesną atrakcję – **okrągłą kładkę dla pieszych nad ul. Piłsudskiego**. Warto na nią wejść, bowiem Galeria Fotografii Miasta Rzeszowa prezentuje tam historyczne zdjęcia tego miasta.

Kultura

Oferta kulturalna stolicy województwa podkarpackiego jest bardzo bogata. Część jej opisano w dziale poświęconym festiwalom (patrz: str. 46-51) i muzeom (patrz: str. 120-123). **Teatr im. Wandy Siemaszkowej**, oprócz wystawiania własnych spektakli, organizuje od 1961 roku Festiwal Nowego Teatru (poprzednio jako Rzeszowskie Spotkania Teatralne), na który zapraszani są artyści wszystkich polskich scen. **Teatr Maska** z kolei wystawia spektakle głównie dla dzieci i młodzieży, a oferta najmłodszej sceny – Ave Teatr – to repertuar komedii. Koncertów muzyki klasycznej posłuchamy w **Filharmonii Podkarpackiej** (patrz: str. 52), na scenie **Sali Koncertowej Wydziału Muzyki UR** czy na scenach plenerowych. Inne rytmy rozbrzmiewają na stadionie miejskim, scenie na bulwarach czy scenach osiedlowych. Kina to obecnie domena kilku multipleksów, choć w siedzibie przy ul. 3 Maja współczesnym wyzwaniom stara się podo-

łać 65-letnie kino z tradycjami Zorza. Natomiast w okolicach dworca, przy ul. św. Mikołaja 6, zaprasza kameralna 30-osobowa sala Kina za Rogiem Café, kusząc przy okazji kawiarnią z domowymi słodkościami.

Sport i rozrywka

Oprócz klasycznych propozycji rozrywkowych Rzeszów ma do zaoferowania wiele różnorodnych współczesnych atrakcji. Lotnicze tradycje miasta zobowiązują, a że lotnisko jest w odległości o około 15 kilometrów Jasione, to warto polatać we... **FlyParku** (patrz: str. 222) na ul. Przemysłowej lub powspinać się na ścianie **FlyWall** (patrz: str. 216) w Centrum Wspinaczkowym przy ul. Siemieńskiego. Również pokoje zagadek zapewniają niezapomniane przeżycia i są świetną formą kreatywnego spędzania czasu. **WydostanSie** oferuje sześć tematycznych pokoi w dwóch lokalizacjach, a Escape Room Rzeszów zaprasza do nietypowej... szkoły, czyli znanego z powieści o Harrym Potterze Hogwartu. Można też się w Rzeszowie pościgać – tor żużlowy na Stadionie Miejskim jest co prawda zarezerwowany dla profesjonalistów, ale zapraszają tory kartingowe **Reskart** w jednej z hal dawnych zakładów Zelmer przy ul. Hofmanowej czy **ICF Karting** przy ul. Reja (patrz: str. 222).

Gastronomia

Oferta konsumpcyjna zaspokoi z pewnością wszystkie, niekiedy nawet bardzo wybredne gusta. A jest w czym wybierać, gdyż kamienice na Rynku i w okolicznych uliczkach mieszczą przede wszystkim lokale gastronomiczne. **Restauracja**

Parole w podziemiach teatru pozwala poczuć nie tylko smaki – głównie polskie i francuskie, ale i ducha sztuki. **Ostera Bellanuna** to z kolei rodzinna restauracja we włoskim stylu, oferująca śródziemnomorską kuchnię, ale i tamtejszy klimat, muzykę i atmosferę. Browar restauracyjny **Stary Browar Rzeszowski** to kuchnia staropolska, w której przeważają potrawy mięsne oraz tradycyjne polskie jadło, popijane złocistym trunkiem, który jest warzony na miejscu na oczach konsumentów. **Česká Hospoda** oferuje nie tylko kultowe czeskie knedliczki i smakowite piwa, ale także wiele innych przysmaków zza miedzy i muzykę na żywo. Restauracja **Konfitura** to miejsce, gdzie polska tradycja łączy się z nowoczesnością. Pizzeria **Al Metro** zaś to lokal o niewielkiej powierzchni, co nie przeszkadza w delectowaniu się wyborną włoską pizzą, popijaną lemoniadą z postaciami z kultowego komiksu Kajko i Kokosz. Ulica Grunwaldzka to królestwo fast foodów, zwłaszcza kebabów, gdyż jest tu kilkanaście lokali oferujących tę szybką przekąskę.

www.restauracjaparole.pl
restaurackonfitura.pl
www.browar-rzeszow.pl
ceskahospoda.rzeszow.pl
bellanuna.pl
almetro.pl

Baza noclegowa

Rzeszowska baza noclegowa rozwija się prężnie. Ostatnimi laty powstało w samym centrum miasta kilka hoteli, poszerza się też oferta pokoi do wynajęcia, które można rezerwować z wykorzystaniem internetowych wyszukiwarek.

Okrągła kładka dla pieszych nad ul. Piłsudskiego, fot. Skanska SA

Hotel Prezydencki w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Hotel Rzeszów**** tel. 17 777 10 10, www.hotelrzeszow.com.pl
Hotel Prezydencki**** tel. 17 860 65 00, hoteleprezydenckie.pl
Hotel Ambassadorski**** tel. 17 250 24 44, hotelambassadorski.pl
Grand Hotel Boutique**** tel. 17 250 00 00, www.grand-hotel.pl
Hotel Hubertus*** tel. 17 852 60 07, www.hubertus.rzeszow.pl

To tylko początek listy dostępnych obiektów noclegowych. Znaleźć też na niej można hostele czy miejsca o standardzie turystycznym, takie jak mieszczące się na samym Rynku **Schronisko PTSM Alko** – 17 853 44 30, 781 422 152, ptsm-alko.pl

Poruszanie się po mieście

Komunikacja miejska to autobusy **MPK**, jeżdżące na około 60 liniach miejskich – tel. 17 86 60 400, www.mpk.rzeszow.pl.
TAXI – Radio Taxi – 19191, SuperTaxi – 19622, EuroTaxi – 19626.
 Prywatna firma BOLT rozmieściła w mieście własne **hulajnogi elektryczne**.
Wypożyczalnia samochodów – działają tutaj główne ogólnopolskie sieci, ale także lokalna podkarpacka Car-Rental, tel. 733 100 945, www.car-rental.pl, mająca swoje oddziały w głównych miastach Podkarpacia i województw ościennych.
Wypożyczalnia rowerów, miejskich i turystycznych: tel. 661 036 797, www.multibiuro.rzeszow.pl/oferta/rowery-wypożyczalnia.

Zakupy

Rzeszów odwiedzany jest także przez miłośników shoppingu. Galerie handlowe znajdują się w dogodnych punktach dojazdowych i posiadają własne parkingi. Oprócz wciąż poszerzanego asortymentu handlowego, który jest na bieżąco dostosowywany do potrzeb zmieniającego się rynku, galerie handlowe oferują także ciekawe formy rozrywki czy wydarzenia kulturalne.

Galeria Rzeszów – al. Piłsudskiego 44, galeria-rzeszow.pl, (m.in. multiplex Helios, fitness).

Galeria Millenium Hall – al. Kopisto 1, www.milleniumhall.pl, (m.in. multiplex Multikino, fitness, sztuczne lodowisko, galeria sztuki).

Galeria Nowy Świat – ul. Krakowska 20, www.galeria-nowyswiat.pl (m.in. kręgielnia, fitness, szkoła muzyczna).

Galeria Graffica – ul. ptk. Leopolda Lisa-Kuli 19, outletgraffica.pl.

Rzeszów odwiedzają też miłośnicy staroci i tzw. pchlich targów. Kilku-dziesięcioletnią tradycją jest gromadzenie się kolekcjonerów w drugą niedzielę miesiąca w budynkach III Liceum Ogólnokształcącego przy ul. Chopina 11. Natomiast od pięciu lat na placu handlowym Agrohurt przy ul. Lubelskiej 46 odbywają się Rzeszowskie Targi Staroci.

Informator teledoresowy

PROT Rzeszów

tel. 17 852 00 09, ul. Grunwaldzka 2, www.podkarpackie.travel (informacja turystyczna, Rzeszów, Podkarpacie).

Estrada Rzeszowska – tel. 17 853 80 04, ul. Jagiellońska 24, www.estrada.rzeszow.pl (imprezy kulturalne, festiwale).

Wojewódzki Dom Kultury – tel. 17 853 52 57, ul. S. Okrzei 7, www.wdk.kultura-podkarpacka.pl (kultura, imprezy).

PTTK Rzeszów – tel. 17 852 88 60, ul. Matejki 2 (Rynek), www.pttkrzeszow.pl (przewodnicy PTTK, wycieczki po Rzeszowie, Podkarpaciu).

Dojazd

Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka

tel. 17 7170 800, www.rzeszowairport.pl (stałe połączenia: Warszawa, Wielka Brytania, Irlandia, Holandia + czartery).

PKP – Dworzec Kolejowy, plac Dworcowy 1 (połączenia m.in.: Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań, Szczecin, Przemyśl + połączenia lokalne; kierunek: Dębica, Kolbuszowa, Tarnobrzeg, Strzyżów, Jasto).

Autobusy: Dworzec Główny PKS

ul. Grottgera 1 (lokalne i międzymiastowe połączenia PKS, firma Neobus: Warszawa, Kraków, Zakopane, Przemyśl, Sanok, Bieszczady).

Dworzec Lokalny – tel. 17 748 13 36, ul. Towarnickiego 7 (lokalne połączenia PKS, firma Marcel: Lublin, Tarnobrzeg, Stalowa Wola, Nisko, Mielec, Kraków, Dębica, Jasto, Krosno, Sanok).

Rzeszów, jako stolica województwa podkarpackiego i miasto leżące w jego centrum, ma dogodne możliwości dojazdowe do **największych atrakcji Podkarpacia**. Na krótkie wycieczki polecamy wycieczkę do **zamku w Łańcucie** czy do wyjątkowej urody **bazyliki oo. Bernardynów w Leżajsku**, w której odbywają się cykliczne koncerty organowe. Na północy czeka **skansen w Kolbuszowej** lub sąsiadujący z nim **kompleks zabaw dla dzieci Brzezówka**. Na południu warto odwiedzić **schrony kolejowe** z czasów II wojny światowej w Stępinie-Cieszyńcu i Strzyżowie. Inną propozycją jest urokliwe **Krosno** z jedynym w swoim rodzaju **Centrum Dziedzictwa Szkła**. Wycieczka na południowy wschód do **Sanoka** to możliwość zwiedzenia największego w Polsce **skansenu** oraz **Galerii Zdzisława Beksińskiego** i zobaczenia wspaniałych ikon. Po drodze można podziwiać prawdziwą drewnianą perłę: **kościół w Bliznem** – wpisany na listę UNESCO. Miłośnicy zdrowia mogą odwiedzić sąsiadujące ze sobą uzdrowiska **Iwonicz-Zdrój** i **Rymanów-Zdrój**.

Hotel Rzeszów w Rzeszowie, fot. J. Stankiewicz

Turystyka biznesowa

Rozwój infrastruktury komunikacyjnej i hotelowej, świadczącej usługi w odpowiednim standardzie, prowadzi do coraz szerszego zainteresowania naszym regionem, tzw. turystyki biznesowej.

G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce tel. 17 772 44 10, www.g2aarena.pl, kontakt@g2aarena.pl, www.facebook.com/g2aarena

Jest obecnie najnowocześniejszym obiektem biznesowym na terenie województwa. W obiekcie organizowane są największe, najważniejsze i najbardziej prestiżowe imprezy targowe, wystawy i konferencje w regionie.

Obiekt ma wyjątkowe usytuowanie komunikacyjne. Do Portu Lotniczego Jasionka można dojść pieszo w kilka minut. Do Rzeszowa kursuje komunikacja publiczna, a jazda samochodem to kwestia kilkunastu minut. W pobliżu są węzły drogowe i zjazdy na autostradę A4 oraz drogę S-19 w kierunku Lublina. Po sąsiedztwie wybudowano Hotel Holiday Inn Express Rzeszów Airport.

G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce to ponad 16 tys. m² powierzchni wystawienniczej, sala kongresowa, sale konferencyjne, pokoje narad oraz sale: bankietowa i restauracyjna. Odbывают się tu konferencje biznesowe, targi, festiwale a także koncerty. Arena jest także miejscem gal sportowych, artystycznych, jubileuszowych.

Do kluczowych imprez należy **Kongres 590** – jego nazwa pochodzi od prefiksu kodu kreskowego, którym oznaczane są towary wytwarzane bądź dystrybuowane przez polskie przedsiębiorstwa. Głównym celem jest stworzenie miejsca do kooperacji polskich przedsiębiorców, naukowców, prawników i polityków oraz wypracowanie wspólnych rozwiązań, dzięki którym polska gospodarka mogłaby być konkurencyjną na arenie międzynarodowej. Oprócz władz Rzeczypospolitej (prezydent, premier, ministrowie) w obradach uczestniczą przedstawiciele instytucji rządowych oraz firm państwowych i prywatnych. Zaproszenia kierowane są też do znanych naukowców, dziennikarzy, ale i małych firm, chcących zaistnieć na rynku. Przy okazji Kongresu, Prezydent RP przyznaje Nagrody Gospo-

darcze dla tych, którzy wnoszą znaczący wkład w rozwój polskiej gospodarki, tworząc tym samym jej pozytywny wizerunek na świecie. Inne imprezy o skali ponadregionalnej to między innymi Forum Europa – Ukraina, Europejskie Forum Rolnicze.

W G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce odbywają się liczne konferencje biznesowe, jak Biznes na czasie, Spotkania z HR, Cyber Future Live, Business Without Limits, Podkarpackie Forum Nauki i Biznesu i targi branżowe, między innymi edukacyjne, pracy, ślubne, wystroju wnętrz, konsumpcyjne, sportowe, rowerowe, wędkarskie. Dużą popularnością wśród odwiedzających cieszą się także przedświąteczne Jarmarki – Bożonarodzeniowy i Wielkanocny, podobnie jak jesienny Festiwal Podkarpacki Kalejdoskop Podróżniczy i Podkarpacki Festiwal Nauki. Ściągają tu, nie tylko z całej Polski, szerokie rzesze osób związanych z różnymi dziedzinami biznesu, nauki, sportu, kultury i sztuki. I wielu z nich właśnie stąd rozpoczyna swoją wędrówkę po atrakcjach Podkarpacia.

Turystyka biznesowa – choć w innej przestrzeni – to także domena **Podkarpackiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Boguchwale tel. 17 870 15 07, www.podrb.pl, boguchwala@podrb.pl**

To instytucja mająca ponad 50-letnią historię. Swoją siedzibę ma na obszarze dawnego Zespołu Patacowo-Parkowego Lubomirskich. Prowadzi szeroko pojętą działalność związaną z rolnictwem i rynkiem rolnym czy ekologią. Są to: konferencje, seminaria, szkolenia, ale także działania nakierowane na wsparcie finansowe i technologiczne dla rolników. PODR jest również organizatorem licznych konkur-

Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale, fot. Archiwum PODRwB

sów, skierowanych do różnych grup zawodowych, społecznych i wiekowych, związanych z rolnictwem.

Jednak w świadomości społecznej PODR słynie najbardziej z organizowanych dorocznych wielodyscyplinarnych Giełd, Jarmarków i Targów Rolniczych. To przede wszystkim Wystawy Zwierząt Hodowlanych, Jesienne Giełdy Ogrodnicze, Podkarpackie Święto Winobrania czy Ogólnopolskie Wystawy Królików. Tłumy goszczące przy tych okazjach na terenie Ośrodka oglądają, zwiedzają, a przede wszystkim korzystają z możliwości zaopatrzenia się w dostępne wówczas w szerokim asortymencie i często okazjonalnych cenach regionalne wyroby i produkty. Obiekt posiada zaplecze noclegowe w Hotelu Podkarpackim.

Infrastrukturę do organizowania różnorodnych tematycznych konferencji, spotkań biznesowych, paneli dyskusyjnych posiadają także wybrane hotele i ośrodki.

Hotel Rzeszów

Al. J. Piłsudskiego 44, Rzeszów, tel. 17 777 10 10, www.hotelrzeszow.com.pl, repcja@hotelrzeszow.com.pl

B&B Hotel Rzeszów Centrum

ul. Grottera 28, Rzeszów, tel. 17 740 16 16, www.hotel-bb.com, rzeszow@hotelbb.com

Hotel Metropolitan

ul. Juliusza Stowackiego 16, Rzeszów, tel. 17 777 14 14, www.hotel-metropolitan.pl, info@hotel-metropolitan.pl

Hotel Hilton Garden Inn Rzeszów

Aleja Majora Wacława Kopisto 1, Rzeszów, tel. 17 770 00 00, reservation@hgi.rzeszow.pl

Centrum Turystyki i Rekreacji WSliZ

Kielnarowa 386A, 36-020 Tyczyn, tel. 17 866 13 41, www.kielnarowa.wsiz.pl, kielnarowa@wsiz.edu.pl

Blue Diamond Hotel Active SPA

Nowa Wieś 414, 36-001 Trzebownisko, tel. 17 77 22 666, www.bluediamondhotel.pl, repcja@bluediamondhotel.pl

Hotel Iskierka Business & Spa

ul. Wojska Polskiego 3, Mielec, tel. 17 774 55 40, www.hoteliskierka.com.pl, repcja@hoteliskierka.com.pl

Miejscowości z klimatem

XIX-wieczna Galicja słynęła między innymi z licznych niewielkich miasteczek, w których lokalny, niepowtarzalny klimat i koloryt były powszechnie znane. Większość posiadała rynki, będące centralnymi ich punktami, na których skupiało się życie mieszkańców i przyjezdnych. Z czasem jedno z nich, w tym

dzięki rozwojowi przemysłu czy doprowadzeniu linii kolejowych i utwardzonych dróg, rozkwitały, inne – z różnych powodów, traciły na znaczeniu. Taka zwykła, historyczna kolej rzeczy.

Dzisiejsze miasta i miasteczka też starają się zachować swoją niepowtarzal-

ność różnorodność. W większości zachowały się rynki, choć pełnią już inną rolę niż wieki temu. Niektóre znane są z charakterystycznych obiektów i często kojarzone wyłącznie z nimi, jak Łańcut z kompleksem zamkowo-ogrodowym Lubomirskich i Potockich, czy Kolbuszowa z popularnym skansenem, czyli Mu-

zeum Kultury Ludowej. Te atrakcje zostały szeroko przedstawione w rozdziale poświęconym muzeom.

W tym rozdziale pokażemy miejscowości, które nie mając wybitnych atrakcji turystycznych, potrafią jednak do siebie przyciągnąć owym tytułowym klimatem.

Białystok

Niewielkie urokliwe miasteczko (blisko 2,2 tys. mieszkańców), oddalone o około 30 km na południowy wschód od Rzeszowa. Znajduje się na Pogórzu Dynowskim, w otoczeniu malowniczych wzniesień, uprawnych pól i zalesionych wzgórz, przyciąga wiele osób szukających oddechu od wielkomiejskiej codzienności. Potożone jest nad potokiem o wdzięcznej nazwie Ryjak. Niektórzy wywodzą ją od słowa ryć, bo górski potok ma sporą siłę erozyjną, „ryje” więc tu i tam, tworząc malownicze miniawozy. W tym magicznym miejscu, odbywając wędrówki po okolicach, zwiedzając miejscowe muzea i ciekawy kościół, czy spacerując po miejskim parku, można naprawdę odpocząć.

Pierwsze wzmianki o miejscowości przypadają na początek XV wieku i związane są z bogatym magnatem Piotrem Kmitą. W swojej historii miasteczko często przechodziło z rąk do rąk – nie tylko jeśli chodzi o zmieniających się właścicieli, ale także stając się tępem różnych najeźdźców, którymi byli Tatarzy, Kozacy, Szwedzi, czy wojska kró-

lewskie. Często więc musiano się odraźać. Z końcem XVII wieku rozwinęły się tu tradycje tkackie, które przetrwały do pożaru miasta w 1907 roku – po nim już ich nie odtworzono. Wielkie zasługi w tym względzie miał bł. ks. Bronisław Markiewicz – proboszcz parafii w Białej, który jako wielki społecznik u schyłku XIX wieku zakładał tu Towarzystwo i Szkołę Tkacką. Obecnie o atrakcyjności miasta stanowi potożenie w rejonie turystyczno-wypoczynkowym i do tego dostosowuje ono swój potencjał.

Lokalne tradycje, święta, festyny... Festyn „Starych potraw smak i urok”

Coroczna impreza plenerowa odbywająca się od ponad 30 lat w Zielone Świątki. Połączona jest z Wojewódzkimi Spotkaniami Kapel Ludowych.

Warto zobaczyć Kościół świętych Marcina i Mikołaja, ul. Armii Krajowej 1

Neogotycki kościół o dwóch strzelistych wieżach, górujących nad miastem. Wybudowany pod koniec XIX wieku według projektu znanego lwowskiego architekta Jana Sas-Zubrzyckiego.

O wystrój zadbał lokalny rzeźbiarz Kazimierz Krygowski. Obok stoi pomnik grunwaldzki – popiersie Władysława Jagiełły, któremu lokalne legendy przypisują powstanie Białej.

Spółeczne Muzeum Ziemi Białej- skiej, ul. Armii Krajowej 6

Zbiory ukazujące kulturę duchową i materialną mieszkańców Białej prezentowane są między innymi w działach: izba chłopska, pokój mieszczkański, warsztaty: tkacki i szewski oraz etnografia i archeologia. Fotografie związane są ze społecznością żydowską i działaniem straży pożarnej.

www.muzeum.bialowa.net

Prywatne Muzeum Kultury Material- nej Wsi Podkarpackiej Potoki, Biał- wa Górna

Urządzone na osiedlu Wilczak w dawnej stodole. Bogata ekspozycja etnograficz-

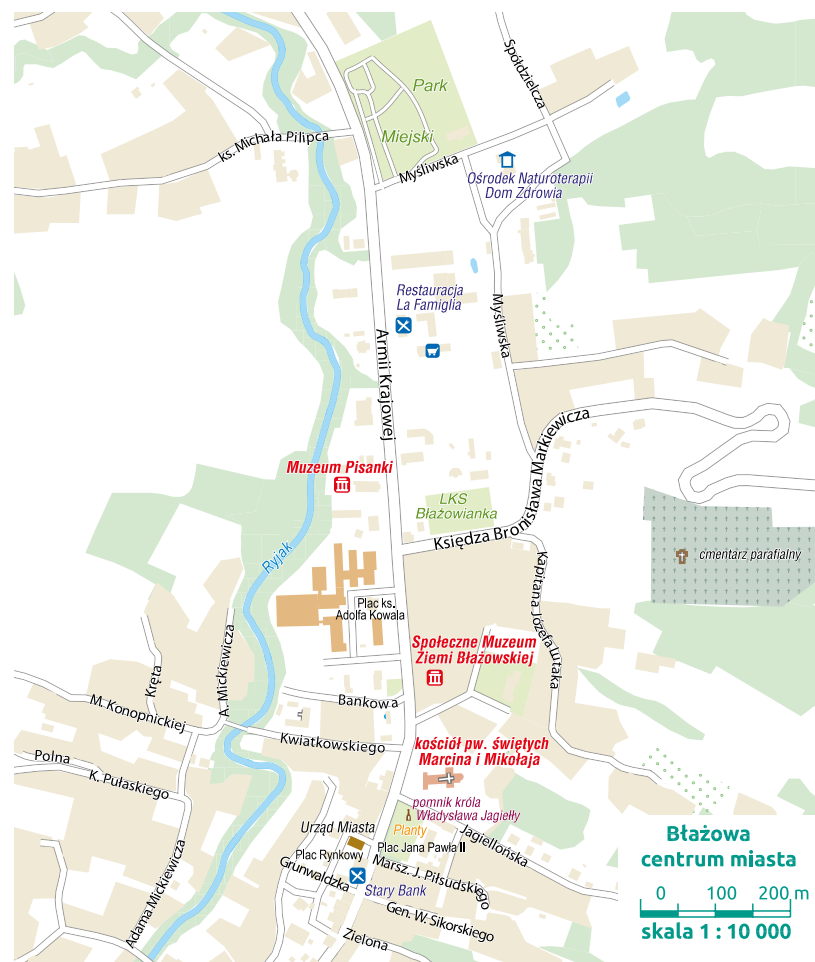
na przedmiotów związanych z codziennym życiem dawnych mieszkańców wsi, z ich pracą na roli, mieszkaniem, wykonywanymi rzemiosłami, obrzędowością, wypoczynkiem, kulturą. Oferowane są lekcje żywej historii, ogniska, kuligi.
tel. 694 152 007, www.bialowa.com.pl

Muzeum Pisanki, ul. Armii Krajowej 17a

Zbiory związane są z pisankami wielkanocnymi. Istnieje możliwość udziału w warsztatach tematycznych. Od ponad 30 lat organizowany jest tu Konkurs Najładniejsza Pisanka Wielkanocna.
tel. 17 22-97-044, www.gok.bialowa.net

Kirkut żydowski, ul. ks. Piłpca

Ponad półhektarowy cmentarz-kirkut, a na nim około 40 zachowanych maczew – to jeden z niewielu śladów po przedwojennej ludności pochodzenia żydowskiego, której liczebność sięgała tu ponad 20% mieszkańców.

Rozrywka, rekreacja

Park Miejski, ul. Armii Krajowej 34

Znajduje się w dawnym parku dworskim. Oferuje liczne atrakcje dla dzieci, niekiedy bardzo oryginalne, wiele wykonanych z drewna. Uwagę przykuwa powstała ostatnimi czasy nietuzinkowa galeria rzeźb. Jako materiał twórczy wykorzystano... pnie obumierających w parku jesionów przeznaczonych do wycinki. Z pomocą

łańcuchowych pił stworzono (na razie) cztery postaci zwierząt: niedźwiadka, orła, sowy i lwa, a imiona dla nich wybierały w plebiscycie błażowskie przedszkolaki.

Atrakcje w pobliżu

Rezerwat przyrody Mójka (patrz str. 25)

Leśny rezerwat przyrody znajdujący się około 4 km na południe od Błażowej. Do śródleśnego parkingu prowadzi zielony

Park miejski w Błażowej, fot. UM i GOK w Błażowej

szlak pieszy lub możliwy jest dojazd ulicą 3 Maja. Stamtąd po rezerwacji wiodą dwie ścieżki: szlak bobra i szlak jelenia.

Edukacyjny punkt widokowy – przy drodze do rezerwatu Mójka

Z platformy rozciąga się piękna panorama na miasteczko i sąsiednie okolice. Można ją dokładniej oglądać dzięki zamontowanej tu optycznej lunecie. Urokliwe miejsce uzupełniono infrastrukturą turystyczną w postaci tablic informacyjnych, wiaty ogniskowej, taweczek, plenerowej siłowni.

Boska Dolina – Zagroda Edukacyjna, Dylągówka 60

W miejscowej stadninie można skorzystać z uroków konnych przejażdżek, a w zimie poszusować na nartach na pobliskim stoku narciarskim. Bazę wypadową mają tu harcerze, organizujący biegi patrolowe, biwaki, obozy. Prowadzi tam czarny szlak pieszy.
tel. 600 555 540, www.boskadolina.com

Sery u Sowy, Kąkolówka 773

Mate, rodzinne gospodarstwo, którego specjalnością są ekologiczne dojrzewające sery podpuszczkowe. Wyśmienity smak serów feta, halloumi, bundzu, okraszonych

różnymi przyprawami, doceniają nie tylko lokalni smakosze. W 2018 roku krowi cheddar z Kąkolówki zyskał także uznanie komisji konkursowej I Podkarpackiego Festiwalu w Ustrzykach Dolnych. Państwo Sowa za ten produkt otrzymali III nagrodę w kategorii serów krowich.
tel. 669 006 565

Noclegi

Ośrodek Naturoterapii Dom Zdrowia,

ul. Myśliwska 18

Noclegi, wczasy zdrowotne i wyjątkowe – dietetyczne posiłki. Znajdują tu zatrudnienie osoby niepełnosprawne.
tel. 577 909 888

Gastronomia

Restauracja Stary Bank,

ul. 3 Maja 4, tel. 17 230 33 44,
www.starybank.eatbu.com

Restauracja La Famiglia,

ul. Armii Krajowej 30, tel. 504 163 299,
www.la-famiglia-blazowa.skubacz.pl

Dojazd

Z Rzeszowa – Dworzec Główny PKS, ul. Grottgera 1 oraz CH Europa, al. Piłsudskiego 34a

Rezerwat przyrody Mójka, fot. Archiwum UM i GOK w Błażowej

Radomyśl Wielki

Niewielkie, pełne uroku miasto (3200 mieszkańców), leżące na Płaskowyżu Tarnowskim, przy drodze wojewódzkiej 984 pomiędzy Tarnowem i Mielcem. Otaczające miasteczko równinne okolice to doskonałe tereny do upra-

wiania różnych form turystyki, głównie pieszej i rowerowej. Powszechnie dostępna jest tu też bogata infrastruktura rekreacyjno-sportowa. Miasto słynie z gospodarności oraz z tego, że sprzyja przedsiębiorcom, przyciągając ich między innymi niskimi podatkami. Prawa miejskie uzyskało pod

koniec XVI wieku, a ówczesny układ urbanistyczny zachował się do czasów współczesnych. Radomyskie jarmarki koni, bydła i trzody znane były w okolicy, podobnie jak rozwinięte tutaj garncarstwo. Przydomek „Wielki” został nadany w 1907 roku. Duży wkład w rozwój miasta wniósł społeczność żydowska, licząca przed wojną do 60% mieszkańców Radomyśla.

Lokalne tradycje, święta, festyny... festyn „Podkarpacki Dzień Wędliniarza”

Coroczna impreza plenerowa odbywająca się od 2006 roku. Organizowane są konkursy wędliniarskie, degustacje i... bicie dziwnych rekordów, np. w 2014 roku – do książki Guinnessa wpisana została 234-metrowa, najdłuższa kaszanka świata, a w 2016 roku – najdłuższa linia z kietbasy (214 metrów) w kształcie kłucza wiolinowego.

Warto zobaczyć Pomnik samolot PZL M-2, Rynek

Pierwszy polski samolot o konstrukcji wyłącznie metalowej, skonstruowany w WSK PZL Mielec, oblatany w 1958 roku. Zmontowano tylko dwa prototypowe egzemplarze. Obok z kolei pomnik poświęcony Pilotom Polskich Sił Powietrznych na Zachodzie. Oba stoją na dużym, prawie kwadratowym rynku o bokach liczących około 130 m.

Kościół parafialny Przemienienia Pańskiego, ul. Piłsudskiego 4

Wybudowany pod koniec XVIII wie-

ku, wewnątrz między innymi ciekawa XIX-wieczna, naturalnej wielkości kamienna figura Chrystusa przywiązanego do słupa.

tel. 14 66 67 215,
www.parafiaradomyslawielki.pl

Cmentarz żydowski – przy drodze do Dąbrówki Wistockiej, w tzw. Kątach. Zachowało się na nim blisko 50 macew, najstarsze z początku XIX wieku oraz obelisk pamięci ofiar Holocaustu. Obok cmentarza umieszczono belkę – jedyną pozostałość tutejszej synagogi.

Obserwatorium Astronomiczne, ul. Klonowa 2 (na terenie szkoły)

Organizuje nocne oglądanie nieba pod nazwą AstroNight. Posiada mobilne planetarium, gdzie bez względu na pogodę można podziwiać zarejestrowane obrazy nieba, stacji kosmicznych czy widoki z innych, rozsiansych po całym świecie teleskopów.

tel. 662 165 599,
www.obserwatoriumrw.pl

Dwór Kostórkiewiczów, ul. Piłsudskiego 5 (patrz: str. 100)

Dawny dwór, potem budynek poczty, oznakowany tablicą ku czci mieszkającego tu w dzieciństwie aktora Tadeusza Łomnickiego.

Rozrywka, rekreacja

Wokół miejscowości utworzono dwa szlaki rowerowe, oznaczone kolorami czerwonym i zielonym. Obie trasy mają kształt pętli i przebiegają na północny zachód od miasta, w okolicy Wólki Plebańskiej i Wólki Duleckiej.

Samolot M2 na rynku w Radomyślu Wielkim, fot. K. Babiarczyk

Atrakcje w pobliżu **Przecław – zamek (pałac) rodziny Reyów** (patrz: str. 99)

Zamek, obecnie hotel i restauracja. Obiekt ten wraz z udostępnionymi do spacerów ogrodami można zwiedzać z przewodnikiem w dni powszednie.

Zgórsko – drewniany kościół św. Mi- kołaja Biskupa

Zgórsko to jedna z najstarszych osad w okolicy (wzmiankowana już w XII wieku). Kościół wybudowano w 1781 roku z drewna modrzewiowego, z cudownym XVII-wiecznym obrazem Matki Bożej Zgórskiej.

Żarówka, ul. Tarnowska 4 – Skansen i Restauracja Lawendowe Pole

Miniskansen – wiejskie gospodarstwo sprzed 100 lat wraz ze zwierzyńcem. Organizowane są tu okolicznościowe imprezy związane z zajęciami gospodarskimi w różnych porach roku i warsztaty tematyczne (między innymi pieczenie chleba, garncarstwo, zabawkarstwo).
tel. 14 681 66 66, 604 908 610,
www.lawendowe-pole.pl

Przecław – zamek rodziny Reyów, fot. J. Szymański

Dulcza Wielka – Lipa św. Jana Nepomucena

To lipa drobnolistna o obwodzie około 430 cm, szerokości korony mierzącej ponad 25 metrów i wieku około

Lipa św. Jana Nepomucena w Dulczy Wielkiej, fot. K. Babiarz

150–170 lat. Jej nazwa pochodzi od sąsiadującej z nią kapliczki, w której znajduje się drewniana figura św. Jana Nepomucena pochodząca z połowy XIX wieku. Odbývają się tu imprezy, koncerty, spotkania. W 2020 roku lipa ta zwyciężyła w dorocznym Plebiscycie na Polskie Drzewo Roku, organizowanym przez Klub Gaja. Brała też udział w plebiscycie na Europejskie Drzewo Roku 2020, zdobywając 5 miejsc.

Noclegi Zajazd Partynia, Partynia 15

W restauracji królują tradycyjne dania kuchni polskiej, przygotowywane na bazie świeżych produktów dostarczanych przez miejscowych producentów.
tel. 694 475 603,
www.zajazdpartynia.pl

Gastronomia Kafacze za rogim, Rynek 21

Serwuje burgery, ciekawe sałatki, wrapy oraz pyszną świeżo mieloną kawę z palarni Agifa w Tarnowie.
tel. 575 666 956

U Lisa, Rynek 24

Zapewnia wyśmienite potrawy, które przygotowują doświadczeni kucharze.
tel. 605 050 326

Informacja turystyczna

Odbudowany budynek Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, Rynek 29
tel. 14 68 19 672

Dojazd

Z Mielca – Dworzec Przesiadkowy
ul. Kazimierza Jagiellończyka 7

W 2016 r. podczas Podkarpackiego Dnia Wędliniarza Gmina Radomyśl Wielki ustanowiła rekord Polski na najdłuższą linię z kielbasy, w kształcie klucza wiolinowego. Fot. arch. Urząd Miejski Radomyśl Wielki

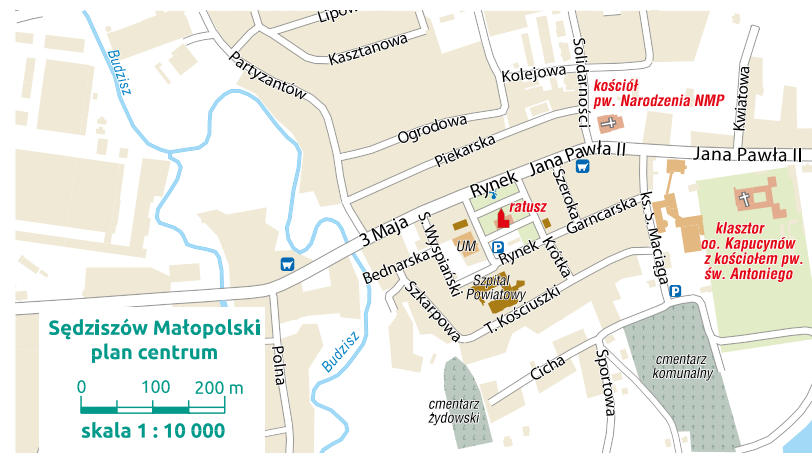
Sędziszów Małopolski

Jadąc autostradą A4 lub drogą krajową 94 w kierunku Rzeszowa, warto zaplanować choćby krótki postój w Sędziszowie Małopolskim. To liczące ponad 12 tys. mieszkańców miasto powiatowe zachwyca swoją gościnnością i gospodarnością. Z wielkim zaangażowaniem łączy potencjał nowoczesności i rozwoju z tradycją. Posiada własną telewizję, kino, skatepark, nowoczesny dworzec kolejowy i sieć autobusową, dzięki której mieszkańcy sąsiednich miejscowości mogą za symboliczną złotówkę jeździć po obszarze miasta i całej gminy. Lokalne tradycje podtrzymuje choćby wielokrotnie nagradzany Zespół Pieśni i Tańca Rochoy, a z klimatem historii i czystej natury zetkniemy się w Parku Buczyne w sąsiedniej Górze Ropczyckiej.

Początki Sędziszowa sięgają 1. poł. XIV wieku, prawa miejskie otrzymał w 1479 roku. Przez wieki miasto zmieniano właścicieli. Najświetniejsze jednak lata Sędziszowa przypadły na koniec XVII wieku, gdy znajdowało się w rękach Potockich. Miasto szybko podniosło się wówczas z wcześniejszych plag: pożóg wojennych, epidemii i najazdów. Wybudowano ratusz, kościół parafialny, wzmocniono także lokalnych rzemieślników – głównie cech szewski. Kolejny okres rozwoju miasta miał miejsce pod koniec lat 30. XX wieku i związany był z powstaniem Centralnego Okręgu Przemysłowego. Wybudowano tu Zakłady Przemysłowe – specjalizujące się w wyrobach drewnianych i zakład Przemysł Pomocniczy COP, wytwarzający wyroby me-

Zespół Pieśni i Tańca Rochoy, fot. Archiwum MGOKS w Sędziszowie Małopolskim

talowe, jak okucia do wozów, części samochodowe i do maszyn rolniczych, bramy, kraty, balustrady. Kontynuatorem tych tradycji jest Wytwórnia Filtrów PZL Sędziszów. Przed II wojną światową ponad 50% ludności stanowili Żydzi.

Lokalne tradycje, święta, festyny...

Pod koniec czerwca odbywają się tu **Dni Sędziszowa i Festyn Rodzinny**. Oprócz tradycyjnych konkursów, koncertów, gier i zabaw dla najmłodszych, organizowany jest też jarmark różności. Poprzez promocję cukiernictwa nawiązuje się do czasów, gdy w Sędziszowie w latach 1870–1890 działała cukrownia, będąca przez kilka lat... monopolistą w całej Galicji!

W nieodległej Górze Ropczyckiej (w 2020 roku w Sędziszowie Małopolskim), w Święto Wniebowzięcia NMP 15 sierpnia, organizowane jest **Gminne Święto Chleba**. Odbywają się tu warsztaty piekarnicze, jarmark lokalnego pieczywa i wyrobów piekarniczych. W mobilnym piecu chlebowym każdy może upiec własny bochen chleba.

Warto zobaczyć

Ratusz, Rynek 1

Pośrodku dużego prostokątnego rynku stoi piętrowy budynek ratusza pochodzący z XVII wieku, a przebudowany w wieku XIX. Na fasadzie wieży mieszczącej się w centralnej części budynku znajdują się herb miasta i dwa neogotyckie okna. Ma tu swoje miejsce siedziba Urzędu Miejskiego.

Ratusz w Sędziszowie Małopolskim, fot. Starostwo Powiatowe w Ropczycach

Klasztor oo. Kapucynów z kościołem św. Antoniego, ul. Jana Pawła II 42

Zespół klasztorny ufundowany przez Michała Potockiego pochodzi z potowy XVIII wieku. Oryginalne cegły z herbem Potockich – Pilawa, zostały specjalnie wypalone wyłącznie na potrzeby tej budowli. W ołtarzu głównym znajduje się cudowny obraz patrona świątyni, św. Antoniego Padewskiego. W 2018 roku wnętrza kościoła były jednym z planów filmu „Ułaskawienie” w reżyserii Jana Jakuba Kolskiego.

Kościół parafialny Narodzenia NMP ul. Jana Pawła II 27

Świątynię wybudowano pod koniec XVII wieku w stylu barokowym. Obiekt składa się z trzech naw tworzących tak zwany układ bazylikowy, w którym nawa główna jest znacznie szersza i wyższa od przylegających z dwóch stron naw bocznych. Wystrój wnętrza kościoła pochodzi z różnych epok – XIX-wieczny ołtarz główny zdobią między innymi barokowe XVIII-wieczne rzeźby.

Zalew w Kamionce, fot. Starostwo Powiatowe w Ropczycach

Rozrywka, rekreacja

Wokół Sędziszowa wyznakowano liczne szlaki rowerowe, między innymi niebieski Wędkarska kraina – wokół akwenów wodnych, czarny Pamięć nie umiera – szlakiem pomników grunwaldzkich i miejsc pamięci narodowej oraz trzy pętle rekreacyjno-widokowe.

Atrakcje w pobliżu

Kamionka – zalew rekreacyjno-wędkarski na rzece Tuszynie (około 10 km na północ od centrum miasta (*patrz: str. 204*))

Ruiny koszar z 1866 roku w Górze Ropczyckiej (około 3 km na południe)

Wybudowane przez właściciela wsi Kazimierza Starzeńskiego dla pułku Krakusów. Kiedyś stanowiły część dużego kompleksu dworskiego – obecnie parku Buczyzna. Do chwili obecnej zachowały się resztki muru otaczającego dziedzińca i ściany skrzydła wschodniego. Obiekt zamknięty dla zwiedzających, ale dobrze widoczny spoza otaczającego kompleksu ogrodzenia. Obok przebiega ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna Buczyzna.

Noclegi

Hotel Ines, ul. Wesota 12A, tel. 696 500 600

Hotel Stary Młyn, ul. Rzeszowska 1

tel. 606 140 810, www.starymlyn.biz

Hotel-Restauracja Platan, Sielec 79a

Pobyty w hotelu uatrakcyjni otaczający go przeszło 2,5 hektarowy park. tel. 698 614 457, www.hr-platan.pl

Gastronomia

Restauracja Rodzinka, ul. Tarnowskich 13 tel. 790 779 209, www.rodzinka.com.pl

Restauracja – Pub „Zakłète Rewiry”, ul. Wesota 5, tel. 531 827 727

Gospodarstwo Rolne Góra Ropczycka

Sklep z wybornymi wędlinami i wyrobami mięsnymi, znanymi i docenianymi nie tylko w najbliższej okolicy. tel. 17 221 66 97, www.goraropczycka.com

Dojazd

Z Rzeszowa – autobusy: Dworzec Główny PKS – ul. Grottgera 1 – kursy przelotowe i ZTM;

kolej – Dworzec Główny PKP – pociągi InterRegio, TLK

Zespół pieśni i tańca „Rochy” – wielokrotnie nagradzany w kraju i zagranicą, fot. Archiwum MGOKS w Sędziszowie Małopolskim

Sokołów Małopolski

Miasto położone na północ od Rzeszowa, przy drodze krajowej nr 19, liczące ponad 4100 mieszkańców. Od lat przyciąga klimatem zarówno galicyjskiego miasteczka targowego, jak i miejscowości wypoczynkowej. Nowoczesny plac targowy przejął funkcje handlowe, które kiedyś były realizowane na rynku – jednym z największych w Polsce. Miasto chętnie odwiedzają miłośnicy sportu i aktywnego wypoczynku. Znajduje się tu bowiem nowoczesny kompleks sportowy z basenem i ogólnodostępnymi boiskami do różnych gier. Okoliczne lasy z wieloma ścieżkami rowerowymi przyciągają fanów dwóch kółek. W pobliżu miasta znajdują się liczne stawy wędkarskie.

Sokołów Małopolski uzyskał prawa miejskie w 1569 roku, kiedy to stanowiąc własność Jana z Pilczy. Położony na skrzyżowaniu szlaków handlowych, naprzemiennie rozkwitał i był niszczone. Do upadku miasta w połowie XVII wieku przyczynili się Tatarzy i Węgrzy Jerzego Rakoczego. Wiele zniszczeń dokonał także Stanisław Stadnicki – zwany „Dia-

błem tańcuckim”, mszcząc się w ten sposób na właścicielce miasta, która nie przyjęła jego oświadczenia. W Sokółce rozwijały się różne cechy rzemiosła, z których najbardziej znani byli garncarze. Od połowy XVIII wieku miasto coraz liczniej zaczęli zamieszkiwać Żydzi. Pod koniec XIX wieku burmistrzem był przedstawiciel tej społeczności. Organizowano tu jarmarki, których tradycje dotrwały do dzisiaj.

Lokalne tradycje, święta, festyny...

Pod koniec czerwca odbywają się coroczne Dni Sokółki, organizowane przez miasto. Zabawy dla dzieci, miasteczko rowerowe, konkursy, wystawy starych samochodów, prezentacje artystyczne lokalnych zespołów i grup, koncerty gwiazd lub zabawa taneczna oświetlana przez pokazy sztucznych ogni to tylko niektóre wydarzenia uświetniające imprezę.

Warto zobaczyć Rynek z ratuszem

Sokołowski rynek zaliczany jest do jednych z największych w Polsce. Cały układ miejski z symetrycznie rozchodzącymi się uliczkami przypomina jego pierwotne, re-

nesansowe założenie. W pierzei wschodniej znajduje się ratusz, oryginalna eklektyczna budowla, z wieloma ozdobnymi dekoracjami, takimi jak tarcze herbowe miasta i dawnego Królestwa Galicji i Łódzkiej oraz zegar z pamiątkowym datowaniem budowy (1907 rok).

Kościół parafialny św. Jana Chrzciciela, plac św. Jana 2

Kościół wybudowany w latach 1908–1918, z czerwonej cegły, według projektu lwowskiego architekta Jana Sas-Zubrzyckiego. Nowa kopuła strzelistej wieży powstała w 1958 roku na miejscu poprzedniej, zniszczonej w czasie II wojny światowej. Zaprojektowana została przez prof. Wiktora Zina z Krakowa, autora popularnego w latach 70. i 80. minionego wieku programu telewizyjnego „Piórkem i węglem”.

Kościół św. Ducha, ul. św. Ducha 2
Muruwany, dwuwieżowy kościół św. Ducha, zwany mieszczańskim, pochodzi z końca XIX wieku.

Nowy kirkut żydowski, ul. Okulickiego
Należy do największych tego typu cmentarzy zachowanych w województwie podkarpackim. Znajduje się tu ponad 200 macew.

Stary kirkut żydowski, ul. Kochanowskiego 15
Zniszczony podczas II wojny światowej. Zrekonstruowano i udostępniono oheł cadyków Elimelecha Rubina i Aby Hipplera.

Rozrywka, rekreacja

Szlak rowerowy oznaczony w terenie czerwonym znakiem. Z Sokółki do Głogowa Małopolskiego biegnie przez

Sokołów Małopolski
centrum miasta
0 100 200 m
skala 1 : 10 000

Turzę i rezerwat przyrody Bór. Natomiast w kierunku północnym prowadzi do dawnego pałacu myśliwskiego Resseguierów w Kamieniu-Morgach. Na trasie znajduje się 5 punktów postojowych z wiatami i miejscami ogniskowymi. Dodatkowo wytyczono ścieżki rowerowe wzdłuż nowo wybudowanych dróg dojazdowych i obwodnicy miasta.

Szlak pieszy – niebieski, prowadzi z Leżajska do Głogowa Małopolskiego.

Kryta Pływalnia, ul. Pileckich 5
To nowoczesny kompleks typu mini-

aquapark, zawierający basen sportowy oraz basen rekreacyjny ze zjeżdżalnią, bieżniami wodnymi, saunami, jacuzzi i gabinetami fizjoterapeutycznymi. Przyciąga nie tylko mieszkańców okolicznych miejscowości, ale także licznych rzeszowian.

tel. 17 772 00 20,
www.basen.sokolow-mlp.pl

Zalewy w Wólce Niedźwiedzkiej oraz w okolicach **Nowej Turzy** – popularne miejsca wędkarskie, z pomostami, zadaszonymi wiatami i miejscami na ognisko.

Zalew w Turzy, fot. UMiG w Sokółce Małopolskiej

Atrakcje w pobliżu

Julin – pałac myśliwski Potockich
(patrz: str. 97).

Nienadówka – monumentalne drzwi wejściowe do kościoła św. Bartłomieja – Brama Pamięci

Oryginalne drzwi do kościoła z olbrzymią płaskorzeźbą nawiązującą do martyrologii II wojny światowej, z licznymi kunsztownie wykonanymi detalami. Autorem tego dzieła, uchodzącego za jedno z najpiękniejszych w południowej Polsce, jest Bronisław Chromy, prof. krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych.

Turza – miejsce pamięci

Miejsce nazywane „małym Katyniem”. Oryginalny pomnik upamiętnia pomordowanych w okolicznych lasach więźniów obozu NKWD w miejscowości Trzebuska.

Noclegi

Zajazd Stokrotka, Trzebuska 478

Oprócz noclegów oferuje potrawy kuchni polskiej.

tel. 17 772 56 00

Zajazd Sokół, Nienadówka 875

Stynący z obfitych i różnorodnych obiadów, wyśmienitych potraw kuchni polskiej oraz deserów i poobiedniej kawy zakosztowanych przy muzyce oraz

cieple rozpalonego kominka.

tel. 518 582 750, www.zajazd-sokol.eu

Gastronomia

Restauracja Wiercimak, Sokółka Małopolska, ul. Lubelska 56

Oferuje nie tylko tradycyjną kuchnię regionalną, ale i potrawy z nutką smaków reszty świata.

tel. 669 281 415

Pierogarnia w Sokółce, Sokółka Małopolska, Rynek 4

tel. 570 753 400

Popularny lokal gastronomiczny w centrum miasta oferujący kilkanaście rodzajów ręcznie robionych pierogów. Szczególnym zainteresowaniem wśród klientów cieszą się pierogi z serem i kaszą gryczaną lub jagłą oraz pierogi z owocami.

Zajazd u Janusza, Trzebuska 19a

W nieco zapomnianym stylu barów z minionej epoki, serwuje jednak wyborną wojskową grochówkę, tradycyjny bigos czy flaczki.

tel. 17 772 97 97

Dojazd

Z Rzeszowa – Dworzec Główny PKS ul. Grottgera 1, Dworzec Lokalny ul. Towarnickiego 7 (Marcel-bus).

Brama Pamięci w kościele w Nienadówce, fot. UMiG w Sokółce Małopolskiej

Wczasy na wsi

Podkarpacie to nie tylko słynne ze swych uroków Bieszczady – spokój i relaks znaleźć można nawet nie ruszając się daleko od stolicy województwa, Rzeszowa. Liczne urokliwe zakątki położone na uboczu utartych szlaków – mimo braku górskiego charakteru – przyciągają miłośników wypoczynku na łonie natury, z dala od tłumy turystów. Warto tu zwrócić uwagę na rzeźbę terenu. Pogórze Strzyżowskie i Dynowskie w południowej części krainy zachęcają pięknymi pagórkowatymi krajobrazami do odbycia pieszych i rowerowych wycieczek, natomiast równinne obszary Kotliny Sandomierskiej to domena zwłaszcza wielbicieli wędkowania. Oferta noclegowa jest bogata, z czego wiele miejsc stworzonych zostało przez gościnnych i otwartych właścicieli, którzy czynią z nich wspaniałą przestrzeń na relaks i regenerację sił. Nierzadko okolice, gdzie zlokalizowane są te obiekty, oferują malownicze widoki, zielone kompleksy leśne, szerokie doliny rzeczne i wielokilometrowe trasy, które można pokonywać pieszo, rowerem, a nawet konno. Osoby poszukujące kontaktu z typową podkarpacką wsią znajdują gospodarstwa agroturystyczne prowadzone przez gospodarzy zajmujących się uprawą pól i hodowlą

zwierząt. Z chęcią odkryją oni przed zainteresowanymi tajniki swojej pracy, umożliwiając także zaangażowanie się w zajęcia gospodarskie. Będzie to też świetna okazja dla dzieci do nauki i zdobycia doświadczenia w obcowaniu ze zwierzętami. Część obiektów prowadzona jest przez pasjonatów, którzy ochoczo podzielą się swoją wiedzą z zakresu zielarstwa czy winiarstwa. Niektóre z tych gospodarstw zrzeszono w Podkarpackim Stowarzyszeniu Agroturystycznym Gospodarstwa Gościnne (www.agropodkarpacie.pl).

Siedlisko Wianki i Kalosze w Błędowej Tyczyńskiej (na południe od Łańcuta), Błędowa Tyczyńska 257, tel. 501 238 885, www.wiankikalosze.pl

Na Pogórzu Dynowskim, na terenie Hyżnieńsko-Gwoźnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, w otoczeniu malowniczych pól i lasów, położona jest niezwykła ostoja spokoju: siedlisko Wianki i Kalosze. Na widokowej działce, graniczącej bezpośrednio z lasem, sympatyczni gospodarze oddają gościom do dyspozycji 6-osobowy niezależny domek z pełnym wyposażeniem, oferując noclegi ze śniadaniem przygotowanym w sezonie letnim z warzyw ze swojego ogródka (aneks kuchenny umożliwia przygotowanie pozostałych potraw we własnym zakresie). Rodzinna atmosfera

i panująca wokół cisza sprzyjają ukojeniu myśli. Spragnionym aktywnego wypoczynku proponuje się spacer po urokliwej okolicy lub dalsze wycieczki wypożyczonymi rowerami z silnikiem elektrycznym. Wieczorami natomiast można zasiąść przed rozpalonym kominkiem i w jego delikatnym świetle popijać herbatę przyrządzoną z tutejszych kwiatów i ziół. Istnieje także możliwość skorzystania z miejsca na ognisko lub biesiadowania przy grillu. Goście chwalą przede wszystkim ciszę i spokój tego miejsca, a także sielski klimat okolicy, kontakt z dziką przyrodą oraz otwartość właścicieli, utrzymujących jednocześnie odpowiedni dystans, zapewniający nieskrępowaną intymność. liczba miejsc noclegowych: 6
wyżywienie na miejscu: śniadania, pozostałe posiłki we własnym zakresie.

Wrotyczowe Pola w Borku Starym Borek Stary 188a, tel. 607 434 616, www.facebook.com/wrotyczowe.pola.agroturystyka

Drewniany domek, ulokowany na widokowym wzgórzu Pogórza Dynowskiego, zdaje się być zagubiony gdzieś na końcu świata, z dala od cywilizacji – jednak bliskie położenie Rzeszowa sprawia, że dojazd do niego nie stanowi żadnego problemu. Gospodarstwo Wrotyczowe Pola, znajdu-

jące się w sąsiedztwie pól i na skraju lasu, będzie doskonałą odskocznią od miejskiego zgiełku. Czas można tu spędzić korzystając z błęgiego kotłowania na hamaku lub huśtawce, gdzie wrażeń dostarczy widok na ogród i sąsiednie wzgórza, a wieczorami oglądany stąd zachód słońca. Przyjazne koty dotrzymują gościom towarzystwa, a ciszę zakłóca jedynie poranny śpiew ptaków. Wewnątrz drewnianego domku znajdują się trzy pokoje 2-osobowe ze wspólną łazienką i aneks kuchenny. W klimatycznej przestrzeni przygotowano także kącik czytelnika z licznymi pozycjami książkowymi. Gospodyni obiektu to naturoterapeutka i zielarka, wspierająca gości swoją wiedzą i umiejętnościami. W pobliżu przebiegają szlaki piesze oraz Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo. Miejsce to będzie świetnym punktem wypoczynku w podróży, jak i znakomitym celem samym w sobie. liczba miejsc noclegowych: 6
wyżywienie na miejscu: śniadania kontynentalne/vegetariańskie.

Fotografie u góry (od lewej):
– Siedlisko Wianki i Kalosze w Błędowej Tyczyńskiej, fot. T. Kudasik
– Siedlisko Wianki i Kalosze w Błędowej Tyczyńskiej, fot. T. Poźniak
– Wrotyczowe Pola w Borku Starym, fot. E. Wilk-Kozioł

Gospodarstwo agroturystyczne Chotowianka w Chotowej Chotowa 3, tel. 880 990 998, www.chotowianka.pl

Wypoczynek bliżej natury – tak w swoje progi zaprasza gospodarstwo agroturystyczne Chotowianka, położone wśród pól, nieopodal miejsca, gdzie Potok Chotowski wpływa do Wisłoki. Obiekt ten funkcjonuje przy gospodarstwie rolnym ukierunkowanym na produkcję mleka, zapewniając gościom typowe wiejskie atrakcje. Bliskość zwierząt domowych w tak zwanym Ranczo Muu, z kilkoma gatunkami bydła mlecznego, daje znakomitą możliwość podejrzenia prac gospodarzy, raczących smakoszy wiejskich przysmaków świeżutkim twarogiem i kubkiem mleka prosto od krowy. Dzieciom z pewnością spodoba się możliwość karmienia krów, jak i pozostałych licznie zamieszkujących tu zwierząt: konia, ośła, kóz, królików, gęsi, kur, psów czy kotów. Na stanie gospodarstwa jest nawet jeź pigmejski, a na podwórku gniazduje bocian. Wszystkie zwierzęta mają swoje imiona, łatwo też dostrzec, że mieszkają one w różnorodnych warunkach. Dzieci zachęcane do opieki nad zwierzętami mogą się wiele nauczyć, a wśród przygotowanych dla nich atrakcji przewidziano także przejażdżkę

traktorem, która niewątpliwie pozostawi niezapomniane wrażenia. Wśród zajęć na gospodarstwie można zaangażować się w zbieranie owoców i warzyw oraz pielęgnację ogródka.

Do dyspozycji gości pozostaje: piaskownica, zjeżdżalnia, huśtawki, trampolina, rakiety do badmintonu, hamak czy miejsce na ognisko. W parterowym domu dostępne są cztery pokoje (w tym jeden pokój z prywatną łazienką i lodówką) oraz kuchnia z kompletnym wyposażeniem. Wieczory warto spędzić w najprzyjemniejszej części domku, czyli przy ciepłym ogniu z kominka, z parzącym dłońmi kubkiem herbaty lub grzanego wina. Tutaj też znajduje się skrzynia posagowa ze skarbami, które zapełnią czas dzieciom podczas gorszej pogody. Wśród nich znaleźć można książeczki, puzzle, kredki, gry planszowe, atlasy drzew, ptaków czy owadów. Teren wokół domu jest ogrodzony, a w dużym ogrodzie można rozpałić grilla. Rodzinną tradycją w Chotowiance stało się budowanie po żniwach obiektów ze słomy, takich jak traktor, łabędź, wiatrak czy zamek. Gospodarze oferują też domowe przetwory, w tym pyszne dżemy i nalewki.

liczba miejsc noclegowych: 12

wyżywienie na miejscu: posiłki we własnym zakresie.

Leśna Zagroda w Czarnej (k. Łańcuta) Czarna 549A, tel. 604 255 160, www.le-sna-zagroda.pl

Na pograniczu Pradoliny Podkarpackiej i Płaskowyżu Kolbuszewskiego, w pobliżu spokojnej toni Wisłoka, znajduje się Leśna Zagroda. Gościnni właściciele wprowadzają swoją i przyjemną atmosferę, sprawiając, że jest to doskonałe miejsce, by w ciszy i spokoju odpocząć w bliskości natury. Działka o powierzchni 10 ha usytuowana jest tuż przy dużym kompleksie leśnym z licznymi ścieżkami pieszymi, zachęcającymi do długich spacerów na świeżym powietrzu oraz poszukiwania występujących tu obficie grzybów i borówek. Komfortowy pobyt zapewniają zbudowane cztery niezależne, wyposażone w kuchnię i łazienkę, domki z werandami. Dodatkowo w dwóch zadaszonych altanach można przyjemnie spędzić czas przy grillu lub ognisku, a dla dzieci przygotowano plac zabaw z piaskownicą. W pobliżu przebiega znakowany szlak turystyki pieszej, występują także świetne warunki do wypraw rowerowych czy jazdy na koniach z nieodległej stadniny. Warto również od-

wiedzić nieodległą Zagrodę Garncarską w Medyni Łańcuckiej, gdzie można poznać tajniki tradycyjnego wyrobu garnków. liczba miejsc noclegowych: ponad 20 wyżywienie na miejscu: posiłki we własnym zakresie.

Gospodarstwo agroturystyczne Chata Ziołowa w Godowej (k. Strzyżowa) Chata Ziołowa, Godowa 777a, tel. 606 634 172, www.chataziolowa.pl

Chata Ziołowa, malowniczo położona na polanie w samym sercu lasu na obszarze otuliny Czarnorzecko-Strzyżewskiego Parku Krajobrazowego, stanowi magiczne wręcz miejsce. Ulokowana z dala od innych siedzib ludzkich, niemal stuletnia drewniana budowla przeznaczona niegdyś na rozbiórki – otrzymała tu drugie życie. Przeniesiona na leśną polanę służy jako baza dla aktywnego wypoczynku lub ostoja spokoju o znakomitych warunkach do kontemplacji... Nazwę swoją zawdzięcza właścicielce, która rozmiłowała się w tutejszych ziołach porastających

Fotografie u góry:
– Gospodarstwo agroturystyczne Chotowianka w Chotowej,
fot. M. Kochanowska-Czapiewska

okoliczne łąki – stworzony przez nią kącik herbaciany umożliwia samodzielne przyrządzenie naparu z gotowych mieszanek. Gospodarze prowadzą także ekologiczną uprawę oraz pozyskują pyszny miód z własnej pasieki. Dla gości przygotowano cztery pokoje 2-osobowe, udekorowane ziołami i innymi wyrobami pochodzenia naturalnego, z dbałością o to, by przy zachowaniu praktycznego wymiaru, oddawały one swojski klimat chaty „z bala”. Do dyspozycji gości pozostawiono także

przestronną izbę z wyposażonym aneksem kuchennym i kominkiem. Na zewnątrz z kolei znajduje się altana z grillem, piecem chlebowym oraz wędzarnią, a także miejsce na ognisko. Poza gospodarstwem czas można spędzić na wędrownkach po lesie i uprawianiu sportów – w okolicy dostępny jest kort tenisowy, kryta pływalnia i stadnina koni. Warto wybrać się także do położonego w pobliżu rezerwatu przyrody Prządky. Po aktywnie spędzonym czasie można zrelaksować się z lekturą przy

kominku czy też pogimnastykować umysł przy grach planszowych.
liczba miejsc noclegowych: 8
wyżywienie na miejscu: posiłki we własnym zakresie.

Domek Maraga w Przebendowie (k. Mielca)
Przebendów 63, tel.: 665 092 969, 502 080 045, www.maragadomek.pl

Klimatyczny drewniany domek z dużą zieloną działką, zlokalizowany w pięknej okolicy lasów Puszczy Sandomierskiej, będzie świetną odeskoczną od zgiełku miejskiego dla całej rodziny lub grona znajomych. Obiekt znajduje się na skraju lasu, w oddaleniu od innych domostw, zapewniając komfortowy, niekrępujący odpoczynek, przy jednoczesnej bliskości miasta, będącego dobrym punktem aprowizacyjnym. Pokoje zostały przystosowane do wypoczynku 6 dorosłych osób z możliwością zorganizowania dwóch dostawek. Przytulny salon z kominkiem połączony jest z kompletnie wyposażoną kuchnią. Na zewnątrz do domu przylega zadaszony taras ze stolikiem i krzesłkami, na którym wspaniale będzie smakować śniadanie pałaszowane na świeżym powietrzu. Na częściowo zalesionej działce (około 80 m²) znajduje się miejsce na

wieczorne ognisko, a także zarybiony staw z wodospadem i miniplażą. Warunki do sportowych aktywności i poprawy kondycji zapewnia boisko do siatkówki, koszykówki, badmintona i darta (dostępne są piłki i niezbędne akcesoria do gry). Można także wybrać się na wycieczkę rowerową, korzystając z dwóch rowerów. Ponadto goście mają możliwość rozpalenia opalanego drewnem kominka grillowego przy oświetlonej altance. Dzieci miło spędzą czas na huśtawkach i w drewnianym domku ze zjeżdżalnią i piaskownicą. Odpężenia i ukojenia nerwów można zaznać w rozwieszonym hamaku lub (czynnym latem) basenie. Przy większej liczbie gości istnieje możliwość wynajmu dwóch komfortowych przyczep kempingowych.

liczba miejsc noclegowych: 6–8
wyżywienie na miejscu:
posiłki we własnym zakresie.

Gospodarstwo agroturystyczne Chata Ziołowa w Godowej, fot. D. Śródoń

Fotografie u góry (od lewej):
– Domek Maraga w Przebendowie, fot. M. Strycharz
– Gospodarstwo agroturystyczne Chata Ziołowa w Godowej, fot. D. Śródoń

Kulinaria

Kuchnia od wieków stanowiła centrum życia domowego i rodzinnego. Kuchnię rozumiemy tutaj jako pomieszczenie, bo kiedyś w domostwach zbierano się wokół stołu czy pieca, który oprócz źródła ciepła był centrum przygotowania potraw, oraz jako zestaw przepisów kulinarnych. Ten aspekt życia stanowi więc bardzo ważny element dziedzictwa kulturowego, etnograficznego i historycznego. Przepisy na potrawy, które przekazywane są w rodzinnym gronie z dziada pradziada, to przejaw naszej kulturowej tożsamości.

W obecnym czasie, gdy dzięki współczesnym mediom dostęp do informacji jest szybki i powszechny, warto zadbać o to, by to wielowiekowe dziedzictwo nie zostało zapomniane.

Na szczęście wiele osób w regionie myśli w powyższych kategoriach i troszczy się o to dziedzictwo. Na festynach, odpustach czy jarmarkach zawsze wielką popularnością cieszą się stoiska z lokalnymi smakołykami. Koła gospodyń wiejskich, gminne ośrodki kultury, lokalne grupy działania zarów-

no organizują wydarzenia kulinarne, jak i dbają o wydawanie książek kucharskich i folderów z przepisami. Wielkie zastugi w tym względzie mają także Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju i Promocji Podkarpacia „Pro Carpathia” i Podkarpacka Regionalna Organizacja Turystyczna. Inicjują one wiele przedsięwzięć okotokulinarnych, takich jak szlak kulinarny i klastery Podkarpackie Smaki, Szlak Historycznych Receptur oraz przygotowują wydawnictwa, np. *Leksykon podkarpackich smaków* czy *Wielka księga tradycji kulinarnych województwa podkarpackiego*.

Na Podkarpaciu dba się też o to, by kulinarne tradycje były powszechnie znane i doceniane, stąd od lat województwo prowadzi w liczbie produktów zarejestrowanych na prowadzonej przez ministra rolnictwa i rozwoju wsi liście produktów tradycyjnych. Obecnie jest ich niemal 250, a wszystkie charakteryzują się wyjątkowymi cechami i właściwościami, które wynikają ze stosowania przy ich wyrobie i produkcji tradycyjnych receptur, metod i surowców.

Produkty mleczne

Były podstawą diety w wiejskich gospodarstwach. Bydło było bowiem obecne prawie w każdej zagrodzie, gdzie dbano o nie czasem bardziej niż o domowników.

Ciekawą historię ma **ser kornaka** w zalewie ziołowej. Początkowo produkowali go jeńcy wojenni (kornak – poganiacz stoni), których właściciel wsi Nockowa osiedlił na swoich włościach. Z czasem wykupiono od nich recepturę. Musiała być wartościowa, gdyż ceną za nią miał być młody koń. Ser sprzedawano nie tylko w okolicznych karczmach i na jarmarkach, ale i na odległych Węgrzech. Przygotowuje się go z odcedzonego twarogu z dodatkiem soli, wyrabiając kulki, które następnie się podsusza i układa w stoikach, przekładając liśćmi bluszczyku. Wlewano tam gorącą zalewę ziołową, składającą się m.in. z prażonych na patelni w oleju słonecznikowym kminku i czerwonej papryki. Naczynia szczelnie zamykano i odstawiano do ostygnięcia. Był to rarytas, którego nie podawano do codziennych posiłków, lecz przy wyjątkowych okazjach, m.in. na weselach, serwowano go wraz z piwem.

W wielu miejscowościach Puszczy Sandomierskiej wyrabiano tzw. **gomółki**. Zsiadłe mleko stawiano przy piecu, następnie zlewano do lnianego worka, by odcedła serwatka. Później urabiano warząchwą w donicach, dodając przede wszystkim kminek, mięte oraz do smaku sól z pieprzem. W niektórych wsiach tradycją było dodawanie do sera żółtek. Z powstałej masy formowano różne kształty, m.in. gałki, piramidki, a przed Wielkanocą tworzone nawet miniaturki kur, gęsi czy zajączków. Następnie odstawiano do wysuszenia i stwardnienia, a potem spożywano. Niekiedy specjalnie czekano aż „zrobią się na kamień” i konsumowano dopiero po starciu na tarce. Gomółki były obowiązkowym wyposażeniem koszyczka ze święconką na Wielką Sobotę. Serwowano je także na weselach – choć tradycją nie było bynajmniej ich spożywanie podczas przyjęcia, lecz zabieranie do domu, w formie tzw. szyszki weselnej.

Fotografie u góry (od lewej):
– Proziaki z twarogiem, fot. Karczma u Jana w Zaczerniu
– Hreczanyki, fot. T. Poźniak

Wyroby mięsne

To największy skarb regionu, wśród produktów posiadających miano tradycyjnych jest ich najwięcej, bo prawie 50. Mamy tu kilka miejscowości, gdzie przetwórstwo mięsno-wędliniarskie dominuje w produkcji rolno-spożywczej, a wyroby pochodzące z mieszczących się tam masarni są znane nie tylko w najbliższej okolicy. Radomyśl Wielki koło Mielca, Górnko koło Kolbuszowej, Markowa koło Łańcuta, Hermanowa koło Rzeszowa, Góra Ropczycka, Pilzno – jest w czym wybierać. Większość z nich posiada w swojej ofercie klasyczne lokalne kietbasy o nazwach „głogowska”, „markowska”, „hermanowska”, „pilzneńska” czy szynki wiejskie (zwane czasem swojskimi) i wiele innych oryginalnych i ciekawych wyrobów.

Golonka pilzneńska to wyborne danie, znane nie tylko w regionie. Sieć sprzedaży masarni Taurus z Pilzna jest obecna w kilku województwach przy głównych drogach, m.in. autostradzie A4, stąd golonka pilzneńska jest sławna niemal w całej Polsce. Golonkę wkładano kiedyś do niecek, solono, a kiedy puściła sok, polewano nim przez kolejny tydzień, „coby skruszała”. Następnie wędzono ją w przydomowych

wędzarniach, starając się używać drewna z drzew owocowych. Dodawano także przyniesione z lasu owoce jątowca. Golonkę podawano z chrupiącym chlebem i chrzanem. Kiedyś była mięsnym luksusem, obecnie stała się bardzo popularnym daniem, szczególnie wśród kierowców i podróżnych. Doczekała się także swojego własnego dorocznego *Święta Golonki*. Na początku czerwca jest organizowany w okolicach Pilzna wielki festyn, a we wszystkich barach Taurus w Polsce serwuje się ją w wyjątkowo promocyjnych cenach. Golonka posiada godło promocyjne „Teraz Polska” i odznaczenie Perta 2008 w konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo”.

Potrawy „w słoju z Górna” to liczne przysmaki z okolic Sokołowa Małopolskiego. To nawiązanie do czasów, gdy nie było prądu i lodówek i szukano skutecznych sposobów przechowywania przez dłuższy czas mięsa i jego przetworów, pochodzących z domowego uboju zwierząt. W ten sposób dzisiaj oferuje się m.in. kietbasiankę, pasztety, boczek, golonkę i studzieninę.

Okolice Radomyśla słyną z wyrobów wędzonych, między innymi szynkę, kietbas, polędwiczek, boczku. Jedną z wybornych

potraw jest też wędzony baleron. Kiedyś, jak wskazują wywiady etnograficzne przeprowadzone w okolicach, był spożywany wyjątkowo z okazji większych uroczystości. Mięso do wyrobu baleronu jest chłodzone, następnie marynuje się je w soli i naciera ziołami i naturalnymi przyprawami. Później mięso to leżakuje przez kilka dni, a po zakończeniu tego procesu jest obwiązywane sznurkiem i umieszczane w wędzarni. Czas wędzenia wynosi ok. 4–5 godzin, a najlepiej sprawdza się do tego drewno olchowe. Smakowite frykasy z Radomyśla, Wadowic, Dulczy można kupić w sklepach czy konsumować w karczmach i restauracjach w okolicach Mielca, Kolbuszowej i Dębicy. A posmakować ich można przede wszystkim podczas dorocznych Podkarpackich Dni Wędliniarza (*patrz: str. 249*), odbywających się w Radomyślu Wielkim.

Warzywa i owoce

Gdy jesienią obrodziły lokalne sady czy pojedyncze drzewa przy niewielkich gospodarstwach, starano się zachować te dary, by jak najdłużej służyły swoim smakiem i właściwościami. Podobnie było z warzywami rosnącymi na polach czy w przydomowych ogródkach. Warzywa i owoce spożywano oczywiście na świeżo, ale także

poddawano różnym, znanym w minionych czasach sposobom obróbki: kiszeniu, marynowaniu, gotowaniu, suszeniu.

W okolicach Łańcuta i Husowa na przełomie XIX i XX wieku pojawili się propagatorzy sadownictwa. Dzięki temu okoliczne drzewa wiosną kolorowo rozkwitały, by jesienią cieszyć gospodarzy obfitością owoców. Znany chłopski XIX-wieczny poeta z Husowa, Jan Rak, napisał humorystyczną fraszkę nawiązującą do swojego nazwiska i dużej liczby okolicznych sadów.

Żyć zdrowo i długo, wesóło, mile i szczęśliwie, abyś nie znalazł raka w żadnym jabłku i śliwie.

Śliwkowe powidło galicyjskie powstawało głównie w miedzianych kociotkach i misach, które w niektórych domach były użytkowane przez kilka pokoleń gospodarzy.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Golonka pilzneńska, fot. Taurus sp. z o.o.
– Proziaki z masłem czosnkowym,
Karczma Siedlisko Janczar w Pstrągowej,
fot. T. Pożniak*

W naczyniach tych przez wiele dni smażyono śliwki, zasadniczo bez dodatku cukru. Następnie przekładano je do kamiennych i glinianych garnków (tzw. gliniaków), w których je przechowywano. Niekiedy wkładano te naczynia do pieców chlebowych i zapiekano, dzięki czemu tworzyła się lśniąca „skórka”, która chroniła wyrób przed zepsuciem. Z czasem w Husowie zakupiono dużych rozmiarów kocioł, który wędrował między gospodarstwami i pozwalał na większe przetwórstwo. Najczęściej jednak powidła smażyono wytłacznie na własne potrzeby, raczej nimi nie handlowano.

Wśród warzyw królem okolic jest ogórek, np. okolice Handzlówki posiadają specyficzny klimat, mający wpływ na jego niepowtarzalne walory smakowe. Lokalni gospodarze sami uprawiają zarówno ogórki, jak i niezbędne do kiszenia: czosnek, chrzan i koper. Po zbiorze tych warzyw myje się je i moczy, a następnie zalewa przegotowaną i osoloną, najlepiej źródlaną wodą. Kiszenie odbywa się w klasycznych litrowych stojach, ale także czasem w dużych, nieraz 50-litrowych dębowych beczkach. Przekazywane od pokoleń proporcje ilości chrzanu zapew-

niają ogórkom odpowiednią twardość. Smak wzmacniany jest przez dodawanie zielonych liści czarnej porzeczki czy wiśni. **Kiszone ogórki z Handzlówki** zdobyły już wiele nagród, a można je smakować przede wszystkim na okolicznych festynach, gdzie serwuje się je solo lub jako dodatek do pajd chleba ze smalcem.

Wyroby piekarnicze i cukiernicze

Tradycje wypieki swojskiego chleba w domowych piecach były obecne niemal w każdym gospodarstwie. Z czasem powoli zanikły, jednak niektóre rodzinne przepisy i proporcje przejęły lokalne piekarnie. Stąd praktycznie w każdej gminie mamy własne pieczywo, wyśmienite ciasta i ciasteczka.

Wśród chlebów na liście produktów regionalnych znalazły się: razowy na liściu kapusty z okolic Łańcuta, żytni z Sędziszowa, domowy z Handzlówki, żytni na zakwasie z ziemi mieleckiej oraz **tort chlebowy z Korniaktowa**. Ten ostatni jest oryginalną świąteczną tradycją z okolic Łańcuta. Wypiekano go z dobrze wysuszonego i startego chleba razowego, którego używano zamiast mąki. Niektóre gospodynie dodawały do wyrobu bakalii i rodzy-

nek, rzadziej kaszy jaglanej z serem. Był podstawowym wypiekiem na rodzinne i wiejskie uroczystości, obecnie serwowany jest przede wszystkim na lokalnych dożynkach.

Chleb sędziszowski żytni to sporych rozmiarów bochenek o okrągłym i wypukłym kształcie, z charakterystycznym odcisniętym śladem wiklinowego koszyka na skórce. Posiada lekko kwaskowaty smak, z wyraźnym kminkowo-kapuścianym aromatem.

W okolicach Łańcuta, Białobrzegów i Przeworska od ponad 80 lat wypiekano **chleb razowy na liściu kapusty**. Każdy bochenek przed włożeniem do pieca opalanego drewnem sosnowym z dodatkiem bukowego układano na liściu kapusty. To dlatego zapach tego warzywa wyczuwalny jest w spodniej części chleba. Od góry z kolei obficie obsypywano go otrębami.

Sędziszowski makowiec to wyborne ciasto drożdżowe, które pierwotnie pieczono i spożywano na święta Bożego Narodzenia i Wielkanoc. Mak był uznawany za dostarczyciela szczęścia, stąd – jak mówi lasowiackie przysłowie:

*Dziewczę na Wiliję mak tarto,
aby za mąż wyjść rychło.*

Gospodynie roztopiały w blaszanym rondlu masło, mleko, mąkę i szczyptę cukru, oddzielnie mieszały z podgrzanym mlekiem dodawane później drożdże. Następnie wyrabiały ciasto i zostawiały je do wyrośnięcia. Mak był kilkakrotnie mielony lub ucierany w makutrze, mieszany z bakaliami oraz białkiem z jajek i nakładany na rozwałkowane ciasto, które zwijano. Tak przygotowane ciasto pieczono w piecach. Na koniec zwijaki polewano słodką masą i posypywano różnymi dodatkami.

W okolicach Strzyżowa dużą popularnością w czasie większych świąt i domowych uroczystości cieszy się bułka **brytfon**. To ciasto drożdżowe, które po wyrobieniu przekładano do brytfanny (stąd najpewniej pochodzi jej oryginalna nazwa), gdzie dorastało, było smarowane białkiem i posypywane makiem.

*Fotografie u góry (od lewej):
– Wypiek chleba sędziszowskiego, fot. ZPC Iza
– Chleb sędziszowski, fot. ZPC Iza
– Makowiec sędziszowski, fot. ZPC Iza*

Po wypieczeniu wierzchnią skórę prze-mywano wodą, by nabrała połysku. Krojono ją przed podaniem na grube pajdy i smarowano wytłoczone masłem. W niektórych miejscowościach istnieje tradycja smarowania brytfona powidłem sliwkowym.

Najbardziej klasycznym podkarpac-kim wyrobem mącznym są z pewnością **proziaki**. Sporządzano je głównie z razowej mąki pszennej, jajek, kwaśnego mleka, śmietany i tradycyjnej szczypty soli, cukru, sody. Były pieczone bezpośrednio na blasze kuchennej, bez dodatku tłuszczów, a następnie przed konsumpcją smarowane wiejskim masłem. Biorąc pod uwagę nieskomplikowane przygotowanie i wykonanie, często – szczególnie w okresie intensywnych prac polowych – zastępowały wiejski chleb. Obecnie, niejednokrotnie wykonywane metodą przemysłową, smakiem znacząco różnią się od wyrobów przygotowywanych domowymi sposobami. A te są często obecne na różnego rodzaju festiwalach smaku, festynach i jarmarkach.

Dania gotowe

Żur na zakwasie to najczęściej spotykana potrawa kojarząca się z Podkarpaciem. Spożywano go praktycznie codziennie na śniadanie. Można powiedzieć, że ile wiosek, ile domów, ile gospodyń, tyle sposobów jego przygotowania i podawania – zarówno w domowych zaciszach, jak i karczmach czy restauracjach. Na liście produktów regionalnych znajduje się żur rzeszowski, mający wiele lokalnych odmian i nazw. Jednym z bardziej znanych i rozpowszechnionych, także poza granicami województwa, jest żur z poddębickiej Wolicy. Zakwas powstaje na bazie półproduktów pochodzących od okolicznych rolników i producentów. Charakteryzuje się niepo-

Żurek na zakwasie z Wolicy, fot. Karczma u Jana

wtarzalnym smakiem, barwą i gęstością. Tradycyjny żurek na zakwasie z Wolicy jedzono z uprzednio zagotowanymi suszonymi grzybami oraz swojską kietbasą pokrojoną w plasterki podsmażoną na patelni razem z boczkiem i pokrojonym chlebem.

Oryginalną, choć prostą potrawą, popularną wśród pasterzy pilnujących bydła w lasowiackich wioskach, są **fujarki pastusze**. Kiedyś były to nabite na leszczynowe patyki polne i leśne różności: bób, pieczarki, rydze, które podpiekano na rozpalanych ogniskach. Z czasem zaczęto urozmaicać tę prostą przekąskę, tworząc z niej zawinięte w ciasto paszteciki, składające się z posiekanych i przesmażonych grzybów, bobu, cebuli. Formowano je w kształt przypominający pasterską fujarkę, stąd ich oryginalna nazwa. Potrawa jest popularna wśród wegetarian i vegan.

Paszтет mięsno-ziemniaczany, zwany **niedźwiedziem chłopskim** to natomiast ulubione danie pszczelarzy, które przygotowywano w okolicach 7 grudnia – dla uczczenia święta patrona pszczelarzy,

św. Ambrożego. Jak głosiło przysłowie: *Jeśli nie zjesz niedźwiedzia w Ambrożego, to na wiosnę nie będziesz miał pójść do czego.*

Przy spożywaniu pasztetu zwracano się wierszowanymi formułkami do patrona i niedźwiedzi, prosząc o to, by w kolejnym roku nie niszczyli pasiek. Przepis na pasztet mięsno-ziemniaczany jest dość prosty: zmielone mięso królicze lub zajęcze miesza się z surowymi, startymi ziemniakami, jajkiem, cebulą i przyprawami. Następnie jest wkładany w formy i wypiekany w piecach chlebowych. We wsiach gminy Iwierzycy nadaje się mu kształt niedźwiedzia. Najlepiej smakuje na gorąco. Obecnie potrawa serwowana jest przez cały rok.

Więcej informacji o podkarpackich produktach regionalnych można znaleźć na stronie internetowej:

www.podkarpackiesmaki.pl

Fotografie u góry (od lewej):
– Żurek z Wolicy, fot. Ravix
– Żurek i barszcz biały z Wolicy, fot. Ravix

LOKALE GASTRONOMICZNE Z KUCHNIĄ REGIONALNĄ

Karczma u Jana, Zaczerwie 1b www.karczmarzeszow.pl, tel.: 17 307 05 50

Nawiązując do dawnych czasów, gdy przydrożne karczmy pełniły rolę przystani dla wędrowców przemierzających dalekie szlaki, w swoje podwoje zaprasza Karczma u Jana. Siedzibę ma przy wylotowej drodze z Rzeszowa do Warszawy, pomiędzy lotniskiem Jasionka

i autostradą a stolicą województwa. Oferuje dania przygotowywane na podstawie starych receptur, nie tylko zaspokajające głód, ale także zadowalające wyszukane nierzaz gusta.

Specjalnością Karczmy u Jana są moskale oraz pierogi „warzone w chłopskim garze”, bigos podkarpacki, „kociotek po chłopsku, czyli co było, to baba wsadziła”, grillowane żeberka „z metra”, a dla większych grup – pieczone prosiaki. Karczma oferuje także noclegi.

Karczma Zawada, Zawada 90 koło Dębicy www.karczma Zawada.pl, tel.: 14 677 50 67

Usytuowana naprzeciw zabytkowej bramy wjazdowej do parku, dawnej posiadłości Raczyńskich. Jej początki sięgają przełomu XVII i XVIII w., kiedy pełniła funkcję przydrożnej gospody i taką ma też dzisiaj. Obecna Karczma jest parterowa, murowana, nakryta czterospadowym dachem polskim, pokrytym drewnianym gontem.

Specjalność: żurek zabielański z Wolicy z kietbasą i jajkiem, mięsny półmisek Zawada z trzema rodzajami mięsa, sztuka mięsa w sosie chrzanowym.

Karczma Polska, Mielec, ul. Partyzantów 2 www.karczma-polska.pl, tel.: 500 062 766

To restauracja wyróżniająca się niepowtarzalną atmosferą, oryginalnym wystrojem wewnątrz i romantyczną architekturą ogrodową. Ale przede wszystkim jej zaletą są serwowane potrawy, nawiązujące recepturami i smakiem do lokalnych tradycji oraz jada kresowego. Specjalność: smażone rydze, wiejska deseczka – proziaki, masło czosnkowe, smalczyk i kiszony ogórek, kwaśnica na wędzonym żeberku, zupa z leśnych

grzybów z lanym ciastem, baranina z pieca z duszonymi warzywami.

Gospoda u 7 Zbójów, Strzegocice 72 www.u7zbojow.pl, tel.: 727 404 400

Ta przydrożna gospoda mieści się w budynku dawnej XIX-wiecznej gorzelni. Oferuje podróżnym smaczne, proste, swojskie potrawy. Do popicia serwuje – do czego zobowiązuje pierwotne przeznaczenie tego miejsca – wysmienite i wyjątkowe piwa oraz węgierskie wina. Znajduje się przecież przy tradycyjnym szlaku handlowym, zwanym od wieków węgierskim. Znani z opowieści zbójce: Madej, Ondraszek, Momor, Pompa, Dobosz, Baczyński i Janosik zapraszają na zabójczo smaczne, podkarpackie jadlo. Gospoda u 7 Zbójów dysponuje też pokojami gościnnymi. Specjalność: żur po zbójcu, żeberka pieczone w zaprawie miodowo-piwniej, zbójnickie jadlo, czyli miszmasz z ziemniaków, pieczarek, cebuli, papryki, boczku, kietbasy i sera z jajkiem sadzonym.

Sala pod Aniołami w Karczmie Polskiej w Mielcu, fot. Karczma Polska

Fotografie u góry (od lewej):
– Wnętrze Karczmy Zawada w Zawadzie k. Dębicy, fot. Karczma Zawada
– Wnętrze Karczmy u Jana w Zaczerwie, fot. Karczma u Jana

OBIEKTY NOCLEGOWE

Hotele

Boguchwała
Odeon Hotel
Boguchwała, ul. Techniczna 1
tel. 17 872 01 00
www.hotelodeon.pl/

Hotel Podkarpacki
Boguchwała, ul. Suszyckich 9
tel. 17 870 15 55
www.podrb.pl

Bratkowice
Zacisze Hotel
Bratkowice 277
tel. 17 852 82 28
www.zacisze24.pl

Chotowa
Grand Chotowa Hotel
Chotowa 87c
tel. 14 670 65 00
www.grandchotowa.pl

Dębica
Gold Hotel
Dębica, ul. Sportowa 22
tel. 14 681 42 44
www.hotel-gold.eu

Lord Hotel
Dębica, ul. Leśna 36
tel. 14 682 76 66
www.hotel-lord.pl

Glinik Charzewski
Dwór Maria Antonina
Glinik Charzewski 181
tel. 17 250 08 35
www.dwormariaantonina.pl

Głogów Małopolski
Magnat Hotel
Głogów Małopolski, ul. Długa 21
tel. 17 85 17 854
www.magnat-hotel.pl/

Góra Motyczna
Campari
Góra Motyczna 161
tel. 14 676 81 62,
www.restauracjacampari.pl

Jasionka
Holiday Inn Express Rzeszów Airport
Jasionka 952
tel. 17 781 00 00
www.hiexrzeszow.pl

Hotel Patac
Jasionka 1D
tel. 17 772 34 05
www.palac.rzeszow.pl

Kielnarowa
Centrum Turystyki i Rekreacji WSiLZ
Kielnarowa 386A
tel. 17 866 13 41
www.kielnarowa.wsiz.pl

Kolbuszowa
Hotel Dworek
Kolbuszowa, ul. Rzeszowska 16
tel. 602 188 359
www.hoteldworek.pl

Koźłów
Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy
Jałowce
Dębica, Koźłów 12c
tel. 14 681 10 00
www.jalowce.pl

Łańcut
Hotel Łańcut
Łańcut, ul. Armii Krajowej55a
tel. 17 225 29 48
www.hotel-lancut.pl

Sokół Wellness & SPA
Łańcut, ul. Sokoła 11
tel. 17 249 15 55
www.hotelsokol.pl

Vis a Vis Hotel
Łańcut, Plac Sobieskiego 14
tel. 17 225 01 65
www.visavis-lancut.pl

Machowa
Karczma Dolina Pstrąga
Machowa 7a
tel. 14 627 00 28
www.dolina.pstraga.pl

Sezam Hotel
Machowa 178
tel. 14 672 45 11
www.machowa.sezam-hotel.pl

Mielec
Hotel Atena
Mielec, ul. Przemysłowa 67
tel. 17 773 91 00
www.hotel-atena.pl

Bulwary Hotel&Biznes
Mielec, ul. Rzeczna 8
tel. 17 227 62 18
www.bulwarymielec.pl

Iskierka Hotel
Mielec, ul. Wojska Polskiego 3
tel. 17 774 55 40
www.hoteliskierka.com.pl

Reg Benz Hotel
Mielec, ul. Legionów 80
tel. 17 583 05 00
www.hotel.regbenz.pl

Hotel Iskierka Business & Spa
Mielec, ul. Wojska Polskiego 3
tel. 17 774 55 40,
www.hoteliskierka.com.pl

Hotel Polski
Mielec , ul. Biernackiego 12
tel. 17 788 86 66
www.hotelpolski.pl

Nowa Wieś
Blue Diamond Hotel Active SPA
Nowa Wieś 414
tel. 17 772 26 66
www.bluediamondhotel.pl/pl/hotel-
-rzeszow
Fenix Hotel
Nowa Wieś 246
tel. 17 771 02 00
www.fenixhotel.pl

Olchowa
Senator Gran Via
Olchowa 211 F
tel. 17 222 69 99
www.hotel-senator.pl

Pstrągowa
Siedlisko Janczar
Pstrągowa 815
tel. 17 277 94 04
www.siedliskojanczar.pl

Putanki
Pod Herbami
Putanki 110
tel. 17 333 30 71, 572 512 676
www.podherbami.pl

Rudna Mała
Cztery Pory Roku
Rudna Mała 35
tel. 17 779 91 21
www.hotelczteryporyroku.com.pl

Trzy Korony
Rudna Mała 2 c
tel. 17 741 12 14
hotel-trzykorony.pl

Rzeszów
Hotel Ambasadorski z Cukiernią
Wiedeńską
Rzeszów, Rynek 13
tel. 660 444 116
hotelambadorski.pl/

Andersen Hotel
Rzeszów, ul. Krakowska 443
tel. 17 863 22 44
www.andersenhotel.pl

Apart Hotel 12
Rzeszów ul. Podpromie 12
tel. 17 778 81 99
www.aparthotel12.pl

B&B Hotel Rzeszów Centrum
Rzeszów, ul. Grottgera 28
tel. 17 740 16 16
www.hotel-bb.com/

Hotel Bristol Tradition & Luxury
Rzeszów, Rynek 20
tel. 17 250 00 50
www.bristol-rzeszow.pl

Classic Hotel
Rzeszów, Al. Armii Krajowej 32
tel. 17 857 77 47
www.hotelclassic.pl

Eden Hotel
Rzeszów, ul. Krakowska 150
tel. 17 852 56 83, 501 502 320
www.hoteleden.com.pl

Falcon Hotel
Rzeszów, ul. Jastrzębia 29
tel. 17 700 01 70
www.hotelfalcon.pl

Hotel Forum
Rzeszów, ul. Lisa-Kuli 19
tel. 17 859 40 38
www.hotelforum.pl

Fryderyk Hotel
Rzeszów, ul. Szopena 33
tel. 17 857 10 32
www.fryderykhotel.pl
Grand Ferdinand Downtown Hotel
Rzeszów, ul. Grottgera 28
tel. 17 850 08 76
www.hotelferdynand.pl

Grand Hotel Boutique
Rzeszów, ul. Dymnickiego 1a
tel. 17 250 00 00
www.grand-hotel.pl

Grein Hotel
Rzeszów, Al. T. Rejtana 1
tel. 17 85 03 888
www.greinhotel.pl/
Hetman Hotel
Rzeszów, ul. Langiewicza 29 B
tel. 17 850 71 91
www.amwhotele.pl

Hilton Garden Inn Rzeszów
Rzeszów, ul. Kopisto 1
tel. 725 885 800
www.hiltonhotels.com/pl_PL/polska/
hilton-garden-inn-rzeszow

Lista obiektów noclegowych i gastronomicznych

Horyzont Hotel
Rzeszów, ul. Podkarpacka 54
tel. 17 250 25 00
www.hotelhoryzont.pl

Hotel Hubertus
Rzeszów, ul. Adama Mickiewicza 5
tel. 17 852 60 07
www.hubertus.rzeszow.pl/

Iskra Hotel
Rzeszów, ul. Dąbrowskiego 75
tel. 17 856 97 40
www.hoteliskra.pl

Korona Hotel
Rzeszów, ul. Litewska 33B
tel. 17 717 38 70
www.hotelkorona.rzeszow.pl

Metropolitan Hotel
Rzeszów, ul. Juliusza Słowackiego 16
tel. 17 777 14 14
www.hotel-metropolitan.pl/hotel

Mieszko Hotel
Rzeszów, ul. Lubelska 24
tel. 17 861 22 01
www.mieszko-hotel.pl

Park Hotel
Rzeszów, ul. Paderewskiego 124A
tel. 17 857 18 92
www.phrz.pl

Polonia Hotel
Rzeszów, ul. Grottgera 16
tel. 17 852 03 12
hotel-polonia.com

Prezydencki Hotel
Rzeszów, ul. Podwistocze 48
tel. 17 860 65 00
www.hoteleprezydenckie.pl

Hotel Rzeszów
Rzeszów, Al. J. Piłsudskiego 44
tel. 17 777 10 10
www.hotelrzeszow.com.pl

Twierdza Hotel
Rzeszów, ul. Podkarpacka 10B
tel. 17 854 06 02
www.twierdza.rzeszow.pl

U Krocza
Rzeszów, ul. Krakowska 316
tel. 17 860 10 30
www.hotelukrocza.pl
Villa Riviera
Rzeszów, ul. Sikorskiego 118
tel. 17 857 58 50
www.villariviera.pl

Zimowit Hotel
Rzeszów ul. Armii Krajowej 4B
tel. 17 850 15 17
www.hotel-zimowit.pl/

Sędziszów Małopolski
Hotel Ines
Sędziszów Małopolski, ul. Wesola 12A
tel. 696 500 600

Hotel Stary Młyn
Sędziszów Małopolski, ul. Rzeszowska 1
tel. 606 140 810
www.starymlyn.biz

Siedliska
Spa Hotel Splendor
Siedliska 495
tel. 17 855 46 65
www.spahotelsplendor.pl

Sielec
Hotel – Restauracja Platan
Sielec 79a
tel. 17 22 10 790
www.hr-platan.pl

Skrzyszków
Rajski Ogród
Skrzyszków 64A
tel. 17 223 57 88
www.hotelrajskiogrod.pl

Świlcza
Hotel Nowy Dwór
Świlcza 146 E
tel. 17 856 09 90
www.hotelnowydwor.pl

Wola Chorzewska
Hotel Rado Resort
Mielec, Wola Chorzewska 56b
tel. 17 773 73 73
www.radoresort.pl/hotel

Zaczernie
Marand Hotel
Zaczernie 914
tel. 17 855 28 23
www.hotelmarand.pl

Nowy Dwór Hotel
Zaczernie 955 A
tel. 17 859 73 10
zaczernie.hotelnowydwor.pl/

Zarzeczce
Hibiskus Hotel
Zarzeczce 19
tel. 17 871 15
www.hibiskus.rzeszow.pl

Żyraków
Millenium Hotel
Żyraków 169 D
tel. 14 627 90 07
www.hotelmillenium.eu/

Pensjonaty, zajazdy

Dębica
Dwór na Wolicy Pensjonat
Dębica, ul. Leśna 183
tel. 14 676 90 05
www.dwornawolicy.pl
Kraczkowa
Karczma pod Strzechą
Kraczkowa 1397
tel. 17 77 11 635, 691 117 905
www.karczma.info.pl

Łańcut
Bogdanka Motel
Łańcut, ul. Armii Krajowej 82
tel. 17 225 71 59
www.motelbogdanka.com.pl

Pałacyk Pensjonat
Łańcut, ul. Paderewskiego 18
tel. 17 225 60 42
www.palacyk-lancut.pl

Nienadówka
Zajazd Sokół
Nienadówka 875
tel. 518 582 750
www.zajazd-sokol.eu

Pilzno
Taurus Motel
Pilzno, ul. Bujnowskiego 60
tel. 14 625 88 28
www.bary-aurus.pl

Ropczyce
Super-6 Motel
Ropczyce, ul. W. Witosa 10
tel. 17 225 71 59
www.super6.pl

Trzebuska
Zajazd Stokrotka
Trzebuska 478
tel. 17 772 56 00

Partynia
Zajazd Partynia
Partynia 15
tel. 694 475 603
www.zajazdpartynia.pl

Ośrodki wypoczynkowe

Błażowa
Ośrodek Naturoterapii Dom Zdrowia
Błażowa, ul. Myśliwska 18
tel. 577 909 888

Kolbuszowa
Dom Wycieczkowy
Kolbuszowa, ul. Wolska 2
tel. 17 227 11 31
www.stadion.kolbuszowa.pl

Schronisko młodzieżowe

Czudec
Szkolne Schronisko Młodzieżowe
Czudec, ul. Rzeszowska 82
tel. 17/ 276 06 70, 697 066 467
schronisko.pcen.pl/

Głobikowa
Rozdzielnia Wiatrów
Głobikowa 81c
Tel. 606 182 439
www.globikowa.ugdebica.pl

Kamień
Szkolne Schronisko Młodzieżowe
PTSM
Kamień 26
Tel. 17 855 65 16
www.zskamien.com/schronisko.html

Łańcut
Szkolne Schronisko Młodzieżowe
PTSM
Łańcut, Armii Krajowej 51d
Tel. 17 225 69 34
www.bursa.itl.pl

Rakszawa
Schronisko PTSM Rakowisko
Rakszawa 325
Tel. 17 226 11 15
www.zstg.pl/schronisko

Rzeszów
Alko – Schronisko Młodzieżowe PTSM
Rzeszów, Rynek 25
Tel. 17 853 44 30
www.ptsm-alko.pl

Gospodarstwa agroturystyczne

Błędowa Tyczyńska
Wianki i Kalosze (na południe od Łańcuta)
Błędowa Tyczyńska 257
tel. 501 238 885
www.wiankikalosze.pl

Borek Stary
Wrotyczowe Pola
Borek Stary 188a
tel. 607 434 616
www.facebook.com/wrotyczowe.
pola.agroturystyka

Chotowa
Gospodarstwo agroturystyczne
Chotowianka
Chotowa 3
tel. 880 990 998
www.chotowianka.pl

Czarna
Leśna Zagroda
Czarna 549A
tel. 604 255 160
www.lesna-zagroda.pl

Godowa
Chata Złotowa
Godowa 777a
tel. 606 634 172
www.chataziolowa.pl

Przebenków
Domek Maraga
Przebenków 63
tel.: 665 092 969, 502 080 045
www.maragadomek.pl

Kempingi

Camping Łańcut
Łańcut, ul. Kazimierza Wielkiego 20
tel. 604 915 112, 602 252 909
www.campinglancut.pl

OBIEKTY GASTRONOMICZNE

Błażowa
Restauracja La Famiglia
Błażowa, ul. Armii Krajowej 30
Tel. 504 163 299
www.la-familgia-blazowa.skubacz.pl

Restauracja Stary Bank
Błażowa, ul. 3 Maja 4
tel. 17 230 33 44
www.starybank.eatbu.com

Dębica
Restauracja Wiluszówka
Dębica, ul. Rzeszowska 56
Tel. 14 676 95 90
www.facebook.com/Wiluszowka

Kolbuszowa
Stodoła U Gajdy
Kolbuszowa, ul. Tarnobrzeka 100
Tel. 601 581 582
Kraczkowa
Karczma pod Strzechą
Kraczkowa 1397
tel. 17 77 11 635, 691 117 905
www.karczma.info.pl

Łańcut
Vis a Vis
Łańcut, pl. Sobieskiego 14
tel. 17 255 01 65
www.zamkowa-lancut.pl

Medynia Głogowska
Karczma u Garnarzy
Medynia Głogowska 382a
Tel. 17 772 68 30
www.karczmaugarnarzy.pl

Mielec
Karczma Polska
Mielec, ul. Partyzantów 2
tel. 791 930 581
www.karczma-polska.pl

Nienadówka
Zajazd Sokół
Nienadówka 875
tel. 518 582 750
www.zajazd-sokol.eu

Partynia
Zajazd Partynia
Partynia 15
tel. 694 475 603
www.zajazdpartynia.pl

Pilzno
Gospoda u Wiedźmy
Pilzno, Lipiny 228
tel. 14 672 46 49
www.gospodauwiedzmy.pl

Radomyśl Wielki
Kafac z rogiem
Radomyśl Wielki, Rynek 21
tel. 575 666 956

U Lisa
Radomyśl Wielki, Rynek 24
tel. 605 050 326

Rzeszów
Pizzeria Al Metro
Rzeszów, Pl. Wolności 16/1
tel. 17 859 00 92
www.almetro.pl

Bellanuna Osteria
Rzeszów, ul. Moniuszki 4
tel. 515 516 500
www.bellanuna.pl

Česká Hospoda
Rzeszów, ul. Rynek 5
tel. 17 852 79 80
www.ceskahospoda.rzeszow.pl

Chillita Restauracja wtoska
Rzeszów, Rejtana 23
tel. 607 989 700
www.chilita.pl

Karczma Gościniec
Rzeszów, ul. Przemysłowa 3
tel. 17 866 88 78
www.gosciniac.rzeszow.pl

Konfitura
Rzeszów, ul. Juliusza Słowackiego 8
tel. 17 784 44 40
www.restaurackonfitura.pl

Parole Art. Bistro
Rzeszów, Sokoła 7
tel. 511 131 019
www.restauracjaparole.pl

Restauracja Podpromie
Rzeszów,
ul. Podpromie 12
tel. 17 778 81 73
www.restauracjapodpromie.pl

Sędziszów Małopolski
Restauracja Rodzinka
Sędziszów Małopolski,
ul. Tarnowskich 13
tel. 790 779 20
www.rodzinka.com.pl

Restauracja – Pub „Zakłęte Rewiry”
Sędziszów Małopolski,
ul. Wesola 5
tel. 531 827 727

Sielec
Hotel – Restauracja Platan
Sielec 79a
tel. 17 22 10 790
www.hr-platan.pl

Sokotów Małopolski
Pierogarnia w Sokotowie
Sokotów Małopolski, Rynek 4
tel. 570 753 400

Restauracja Wiercimak
Sokotów Małopolski,
ul. Lubelska 56
tel. 669 281 415

Strzegocice
Gospoda u 7 Zbójów
Strzegocice 72
tel. 727 404 400
www.u7zbjow.pl

Strzyżów
Restauracja Bella Rosa
Strzyżów,
ul. Jana III Sobieskiego 3
tel. 17 27 60 410
www.bellarosa.pl

Trzebuska
Zajazd Stokrotka
Trzebuska 478
tel. 17 772 56 00

Zajazd u Janusza
Trzebuska 19a
tel. 17 772 97 97

Wyżne
Zajazd Magyar
Wyżne 56a
tel.: 17 277 19 33
www.facebook.com/zajazdmagyar

Zaczernie
Karczma u Jana
Zaczernie 1b
tel. 17 307 05 50
www.karczmarzeszow.pl

Zawada
Karczma Zawada
Zawada 90
tel. 14 677 50 67
www.karczamazawada.pl

INDEKS MIEJSCOWOŚCI

cz.w. – część wsi; **d.w.** – dawna wieś; **dz.** – dzielnica miasta; **m.** – miasto; **os.** – osiedle; **w.** – wieś

W indeksie podano odniesienia do numerów stron przewodnika, na których użyto danej nazwy. Współrzędne (np. A1) dotyczą mapy dotychczasowej do przewodnika.

Albigowa w. [G3, 198]
Białobrzegi w. [GH3, 271]
Blizianka w. [E4, 41, 182]
Blizna w. [C2, 70, 118, 119, 165]
Błażowa m. [F4, 190, 191]
Błażowa Dolna w. [F4, 151]
Błażowa Górna w. [F4, 245]
Błędowa Tyczyńska w. [G4, 260]
Boguchwała m. [E4, 15]
Bonarówka w. [D5, 41, 76]
Borek Mały w. [C3, 202]
Borek Stary w. [F4, 153]
Borki Chechelskie dz. [C3, 107]
Braciejowa w. [B4, 201]
Bratkowice w. [E3, 203]
Brzeziny Górne w. [C4, 77]
Brzezówka w. [D2, 125]
Brzostek m. [B4, 15]
Budziwój os. [E4, 184]
Bukowa w. [B4, 142]
Chorzeliw w. [B2, 107]
Chotowa w. [A3, 146, 203, 262]
Chytrówka w. [C4, 171]
Cierpisz w. [D3, 174, 176]

Cierpisz Dolny w. [G3, 175]
Cieszyna w. [C4, 62, 69, 116, 239]
Cmolas w. [D2, 78, 88, 139]
Czarna (pow. dębicki) w. [A3, 142]
Czarna (pow. łańcucki) w. [FG3, 192, 212, 263]
Czarna Sędziszowska w. [D3, 212, 213]
Czermin w. [A1, 213]
Czudec w. [D4, 154, 215]
Dąbrowa w. [D3, 154]
Dąbrowka Wistocka w. [B3, 249]
Dąbrówki w. [G3, 211]
Dębica m. [B3, 124, 207]
Dębina w. [G3, 38, 184]
Dobrzeczków w. [D4, 225]
Domaradz w. [E5, 79, 139, 139, 194]
Domatków w. [D2, 225]
Dulcza Wielka w. [A2, 250]
Dylągówka w. [G4, 199, 247]
Fryszak w. [C4, 116, 146]
Gawłuszowice w. [B1, 80]
Glinik Średni w. [C4, 146]
Głobikowa w. [B4, 201]

Głogów Małopolski m. [E2–3, 160, 161, 198]
Godowa w. [D4, 263]
Gogołów w. [BC4, 219]
Golcowa w. [F5, 82, 139]
Góra Ropczycka w. [D3, 255]
Górno w. [G2]
Gwoździanka w. [E4, 182]
Gwoźnica Górna w. [F5, 150]
Hadykówka w. [D2, 180]
Handzlówka w. [G4, 219]
Hermanowa w. [F4, 154, 184]
Husów w. [G4, 269, 270]
Huta Gogołowska w. [BC4, 24]
Huta Komorowska w. [D1, 124]
Hyzne w. [F4, 108]
Iwierzyce w. [D3, 28]
Januszkowice w. [B4, 28, 142]
Janciówka cz.w. [E2, 161]
Jasionka w. [F3, 12, 220, 239, 240]
Jaworze Dolne w. [B4, 201]
Jaworze Górne w. [B4, 201]
Jodłowa w. [A4, 108]
Julin w. [G2, 97, 139, 259]

Kamień w. [F2, 61]
Kamionka w. [D3, 204, 227, 255]
Kąkolówka w. [F4, 247]
Kłapówka w. [E2, 157]
Kobyłe w. [C4, 211]
Kochanówka w. [C3, 164]
Kolbuszowa m. [D2, 68, 125, 139, 146, 156, 157, 207]
Konieczkowa w. [E4, 126]
Korzeniów w. [B3, 144]
Kosina w. [H3, 82, 139]
Kozłów w. [B3, 204]
Kraczkowa w. [G3, 175]
Krasne w. [F3, 192]
Krzemienica w. [G3, 84, 139]
Latoszyn w. [B3, 201]
Latoszyn-Zdrój w. [B3, 71, 230, 231]
Lipie w. [E3, 212]
Lubenia w. [E4, 231]
Lubla w. [C5, 85, 139]
Lubzina w. [C3, 169, 201]
Lutcza w. [E5, 86, 139]
Łany Tyczyńskie w. [F4, 154]
Łańcut m. [G3, 91, 120, 174, 174, 175, 207]

Łęki Górne w. [A4, 87, 139]
Machowa w. [A3, 146]
Majdan Królewski w. [D1, 215]
Maława w. [F3, 227]
Mała w. [C4, 108]
Markowa w. [G3, 69, 127, 128]
Markuszowa w. [D4, 211]
Matysówka os. [F4, 184]
Medynia Głogowska w. [FG3, 68, 129, 146]
Medynia Łańcucka w. [G2–3, 263]
Mielec m. [B2, 45, 98, 99, 131, 141, 147, 207, 221, 227, 228, 241]
Mokrzec w. [AB4, 212]
Niebylec w. [E4, 182]
Niechobrz w. [E4, 108]
Nienadówka w. [F2, 259]
Niwska w. [C2, 165]
Nockowa w. [D3, 28, 267]
Nowa Wieś w. [F3, 147, 241]
Nowiny cz.w. [F5, 194]
Ocieka w. [C3, 164, 165, 213]
Opaleniska w. [H3, 38]
Oparówka w. [D5, 41]
Ostrowy Tuszowskie w. [C2, 41, 109]
Ostrów w. [C3, 201]

Otałęż w. [A1, 213]
Padew Narodowa w. [C1, 109]
Paszczyzna w. [C3, 164, 165]
Pilzno m. [A4, 109, 133, 142]
Płazówka w. [E2, 180]
Pogwizdów w. [F3, 113]
Polomia w. [E4, 201]
Poręby cz.w. [E2, 161]
Poręby Dymarskie w. [D2, 88, 139, 180]
Poręby Kupieńskie w. [DE2, 186]
Przebendów w. [A2, 265]
Przecław m. [B2, 70, 99, 250]
Przeczyca w. [B4, 113]
Przewrotne w. [E2, 157]
Przymiarki cz.w. [C3, 169]
Pstrągowa w. [D4, 50, 147, 152, 199]
Pustków w. [C3, 141, 165, 200]
Pustków-Osiedle w. [C3, 118, 165]
Pustynia w. [B3, 141]
Radomyśl Wielki m. [A2, 100, 248, 249, 250, 251]
Rakszawa w. [G3, 134, 192]
Ropczyce m. [C3, 168, 169]
Róża w. [A3, 142]
Rzemień w. [C2, 101]
Rzeszów m. [E3, 28, 51–53,

140, 200, 232–239]
Sędziszów Małopolski m. [CD3, 241, 252–255]
Siedliska w. [E4, 228]
Stocina os. [F3, 184]
Smarżowa w. [B4, 35]
Sokołów Małopolski m. [F2, 160, 161, 209, 256–259]
Sołonka w. [E4, 182, 231]
Sonina w. [G3, 88, 139]
Stasiówka w. [B3, 201]
Stępina w. [C4, 62, 69, 116, 239]
Stobierna w. [F3, 201]
Straszęcin w. [AB3, 144]
Strażów w. [F3, 152]
Strzegocice w. [A4, 275]
Strzyżów m. [D4, 117, 135, 209, 211, 219]
Sudoły cz.w. [E2, 157]
Szklary w. [G4, 228]
Święty Roch os. [F3, 184]
Świlcza w. [E3, 147]
Tajęcina w. [F3, 218]
Tarnawka w. [G4, 215]
Trzciana w. [C3, 152]
Trzebowniko w. [F3, 211]
Trzebuska w. [F2, 259]
Turza w. [F2, 160, 161, 259]
Tuszów Narodowy w. [B1, 136]
Tuszyń w. [C2, 142]

Twierdza w. [C5, 211]
Tyczyn m. [F4, 102, 184]
Werynia w. [DE2, 103, 157, 213]
Węgiska w. [G3, 130, 131]
Widetka w. [E2, 161]
Wielka Góra os. [F4, 190]
Wielopole Skrzyńskie w. [C4, 137]
Wilcza Wola w. [E1, 205]
Wiśniowa w. [C4, 28, 104, 171]
Wojkówka w. [D5, 211]
Wola Błażowska w. [F4, 190]
Wola Chorzeliwska w. [C2, 213]
Wolica os. [B3, 272, 273]
Wolka Niedźwiedzka w. [G2, 258]
Wydrze rez.prz. [G2, 24]
Wyżne w. [E4, 182]
Zaczerwie w. [EF3, 274]
Zasów w. [B3, 142]
Zawada w. [BC3, 275]
Zawadka Brzostowska w. [B4, 142]
Zgłobień w. [E3, 150]
Zgórsko w. [A2, 250]
Zimna Woda w. [D4, 227]
Żarówka w. [A2, 250]
Żółnia w. [GH3, 105]
Żyznow w. [E5, 77]

INDEKS ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH

agro. – gospodarstwo agroturystyczne; **astr.** – obserwatorium astronomiczne; **sport.** – obiekt sportowy, klub sportowy; **c.r.** – centrum rozrywki; **cz.w.** – część wsi, przysiółek; **fest.** – festiwal, impreza; **gastr.** – lokal gastronomiczny; **inst.kult.** – instytucja kultury; **jeżdż.** – ośrodek jeździecki; **kajak.** – szlak kajakowy; **tow.** – łowisko; **muz.** – muzeum; **nocl.** – obiekt noclegowy; **piesz.** – przejście dla pieszych; **pom.** – pomnik; **przry.** – obiekt przyrodniczy; **rez.przry.** – rezerwat przyrody; **sankt.** – sanktuarium; **schr.boj.** – schrony bojowe; **szl.kajak.** – szlak kajakowy; **szl.k.** – szlak konny; **szl.nw.** – szlak nordic walking; **szl.p.** – szlak pieszy; **szl.r.** – szlak rowerowy; **szl.tem.** – szlak tematyczny; **w.** – wieś; **zab.** – zabytek; **zdr.** – uzdrowiska i obiekty prozdrowotne; **wyst.** – centrum biznesowe i wystawiennicze.

W indeksie podano odniesienia do numerów stron przewodnika, na których użyto danej nazwy. Współrzędne (np. A1) dotyczą mapy dołączonej do przewodnika. Lokalizacja nie dotyczy wydarzeń, szlaków turystycznych oraz obiektów, których nie zaznaczono na mapie. W nawiasach kwadratowych podano numery szczególnie polecanych atrakcji.

Aeroklub Rzeszowski, Jasionka – Lotnisko **sport.** [91] [F3, 220, 221]
Aeroklub Mielecki **sport.** [92] [B2, 221]
Akwen Żwirki w Borku Małym **sport.** [71] [CD3, 202, 203]
Anlage Süd **schr.boj.** [43a], [43b] [C4, DE4, 116]
Bazylika w Rzeszowie **zab.** [31] [F3, 106, 107]
Błędny Kamień **pom.przry.** [F4, 28]
Brama Pamięci – monumentalne drzwi w Nienadówce **zab.** [F2, 250]
Boska Dolina – Zagroda Edukacyjna w Dylągówce **agro., jeżdż.** [65] [G4, 199]
Bowling Cegielnia w Dobrzechowie **c.r.** [98] [D4, 225]
Bór **rez.przry.** [E3, 25]
Breakout Days w Rzeszowie **fest.**, 47
Brzeżówka w Domatkowie **c.r.** [99] [D2, 225]
Buczyna w Cyranie na Płaskowyżu Kolbuszowskim **rez.przry.** [C2, 25]
Centrum Pamięci Generata Sikorskiego w Tuszowie Narodowym **muz.** [61] [BC1, 136]
Centrum Wspinaczkowe Peron Baltoro w Rzeszowie **sport.** [86] [E3, 217]
Cerkiew drewn. w Biliziance **zab.** [1] [E4, 182]
Cerkiew drewn. w Bonarówce **zab.** [2] [D5, 76]
Cerkiew drewn. w Gwoździńcu **zab.** [E4, 182]
Cerkiew w Oparzowie **zab.** [D5, 25, 41]
Chata Złotowa w Godowej **agro.** [DE4, 182]
Chotowianka w Chotowej **agro.** [AB3, 263, 264]
Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy **rez. przry.** [CDE4, 24, 25]
Dąb Chrześcijanin **pom.przry.** [B4, 28]
Dąb Józef **pom.przry.** [CD4, 28]
Dirt Park w Siedliskach **c.r.** [106] [E4, 228]
Dni Sędziszowa w Sędziszowie Małopolskim **fest.**, 253
Domek Maraga w Przebendowie **nocl.** [A2, 265]

Do rezerwatu przyrody Zabłocie **szl.r.**, 25, 186
Droga św. Jakuba **szl.p.**, 84, 168, 169
Dworek Kostórkiewiczów w Radomyślu Wielkim **zab.** [25] [A2, 100, 101]
Dwór Mycielskich w Wiśniowie **zab.** [29] [C4, 104, 105]
Dwór Ostoya w Jasionce **zab.** [21] [F3, 96, 97]
Estrada Rzeszowska **fest.**, 234, 239
Europejskie Centrum Pamięci i Pojednania w Pustkowie **muz.** [45] [C3, 118, 119, 165]
Festiwal Filmów Optymistycznych „Happy End” **fest.**, 48
Festiwal Kultur Świata **fest.**, 49
Festiwal Psalmów Dawidowych „Honorując Sprawiedliwych i Ocalonych” **fest.**, 111
Filharmonia Podkarpacka im. Artura Malawskiego w Rzeszowie **inst. kult.**, 52
FlyPark w Rzeszowie **c.r.** [93] [E3, 222]
FlyWall – Centrum Wspinaczkowe w Rzeszowie **sport.** [84] [F3, 216]
Folwark Cyżówka w Kamionce **c.r.** [101] [D2, 227]
Fontanna multimedialna w Rzeszowie **zab.** [19] [F3, 66, 235]
FunPark w Malawie **c.r.** [102] [F3, 227]
FUN & SPORT w Dębicy **c.r.** [97] [B3, 224]
G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego **wyst.** [F3, 240, 241]
Galeria Ludowej Rzeźby Ceramicznej Władysława Prucnal w Węgliskach **muz.** [G3, 130, 131]
Głaz polodowcowy w Iwierzycach **pom.przry.** [D3, 28]
Gminne Centrum Edukacji Ekologicznej w Chytrówce **inst.kult.**, 171
Gminne Święto Chleba w Sędziszowie Małopolskim **fest.**, 253
Gospoda u 7 Zbójów w Strzegonicach **gastr.** [B4, 275]
Góra Chelm **rez.przry.** [C4, 25]

Góra Śmierci **zab.**, 113, 118, 119, 165
Grand Chotowa Hotel*** SPA & Resort w Chotowej **nocl., sport.** [73] [A3, 203, 204]
Herby **rez.przry.** [C4, 24, 170]
Hotel barona de Roppa w Rzeszowie **zab.** [F3, 140]
ICF Karting w Rzeszowie **c.r.** [94] [E3, 222, 223]
Janiowe Wzgórze w Rzeszowie **jeżdż., nocl.** [67] [E3, 200]
Jezioro Maziarnia w Wilczej Woli **sport.** [76] [E2, 250]
Kamienica Dąbrowskich w Żołyni **zab.** [30] [G3, 105]
Kantorówka w Wielopolu Skrzyńskim **muz.** [62] [C4, 137]
Karczma Dolina Pstrąga w Machowej **gastr.** [A3, 146]
Karczma Gościniec w Rzeszowie **gastr.**, 147
Karczma Polska w Mielcu **gastr.** [BC2, 147, 275]
Karczma u Garncarzy w Medyni Głogowskiej **gastr.** [FG2, 146]
Karczma u Jana w Zaczerniu **gastr.** [EF3, 274]
Karczma Wacławówka w Rzeszowie **gastr.** [F3, 147]
Karczma Zawada w Zawadzku **gastr.** [B3, 169, 275]
Karpaci Szlak Ogrodów i Domów Historycznych **szl.tem.**, 144, 145
Karpaci Szlak Wina **szl.tem.**, 148, 149
Kirkut w Błażowej **zab.** [F4, 245]
Kirkut w Radomyślu Wielkim **zab.** [A2, 249]
Kirkut nowy w Sokotowie Małopolskim **zab.** [F2, 257]
Kirkut stary w Sokotowie Małopolskim **zab.** [F2, 257]
Klasztor oo. Kapucynów w Sędziszowie Małopolskim **zab.** [D3, 254]
Klub Polsurival PTTK w Rzeszowie **sport.**, 211
Klub Żeglarski Hornet Rzeszów **sport.**, 210
Koncert „Jednego Serca Jednego Ducha” **fest.**, 48
Kongres 590 **fest.**, 240
Kościół w Błażowej **zab.** [F4, 244]
Kościół w Brzezinach **zab.** [3] [C4, 77]
Kościół w Cmolasie **zab.** [4] [D2, 78, 79]
Kościół w Domaradzu **zab.** [5] [E5, 79]
Kościół w Gawtusowicach **zab.** [6] [B1, 80, 81]
Kościół w Gogolowie **zab.** [7] [BC4, 81]
Kościół w Golcowej **zab.** [8] [F5, 82]
Kościół w Kosinie **zab.** [9] [H3, 82, 83]
Kościół w Krzemienicy **zab.** [10] [G3, 84]
Kościół w Lubli **zab.** [11] [C5, 85, 86]
Kościół w Lutczy **zab.** [12] [E5, 86, 87]
Kościół w Łękach Górnych **zab.** [13] [A4, 87]
Kościół w Padwi Narodowej **zab.** [40] [BC1, 109]
Kościół w Piłźnie **zab.** [14] [A4, 109]
Kościół w Porębach Dymarskich **zab.** [14] [D2, 88]
Kościół w Radomyślu Wielkim **zab.** [A2, 249]
Kościół w Sędziszowie Małopolskim **zab.** [D3, 254]

Kościół w Sokotowie Małopolskim **zab.** [F2, 257]
Kościół w Soninie **zab.** [15] [G3, 88, 89]
Kościół w Zgórsku **zab.** [A2, 250]
Kryta Pływalnia Fregata w Kolbuszowej **sport.** [79] [D2, 207]
Kryta pływalnia w Sokotowie Małopolskim **sport.** [82] [F2, 209]
Krzyż III Tysiąclecia w Borkach Chechelskich **zab.** [33] [C3, 107]
Laserowa Twierdza w Rzeszowie **c.r.** [95] [F3, 223]
Latoszyn-Zdrój **zdr.** [B3, 230]
Leśna Zagroda w Czarnej (k. Łańcuta) **agro.** [G3, 263]
Letni pałac Lubomirskich w Rzeszowie **zab.** [18] [F3, 95, 96]
Leśna Przystań Ocieka (k. Dębicy) **tow.** [C3, 213]
Lignoza wytwórnia w Pustyni **zab.** [B3, 141]
Linia elektroenergetyczna Widelka – Chmielnicza **zab.**, 161
Lipa św. Jana Nepomucena w Dulczy Wielkiej **pom.przry.** [A2, 250, 251]
Lisia Góra **rez.przry.** [E3, 24, 25]
Łowisko Czarna Sędziszowska **tow., agro.** [D3, 213]
Miejskie kąpielisko Żwirownia w Rzeszowie **sport.** [70] [F3, 202]
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Dębicy **sport.** [78] [B3, 207]
Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Łańcutie **sport.** [80] [G3, 207]
Mielecki Festiwal Muzyczny **fest.**, 45, 46
Miodnym szlakiem śladami Lasowiaków **szl.p.**, 156, 157
Mojka **rez.przry.** [F4, 25]
Muzeum Dobranoczek w Rzeszowie **muz.** [46] [E3, 120]
Muzeum Etnograficzne w Rzeszowie **muz.** [48] [E3, 122, 123]
Muzeum Historii Fotografii Jaderówka w Mielcu **muz.** [57] [B2, 131, 132]
Muzeum Kardynała Adama Kozłowieckiego SJ w Hucie Komorowskiej **muz.** [51] [CD1, 124, 125]
Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej **muz.** [52] [D2, 125]
Muzeum Lalek w Piłźnie **muz.** [58] [A4, 133]
Muzeum Pisanki w Błażowej **muz.**, 245
Muzeum Polaków Ratujących Żydów w Markowej **muz.** [54] [GH3, 127, 128]
Muzeum Regionalne w Dębicy **muz.** [50] [B3, 124]
Muzeum Regionalne w Mielcu **muz.** [23] [B2, 131]
Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej w Strzyżowie **muz.** [60] [D4, 135, 136]

Muzeum Silników Stacyjnych i Techniki Rolniczej w Konieczkowej **muz.** [53] [E5, 126, 127]
Muzeum Okręgowe w Rzeszowie **muz.** [47] [E3, 122]
Muzeum – Zamek w Łańcucie **muz.** [16] [G3, 120]
Muzyczny Festiwal w Łańcucie **fest.** 44
Nordic walking trasy w Błażowej **szl.nw.**, 190, 191
Nordic walking trasy w Rakszawie **szl.nw.**, 192
Nordic walking trasy w Domaradzu **szl.nw.**, 193, 194, 195
Nowy Dwór w Świlczy **gastr.** [E3, 147]
Obserwatorium Astronomiczne w Radomyślu Wielkim **astr.**, 249
Okrągła kładka dla pieszych w Rzeszowie **piesz.**, 232
Ośrodek Garncarski w Medyni Głogowskiej **muz.** [56] [F3, 129]
Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy Jałowiec w Kozłowie **sport.** [75] [B3, 204, 205]
Ośrodek Zabajka w Głogowie Małopolskim **jeżdż., nocl.** [68] [E3, 200]
Pałac Lubomirskich w Boguchwale **zab.** [20] [E4, 241]
Pałac Tyszkiewiczów w Weryni **zab.** [28] [DE2, 103]
Pałac Wodzickich w Tyczynie **zab.** [27] [F4, 102, 103]
Pałac w Rzemieniu **zab.** [C2, 102]
Pałacyk myśliwski w Julinie **zab.** [22] [G2, 97]
Pałacyk Oborskich w Mielcu **zab.** [23] [B2, 98, 99]
Pamięć nie umiera **szl.r.**, 255
Papieska kremówka w Rzeszowie **fest.**, 51
Park Dinozaurów w Głobikowej **c.r.** [100] [B4, 226]
Park Historyczny Blizna w Bliznej **muz.** [44] [C2, 118]
Park Leśny Góra Cyranowska w Mielcu **c.r.** [103] [B2, 227]
Park Linowy Leśny Tabor w Zimnej Wodzie **c.r.** [104] [D4, 227]
Park Miejski w Błażowej **przyr.**, 246
Park Wodny w Strzyżowie **sport.** [83] [D4, 209]
Pływalnia rekreacyjna Smoczka w Mielcu **sport.** [81] [B2, 207, 208]
Podkarpacki Dzień Wędliniarza **fest.**, 249
Podkarpacki Festiwal Szarlotki w Pstrągowej **fest.**, 50, 51
Podkarpacki Kalejdoskop Podróżniczy **fest.**, 49
Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale **wyst.** [E4, 241]
Podziemna Trasa Turystyczna w Rzeszowie **muz.** [49] [E3, 123, 124]
Pomnik Chrystusa Króla w Małej **pom.** [37] [C4, 108]
Pomnik samolot PZL M-2 w Radomyślu Wielkim **pom.**, 249
Pomnik Tadeusza Nalepy w Rzeszowie **pom.**, 232
Pomnik Mały Katyń w Turzy **pom.** [F2, 161, 259]

Prywatne Muzeum Kultury Materialnej Wsi Podkarpackiej Potoki w Błażowej Górnej **muz.** [F4, 245]
Prywatne Muzeum Pojazdów Militarych i Zabytkowych w Rakszawie **muz.** [59] [G3, 134, 135]
Przez Górę Chełm do powojennego schronu kolejowego **szl.p.**, 170, 171, 172, 173
Przez Pogórze Dynowskie **szl.r.**, 182, 183
Przez tereny dawnego poligonu **szl.p.**, 164, 165, 166, 167
Pumptrack w Mielcu **c.r.** [105] [B2, 228]
Ranczo nad Jeziorkiem w Czarnej k. Łańcuta **tow.** [G3, 212]
Ratusz w Rzeszowie **zab.**, 234, 235
Ratusz w Sędziszowie Małopolskim **zab.**, 253
Ratusz w Sokotowie Małopolskim **zab.**, 256, 257
Restauracja C.K. Galicja w Kolbuszowej **gastr.** [D2, 146]
Restauracja Folk w Rzeszowie **gastr.** [A3, 146]
Restauracja Folwark w Rzeszowie **gastr.**, 147
Restauracja Simple w Nowej Wsi **gastr., nocl.** [F3, 147]
Restauracja Szlachcka w Chotowej **gastr.** [A3, 146]
Restauracja w hotelu Hilton Garden Inn w Rzeszowie **gastr.**
Ringi **zab.** [C3, 165]
Ruiny koszar z 1866 roku w Górze Ropczyckiej **zab.** [D3, 255]
Rynek w Rzeszowie **zab.**, 232, 233, 234, 235, 236
Rynek w Sokotowie Małopolskim **zab.**, 256
Rzeszowski Ośrodek Sportu i Rekreacji **sport.** [77] [E3, 206]
Rzeszów Carpathia Festival **fest.**, 46
Sanktuarium w Borku Starym **sankt.** [32] [F4, 107]
Sanktuarium w Chorzeliwie **sankt.** [34] [B1, 107]
Sanktuarium w Hyznem **sankt.** [35] [G4, 108]
Sanktuarium w Jodłowej **sankt.** [36] [AB4, 108]
Sanktuarium w Niechobrzcu **sankt.** [38] [E4, 108]
Sanktuarium w Ostrowach Tuszwoskich **sankt.** [39] [C2, 109]
Sanktuarium w Rzeszowie **sankt.**, 106, 107
Schron kolejowy w Stępinie-Cieszynie **schr.boj.** [43a] [C4, 116, 117]
Sery u Sowy w Kąkolówce **gastr.** [F4, 247]
Siedlisko Janczar w Pstrągowej **gastr., jeżdż., nocl.** [66] [D4, 199]
Siedlisko Wianki i Kalosze w Błędowej Tyczyńskiej **agro.** [G4, 260, 261]
Skansen – Restauracja Lawendowe Pole w Żarówce **gastr.** [A2, 250]
Skatepark i dirtpark w Rzeszowie **c.r.** [96] [F3, 224]
Stotwina **rez.przr.** [A3, 25]

Spytawy kajakowe LOLEK w Strzyżowie **sport.**, 211
Spytawy kajakowe Wistokiem **sport.**, 211
Społeczne Muzeum Ziemi Błażowskiej **muz.** [F4, 245]
Stadnina Koni BASK w Albigowej **jeżdż.** [63] [G3, 198]
Stadnina Koni Leśna Wola w Leśnej Woli **jeżdż., nocl.** [64] [E3, 198]
Stary Browar Rzeszowski w Rzeszowie **gastr.**, 237
Starych potraw smak i urok **fest.**, 244
Stawy Werynia (gmina Kolbuszowa) **tow.** [D2, 213]
Stawy w Woli Chorzeliwiejskiej (gmina Mielec) **tow.** [C2, 213]
Synagoga Nowomiejska w Rzeszowie **zab.**, 113
Synagoga Staromiejska w Rzeszowie **zab.**, 113
Synagoga w Niebylcu **zab.** [E4, 182]
Synagoga w Łańcucie **zab.** [42] [G3, 112]
Szlak Architektury Drewnianej **szl.tem.**, 138, 139
Szlak Centralnego Okręgu Przemysłowego **szl.tem.**, 140, 141
Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej **szl.tem.**, 142, 143
Szlak Kulinarny Podkarpackie Smaki **szl.tem.**, 146, 147
Szlak wodny rzeki Wistok **szl.kajak.**, 211
Ściana Wspinaczkowa Politechniki Rzeszowskiej **sport.** [85] [E3, 217]
Ściana Wspinaczkowa Uniwersytetu Rzeszowskiego **sport.**, 217
Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Dymarka” **szl.r.**, 180, 181
Światowy Festiwal Polonijnych Zespołów Folklorystycznych **fest.**, 44
Święto Paniagi **fest.**, 49, 50
TC Stormil zakłady w Dębicy **zab.** [B3, 141]
Teatr im. Wandy Siemaszkowej w Rzeszowie **inst.kult.**, 52, 53
Teatr Maska w Rzeszowie **inst.kult.**, 53
Teatr Muzyczny Olimpia w Rzeszowie **inst.kult.**, 7
Tężnia w Sotonce **zab.** [109] [E4, 182]
Trasa Podziemna w Rzeszowie **zab.**, 123
Tunel podziemny w Strzyżowie **muz., schr.boj.** [43b] [DE4, 117, 118]
Tunel Przeworskiej Kolejki Dojazdowej w Szklarach **c.r.** [107] [G4, 228, 229]
Uczniowski Klub Jeździecki Ostoja w Pustkowie **jeżdż., nocl.** [69] [BC3, 200, 201]
Uzdrowisko Latoszyn-Zdrój **zdr.** [108] [B3, 230, 231]
Wędkarska kraina **szl.r.**, 255
Wielki Las **rez.przr.** [D4, 25]
wieża mieszkalna w Rzemieniu **zab.** [26] [C2, 101]
Wilcze **rez.przr.** [F4, 25]
Winnica Dariusz w Gwoźnicy Górnej **gastr.** [EF4, 150]

Winnica Granice w Zgłobieniu **gastr.** [E4, 150]
Winnica Łany w Rzeszowie **gastr.** [F4, 150, 151]
Winnica Mazurak (Lawendowa Winnica) w Błażowej Dolnej **gastr.** [F4, 151]
Winnica Notabene w Pstrągowej **gastr.** [D4, 152]
Winnice Pradoliny w Trzcianie **gastr.** [E3, 152]
Winnica Stare Siedlisko w Borku Starym **gastr.** [F4, 152, 153]
Winnica Sztukówka w Gliniku Średnim **gastr.** [C5, 153]
Wrotyczowe Pola w Borku Starym **agro.** [F4, 261]
Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo **szl.r.**, 184, 185
Wyciąg narciarski Oaza w Strzyżowie **sport.** [87] [D4, 219]
Wyciąg narciarski Ostra Góra w Dylągówce **sport.** [90] [G4, 219]
Wyciąg narciarski Pod Dziedzicem w Gogotowie **sport.** [88] [BC4, 219]
Wyciąg narciarski Staś w Handzlówce **sport.** [89] [G4, 219]
Wschód Kultury w Rzeszowie **fest.**, 45
WyWrotki **c.r.**, 63
Zabłocie **rez.przr.** [D3, 25]
Zagroda – Muzeum wsi Markowa **muz.** [55] [G3, 128, 129]
Zakład Przemysłu Pomocniczego COP w Sędziszowie Małopolskim **zab.** [D3, 141, 252]
Zalew Bratkowice **sport.** [72] [DE3, 203]
Zalew Chotowski **sport.** [A3, 204]
Zalew Kamionka w Kamionce **sport.** [74] [D3, 204]
Zalew w Turzy **tow.** [F2, 258]
Zalew w Wólce Niedźwiedzkiej **tow.** [G2, 258]
Zamek Lubomirskich w Rzeszowie **zab.** [17] [F3, 94]
Zamek Reyów w Przecławiu **zab.** [24] [B2, 99]
Zbiornik Ołateż (gmina Czermin) **tow.** [A1, 213]
Zbiornik (zalew) Rzeszowski **przr.** [E3, 210, 211]
Z konikiem polskim **szl.k.**, 201
Z łańcuta na Magdalenkę **szl.p.**, 174, 175, 176, 177
Z Sokotowa do Głogowa **szl.p.**, 160, 161, 162, 163
Źródła Pamięci. Szajna – Grotowski – Kantor **fest.**, 47, 48

Legenda do map w przewodniku

	teren zabudowany; teren przemysłowy; las; młotnik; sad
	cmentarz; cmentarz prawosławny, cmentarz żydowski
	autostrada, droga krajowa dwupasmowa; droga krajowa; droga wojewódzka
	drogi asfaltowe; droga pieszo-rowerowa; przystanek autobusowy; most
	droga o nawierzchni szutrowej; droga utwardzona; droga gruntowa; zakaz wjazdu
	linia kolejowa; stacja kolejowa; nieczynna linia kolejowa
	rezerwat przyrody lub obszar ochrony ścisłej w parkach narodowych; pomnik przyrody
	granica parku narodowego; granica parku krajobrazowego
	granica państwa
	poziomice; skarpa; przełęcz; szczyt
	szlaki turystyczne piesze PTTK; początek szlaku
	inne piesze szlaki turystyczne
	szlaki rowerowe; Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo; miejsce obsługi rowerów
	kościół; cerkiew; kościół drewniany; cerkiew drewniana; zabytkowa dawna synagoga
	obiekty zabytkowe: kościół; kościół w dawnej cerkwi; cerkiew; obiekty zabytkowe drewniane: kościół; kościół drewniany; kościół w dawnej cerkwi; cerkiew
	kaplica; kaplica zabytkowa; kaplica zabytkowa drewniana; duży krzyż milenijny; krzyż
	kapliczka; kapliczka zabytkowa; kapliczka greckokatolicka; kapliczka greckokatolicka zabytkowa
	pomnik; cmentarz wojenny; miejsce martyrologii; mogiła; bunkier; skata
	miejsce widokowe; wieża widokowa; wieża przekaźnikowa; wiarak prądotwórczy; szyb naftowy
	wiatraczek; źródło; kamieniołom; kamieniołom nieczynny
	pałac; dwór; inny zabytek architektury; muzeum; galeria; izba pamięci
	schronisko górskie; inne schronisko turystyczne; hotel; sanatorium; inny obiekt noclegowy
	gospodarstwo agroturystyczne; kemping; pole namiotowe; ośrodek jazdy konnej; leśniczówka
	kąpielisko; basen kryty; basen odkryty; amfiteatr; park linowy

Rzeszów – miasto i region – Przewodnik na 4 pory roku

Autor tekstu:

Andrzej Wesół

Wydawca:

Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego
Departament Promocji, Turystyki i Współpracy Gospodarczej
al. Łukasza Cieplińskiego 4
35-010 Rzeszów, skrytka pocztowa 17

Realizacja:

Wydawnictwo Kartograficzne Compass
ul. Podchorążych 3, 30-084 Kraków
www.compass.krakow.pl

Wydanie I, Rzeszów 2021, ISBN 978-83-65940-12-4

Skróty używane w podpisach fotografii:

GOK – Gminny Ośrodek Kultury
G2A – G2A Arena Centrum Wystawienniczo-Kongresowe Województwa Podkarpackiego w Jasionce
MGOKS – Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu
MKL – Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej
OGwMG – Ośrodek Garncarski w Medyni Głogowskiej
PODRwB – Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale
PMPMiZwR – Prywatne Muzeum Pojazdów Militarnych i Zabytkowych w Rakszawie
SK BASK – Stadnina Koni BASK w Albigowej
UG – Urząd Gminy
UM – Urząd Miasta
UMiG – Urząd Miasta i Gminy
ZE Boska Dolina – Zagroda Edukacyjna Boska Dolina w Dylągówce

Rysunki w podrozdziale *Zabytki architektury drewnianej* wykonano na podstawie:

„Cerkwie drewniane Karpat. Polska i Słowacja”, Oficyna Wydawnicza Rewasz, wydanie 2003 r., M. i A. Michniewscy, M. Duda
„Kościoły drewniane Karpat i Podkarpacia”, Oficyna Wydawnicza Rewasz, wydanie 2001 r., M. i A. Michniewscy, M. Duda, S. Wypych

Oznaczenie tras turystycznych przedstawionych na mapach

Wydawnictwo jest współfinansowane
z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego
w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego
na lata 2014-2020

 podkarpackie.eu